HISTORIA AUGUSTA

1. CİLT

HADRIANUS'TAN
CLODIUS·ALBINUS'A

ROMA İMPARATORLARI

LATİNCE ASLINDAN ÇEVİREN
SAMET ÖZGÜLER

Kronik

2. BASKI

ROMA İMPARATORLARI
Hadrianus'tan Clodius Albinus'a
CİLT 1
HISTORIA AUGUSTA

—

Latince Aslından Çeviren
SAMET ÖZGÜLER

KRONİK KİTAP: 132
Antik Çağ Dizisi: 2

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

ÇEVİRİ
Samet Özgüler

EDİTÖR
Can Uyar

KAPAK TASARIMI
Kutan Ural

MİZANPAJ
Nurel Naycı

1. Baskı, Aralık 2019, İstanbul
2. Baskı, Şubat 2020, İstanbul

ISBN
978-605-7635-37-2

KRONİK KİTAP
Şakayıklı Sk. No:8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 34569

www.kronikkitap.com
kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah.
Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
Küçükçekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

HISTORIA AUGUSTA 1. CİLT

HADRIANUS'TAN
CLODIUS·ALBINUS'A

ROMA İMPARATORLARI

LATİNCE ASLINDAN ÇEVİREN
SAMET ÖZGÜLER

Kronik

SAMET ÖZGÜLER

1994 yılında Ankara'da doğan Özgüler 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede Eskiçağ Tarihi kürsüsünde yüksek lisans eğitimine devam eden Özgüler'in Caesar, Ammianus Marcellinus ve Vegetius çevirileri vardır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 7
GİRİŞ 9

BİR DÜZENBAZIN ELİNDEN ÇIKAN UYDURMA BİR METİN Mİ? 17

HADRIANUS
Yazan: AELIUS SPARTIANUS 25

AELIUS
Yazan: AELIUS SPARTIANUS 59

ANTONINUS PIUS
Yazan: IULIUS CAPITOLINUS 67

FİLOZOF MARCUS ANTONINUS
Yazan: IULIUS CAPITOLINUS 81

VERUS
Yazan: IULIUS CAPITOLINUS 109

AVIDIUS CASSIUS
Yazan: VULCACIUS GALLICANUS, SENATÖR 121

COMMODUS ANTONINUS
Yazan: AELIUS LAMPRIDUS 135

HELVIUS PERTINAX
Yazan: IULIUS CAPITOLINUS 155

DIDIUS IULIANUS
Yazan: AELIUS SPARTIANUS 169

SEPTIMIUS SEVERUS
Yazan: AELIUS SPARTIANUS 177

PESCENNIUS NIGER
Yazan: AELIUS SPARTIANUS 201

CLODIUS ALBINUS
Yazan: IULIUS CAPITOLINUS 213

BİBLİYOGRAFYA 225
DİZİN 227

ÖN SÖZ

1972 yılında Sir Ronald Syme, Roma İmparatorluğu üzerine çalışan bir öğrencinin *Historia Augusta* olmadan yapamayacağını söylemiştir. Öte yandan aynı makalesinde bu biyografileri yazanın bir sahtekâr olduğunu ve eserin de tarih metninden ziyade uydurmalarla dolu bir metin olduğunu söyleyen Syme, Roma İmparatorluğu ile ilgili en önemli noktalardan birine değinmiştir: Gerçek -veya gerçeğe en yakın olan- ile sahte olanın ayrımını yapmak. Renkli, ilgi çekici, skandallarla dolu ve şok edici hayat öyküleri olan Roma imparatorlarına dair bilgilerimiz çoğu zaman kapsamlı sorgulamalara ve araştırmalara muhtaçtır. Çeviriye söz konusu olan meşru ve meşru olmayan on iki imparatora ait hayat öyküleri, yazarı ve verdiği bilgiler son derece muğlak ve şüpheli olan bir eserde ihtiva edilmektedir. Bu imparatorların doğrudan hayatlarına dair başka kaynağımız neredeyse hiç yoktur; diğer kaynaklar ya günümüze ulaşmamıştır, ya da imparatorların hayatlarından ziyade dönemlerini anlatan tarih kitaplarıdır. İşte bu yüzden, yer yer kesin olarak yanlış bilgi verdiğini bilmemize rağmen *Historia Augusta* fazlasıyla önemli bir kaynaktır. Zira 117-284 yılları arasındaki sayılı Latince kaynaktan biridir.

Hadrianus'tan (MS 76-138) Carinus'a (MS 250-285) kadarki imparatorların hayat hikâyesini anlatan *Historia Augusta*'nın birinci cildinde Hadrianus'tan Clodius Albinus'a kadarki (MS 150-197) 12 imparatorun biyografisi anlatılmaktadır. İmparatorların askerî ve sivil icraatlarından, hukukî ve askerî detaylardan ziyade şahsi hayatları,

karakterleri, haklarındaki iddialar ve dedikodular, kehanetler ve skandalların daha ön planda olduğu bir anlatım tarzı olan *Historia Augusta*, günümüzde hâlen tartışmalı bir metindir ve incelenmeye devam edilmektedir. En azından diğer kaynaklarla karşılaştırma yapmamızı sağlayan bu eserdeki Hadrianus ve Marcus Aurelius gibi muhtelif biyografilerin çevirileri daha önce yayınlanmış olsa da biyografilerin tamamı Türkçede henüz yayımlanmamıştır. Özellikle Antik Çağ'da Anadolu topraklarında da büyük izler bırakmış Roma imparatorlarının hayat hikâyeleri büyük önem taşımaktadır. Çeviri için bana her zaman destek olan ve yanımda bulunan dostlarıma ve aileme teşekkür ederim. Faydalı olması dileğiyle.

Samet Özgüler
Ankara, 2019

GİRİŞ

Vatikan Kütüphanesi'ndeki *Codex Palatinus* elyazması serisi içinde bulunan, tam adıyla *Vitae Diversorum Principum et Tyrannorum a Divo Hadriano usque ad Numerianum Diversis Compositae* (Tanrısal Hadrianus'tan Numerianus'a Kadar Muhtelif İmparatorların ve Gasıpların Çeşitli Kitaplardan Uyarlanan Hayatları) ve daha çok *Historia Augusta* (Augustusların Tarihi) olarak bilinen eser, imparator Hadrianus'tan Numerianus'a kadarki dönemde meşru imparatorların ve tahtta hak iddia edenlerin biyografileridir. Bugün kullanıldığı *Historia Augusta* isimlendirmesi, Fransız klasik filolog Isaac Casaubon'a aittir, fakat kitabın asıl isimlendirmesi muhtemelen *Vita Caesarum* veya *Vitae Caesarum* (İmparatorların/Caesarların Hayatı/Hayatları) idi. Eser içinde toplamda otuz tane biyografi bulunur. Roma'da meşru imparatorlara Augustus deniyordu, fakat eser içinde meşru imparatorların varisleri olan Caesarlar ve tahtta hak iddia eden veya tahtı gasp edenlerin (Tyranni) de biyografileri kısa da olsa yazılmıştır.

Elyazmalarındaki geleneğe göre biyografilerin altı tane yazarı vardır ve bu biyografilerin bazısı imparator Diocletianus'a, bazısı Constantinus'a, bazısı da Roma'daki diğer önemli şahsiyetlere adanmıştır. Geleneksel sıralamaya göre biyografileri şu yazarların yazdığı düşünülmektedir:

Aelius Spartianus: Hadrianus, Aelius Verus, Didius Iulianus, Septimius Severus, Pescennius Niger, Caracalla ve Geta'nın biyografilerini yazmıştır. Bunlardan Aelius, Iulianus, Severus ve Niger

Diocletianus'a, Geta da Constantinus'a adanmıştır. Kendisini imparator Diocletianus'un sadık hizmetkârı olarak belirten Spartianus, Aelius biyografisinin ön sözünde *Caesar*lar[1] Galerius Maximianus ve Constantius Chlorus'tan bahseder. Buradan, Diocletianus'a adanan biyografilerin 293 ile 305 yılları arasında yazılmış olduğu sonucu çıkarılabilir, zira bu tarihler arasında söz konusu *Caesar*ların taht adaylığı vardı ve Diocletianus 305 yılında tahttan çekilerek emekli olmuştu.

Iulius Capitolinus: Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Pertinax, Clodius Albinus, Macrinus, Maximinuslar, Gordianuslar, Maximus ve Balbinus'un biyografilerini yazmıştır. Bunlardan Marcus Aurelius, Lucius Verus ve Macrinus Diocletianus'a, Albinus, Maximinuslar ve Gordianusların biyografileri, 324 yılında Licinius'un yenilmesinden önce[2] Constantinus'a adanmıştır.

Vulcacius Gallicanus: Avidius Cassius'un biyografisini Diocletianus'a adamıştır.

Aelius Lampridius: Commodus, Diadumenianus, Elagabalus ve Severus Alexander'ın biyografilerini yazmış, Elagabalus ve Severus Alexander'ın biyografilerini Constantinus'a adamıştır. Yazara göre bu biyografiler, imparatorun bizzat talep etmesi üzerine yazılmış ve Licinius'un 323 yılında Hadrianopolis'te yenilgiye uğratılmasından sonra tamamlanmıştır.

Trebellius Pollio: Philippus'tan II. Claudius'a kadarki imparatorların biyografilerini yazmıştır. Ne var ki bu yazarın eserlerinden,

1 Söz konusu dönemde (Diocletianus'un dönemi, 284 sonrası) dörtlü bir imparatorluk yönetimi oluşmuştu. İmparatorluğun batısında ve doğusunda birer üst imparator (Augustus) varken *Augustus*ların birer tane de yardımcısı (Caesar) oluyordu. Bu dönemden önce de Augustus ile Caesar unvanları arasında bu şekilde bir üstünlük rütbesi vardı, fakat kesin olarak Diocletianus döneminde böyle bir sistem yürürlükteydi. Bu yüzden metin boyunca verilen italik Augustus ve Caesarlar, Diocletianus dönemindeki ast ve üst imparatorlar içindir.

2 Büyük Constantinus'un son rakibi Licinius'u Chrysopolis'te (Üsküdar) yenerek imparatorluğun tek hâkimi olduğu zaman.

Philippus'tan Valerianus'a kadarki biyografileri içeren ilk kısım koleksiyondan kaybolmuştur, elimizde yalnızca Valerianusların (kısmen), Gallienusların, Otuz Tiran'ın[3] ve II. Claudius'un biyografileri vardır. Pollio'nun biyografileri bir imparatora değil, üst kademe devlet görevlisi olduğu belli olan bir arkadaşına adanmıştır, fakat bu kişinin ismi yoktur. Elimizdeki biyografiler, Constantius'un *Caesar* ilan edildiği 293 ve Otuz Tiran dolayısıyla Diocletianus Hamamları'nın yapıldığı 298 yılından sonra yazılmış, bundan sonraki biyografi yazarı Vopiscus'a göre ise 303 yılında tamamlanmıştır.

Flavius Vopiscus: Aurelianus, Tacitus, Probus, Firmus ve onun, tahtta hak iddia eden üç arkadaşı, Carus ve oğullarının biyografilerini yazmıştır. Bu biyografiler de bir imparatora değil, yazarın muhtelif arkadaşlarına adanmıştır. Vopiscus yazdığı ön sözde, şehir başkanı olan arkadaşı Iunius Tiberianus'un isteği üzerine biyografileri yazdığını söyler. Tiberianus, 303-4 arasında ikinci kez şehir başkanlığı yapmıştı. Bu biyografiler, 316'dan ve belki de 311'den önce tamamlanmıştı.

Buradaki biyografi yazarlarının bu eser dışında başka çalışmaları yoktur ve kendilerinden de bu eserden başka bir konuda bahsedilmez. Roma edebiyatında ve tarihinde bu tür şahıslara fazlasıyla rastlanmaktadır, mesela Publius Flavius Vegetius çok ünlü bir kitap yazmış olmasına rağmen kendisine dair bilgileri yalnızca yazdıklarından öğrenmekteyiz. Zaman zaman kendilerini imparatorun hizmetkârı olarak sunabilen bu yazarlar, biyografilerde kendilerine ait hiçbir bilgi vermemektedir. Daha sonraki sayfalarda ele alınacağı üzere biyografileri bu altı yazarın değil tek bir yazarın yazdığı, bu yazarın da kendisini altı farklı ismin arkasında gizlediği yönünde ünlü iddialar ve tartışmalar vardır, ayrıca biyografilerin Diocletianus ve Constantinus zamanında yazılıp yazılmadığı da kesin değildir. Diğer taraftan bu altı yazarın da kronolojik olarak imparatörların biyografilerini paylaşmadığını görüyoruz, mesela Aelius Spartianus Hadrianus'un

3 İmparator Gallienus'un (218-268) ve daha sonra da Maximinius Thrax ve II. Claudius zamanında tahtta hak iddia eden yaklaşık 32 kişi vardı. Yunan tarihindeki ünlü 30 Tiran'a benzetmek amacıyla 30 Tiran olarak bu da Roma tarihine geçmiştir.

Historia Augusta'nın Fransız klasik filolog Claude Saumasie'nin hazırladığı 1620 Paris edisyonu. Söz konusu dönemlerde bu tür edisyonlar elyazması kodekslerden edisyon kritik yöntemiyle hazırlanıyor ve genelde ünlü ve önemli kişilere adanıyor ya da hediye ediliyordu. Kapakta Paris'in eski ismi Lutetia ve bir Fransız kadırgası görülüyor.

biyografisini yazmışken, Antoninus Pius'unkini Iulius Capitolinus yazmıştır. Aynı şekilde aynı yazar bir biyografiyi Dicoletianus'a adarken başka bir biyografiyi Constantinus'a da adamıştır.

Historia Augusta'nın genel olarak, Iulius Caesar ile başlayıp Domitianus'a kadarki imparatorların biyografilerini yazan Gaius Suetonius Tranquillus'un devamı olduğu söylenebilir. Üslup olarak da Suetonius'la başlayan biyografi tekniğini devam ettiren eser, önce biyografisi yazılan şahsın ailesi ve kökeni, tahta çıkmadan önceki hayatı, saltanatındaki politikaları ve olaylar, kişisel özellikleri, ölümü, dış görünüşü ve ölümünden sonra kendisine adanan onurları veya lanetleri anlatmaktadır. Öte yandan Suetonius, imparator Hadrianus'un kâtibiydi, bu yüzden imparatorluk arşivlerine erişimi vardı ve arşivdeki belgelerden, mektuplardan ve diğer dökümanlardan değerli bilgiler alarak biyografilerine eklemişti. Suetonius'un bu yöntemini kendisinden sonraki diğer biyografi yazarları da takip etse de onların bu imkâna sahip olup olmadığı bilinmediği için Suetonius kadar güvenilir olmayabiliyorlar. Mesela Marius Maximus ve Iunius Cordus'un biyografilerinin nasıl yazıldığı belli değildir, *Historia Augusta* da her ne kadar iki büyük imparator Diocletianus ve Constantinus ile bağlantılı olsa da bu, daha sonraki sayfalarda ele alınacağı üzere kesin değildir ve metin boyunca verilen bilgilerin çelişmesi ve zaman zaman kesin olarak yanlış olması, esere daha fazla kışku katar. Aynı şekilde Aurelius Victor da biyografi yazmıştır, hatta MS IV. yüzyıl tarihçisi Ammianus Marcellinus dahi biyografi yazmamasına karşın anlattığı imparatorların özelliklerine aynı şekilde yer vermektedir. Öte yandan *Historia Augusta*'daki biyografilerin hepsi tam olarak aynı metotla da yazılmamıştır, zira biyografisi anlatılan şahsın ne kadar tahtta kaldığına, ne kadar önemli biri olduğuna ve neler yaptığına göre anlatım uzayıp kısayabilmektedir.

Historia Augusta, hem atıf yaptığı hem de yapmadığı birçok kaynaktan yararlanmıştır. Bunların arasında Marius Maximus adında bir yazardan özellikle yararlanılmıştır. Ünlü tarihçi Ammianus Marcellinus da Marius Maximus'tan yararlanmıştı. Söz konusu yazar, Nerva'dan Elagabalus'a ya da Severus Alexander'a kadarki

Historia Augusta'nın Hollandalı bilgin Johann Meerman'ın hazırladığı 1671 edisyonu. Kapakta Yeni Çağ Flaman ve Avrupa kültürüne has olaylar ve kişiler ön planda.

imparatorların biyografisini yazmıştı, fakat eseri günümüze ulaşmamıştır. Özellikle bu yazardan bazı dedikodular, skandallar ve imparatorların şahsına ait ayrıntılı bilgilerden faydalanılmıştır. Ayrıca, Aelius Iunius Cordus adında bir biyografi yazarına da toplamda 27 kez atıfta bulunulur. Eserde, Marcus Aurelius'un ölümünden (180) III. Gordianus'un saltanatına kadarki dönemin (238) tarihini yazmış olan Herodianos'tan da yararlanılmıştır ve eserine atıflar yapılmıştır. Aemilius Parthenianus adlı, eseri günümüze ulaşmayan başka bir yazardan daha *Historia Augusta* vesilesiyle haberdar oluyoruz. Eserde faydalanıldığı belli olmasına karşın atıf yapılmayan yazarlar arasında dönemin diğer biyografi yazarı Aurelius Victor, ünlü tarihçi Cassius Dio ve diğer olası yazarlar da vardır.

Historia Augusta'da 68 mektup, 60 söylev ve halka veya senatoya teklif, 20 senato kararı ve seçimi dahil olmak üzere 150 civarında belge bulunmaktadır. Bunların ne kadarının doğru ve güvenilir olduğu bilinmiyor, birçok belgede tarihsel yanlışların olduğu kesindir. Bazı mektuplar ve söylevler ise açık bir şekilde, söz konusu imparatorlara övgü amaçlı yazılmıştır ve kaynakları belirsizdir.

Eserdeki bazı biyografilerde -mesela Marcus Aurelius, Septimius Severus, Caracalla- anlatıda bazı ek bilgiler, sonradan eklenen bölümler ve yorumlar vardır. Bunlar bazen kısa yorumlar, bazen de uzun anlatılar olabilmektedir ve ne zaman, ne amaçla ve kim tarafından yapıldığı tam olarak kesin değildir. Bu, metne daha sonradan başka bir yazar ya da editör vasıtasıyla bir müdahale olduğu ihtimalini doğurur.

Historia Augusta'nın tarihî değeri olduğu kadar eserin edebî değeri de, kompozisyon yöntemi dolayısıyla çok yüksek değildir. Biyografi yazarları, yukarıda bahsettiğimiz gibi şahısların hayatlarını belli bir anlatı sıralamasına göre yazsa da, konu bağlamına uygun olup olmadığı gözetilmeksizin başka kaynaklardan alınan alıntılar zaman zaman esere rastgele yapıştırılmıştır. Bazen, şahısların karakteri üzerinde gereksiz derecede fazla durulmuştur. Ayrıca, kimi zaman anekdotlar akışı bozmaktadır, uydurma belgeler de anlatının gidişatını sekteye uğratmakta ve öncesindeki tartışılabilir bilgileri şüpheye düşürmektedir.

Üslubundaki kusurlar, verdiği yanlış bilgiler ve tarihî değerinin az olmasına rağmen *Historia Augusta*, özellikle imparatorlar ve imparatorluğun MS II. ve III. yüzyılları için önemli bir kaynak ve araştırma konusu olmuştur. Bu doğrultuda biyografiler, VI. yüzyılda Aurelius Memmius Symmachus tarafından kullanılmıştır. Daha sonra Sedilius Scottus da eserden yararlanmıştır. IX. yüzyılda eserin iki tane elyazma edisyonu vardı. Daha sonra Cermenler tarafından XI. yüzyılda başka bir edisyon yapılmış, bu edisyon da Erasmus'a gönderilerek farklı bir edisyonla 1518'de Basel'de yayımlanmıştır. XI ile XIV. yüzyıllar arasında İtalya'ya götürülen başka bir elyazması da Verona'da İtalyan bilginler tarafından kullanılmış ve edisyonları yapılmıştır. Daha sonra Petrarca da eserden kütüphanesinde bulundurmuş, eser üzerinde birçok not ve yorum bırakmıştır. Birçok çalışmasında da, biyografilerden altıntılar yapmıştır. Söz konusu kodeks (Fulda Codex), Petrarca'dan sonra birçok İtalyan bilgininin eline geçmiş, 1628 yılında Bavyeralı Maximilian tarafından Roma'ya gönderilmiştir ve kodeks burada Vatikan Kütüphanesi'ne girmiştir. XVII. yüzyıl klasik filologu Isaac Casaubon, Codex Palatinus adındaki kodekse yorum ve çizimler ekleyerek eserin ilk edisyonunu (editio princeps) yapmıştır ve bu, 1603 yılında yayınlanmıştır. Ardından 1611 yılında Hannover'da Flaman filolog Jan Gruter tarafından başka bir edisyon daha yapılmıştır. Bundan sonra, Fransız filolog Claude Saumaise tarafından 1620 yılında başka bir edisyon yayınlanmıştır. Bu ana kadar eser, Roma tarihi için bir kaynak olmaktan ziyade metin kritiği ve yorumlanması için bir kitaptı. Tarihsel açıdan eserin değerlendirilmesi ise bu tarihten sonra olmuştur. Hollandalı tarihçi Gerrit Janszoon Vos (Gerardus Vossius) 1627 yılında yayınlanan tarih kitabı *Historicis Romanis*'de hem eserin verdiği tarihsel bilgiler hem de biyografi yazarları üzerine yorum yapmıştır. Fransız tarihçi Lenain de Tillemont da eserden faydalanmıştır. XVIII. yüzyılda ünlü tarihçi Edward Gibbon da biyografilerden yararlanmış ve eserde verilen yanlış bilgilere dikkat çekmiştir. XIX. yüzyılda Theodor Mommsen dahi, biyografilerin şüpheli ve çoğu zaman güvenilmez olmasına karşın esere çok sayıda not ve yorum katmıştır.

BİR DÜZENBAZIN ELİNDEN ÇIKAN UYDURMA BİR METİN Mİ?

Tarih boyunca yazılan birçok kaynak, belli amaçlar doğrultusunda yazılmış olması, yazarın bilerek veya bilmeyerek yanlış bilgi vermesi, taraf tutması ve bir tarafı yüceltmek, diğer tarafı da kötülemek istemesi, önyargı, bilgisizlik ve doğruluğunu teyit etmeden bazı bilgilere yer vermesi, propaganda, metinlerin bozulması, dinî ve sosyal durumlar gibi birçok sebepten tahrif olmuştur veya doğrudan güvenilmez kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Öteden beri Roma tarih yazıcılığında Romalı yazarların kendilerini, soylarını ve devletlerini yüceltmek ve karşı tarafı çoğunlukla kötü veya düşük görmek gibi bir âdetleri vardı. Mesela ünlü tarihçi Titus Livius, eşi benzeri olmayan çok değerli bilgiler vermesine karşın zaman zaman Roma'nın mücadele ettiği diğer toplumlara karşı önyargılı yazmış, her ne koşulda olursa olsun Roma'ya dair kötü bilgi vermekten çekinmiştir. Büyük eseri boyunca bu her zaman geçerli olmasa da ve doğru bilgiler de verse de yazarın bu eğilimi bilinen bir şeydir. İşte *Historia Augusta* da bu eğilim veya teamülden etkilenmiş olabilir. Öte yandan biyografilerin yazıldığı dönem, Livius'a göre çok daha karmaşık bir dönemdir. Özellikle Hıristiyanlığın gittikçe yayıldığı ve paganlığın da artık hakir görüldüğü ve hatta lanetlendiği bir dönemde yalnızca *Historia Augusta* değil diğer kaynaklar da her zaman kuşku altında kalmaktadır. Ne var ki biyografileri güvenilmez bir eser yapan bütün bu dış etkenler değil, bizatihi eserin içindeki tutarsızlıklardır.

Historia Augusta ile günümüzde dahi hâlen sürmekte olan tartışmaların fitilini, Theodor Mommsen'ın öğrencisi olan Hermann

Dessau 1889'da ateşlemiştir. Ona göre *Historia Augusta* olarak bildiğimiz biyografiler, I. Theodosius'un zamanında -MS IV. yüzyılın sonları- imparatorun görevlendirmesiyle yazan tek bir yazarın eseridir ve bunların Diocletianus ve Constantinus'a adanmalarının edebî bir taktiktir. Dessau, *Historia Augusta*'da diğer biyografi yazarı Aurelius Victor'dan ve Eutropius'tan faydalanıldığını düşünerek böyle bir iddia ortaya atmıştır. Bu yazarlar da eserlerini yaklaşık olarak 360 ve 369 yıllarında tamamlamıştı. Dessau'nun eseri altı yazardan ziyade tek bir yazarın yazdığına dair iddiasının temelinde ise eser boyunca gözlemlenen anlatım tarzındaki ve üsluptaki benzerlik yatmaktadır, böylece Alman tarihçi yazarın altı ismin arkasına gizlendiğini iddia etmiştir.[4]

Şunu unutmamalıyız ki 1889'da Dessau'nun ortaya attığı teori, araştırmacıların Geç Antik Çağ ile ilgili bütün metin ve yazarlara kuşku veya en azından temkinle yaklaştığı bir zamanda gelmiştir. Dessau biyografilerin yaklaşık olarak 395 yılında tamamlandığını tahmin etmektedir. Dessau'nun bu makalesi o gün bir şaheser olarak tanımlandığı gibi bugün bile büyük değere sahiptir. Öte yandan öğretmeni Theodor Mommsen eserin Constantinus ve Diocletianus zamanında yazılmadığını kabul etmedi, ona göre biyografiler söz konusu dönemde yazılmış, fakat MS IV. yüzyılın sonlarına doğru başka bir editör vasıtasıyla bazı eklemeler yapılması suretiyle tekrar bir araya getirilmiş ve gözden geçirilmiştir. Otto Seeck'e göre metin daha geç bir tarihte, 407 yılında tamamlanmıştır. Hermann Peter ise Seeck ile Dessau'nun görüşlerini reddederek eserin yazımının 330 yılında tamamlandığını iddia etmiştir. Bütün bu iddialar XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya atılmıştır ve bir sonraki yüzyılda daha da büyüyecek olan tartışmalara yol açmıştır.[5]

1926 yılında İngiliz tarihçi Norman H. Baynes ise eserin son pagan imparator Iulianus'un saltanatına tekabül eden 362-3 yıllarında, imparatorun anayasal ve dinî politikasına yardımcı bir propaganda olarak yazıldığını iddia etmiştir. Bu iddia, Iulianus'un fikirleri

4 Bu teori için bkz. Dessau 1889: s. 337-392.

5 Mommsen, Seeck ve Peter'ın iddiaları için bkz. Momigliano 1954: s. 28.

ve geçmişteki pagan Roma'ya olan özlemi ve hayranlığı göz önünde bulundurulduğunda oldukça muhtemeldir ve aslında diğer teoriler kadar çok üstünde durulmamıştır. Bunun sebebi eser boyunca Iulianus'a dair en ufak bir ipucunun olmayışıydı. Septimius Severus'un biyografisinde 17 ila 19. yasaklar arasındaki bölüm, Aurelius Victor'un *de Caesaribus* adlı 361 yılında yazılan biyografisiyle neredeyse aynıdır, o yüzden biyografi yazarlarının bu kaynaktan yararlanmış olduğu ve eseri de Constantinus ve Diocletianus döneminde yazmamış olduğu ve bir ihtimalle Iulianus'un döneminde yazdığı düşünülür.[6] Öte yandan her iki biyografi eserinin yazar(lar)ı da bizim bilmediğimiz başka ortak bir kaynaktan yararlanmış olabilir.

1954 yılında İtalyan tarihçi Arnaldo Momigliano, *Historia Augusta*'nın MS IV. yüzyılın başında mı yoksa sonunda mı yazıldığının tam olarak bilinemeyeceğini söylemekle birlikte, önemli olan şeyin eserin yazıldığı yüzyıldaki siyasî ve sosyal durum olduğunu belirtti. Ona göre söz konusu dönemde iyice baskın hâle gelen Hıristiyanlığa karşı bu biyografiler, senatör sınıfının ve senatonun ön planda, kehanet ve gizemlerle dolu geleneksel Roma dininin de baskın olduğu, iyi hükümdar ve yöneticilerin görevde bulunduğu ve Roma yazınında sık sık bahsedilen altın çağın hâkim olacağı döneme karşı duyulan özlemle yazılmıştır. Ayrıca Momigliano, biyografileri tek yazarın mı yoksa altı yazarın mı yazdığının da kesin olarak bilinmesinin çok zor olduğunu fakat bu yazar(lar)ın kimliğini gizlemeye çalıştığını söyledi.

Dessau'nun ileri sürdüğü teorinin ardından Yeni Zelandalı Sir Ronald Syme ve Amerikalı Peter White 1967 ve 1968 yılında tartışmalara başka bir boyut daha kazandırmıştır. Syme'a göre *Historia Augusta*, kendisini altı yazarın kimliği ardına gizleyen tek bir kişi tarafından yazılmıştır. Ona göre eseri meydana getiren kişi bir tarihçi değil düpedüz bir "yalancı" ve "dolandırıcı bir dil öğretmeni" idi ve biyografilerin büyük bir kısmı da uydurmaydı. Tarihleme konusunda ise eserin Diocletianus ve Constantinus döneminde değil, 395 ya da 396 yılında tamamlandığını öne süren

6 Bkz. Baynes 1926.

Syme, Peter White ve Alan Cameron gibi diğer bilim insanlarıyla birlikte biyografileri Hıristiyanlığa karşı bir pagan propagandası olarak değerlendirir.[7] Syme'ın ortaya attığı diğer iddia ise Hadrianus'tan Caracalla'ya kadarki biyografilerin kaynağının, MS 217 yılıyla sınırlı bizim bilmediğimiz başka bir kaynak olduğudur. Biyografileri yazan yazarın ayrıca, çağdaşı olan ünlü tarihçi Ammianus Marcellinus'u ve eserini de bildiğini iddia eden Syme, bugün Ammianus'un günümüze ulaşmamış olan ve III. yüzyıl tarihi ve imparatorlarını anlatan I. ile XIV. kitaplarına erişimi olduğunu fakat bunlardan yararlandığına dair herhangi bir işaret bulamadığını da aktarır.[8] White'a göre biyografilerde birçok kaynaktan yararlanılmıştır ve bu kaynakların da üslup farklılığı *Historia Augusta*'ya doğrudan işlemiştir, bu yüzden eser boyunca üslup farklılığı görülmektedir, fakat *Historia Augusta*'nın tek bir yazarı vardır. Aynı görüşte olan White ile Syme, Dessau'nun geleneksel teorisine uyan bilim insanları arasındadır.[9]

Biyografiler üzerine olan tartışmanın iyice alevlendiği ve kesin olarak bir sonuca ulaşmadığı bu dönemde klasik yöntemlere ek olarak bu sefer de, faydalı olacağı umularak bilgisayar analizi yöntemine başvurulmuştur. 1979 yılında Ian Marriott, bilgisayar analizi ve stilometri yöntemiyle metindeki cümle uzunluklarının ve kullanılan kelimelerin benzer olduğunu öne sürerek, metni tek bir yazarın yazdığını iddia etmiştir. Marriott'tan 17 yıl sonra aynı yöntemle *Historia Augusta* üzerine çalışan Penelope J. Gurney ve Lyman W. Gurney'e göre ise biyografileri tek bir yazar değil, elyazmalarındaki geleneksel bilgi gibi altı farklı yazar yazmıştır. Bunun ardından 1998 yılında Emily K. Tse, Fiona J. Tweedie ve Bernard Frischer'ın yaptığı analize göre yapısal sözcüklerin kullanımının değişken olması metni birden fazla yazarın yazmış olabileceğini ortaya koydu. Son olarak 2016 yılında Justin A. Stover ve Mike Kestemont'un stilometri çalışmasına göre biyografiler, stilometri

7 Syme 1968a: 212; Cameron 1968: 17,19; White 1967: s. 115-133.

8 Syme 1968a: s. 25-71, 92-93; Syme 1968b: s. 497-502; Syme 1972; s. 124-125.

9 Bkz. Syme 1968a: s. 72- 221; Syme 1968b: s. 494-502; White 1967: s. 115-133.

analizi için oldukça karışık bir yapıda olmasına karşın en azından iki farklı yazardan kesin olarak bahsedebiliriz. Söz konusu makalede yapılan ayrıma göre meşru imparatorları farklı, tahtta hak eden veya meşru olmayan imparatorları da başka bir yazar yazmıştır, bu da muhtemelen metne daha sonradan başka bir yazar veya editör vasıtasıyla müdahale ve eklemeler yapıldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.[10]

Eğer biyografiler, elyazmalarındaki geleneksel bilginin tersine tek bir yazara aitse yazar neden kendisini altı farklı isimde gizledi veya gizleme ihtiyacı hissetmiş ve kitabını neden daha erken yazılmış gibi göstermişti? Biyografilerde senatoya ve Roma'nın klasik pagan özelliklerine sempati duyan bir anlatım vardır, miras yoluyla babadan oğla geçen (bazen de meşru imparatorun evlatlık edinmesiyle başkasına geçen) imparatorluk rejimine, ordunun çıkardığı isyan ve savaşlara ve ordu mensuplarının sık sık tahtta hak iddia etmelerine karşı da bir eleştiri vardır. Böylece gizli bir şekilde Hıristiyanlığa ve imparatorluk sarayına bir eleştiri yapılıyor gibi görünmektedir. Bu nedenle *Historia Augusta* bazı araştırmacılar tarafından, Hıristiyanlığa karşı pagan propagandası yapan bir eser gibi görülür.[11] Syme ve Cameron bu iddiaya göre biyografilerin imparator I. Theodosius döneminde yazıldığını kabul etmektedir. Bilindiği gibi Theodosius, 380 yılında çıkardığı fermanla Hıristiyanlığı devlet dini ilan etmesi, 391'de de bütün tapınakları kapatması, pagan kültlerini yasaklaması ve Hıristiyanlığı reddedenlere idam cezaları vermesiyle paganlığa resmen savaş açmış bir imparatordu. Pagan temalarla dolu bir eseri imparatorun döneminde açık açık yazmak pek mümkün olmasa gerek. İşte bu yüzden biyografilerin yazarı, böyle bir şey yapmış olabilirdi.

Günümüzde Dessau'nun başlattığı ve Syme'ın devam ettirdiği bu görüşler, stilometri çalışmalarına rağmen hâlen baskın olan görüşlerdir. Roma edebiyatında ve yazınında bir yazarın kendi kimliğini

10 Marriott 1979: s. 65-77; Gurney-Gurney 1996: s. 123-125; 1997: s. 74-76; 1998a: s. 105-109; 1998b: s. 119-131.

11 Syme 1968a: 212; Cameron 1968: 17, 19.

gizlemesi pek rastlanır bir şey değildir, fakat bu konuda bir başka örnek bizzat *Historia Augusta*'da bulunur. Buna göre Hadrianus kendi biyografisini yazmıştı ve bu kitabı eğitimli azatlılarına vererek kendi adlarıyla yayınlamalarını emretmişti. İmparatorun azatlılarından biri olan Trallesli (Aydın) Phlegon bir kitap yazmıştı ve bunun Hadrianus'un kitabı olduğu söyleniyordu. İmparatorun tam olarak neden böyle yaptığı bilinmese de, Hadrianus'un döneminde bizzat devlet eliyle Hıristiyanlık baskısı olmadığı düşünüldüğünde, Theodosius'un döneminde baskıcı ortamda bu türden bir gizleme yapılmış olması kesinlikle olanaksız değildir. *Historia Augusta*'yı kim yazmış olursa olsun, içindeki bilgiler de ne kadar şüpheli olursa olsun bu biyografiler imparatorluk tarihi ile ilgili son derece önemli bir kaynaktır ve daha fazla incelenmeye gerek duymaktadır. Şunu unutmamalıyız: Biyografiler her halükarda Hıristiyanlığın gittikçe baskın olduğu bir dönemde yazılmıştır ve Roma tarihi için Geç İmparatorluk Dönemi olarak adlandırılan bu dönemde kaynakların birçoğunda zaman zaman şüpheli bilgiler bulunmaktadır. Bu, geç dönem kaynakların karakteristik bir özelliğidir ve bu kaynaklar klasik dönemlere nazaran hâlen çok daha az çalışılmaktadır. Mesela Eusebius'un ünlü biyografisi *Constantinus'un Hayatı* hâlen güvenilirliği ve içerisindeki belgeler dolayısıyla şüphelidir ve sorgulanan bir metindir. Öte yandan *Historia Augusta* bir Hıristiyan yazarın değil, pagan yazarın eseridir. Fakat MS IV. yüzyıl gibi özellikle dinî ve siyasi açıdan son derece çalkantılı bir dönemde yazılmış olduğu için bu döneme özgü değerlendirmeler, yanlış yorumlar, taraflı bakış açıları ve hatta iftiralardan da etkinlenmiş bir üsluba sahiptir. Bütün bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda metne dair yorumlar biraz daha açık olabilir. Buna karşın çevirisini sunduğumuz ilk ciltteki biyografiler yani Hadrianus, Aelius, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Commodus, Pertinax, Didius Iulianus, Septimius Severus, Pescennius Niger ve Clodius Albinus'un hayatları, diğer iki ciltteki biyografiler arasında görece daha güvenilir olanlarıdır.

Çeviri Yöntemi

Latinceden Türkçeye bir bütün hâlinde ilk kez tercümesi yapılan bu eserin çevirisinde, Loeb serisinde üç cilt hâlinde 1922,24 ve 32 yıllarında yayımlanan *The Scriptores Historiae Augustae* adlı edisyondan faydalanılmıştır. Metin boyunca görülen bazı boşluklar ve eksikler çeviride olduğu gibi bırakılmış, ayrıca yazarların üsluplarına mümkün olduğunca bağlı kalınarak cümleler daha basit hâle getirilmiştir. Söz konusu edisyonda verilen dipnotlardan faydalanılmış, bunların bazıları çevirideki dipnotlarda *L.* kısaltmasıyla verilmiştir. Ayrıca metin boyunca faydalanılan antik kaynaklar, *Oxford Classical Dictionary, 4. Ed.* içerisindeki kısaltma listesine uyarak kısaltılmış hâlde verilmiş, bu kaynaklar ve kaynaklar için yararlanılan edisyonlar da Kaynakça kısmında verilmiştir. Metindeki Latince ve Eski Yunanca terminolojiye, Türkçede karşılıkları olmadıkça sadık kalınmıştır. Yer ve bölge isimlerinin transliterasyonu, günümüzde yoğun şekilde kullanılanlar haricinde orijinal hâliyle verilmiştir. Roma takvimine uygun şekilde verilen tarihler günümüzdeki takvime uyarlanarak verilmiştir. Ayrıca başka yazarlarda değil de bu metinde yer alan bazı edebî yazılar, orijinal dili ve çevirisiyle beraber sunulmuştur. Okuyucu ve araştırmacıların dikkatine sunulan bu çeviri çalışmasındaki bütün olası hatalar ve eksiklikler tarafıma aittir.

Samet Özgüler

HADRIANUS

Yazan: AELIUS SPARTIANUS

I. İmparator Hadrianus'un soyu eskilerin Picenum bölgesi olan İspanya'dan gelir. Zira Hadrianus kendi otobiyografisini yazdığı kitabında[1] atalarının Hadria'dan[2] geldiğini ve Scipioların zamanında Italica'ya[3] yerleştiklerini belirtir. Hadrianus'un babası, imparator Traianus'un kuzeni olan Afer soyadlı Aelius Hadrianus idi, annesi ile Gades[4] doğumlu Domitia Paulinaydı. Kız kardeşi, Servianus'un karısı olan Paulina, karısı Sabinaydı; dedesinin dedesi ise ailesinden ilk Roma senatörü olmuş kişi Marullinus idi.

Hadrianus, Vespasianus'un yedinci ve Titus'un beşinci konsüllüğüne denk gelen yılın 25 ocak günü Roma'da doğdu.[5] 10 yaşında babasını kaybeden Hadrianus, o zaman *praetor*[6] ve gelecekte

---

1 İmparator Hadrianus, kendi yaptıklarını ve hayatını anlattığı bir otobiyografi yazmıştır fakat bu çalışması kayıptır.

2 Picenum (bugün Abruzzo) bölgesindeki, bugünkü Atri.

3 Baetis (Quadalquivir) Nehri civarı, Sevilla'nın 9 km. kuzeybatısında yaklaşık olarak 206 yılında Publius Cornelius Scipio Africanus tarafından kurulan Roma şehri. Caesar veya Augustus zamanında bazı haklar elde eden şehir, Hadrianus tarafından da kolonileştirilmiştir. *L.*

4 Bugünkü Cadiz.

5 Metnin hemen giriş kısmında Hadrianus'un ailesinin Italica kökenli olduğu ve aşağıda, II. Pasajda da memleketine (Italica) döndüğü söylense de burada Roma'da doğduğunun belirtilmesi, metin boyunca hem tarihî hem de yazınsal birçok yanlışın olduğuna dair ilk kanıttır.

6 Traianus, 85 yılında *praetor* olmuştu.

imparatorluk tahtına geçecek olan kuzeni Ulpius Traianus'un ve bir atlı sınıfı mensubu olan Caelius Attianus'un[7] himayesine girdi. O andan itibaren büyük ölçüde Yunan sanatlarına[8] kendini adadı, bu konuya fıtraten öylesine yatkındı ki bazıları tarafından "Küçük Yunan" diye anılıyordu.

II. Hadrianus on beş yaşına geldiğinde memleketine döndü ve derhal askerlik görevine başladı. Avcılık yapmaya o kadar düşkündü ki sırf bu sebepten Traianus onu memleketinden geri çağırdı ve kendi oğluymuş gibi yetiştirdi. Hadrianus çok geçmeden miras mahkemesinin on yargıcından biri yapıldı[9] ve daha sonra da II. Lejyon'un *tribunus*u, yani Adiutrix[10] oldu. Bunun sonrasında, Domitianus'un saltanatının son zamanlarında Aşağı Moesia[11] eyaletine nakledildi. Rivayete göre Hadrianus burada, bir astroloji uzmanı olan büyük amcası Aelius Hadrianus tarafından daha öncesinden yapıldığını bildiği, gelecekteki gücüne dair olan kehaneti başka bir astrologdan da işitmiştir. Nerva, Traianus'u evlatlık edindiğinde Hadrianus, ordusunu tebrik etmek için gönderildikten sonra Yukarı Germania'ya[12] sevk edildi. Nerva öldüğü zaman[13] Hadrianus haberleri ilk veren kişi olmak için hızla Traianus'a giderken üvey kardeşi Servianus tarafından alıkonuldu. Servianus, Hadrianus'un müsrifliğini ve biriken borçlarını ifşa eden ve böylece Traianus'un

7 Caelius ismi ya metnin kopya edilişi sırasındaki hatadan ya da doğru bilgi verilmemesinden ötürü yanlıştır. İsim Acilius Attianus olmalıydı. Acilius, Traianus'un zamanında muhafız alayı komutanıydı ve Hadrianus'un tahta çıkmasında büyük payı olan biriydi. *L.*

8 Retorik, edebiyat ve şiir.

9 *Decemviri stlitibus iudicandis* adındaki bu yargıç heyeti, Cumhuriyet Döneminde kişilerin özgürlük haklarıyla ilgili davaya bakıyordu. Fakat imparator Augustus zamanında miras davalarına bakmaya başladılar. Bu makam, Roma'daki kamu görevleri basamaklarının (cursus honorum) ilkiydi. *L.*

10 Vespasianus tarafından bahriye yardımcı birliklerinden (auxilarii) toplandığı için bu ismi almıştır.

11 Balkanların güneydoğusundaki, bugün Tuna Nehri'nin güneyinde kalan Bulgaristan ve Romanya topraklarını içeren Roma eyaleti; *Moesia Inferior.*

12 Bugün Almanya'nın güneybatısını, İsviçre'nin batısını ve Alsas bölgesini kapsayan Roma eyaleti; *Germania Superior.*

13 97 yılı.

ona nefret duymasını sağlayan kişiydi. Hadrianus, at arabası kastılı olarak bozulduğundan daha uzun bir süre boyunca alıkonulmasına karşın yayan bir şekilde yola devam etti ve Servianus'un özel muhbirinin önüne geçti. Artık Traianus'un sevgisini kazanmıştı, ne var ki Traianus'un büyük değer verdiği paedagog[14] çocuklar sayesinde, Gallus'un destek verdiği ... kurtulamadı.[15] Hadrianus o zaman bile imparatorun kendisine karşı tutumu hakkında endişeliydi ve Vergilius'tan gelen şu kehaneti düşünüp duruyordu:

Kimdir orada duran, zeytin dallarıyla göze çarpan
Kutsal şeyleri taşıyan? Tanıyorum onu ak saçından
Sakalından, Roma'nın kralıdır o; Roma'yı yasalarla
En başında kuran, küçük Curia'nın yoksul topraklarından gelen
Büyük bir hükümranlık kurandır o, ardından yükselecek...[16]

Başkalarının söylediğine göre bu kehanet ona Sibil Kehanetleri'nden[17] gelmiş. Dahası, gelecekteki imparatorluk gücüne dair Nicephorium'daki[18] Iupiter Tapınağı'ndan gelen ve Platoncu Suriyeli Apollonius'un kitabında yer verilen başka bir üstü kapalı bildiri de almıştı. Hadrianus en sonunda, Sura'nın[19] destekleri sayesinde Traianus'un dostluğunu hiç olmadığı kadar fazla şekilde kazandı ve imparatorun kız kardeşinin kızı[20] ile evlendi. Bu evliliği Plotina[21] desteklemişken, Marius Maximus'un[22] söylediğine göre Traianus hiç istememişti.

14 Çocukların eğitimiyle ilgilenen köleler.

15 Çeviriye esas alınan edisyonda bu kısım boştur.

16 Roma'nın iyi olarak anılan krallarından Numa Pompilius'a adanmış bu dizeler için bkz. *Aen.* VI. 808-812.

17 Yunanistan'dan Güney İtalya'ya geldiği düşünülen kâhin kadınların kehanetlerinin toplandığı kitaplar.

18 Bugünkü Nusaybin ile Harran arasında aynı isimde bir bölge daha olsa da büyük ihtimalle bugünkü Bergama (Pergamon) yakınlarındaki bölge.

19 Lucius Licinius Sura, Traianus'un yakın çevresinden üç kez konsüllük yapmış senatördü. Ayrıca Dacia savaşlarında da komutanlık yapmıştı. *L.*

20 Traianus'un kız kardeşi Marciana'nın kızı Vibia Sabina.

21 Traianus'un karısı.

22 MS III. yüzyılın başında, kendisinden önceki biyografi yazarı Suetonius'un *On İki Caesar* adlı biyografisini devam ettiren ve Nerva'dan Elagabalus'a kadar kendisi

III. Traianus'un dördüncü, Articuleius'un birinci konsüllüğüne tekabül eden yıl[23] *quaestor*luk[24] yaptı. Görevini yürütüyorken bir gün imparatorun bir konuşmasını senatoya okudu ve taşralı aksanı yüzünden kendisine gülündü. Bunun üzerine Hadrianus dilde üst seviye yetkinlik ve akıcılık kazanana kadar kendisini Latinceye verdi. *Quaestor*luk görevinden sonra senatonun icraatlarını denetleme görevini yaptı[25] ve akrabalıkları dolayısıyla Traianus'a Dacia Savaşı'nda[26] eşlik etti. Bizzat kendi belirttiğine göre Traianus'un alışkanlıklarını benimseyerek fazlasıyla şarap sever birisi oldu ve bu sebepten ötürü Traianus tarafından büyük ödüllere layık görüldü. Candidus ve Quadratus'un ikinci konsüllüklerindeki yılda[27] pleb *tribunus*u[28] oldu ve bu görevi sırasında kendisine daimî *tribunus* yetkisi verildiğine dair bir kehanet edildiğini iddia etti; zira imparatorların giymediği fakat pleb *tribunus*larının giydiği pelerini yağmurlu bir havada kaybetmişti. O tarihten bugüne imparatorlar sivil halkın önüne pelerin olmadan çıkarlar. Traianus, II. Dacia Savaşı'nda[29] onu Minervia lakaplı I. Lejyonun komutasına atadı ve kendisiyle beraber savaşa götürdü. Hadrianus bu savaşta çok sayıda dikkate değer eylemiyle büyük ün kazandı. İşte bu sebepten kendisine, Traianus'un bizzat Nerva'dan aldığı bir elmas sunuldu ve Hadrianus bu ödülle

---

de on iki tane imparator biyografisi yazmış olan yazar. Eseri kayıp olsa da *Historia Augusta* içinde kullanılan esas kaynaklardan biridir ve metin boyunca birçok kez kendisine atıf yapılmıştır.

23 101 yılı.

24 Mali işlerle ilgilenen kamu görevlisi.

25 *Curator actorum senatus* veya *curator ab actis senatus* olarak bilinen bu görevli, senatonun işlem ve icraatlarının kaydını tutuyordu.

26 Traianus'un yürüttüğü I. Dacia Savaşı 101-102 yılında gerçekleşti. Traianus'un fetihleriyle, bugünkü Romanya, Moldova, Bulgaristan ve Ukrayna'nın topraklarının bir kısmını kapsayan Dacia bölgesi Roma eyaleti olmuştur.

27 105 yılı.

28 Cumhuriyet Döneminde pleb (avam) kesimini temsil etmesi için seçilen ve veto etmek ve yasa tasarısı sunmak gibi son derece önemli yetkileri olan bu görev, Augustus'un imparatorluk rejimi ile artık lağvedilmesine rağmen imparatorlar tarafından ismen de olsa devam ettirilmiştir. Bu yetki, imparatorların sivil yetkilerini temsil ediyordu.

29 105-106 yıllarında.

tahta geçme umutlarını artırdı.[30] Suburanus ve Servianus'un ikinci konsüllüğünde[31] *praetor*luk görevini yaptı ve oyunlar düzenlemek üzere Traianus'tan iki milyon *sestertius*[32] aldı. Daha sonra muhafız alayı komutanı olarak, Sarmatları bastıracağı Aşağı Pannonia'ya[33] gönderildi, askerî disiplini muhafaza etti ve istedikleri gibi kendi yetkilerinin dışına çıkan *procurator*ları[34] dizginledi. Hadrianus bu hizmetlerinin karşılığında konsül[35] yapıldı.[36] Bu görevini ifa ediyorken Sura'dan, Traianus tarafından evlatlık edinileceğini öğrendi ve böylece Traianus'un dostlarının küçümsediği ve önem vermediği biri olmaktan çıktı. Gerçekten de Sura'nın ölümünden sonra, özellikle de imparatora hazırladığı söylevlerden ötürü Traianus'un Hadrianus'a karşı dostluğu arttı.

IV. Hadrianus, Plotina'nın da desteğini kazandı ve Plotina'nın kendisine düşkünlüğü sayesinde daha sonra Parthlara karşı yapılan seferde[37] imparatorun *legatus*u[38] olarak atandı. Aynı zamanda, her ikisi de senatör atlı sınıfı mensubu olan Sosius Papius ve Platorius Nepos'un ve ayrıca üçü de atlı sınıfı mensubu olan Attianus'un

30 MÖ 23 yılında hastalanan imparator Augustus, elmas yüzüğünü Agrippa'ya vermiş ve onu bir nevi halefi yapmıştı. Bu, daha sonra bir bakıma gelenek hâlini almıştır. *L.*

31 Büyük ihtimalle metinde veya elyazmalarında kaynaklanan bir hata bulunuyor. Söz konusu yıl 107 olmalıydı, bu yıldaki konsüller ise Sura ve Senecio idi.

32 Cumhuriyet Döneminde çeyrek *denarius* olan gümüş sikke, Augustus'un reformuyla bakır olarak üretilmeye başlanmıştır.

33 Pannonia, Tuna Nehri'nin kuzeyinde bugünkü Macaristan, Doğu Avusturya, Kuzey Hırvatistan, Kuzeybatı Sırbistan, Kuzey Slovenya, Batı Slovakya ve Kuzey Bosna-Hersek'i içeren bölge. Traianus'un fetihleriyle aşağı ve yukarı olarak ikiye ayrılmıştır. Aşağı Pannonia, bugünkü Macaristan, Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'i içeren Tuna sınırıdır.

34 Bir imparatorluk eyaletinde vergilerin ve diğer hasılat kaynaklarının toplanmasından ve bunların hükümdar hazinesine aktarılmasından sorumlu görevli. *L.*

35 Cumhuriyet Döneminde *dictator* (diktatör) olmadıkça en üst seviye devlet görevlisi. İmparatorluk döneminde eski gücü ve saygınlığı kalmasa da formalite de olsa devam ettirilmiştir.

36 108 yılında.

37 114 yılında.

38 Eyalet valisi veya ordu komutanı.

-eskiden kendi muhafızıydı-, Livianus'un ve Turbo'nun dostluklarını kazandı. Hadrianus'un ezeli düşmanları ve daha sonra bizzat intikamını aldığı kişiler olan Palma ve Celsus imparatorluk tahtına göz diktikleri yönünde şüphe çekince kendisinin evlatlık durumu artık garanti edilmişti; bu konumu, Plotina'nın desteğiyle ikinci kez konsül seçildiği zaman tamamen sağlamlaştırıldı. Hadrianus'un, Traianus'un azatlılarına rüşvet verdiği, mahkemelere sürekli katıldığı sırada imparatorun en gözde yakınlarına karşı yolsuzluk ve kur yaptığı da gerçek olma ihtimali çok yüksek söylentiler arasındaydı. Hadrianus, Suriye'nin[39] valisiyken Ağustos ayının dokuzuncu günü[40] Traianus tarafından evlat edinildiğini öğrendi ve daha sonra bu günün evlatlık edinilmesinin yıl dönümü olarak kutlanmasını emretti. 11 Ağustos günü Traianus'un ölüm haberini aldı ve bu günü de tahta çıkışının yıl dönümü olarak belirledi.

Hiç şüphesiz şöyle yaygın bir düşünce vardı ki Traianus, birçok dostunun da onayıyla halefi olarak Hadrianus'u değil Neratius Priscus'u[41] bırakmıştı. Hatta bir keresinde Priscus'a şöyle demişti: "Artık bana ciddi bir şey olursa, eyaletleri sana emanet ediyorum". Aslında birçok kişi, Traianus'un Makedon İskender'in[42] emsalini takip ederek ardında bir halef bırakmadan ölmeyi amaçladığını söyler. Yine birçok kişiye göre Traianus, eğer başına bir şey gelecek olursa onlardan Roma İmparatorluğu'na bir hükümdar tayin etmesini dileyerek ve aralarından en iyisini seçecekleri bazı isimler vererek senatoya bir konuşma yapmak istemişti. Hatta başka bir söylentiye göre Hadrianus, Plotina'nın entrikaları sayesinde ancak Traianus'un ölümü sırasında evlat edinilmişti; zira kadın, imparatoru taklit edebilecek birini istemiş ve zayıf bir tonda konuşmuştu.

---

39 MÖ I. yüzyılda Pompeius'un seferleri sonucu ele geçirilen Suriye bölgesi (Syria) bir Roma eyaleti olarak bugün Türkiye'nin Antakya bölgesini kapsayan güneydoğu bölgesi, Suriye'nin batısı ve kuzeyi ile Lübnan'ı da kapsıyordu.

40 117 yılında.

41 Lucius Neratius Priscus, önemli bir hukukçuydu ve Traianus'un divan üyelerindendi. Bazı çalışmaları, imparator Iustinianus'un hukuk metinlerini derlettirdiği *Digesta*'da korunmuştur. Priscus, daha sonra Hadrianus'a danışmanlık da yapmıştı. *L.*

42 Büyük İskender.

V. Hadrianus imparatorluk gücüne kavuşur kavuşmaz derhal ilk imparatorların ilkelerini benimsedi[43] ve bütün dikkatini dünyadaki barışın sürdürülmesine verdi. Zira Traianus'un boyunduruk altına almış olduğu toplumlar ayaklanmaya başlamıştı; Mağrubîler akınlar düzenliyor, Sarmatlar savaş açıyor, Britanyalılar Roma boyunduruğunda tutulamıyor, Mısır ayaklanmalarla karışıyor ve son olarak da Libya ve Filistin de isyankâr özelliklerini gösteriyordu.[44] Bunun üzerine Hadrianus Fırat'ın ve Dicle'nin doğusundaki bütün fetih hareketlerini terk etti. Boyunduruk altına alınamadıkları için Makedonların özgür bırakılması gerektiğini söylemiş olan Cato'yu örnek almıştı.[45] Traianus'un Parthlara kral olarak atadığı Parthamasiris'i[46] de civardaki diğer kavimlerin kralı yaptı, çünkü bu adamın Parthların nezdinde öyle çok değeri olmadığını görmüştü.

Hadrianus, daha en başından itibaren ılımlı olmak istediğini gösterdi; saltanatının ilk günlerinde Attianus ona, imparatorluk tahtına çıkmasına muhalefet ederse şehrin başkanı[47] olan Baebius Macer'i,[48] o zamanlar imparatorluk tahtında gözü olduğu şüphesiyle bir adaya sürgüne gönderilmiş olan Laberius Maximus'u[49] ve

43 İmparator Augustus'un sınırların içindeki imparatorluk topraklarını elde tutma politikası vardı ve bu sınırlar, Ren, Tuna ve Fırat nehirlerinin oluşturduğu doğal sınırlardı. Traianus, Augustus'un bu politikasını Dacia, Armenia, Mezopotamya ve Assyria bölgelerine düzenlediği seferlerle terk etmiş ve yayılmacı politikaya geçmişti. Hadrianus ise Traianus'un tersine tekrar Augustus'un savunmacı politikasına dönmüştür.

44 Mısır'da ve Doğu Akdeniz bölgesinde özellikle Yahudilerin ayaklanmaları vardı. Bkz. *Dio* LXVIII. 32.

45 Makedon Kralı Perseus'un ölümünden sonra Yaşlı Cato, MÖ 167 yılında senatoya verilen bir söylemde böyle bir tavsiyede bulunmuş ve Roma, Makedonya'yı dört bağımsız bölgeye bölmüştür. *L.*

46 Kaynakta bir yanlışlık olmalı; Parthamasiris Armenia kralıydı. Burada söz konusu olan kral Parthamaspates olmalıydı. Bu prens Parth kralı olan kuzenini bırakıp Parth Savaşında Traianus'un tarafında yer almış, imparatorun 117 yılındaki zaferinden sonra da kral yapılmıştı. Parthlar onu tahttan indirince Hadrianus, bir süreliğine de olsa onu Osrhoene'de kral yapmıştı. bkz. *Dio*, LXVIII. 30-33. *L.*

47 *Praefectus urbis.* Roma şehrinin idaresinden mesul görevli, ayrıca komutasında küçük de olsa bir askerî birlik vardı.

48 Genç Plinius'un dostu ve mektup arkadaşı idi. Bkz. *Epist.* III. 5. *L.*

49 Manius Laberius Maximus görünüşe göre Dacia Savaşında yer almış ve 103 yılında ikinci kez konsül seçilmişti. İmparatorluk tahtına göz dikmesine dair bir şey bilinmiyor. *L.*

Crassus Frugi'yi[50] idam etmesini mektup yazarak tavsiye etmesine karşın yine de hiçbirine zarar vermedi.[51] Bununla birlikte daha sonraları, Hadrianus böyle bir emir vermemesine karşın *procurator*u, bir ayaklanma başlatmaya niyetlendiği gerekçesiyle adayı terk etmeye çalıştığı zaman Crassus'u öldürmüştü. Hadrianus saltanatına iyi bir başlangıç yapabilmek adına askerlerine çifte ikramiye verdi.[52] Lusius Quietus'u,[53] yönetmekte olduğu Mağrubî kavimlerin komutasından azletti ve sonrasında onu ordudan çıkardı, çünkü ondan imparatorluk tahtına dair planları olduğu yönünde şüphelenmişti. Iudaea'ya[54] boyun eğdirdikten sonra ise Mauretania'daki[55] ayaklanmayı bastırması için Marcius Turbo'yu görevlendirdi.

Hadrianus bunları yaptıktan sonra, Attianus, Plotina ve Matidia'nın refakat ettiği Traianus'un naaşını incelemek üzere Antiochia'dan[56] yola çıktı.[57] İmparator bunları aldı ve gemiyle Roma'ya gönderdikten sonra Antiochia'ya geri döndü. Ardından Catilius Severus'u[58] Suriye'nin valisi olarak atadı ve Illyricum'dan[59] geçerek Roma'ya geldi.[60]

---

50 Gaius Calpurnius Piso Crassus Frugi Licinianus, Nerva'ya komplo kurmuş ve Tarentum'a sürgüne gönderilmişti. Daha sonra bu sefer Traianus'a karşı komplo kurduğu gerekçesiyle yargılanmış ve idam edilmiştir. Bkz. *Dio* LXVIII. 3, 16.

51 Eser burada Hadrianus'un imparator olduğu zamana dair bir anlatıya geçerek kronolojik sırayı bozuyor. Bu tür kronolojik düzensizlik, eser boyunca yer yer tekrar edecektir.

52 Roma'da imparatorlar tahta çıktıklarında askerlere ve halka para dağıtıyordu, Osmanlı Dönemindeki cülus bahşişi de buna benzer bir uygulamaydı.

53 Traianus'un Parth Savaşında komutan olan Mağrubî. Savaştan sonra Traianus onu Iudaea'nın valisi olarak atamıştı. Daha sonra Hadrianus'a karşı komplo kurduğu yönünde suçlanmış ve idam edilmiştir. *L.*

54 Yahudiye bölgesi, Samarya, Edom ve Yahudiye bölgelerini kapsayan Roma eyaleti.

55 Kuzey Afrika'da bugünkü Cezayir ve Fas'ın kuzeyini içeren bölge; Mağrip bölgesi.

56 Bugünkü Antakya.

57 Traianus, Kilikya'daki Selinus'ta (Gazipaşa) ölmüştü ve cesedi muhtemelen Seleucia'ya (Silifke) götürülmüştü. İmparatorun cesedi burada yakıldı ve külleri Roma'ya gönderildi. *L.*

58 Lucius Catilius Severus, Genç Plinius'un dostu ve mektup arkadaşıydı. 120 yılında ikinci kez konsül oldu, sonrasında Küçük Asya'da prokonsül oldu ve 138'de de Roma şehir başkanlığı yaptı. Marcus Aurelius'un büyük dedesiydi. *L.*

59 Tuna'nın güneyindeki bölge; Traianus'un zamanında Dalmatia/Illyria ve Pannonia olarak farklı eyaletlere bölünmüştü.

60 Hadrianus, 118 yılında Roma'ya ulaşmıştı.

VI. Hadrianus senatoya son derece uygun bir mektup göndererek Traianus'a tanrısal onurların verilmesini istedi. Bu isteğini oybirliğiyle elde etti; aslında senato bu onurları vermeyi Hadrianus'un istememiş olduğu kadar istiyordu. Ayrıca Hadrianus bu mektubunda, askerlerin kendisini imparator ilan etmek için yakışık almayan bir şekilde acele etmesinin, devletin bir imparatorsuz yapamayacağı inancından kaynaklandığını açıklayarak tahta çıkışına dair karar verme hakkını senatoya bırakmadığı için özür diliyordu.[61] Daha sonra senato, Traianus'a verilmesi gereken zafer alayı hakkını[62] ona teklif ettiğinde bunu reddetti ve merhumun heykelinin, imparatorların en iyisi ölümünden sonra bile zafer alayı onurundan mahrum kalmasın diye, zafer alayında geçen bir at arabasında sergilenmesini sağladı. Ayrıca, Augustus'un bile hayatının ancak son dönemlerinde bu unvanı elde ettiğini mazeret göstererek kendisine tahta çıktığında ve daha sonrasında da teklif edilen "Vatanın Babası" unvanını reddetti.[63] Geçit töreni için toplanacak taç parasında İtalya'nın payından vazgeçti,[64] eyaletlerinkini azalttı ve kamu hazinesinin zorluklarını yerinde ve dikkatli bir şekilde ortaya çıkardı.

---

61 Söz konusu dönemde ordunun birini imparator olarak selamlaması/ilan etmesi, imparatorluk yetkisi için güçlü bir fiilî iddia olsa da, formalite dė olsa imparatorluk yetkisini (imperium) senato veriyordu. Senato, Cumhuriyet Döneminde mutlak güce sahip meclisti. Hadrianus, kendi döneminde eski gücü ve itibarı kalmasa da yine de bazı çıkarları için senatoya karşı özür dilemişti.

62 Bir komutan veya imparator büyük zafer elde ettiğinde kendisine senato tarafından zafer kutlamaları düzenlemesi hakkı veriliyordu (triumphus) ve bu, büyük bir şerefti.

63 Vatanın Babası (Pater Patriae) unvanı ilk olarak MÖ 386 yılında, Roma'yı Galyalılardan kurtaran Marcus Furius Camillus'a verilmişti. Sonrasında, devleti Catilina'nın komplosundan kurtaran Cicero'ya MÖ 63'de, Caesar'a da MÖ 45 yılında verilmişti. Augustus, imparator olduktan yaklaşık 25 yıl sonra MÖ 2 yılında bu unvanı almıştı, fakat imparator MS 14 yılında ölmüştür. Tiberius'a da bu unvan teklif edilmişti fakat o bunu reddetmişti, Hadrianus ise bu unvanı 128 yılında kabul etmiştir. Aynı şekilde imparatorlar Pius ve Marcus Aurelius da bu unvanları ilk başta reddetse de sonra kabul edecekti.

64 Zafer alayı düzenleyen komutan/imparatorun kafasının üzerinde tutulan altın taç için toplanan para. Bu tür bağışlar ilk önce isteğe bağlı olsa da sonradan zorunlu hâle gelmiştir. Augustus bu paranın toplanmasını istememişti, fakat ondan sonraki çoğu imparator böyle yapmamıştı. *L.*

Daha sonra, Sarmatların ve Roxolani kavminin[65] akınlarını duyduğu zaman ordusunu önden göndererek Moesia'ya yola çıktı. Mauretania seferinden sonra *praefectus* alametlerini Marcius Turbo'ya tevdi etti ve onu bir süreliğine Pannonia ve Dacia'nın yönetimine atadı. Roxolani kralı kendisine verilen ödeneğin azaldığından yakındığı zaman Hadrianus onun davasını soruşturarak kralla barış yaptı.

VII. Bir kurban töreni esnasında Nigrinus, Lusius ve bir miktar yardakçısıyla birlikte imparatora bir suikast girişimde bulundu; oysaki Hadrianus Nigrinus'u[66] halefi olarak düşünüyordu. İmparator bu girişimden sağ salim kurtuldu. Bu komplo dolayısıyla Palma Tarracina'da, Celsus Baiae'da, Nigrinus Faventia'da[67] ve Lusius da yoldayken idam edildi; Hadrianus'un otobiyografisinde yazdığına göre kendisi bunu istememiş olmasına karşın infazlar senatonun emriyle gerçekleştirilmişti. Bunun üzerine Hadrianus derhal Dacia'nın yönetimini, çok değer verdiği Turbo'ya verdi. Amacı, Mısır'ın *praefectus*u rütbesine eşdeğer bir rütbeyle bu adamın otoritesini artırmaktı. Bunun ardından, tek bir olaydan hareket ederek senatörlük yapmış dört adamı harcadığı yönündeki inançtan ötürü kendisine karşı düşman kesilen kamuoyunun desteğini kazanmak için hızla Roma'ya gitti. Kendisi hakkında ortalıkta gezinen söylentileri denetlemek için, yokluğunda her bir vatandaşa üç *aureus*[68] verilmesine rağmen kendi cebinden de halka çifte bağış yaptı. İmparator olanlara karşı kendisini senatoda da pakladı ve senatonun bu doğrultuda bir kararı olmadıkça kendisinin bir senatöre asla ceza vermeyeceğine dair yemin etti.[69] Bölgesel yetkilileri bu yükten kurtarmak amacıyla

65 Volga, Don, Dinyeper ve Tuna nehirleri bölgesinde yaşamış İskit kavim.

66 Muhtemelen Genç Plinius'un mektuplarında bahsettiği (Epist. Ad Traian, LXV, LXVI) Gaius Avidius Nigrinus. *L.*

67 Bugünkü Faenza.

68 Ağırlığı zaman zaman değişmekle birlikte söz konusu dönem için yaklaşık 5-6 gr. arasındaki altın sikke; 25 *denarius*.

69 Bu her dönem tartışma yaratan bir konuydu. Iulius-Claudius ve Flavius hanedanlarından imparatorlar böyle bir şeye önem vermese de Nerva, bir senatörü idam etmeyeceğine dair yemin etmişti ve Traianus da bu örneği takip etmişti. Bkz. *Dio*, LXVIII. 2, 5. *L.*

düzenli bir imparatorluk nakliye ağı kurdu.[70] Hadrianus, popülarite kazanmak için hiçbir fırsatı kaçırmadı; Roma ve İtalya'daki bazı sivil vatandaşların imparator hazinesine olan yüklü miktarda borçlarını iptal ederken[71] eyaletlerdeki borçluların yüksek meblağdaki borçlarını da sildi. Ayrıca, bütün insanlardaki güven duygusunu artırabilmek adına tanrısal Traianus'un forumundaki[72] vaat içeren yazıların yakılmasını da emretti. Mahkûm edilmiş kişilerin mülkiyetinin imparator hazinesine aktarılmamasını buyurdu, böylece bütün para kamu maliyesine aktarıldı. Traianus'un para hibe ettiği çocukların sahiplenilmesini yaygınlaştırdı.[73] Şahsi hataları olmamasına karşın bazı senatörlerin azaltılan servetlerini tamamladı; bunu, senatörlük kariyeri için yeterli olsun diye sahip oldukları çocuk sayısıyla orantılı bir şekilde ödenek yaparak başardı.[74] Bunların çok büyük bir kısmına, kendi yaşamları için pay edilen miktarı bir gecikme olmadan günü gününe ödedi. Yalnızca kendi arkadaşlarına değil ayrıca uzaklardaki birçok kişiye de kamu görevlisi olabilmeleri için para ödedi ve yaptığı bu bağışlarla bir miktar kadının da hayatlarını sürdürebilmesine yardım etmiş oldu. Tahta çıkışını takiben altı gün boyunca gladyatör oyunları düzenledi ve doğum gününde bin kadar vahşi hayvanı arenaya çıkardı.

VIII. Hadrianus senatonun önde gelen üyelerini bir imparator haşmetiyle yakın çevresine dahil etti. Doğum gününü kutlamak için düzenlenenler haricinde hipodromda kendi onuruna yapılan bütün

70 *Cursus publicus* ya da *cursus vehicularius*/*munus vehicularium* olarak bilinen bu nakliye/posta ağının maliyetleri, Hadrianus'un reformundan önce eyaletteki şehirler tarafından karşılanıyordu. Hadrianus ile maliyetler hazine tarafından karşılanmaya başladı. Bu alandaki idare, *prafectus vehiculorum* adında atlı sınıfı mensubu bir görevli tarafından yapılıyordu. *L.*

71 900.000.000 *sestertius*luk bir meblağ. *L.*

72 Traianus Forumu, Roma'daki Esquilinus Tepesi'nin güneybatısında yapılmıştır. Forumun bazı sütunları bugün hâlâ ayaktadır.

73 Burada hibe edilen para olan *alimentum*, İtalya'daki fakirlerin çocuklarına imparatorluk hükümeti tarafından ödenen bağışlardı. Bunu hayata geçiren Nerva olsa da asıl uygulamayı Traianus gerçekleştirmiştir. *L.*

74 Senatör olmak için gereken para 1 milyon *sestertius* idi. *L.*

oyunları reddetti.[75] Hem halk hem de senato toplantılarında sık sık devleti, insanların bunun bizzat kendisinin değil de halkın olduğunu bilecek kadar iyi bir şekilde yönettiğini söylerdi. Üç kez konsüllük yapmış birisi olarak birçok kişiyi üçüncü defa olmak üzere tekrar tekrar konsüllüğe atadı; sayısız kişiye de ikinci kez konsül olma onurunu bahşetti. Kendi üçüncü konsüllüğünü yalnızca dört ay boyunca ifa etti ve görevi boyunca genelde mahkemeleri yönetti. Roma'daysa veya şehrin yakınlarındaysa her zaman senato toplantılarına iştirak etti. Senatör atamalarında öylesine dikkatli davrandı ki senatonun itibarını artırmış oldu; Attianus'u *praefectus praetorio*[76] görevinden azledip konsüllerin sahip olduğu itibara sahip senatör yaptığında[77] ona bundan daha iyi bir şey bahşedemeyeceğini göstermiş oldu. Hadrianus kendisi senatoda olsun veya olmasın Romalı atlı sınıfı mensuplarının senatörleri dava etmesine de izin vermedi. Zira o zamanlar, imparator davayı yönettiğinde hem senatörleri hem de atlı sınıfı mensuplarını kendi divanına[78] çağırması ve onlara jüri kararına göre bir hüküm vermesi âdettendi. Son olarak, kendisi gibi senatörlere saygı göstermeyen imparatorları da lanetledi. Saray odasından geldiği zaman daima onu karşılamaya gidecek kadar kendisine saygı gösterdiği kayınbiraderini üçüncü kez konsül yaptı ki bu konuda Servianus'un ne bir isteği ne de niyazı olmuştu. Fakat yine de onu kendi mevkidaşı yapmadı, çünkü Servianus ondan

75 Bir imparatorun saltanatında gerçekleşen önemli olaylarda bir onur göstergesi olarak hipodromda (circus) yarışlar düzenlenmesi geleneği vardı. Augustus'un zamanından beri imparatorların doğum günü kutlanıyordu, Pertinax ve Severus gibi bazı imparatorların da tahta çıkış günleri kutlanmıştı. *L.*

76 İmparator Augustus tarafından oluşturulan muhafız alayının komutanı, daha sonraki dönemlerde yetkisi ve gücü oldukça artacak bir makamdır.

77 Senatoda bir sandalyeye sahip olmasa da, kamuya açık gösterilerde ve kutsal ziyafetlerde, konsüllük yapmış senatörlerle birlikte oturma ve bu tür durumlarda *toga praetexta* giyme ayrıcalığına sahipti. Nero'nun zamanından beri bu tür onurlar, görevden ayrılan muhafız alayı komutanlarına veriliyordu. *L.*

78 *Consilium.* Cumhuriyet Döneminde bir kamu görevlisi önemli bir karar almadan önce güvenilir dostlarından tavsiye isterdi. Augustus'tan itibaren imparatorların bir danışman çevresi olmaya başladı. Hadrianus'un zamanına dek bu danışmanlar resmi veya kalıcı görevliler değildi fakat Hadrianus ile birlikte belirli bir makamda olmaya ve maaş almaya başladılar. Seçkin hukukçular da bu ekipteydi. *L.*

önce iki kez konsül olmuştu ve imparator kendisinin ikinci duruma düşmesini istememişti.

IX. Aynı zaman içerisinde imparator, Traianus tarafından ele geçirilen birçok eyaleti terk etti ve ayrıca çoğu kişinin oylarına karşı olarak Traianus'un Campus Martius'da[79] yaptırmış olduğu tiyatroyu da yıktırdı. Bu eylemler keyif kaçıran türdendi, çünkü Hadrianus kendisini töhmet altında bırakacağını düşündüğü bütün eylemlerin gizlice Traianus tarafından yapılmış gibi davranıyordu. Kendisinin *praefectus*u ve bir zamanlar muhafızı olan Attianus'un otoritesiyle başa çıkamayarak onu öldürmeyi düşündü; fakat, her ne kadar bu cinayetleri gerçekten de onun planlarına dayandırsa da bu işten vazgeçti. Çünkü dört eski konsülü öldürttüğü için Attianus'a zaten öfke duyulduğunu biliyordu. Bir isteği olmadıkça Attianus'a bir halef atayamadığından onun bunu istemesi için uğraştı[80] ve bu yetkiyi Turbo'ya aktardı. Aynı zaman içerisinde, diğer *praefectus*[81] Similis'in[82] yerine de Septicius Clarus'u[83] getirdi.

Hadrianus, imparatorluk gücünü borçlu olduğu kişileri *praefectus* makamından azlettikten sonra Campania'ya yola çıktı. Buradaki bütün kasabaları ödüller ve bağışlarla destekleyerek önde gelen

79 Bugün Roma'da Campo Marzio alanının orijinaline göre daha küçük bir alanı kapsadığı bu yer, zaman zaman askerî, ticarî ve sosyal alanlarda kullanılan bir bölgeydi, ayrıca güreş ve gösteri alanıydı.

80 Muhafız alayı komutanlığının süresi sınırsızdı ve genelde seçilen kişi ömür boyu bu görevde olabiliyordu. Metnin bu kısmı, söz konusu makamdan en azından gönüllü şekilde istifa etmenin gelenek olduğunu gösteriyor. Gelenek uyarınca Attianus senatör sınıfına terfi ettirilmişti. *L.*

81 Cumhuriyet Döneminde en üst seviye kamu görevlisi olan konsülden her yıl iki tane seçiliyordu. Bu gelenek Augustus tarafından yeni imparatorluk rejiminde muhafız alayı komutanları için korunmuş ve eşit yetkileri olan iki muhafız komutanı seçilmeye başlamıştı. Fakat bu ilke zaman zaman görmezden gelinebiliyordu; daha sonraki imparatorların döneminde bazen aynı anda üç tane muhafız komutanı da olabiliyordu. *L.*

82 Sulpicius Similis, Mısır'dan yapılan tahıl sevkiyatı görevinin başındaydı (praefectus) ve sonunda da muhafız alayı komutanı olmuştu (praefectus praetorio). Dio'ya göre (LXIX. 20) bu görevden çekilmek için Hadrianus'un iznini zorlukla almıştı. *L.*

83 Gaius Septicius Clarus, Genç Plinius'un ve biyografi yazarı Suetonius'un dostuydu.

adamları kendi arkadaş çevresine ekledi. Roma'dayken ise *praetor*ların ve konsüllerin resmî faaliyetlerine sık sık iştirak etti, dostlarının verdiği ziyafetlere katıldı, hasta olduklarında yalnızca atlı sınıfı mensupları veya azatlılar olsalar bile onları günde iki veya üç kez ziyaret etti, sözleriyle rahatlattı, tavsiyeleriyle cesaretlendirdi ve ayrıca daima kendi ziyafetlerine davet etti. Kısacası Hadrianus her şeyi sivil bir vatandaş gibi yaptı. Özellikle kayınvalidesinin onuruna gladyatör oyunları ve başka çeşit seremoniler düzenledi.

X. Bunun ardından Hadrianus Galya'ya yola çıktı[84] ve çeşitli cömertliklerle bütün topluluklara yardım sağladı. İmparator buradan Germania'ya geçti. Kendisi her ne kadar savaştan ziyade barış taraftarı olsa da askerlerini sanki yakında bir savaş çıkacakmış gibi talim etti, onları kendi dayanıklılığına dair kanıtlar sergileyerek cesaretlendirdi, bir askerin hayatına bizzat taburların arasında bulunarak yön verdi. Ayrıca Scipio Aemilianus'un, Metellus'un[85] ve üvey babası Traianus'un emsalini izleyerek seve seve açık havada asker yemekleri olan domuz eti, peynir ve sirke tüketti. Askerlerin, kendisinin katı emirlerine isteyerek itaat etmelerini sağlamak için birçok kişiye ödüller verdi, bazı kişilere de onurlar bahşetti. Hadrianus, halefleri-nin umursamazlıklarından ötürü Octavianus'un[86] zamanından beri giderek zayıflayan askerî disiplini yeniden tesis etti. Ayrıca askerlerin yükümlülüklerini ve maaşlarını da yeniden düzenlemesi sayesinde artık hiç kimse ordugâhtan hakkaniyetsiz bir şekilde ayrılamaz oldu. Çünkü bir askerin *tribunus* rütbesine atanmasını sağlayan şey askerlerin o kişiye verdiği destek değil, liyakattir. Hadrianus kendi cengaverliğinin emsaliyle başkalarını da şevk etti; tam tekmil silahlı bir şekilde yirmi mil[87] boyunca yürüyebilirdi. Ayrıca ordugâhları

84 Hadrianus 121 ila 125 yılları arasında imparatorluğun batısını gezmiş daha sonra da Afrika'ya giderek 128 yılında Roma'ya dönmüştür. İkinci gezisini ise 128-134 yılları arasında imparatorluğun doğu topraklarında gerçekleştirmiştir.

85 Kartaca fatihi Genç Scipio Africanus ve Iugurtha'ya karşı MÖ 109-107'de yapılan savaşa komuta eden Quintus Caecilius Metellus Numidicus. *L.*

86 İmparator Augustus.

87 Bir Roma mili yaklaşık olarak 1479 metredir.

ziyafet çadırlarından, revaklardan, yeraltı odalarından ve kameriyelerden arındırdı. Genelde en sıradan kıyafetleri giyer, kılıç kayışında bir altın veya kopçasında bir mücevher bulundurmazdı; yalnızca kılıç kabzasının fil dişiyle döşenmiş olmasıyla yetinmişti. İmparator hasta askerleri kendi kaldıkları yerlerde ziyaret ederdi. Ordugâh için arazi seçer, bir yüzbaşı asasını kişi gayretli ve namı iyi biri olmadıkça kimseye bahşetmezdi. *Tribunus* olarak yalnızca sakalı gürleşmiş veya *tribunus*luğa basireti ve erginliğiyle büyük bir önem verecek yaşta olanları seçerdi. Hiçbir *tribunus*un bir erbaştan hediye almasına izin vermez, bütün lüks eşyaları her yerden defeder ve son olarak askerlerin silahlarını ve teçhizatını geliştirirdi. Dahası askerlik süresiyle ilgili olarak herhangi bir kimsenin, kuvveti elvermediği şekilde erken yaşta veya insan doğasına aykırı gelecek denli ileri bir yaşta askerlik hizmetinde bulunarak kadim teamülü çiğnemesini önleyen bir kanun çıkardı;[88] bunun her zaman askerlerce bilinen bir şey olmasını ve ayrıca askerlerin kendi sayılarını bilmelerini de sağladı.

XI. Bunlara ek olarak askerî ilme tam manasıyla vafık olmak için çabaladı ve herhangi bir olayda meydana gelebilecek açıkları tamamlamak adına eyaletlerden alınan tahsilatları dikkatli bir şekilde inceledi. Bununla birlikte Hadrianus, bütün diğer imparatorlardan ziyade elverişli olmayan hiçbir şeyin satın alınmaması veya sürdürülmemesi için de mücadele etti.

Böylece, tıpkı bir kral gibi askerî sistemi düzenledikten sonra Britanya'ya yola çıktı ve orada birçok şeyi düzeltti; ayrıca barbarları Romalılardan ayıracak seksen mil uzunluğunda bir sur yaptıran ilk kişi oldu.[89]

İmparator, *praefectus praetorio* Septicius Clarus'u, imparatorluk kâtibi Suetonius Tranquillus'u[90] ve diğer birçok kişiyi, kendi rızası olmadan imparatorluk sarayındaki görgü kurallarının gerektirdiğinden daha laubali bir şekilde karısı Sabina'ya muamele gösterdikleri

88 Roma, en erken dönemlerinden itibaren askerlik için belirli bir yaş sınırı koymuştur. Dönem dönem değişse de bu yaş aralığı genel olarak 17-46 aralığındaydı.

89 Hadrianus Duvarı.

90 *On İki Caesar* biyografisi yazarı.

gerekçesiyle görevden alarak yerlerine başka kişiler getirdi. Kendi beyanatına göre eğer bir sivil vatandaş olsaydı, hırçınlığı ve asabiyeti sebebiyle karısını da kovardı. Dahası teyakkuzu yalnızca kendi sarayında sınırlı kalmayarak dostlarına da sıçradı ve kendi ajanları[91] vasıtasıyla bütün gizli saklılarını de araştırdı. Bunu öyle bir şekilde yapmıştı ki dostları, bunları bizzat açıklayana dek imparatorun kendi özel hayatlarına dair bilgi sahibi olduğunu fark etmemişlerdi. Dostlarına dair birçok şey öğrenmiş bulunması ortada olduğu için, bu konuda bir şeyler anlatmak tatsız olmayacaktır. Bir adamın karısı kocasına bir mektup yazmış, adamın evine geri dönmek istemeyeceği ölçüde başka hazlarla ve hamamlarla meşgul olduğundan şikâyet etmişti. Hadrianus bu mektubu ajanları vasıtasıyla öğrendi. Bu koca bir izin istediği zaman Hadrianus onu hamamlara ve zevk-ü sefaya olan düşkünlüğü yüzünden azarlamıştı. Bunun üzerine adam "Karım, bana yazmış olduğu şeyi sana da mı yazmış?" demişti. Şüphesiz insanlar, imparatorun bu alışkanlığının son derece yanlış bir şey olduğunu düşünürler. Ayrıca, yetişkin adamlara duyduğu tutku ve bağımlısı olduğu söylenen evli kadınlarla yaşadığı gayrimeşru ilişkileri de eleştirirler ve dostlarına bile güven vermediği yönünde onu suçlarlar.

XII. Hadrianus Britanya'daki işlerini hallettikten sonra, Apis[92] meselesinden ötürü İskenderiye'de çıkmış bir ayaklanmadan huzursuzluğa kapılarak Galya'ya geçti. Zira birçok yıl aradan sonra Apis yeniden bulunmuştu ve ona her birinin kendi bölgesinde tapınılması gerektiğini ısrarla iddia eden toplulukların arasında uyuşmazlıklara sebep oluyordu. İmparator aynı zaman içerisinde Plotina'nın onuruna Nemausus'da[93] hayranlık uyandırıcı bir eser yaptırdı. Bunun ardından İspanya'ya geçti ve kışı Tarraco'da[94] geçirdi. Burada masraflarını kendi cebinden ödeyerek Augustus Tapınağı'nı onardı.

91 *Frumentarii.* İlk önce ordunun levazım subayı ile bağlantısı olan önemsiz görevlilerken muhtemelen Traianus'un döneminde askerî istihbaratla görevlendirilmiş ajanlar olmuşlardır. Birçoğu, bir nevi gizli polis gibi imparatorluk hizmetindeydi. *L.*

92 Mısırlıların gökten gelen bir ışından doğduğuna inandığı ve taptığı kutsal öküz.

93 Bugünkü Nimes.

94 Bugünkü Tarragona.

İmparator bütün Tarraco halkını bu bölgeye toplantıya çağırdı. Bizzat Marius Maximus'un belirttiği üzere halk ve İtalyan yerleşmeciler şaka yollu, diğerleri de son derece şiddetli bir şekilde askere alınmayı reddettiğinde imparator öngörülü ve dikkatli bir şekilde önlemler aldı. Aynı zaman içinde fevkalade ciddi bir tehlikeye uğramasına karşın bundan bir şan elde etti: Zira Tarraco'da bir bahçede yürüyorken bir köle çıldırmış hâlde kılıcını çekip kendisine doğru koşmuştu. Hadrianus bu adamı etkisiz hâle getirerek kendisine yardıma koşan hizmetkârlara teslim etti. Sonrasında bu adamın deli olduğu öğrenildiğinde onu tedavi etmeleri için hekimlere sevk etti ve bütün bu olaylar esnasında hep sakin kaldı.

Bu süreç içerisinde ve diğer zamanlarda da sık sık, barbarların yalnızca nehirlerle değil yapay sınırlarla da uzak tutulduğu birçok bölgede imparator onları, zeminin derinliklerine saplanmış ve tıpkı bir çit gibi birbirine bağlanmış uzun kazıklarla tecrit ediyordu. Hadrianus, Cermenlere bir kral atadı, Mağrubîler arasında çıkan ayaklanmaları bastırdı ve senatodan şükran törenleri kazandı. O zamanlar Parthlarla olan savaş o kadar ciddi boyutlarda değildi ve Hadrianus kişisel bir toplantı yaparak bu durumu kontrol altında tuttu.

XIII. Bunun ardından imparator Asya'dan[95] ve Yunanistan adalarından geçerek[96] Herkül'ün ve Philippos'un[97] emsaline uyup Eleusia gizemleriyle[98] ilgilenmeye başladı. Atinalılara birçok destek sağladı ve agonlara[99] başkanlık etti.[100] Yunanistan'da kaldığı süre boyunca, Hadrianus'un olduğu yere kimsenin silahlı bir şekilde gelmemesine dikkat edildiği rivayet edilir. Zira bir kurban kesileceği sırada âdet

95 Roma döneminde Asya (Küçük Asya), Anadolu'nun batısı için kullanılan terimdi.

96 İmparator 123 yılının ilkbaharında İspanya'dan Suriye'ye geçmişti. Daha sonra Fırat'ı geçerek Galatia'daki Ancyra'ya (Ankara) oradan da Bithynia'ya gittikten sonra Yunanistan'a ve Balkanlara gitmişti. Metinde bu kısımlar atlanmış gibi görünüyor.

97 Büyük İskender'in babası II. Philippos.

98 Yunanistan'daki Eleusia (bugünkü Eleusis) şehrinde Demeter ve Persephone için her yıl düzenlenen kült.

99 Spor ve güreş müsabakaları, şenlik ve oyunlar.

100 125 yılı Mart ayında Dionysia festivaline başkanlık etmişti. İmparator bundan önce Peloponnessos'daki (Mora Yarımadası) bazı şehirleri ziyaret etmişti. *L.*

olduğu üzere birçok kişi yanında bıçak taşır. İmparator daha sonra Sicilya'ya geçti[101] ve rivayet edildiğine göre tıpkı bir gökkuşağı gibi çok çeşitli olan güneşin doğuşunu görmek için Etna Dağı'na tırmandı. Buradan Roma'ya geri geldi[102] ve eyaletlere karşı birçok hayır işlediği Afrika'ya geçti.[103] Neredeyse hiçbir imparator böylesine bir hızla bu kadar bölge gezmemişti.

En sonunda Afrika'dan Roma'ya döndüğünde vakit kaybetmeden Atina'dan geçerek doğuya yola çıktı. Atinalıların şehrinde başlatmış olduğu, Olympos Iuppiter'ine bir tapınak ve kendisi için de bir sunak olmak üzere kamusal yapılar adadı, aynı şekilde Asya'dan geçerken kendi adına tapınaklar kutsadı. Daha sonra Kapadokyalılardan, ordugâhta hizmet edecek köleler aldı. Küçük çaplı yöneticilere ve krallara, hatta Parth kralı Osdroes'e[104] bile arkadaşlık teklifinde bulundu. Bu krala, Traianus'un tutsak olarak ele geçirmiş olduğu kızını geri verdi ve aynı şekilde ele geçirilmiş olan tahtını da geri vereceğine söz verdi. Bazı krallar kendisine geldiğinde Hadrianus onlara öyle bir muamele etti ki, ona gitmeyi istemeyen kişiler bu kararlarına pişman oldu. Özellikle de, davetini küstah bir şekilde küçümseyen Pharasmanes[105] konusunda böyle yapmıştı. Hadrianus eyaletleri ziyaret ettikçe, eylemleri böyle gerektiriyorsa *procurator*ları ve valileri cezalandırdı. Bunu öylesine şiddetli yapmıştı ki suçlamada bulunan kişileri cesaretlendirdiği düşünülüyordu.

XIV. İmparator bu gezileri esnasında Antiochia halkına karşı öyle bir nefret kazandı ki,[106] bu şehrin onca topluluğun metropoli-

101 Korinth Körfezi'nden geçerek Delphi, Actium, Dyrrachium'u ziyaret etti ve oradan Sicilya'ya gitti. *L.*

102 125 yılının yaz mevsiminde. *L.*

103 Hadrianus 125 yılında Roma'ya geldikten sonra 3 yıl boyunca İtalya'daki şehirlerle ilgilenmiş ve 128 yılında Afrika'ya giderek ikinci gezisine başlamıştır. Metinde bu 3 yıllık dönem atlanmış gibi görünüyor.

104 İsim yanlış verilmiş, doğrusu Osrhoes. *L.*

105 Güney Kafkasya'da yaşayan Hiberi kavminin kralı.

106 Hadrianus bu şehirde birkaç tapınak inşa ettirmesine rağmen böyle bir şeyin olması, belki de Tyros (Sur) Damascus (Şam) ve Samosata (Samsat) şehirlerini de metropolis statüsüne yükseltmiş olmasından kaynaklanıyordu. *L.*

si[107] olarak anılmaması için Suriye'yi Filistin'den ayırmak istedi.[108] Aynı zamanda içerisinde Yahudiler de, sünnet etmeleri yasaklandığı için bir savaş çıkardılar.[109] Hadrianus, güneşin doğuşunu görmek için geceden çıkmış olduğu Casius Dağı'nda[110] kurban kes(tir)mekte iken bir fırtına çıktı, çıkan yıldırım hem kurbana hem de kurbanı kesene çarptı. İmparator sonra Arabistan'dan geçerek Pelusium'a[111] geldi ve burada Pompeius'un mezarını görkemli bir şekilde yeniden inşa ettirdi.[112] Nil Nehri üzerinde yolculuk ediyorken biriciği Antinous'u kaybetti ve onun için bir kadın gibi gözyaşı döktü.[113] Bu olayla alakâlı çeşitli söylentiler vardır. Bazıları, Antinous'un kendisini Hadrianus için ölüme adadığını, başkaları ise merhumun güzelliğinin ve Hadrianus'un dileğinin buna yol açtığını iddia eder.[114] İşin aslı her ne ise, Yunanlar Hadrianus'u talebi üzerine Antinous'u tanrısallaştırmışlardır ve onun vasıtasıyla kehanetler vermişlerdir; fakat iddia edildiğine göre bunlar bizzat Hadrianus tarafından tertiplenmişti.[115]

107 Ana şehir; bu şekilde anılan bir şehir koloni kurma hakkına sahip oluyordu.

108 Suriye eyaleti o zaman Filistin topraklarını da kapsıyordu. Bu şekilde eyaleti ikiye bölen Septimius Severus olacaktı.

109 Dio'ya göre (LXIX. 12-14) Yahudiler, Yehova Tapınağı'nın olduğu bölgede Iuppiter Capitolinus için tapınak yapılmasına öfke duyduklarından ötürü böyle bir şey olmuştu. Fakat bu, 130 yılında yaşanmış olmalıydı. Bu da metindeki kronolojik sıranın bir kez daha zaman zaman karışık olduğunu gösteriyor. Yahudilerin çıkardığı ayaklanma savaşa dönünce Hadrianus bölgeye gelmek zorunda kaldı ve bu ayaklanma 134 yılında kanlı bir şekilde bastırıldı. *L.*

110 Kel Dağı; Cebel-i Akra.

111 Mısır'ın kuzeydoğusunda, Dimyat'ın doğusundaki bölge.

112 Pompeius MÖ 48 yılında burada öldürülmüştü. Dio'ya göre (LXIX. 11, 1) Hadrianus, Pompeius'un ruhu için bir kurban kesmiş ve mezarında üzüntüsünü şiir dizeleriyle dile getirmişti. Hadrianus, şiirle ilgili biriydi.

113 Antinous Bithynia'da doğmuş bir Yunandı. Hadrianus ile 123 yılı civarında tanışmış ve eğitim almıştı, daha sonra imparatora gezilerinde eşlik etmeye başlamıştı ve kısa süre içinde Hadrianus'un çok sevdiği biri olmuştu. İmparator ile Nil Nehri üzerindeki gezi esnasında boğulmuştur ve imparator kısa süre içinde onu kült hâline getirmiş ve onuruna Antinopolis adında bir şehir yaptırmıştır.

114 Dio'ya göre (LXIX. 11, 2-4) Hadrianus, kendi yazdığı biyografisinde Antinous'un nehre düşerek boğulduğunu yazmıştı, fakat Dio'daki ikinci bir ihtimale göre imparator, kendi geleceği ile ilgili bir kehanetten ötürü Antinous'u kurban etmişti.

115 Hadrianus'un gezisine dair anlatı burada bitse de imparator, Thebes'i ziyaret ettikten sonra İskenderiye'ye, oradan da Suriye'ye ve Küçük Asya'ya gitmiş, tekrar

Hadrianus şiire ve edebiyata son derece düşkün biriydi. Aritmetik, geometri ve resimde tam bir uzmandı. Flüt çalma ve şarkı söyleme bilgisini öve öve bitiremezdi. Zevklerine aşırı derecede önem verirdi, kendi tutkularıyla ilgili birçok dize kaleme almıştır. Hadrianus aşk şiirleri de yazdı. Ayrıca büyük bir silah ustasıydı, büyük bir askerî bilim âlimiydi ve gladyatör silahlarını kullanmayı bilirdi. Aynı şekilde sert ve ılıman, asil ve şakacı, bati ve eli çabuk, eli sıkı ve cömert, düzenbaz ve dürüst, zalim ve merhametliydi ve her konuda istikrarsız biriydi.

XV. Böyle istekleri olmasına karşın dostlarını zenginleştirdi, isteyenler için de hiçbir şeyi geri çevirmedi. Buna karşın dostları hakkında fısıltıyla söylenen dedikoduları dinlemeye hazırdı; en sonunda en yakın olanlarını ve Attianus, Nepos ve Septicius Clarus gibi en onurlu makamlara getirmiş olduğu neredeyse bütün dostlarını düşman yerine koyardı. Mesela, imparatorluk makamına çıkmasına yardım eden Eudaemon'u yoksuzluğa, Polaenus ve Marcellus'u intihara sürükledi, Heliodorus'a son derece karalayıcı kelimelerle saldırdı. Titianus'un imparatorluk tahtını gaspta suç ortağı olarak suçlanmasına ve hatta kara listeye alınmasına göz yumdu. Ummidius Quadratus'a, Catilius Severus'a ve Turbo'ya da şiddetli bir şekilde zulmetti. Kendi kayınbiraderi olan Servianus'u, zulmünden mahrum etmemek için, adam artık doksan yaşında olmasına rağmen intihara mecbur etti. Azatlılardan ve bazı askerlerden bile intikam aldı. Düzyazıda, şiirde son derece usta ve bütün sanatlarda fevkalade yetenekli olmasına karşın bütün bu sanatların öğretmenleriyle her zaman, sanki kendilerinden daha eğitimliymiş gibi dalga geçer, alay eder ve onları aşağılardı. Bu âlimler ve filozoflarla, kitaplar ve şiirler vasıtasıyla sırayla tartışırdı. Bir keresinde Favorinus adında biri,[116] kullanmış olduğu bir kelimeden ötürü Hadrianus'un eleştirisine maruz kaldığında arkadaşları arasında neşeyle kahkaha attı. Zira

Atina'ya geçmiş fakat Yahudi isyanından ötürü tekrar Filistin bölgesine gitmişti. 134 yılında bu isyanı bastırınca Roma'ya geri döndü. *L.*

116 Galya'daki Arelate (Arles) bölgesinden gelen ünlü bir retorik uzmanı. Plutarkhos ve Aulus Gellius'un dostuydu, hatta Gellius'un ünlü eseri *Noctes Atticae* ondan sıkça bahseder. *L.*

arkadaşları, saygın yazarlar tarafından kullanılan bir kelimeyle Hadrianus'a karşılık vererek yanlış yaptığı konusunda onu kınadıkları zaman Favorinus "Otuz tane lejyonu olan birisini bütün insanların en bilgini olarak değerlendirmeme katlanamayarak yanlış bir tutum sergiliyorsunuz, dostlarım" demişti.

XVI. Hadrianus ününün artması konusunda öylesine istekliydi ki kendi biyografisini bile yazmıştı, bu kitabı eğitimli azatlılarına vererek kendi adlarıyla yayınlamalarını emretti. Gerçekten de Phlegon'un[117] kitabının Hadrianus'un olduğu söylenir. İmparator, Antimachus'u taklit ederek son derece muğlak *Catachannae* adında bir kitap yazmıştı.[118] Şair Florus[119] kendisine şu dizeleri yazmıştı:

Ego nolo Caesar esse	*Ben bir Caesar olmak istemiyorum,*
Ambulare per Britannos	*Britanya topraklarında dört dönecek,*
Latitare per ...	*[Orada burada] sinsi sinsi dolanacak,*
Scythicas pati pruinas	*İskit kışlarına katlanacak...*

Hadrianus buna karşılık olarak:

Ego nolo Florus esse	*Ben bir Florus olmak istemiyorum,*
Ambulare per tabernas	*Tavernalarda dört dönecek,*
Latitare per popinas	*Yemek dükkânlarında sinsi sinsi dolanacak,*
Culices pati rotundos	*Yuvarlak böceklere katlanacak...*

Hadrianus ayrıca arkaik yazıyı severdi, tartışmalarda yer alırdı. Cicero yerine Cato'yu, Vergilius yerine Ennius'u,[120] Sallustius yerine Caelius'u[121] tercih ederdi; aynı şekilde Homeros ve Platon'u da de-

117 Trallesli (Aydın) Phlegon bir Yunan yazardı ve Hadrianus'un azatlısıydı.

118 Colophonlu (İzmir, Menderes) Antimakhos, MÖ IV. yüzyıl Yunan şair ve dilbilimcisi. Birkaç destanı vardı, üslubu gizli ve kinayeli olarak biliniyordu. Fakat Hadrianus'un yazdığı *Catachannae* ile ilgili bir şey bilinmiyor.

119 Publius Annius Florus. Şiirleri günümüze yalnızca birkaç parça hâlinde ulaşmıştır.

120 Qunitus Ennius, Yunan asıllı Romalı şair. Roma'da destan şiirinin öncüsü kabul edilir ve Yunan edebiyatını Roma ile tanıştıran kişi olarak bilinir.

121 MÖ II. yüzyıl tarihçisi Lucius Caelius Antipater, II. Kartaca Savaşı ile ilgili yazmıştı. Eseri kayıptır, yalnızca birkaç fragmanı günümüze ulaşmıştır.

ğerlendirirdi. Astroloji konusunda öylesine bilgili görünüyordu ki ocak ayının birinci günü, o yıl ne yaşanabileceğini not ediyordu. Gerçekten de öldüğü yıl, öleceği saat de dahil olmak üzere yapacağı ne varsa yazıya geçirmişti.

İmparator her ne kadar müzisyenleri, tragedya ve komedya şairlerini, dilbilimcileri ve retorik ustalarını eleştirmiş olsa da yine de, onlara sorularıyla daima işkence etmiş olmasına karşın bu sanatlarda uzmanlaşan kişilere onurlar ve zenginlikler bahşederdi. Ayrıca, birçoğunun onu üzgün bir şekilde terk etmiş olmasından kendisi sorumlu olmasına karşın, kendi söylemine göre üzgün birisini görürse buna ciddi anlamda kederlenirdi. Filozof olan Epictetus'a[122] ve Heliodorus'a ve hepsini adlarıyla anmanın gereğinin olmadığı çeşitli dilbilimcilere, retorikçilere, müzisyenlere, geometri uzmanlarına, ressamlara ve astrologlara gösterdiği dostluk azami seviyedeydi. Birçok kişinin öne sürdüğü üzere bunların arasında en öne çıkan bilgin Favorinus idi. İmparator, kendi uzmanlık alanları için uygun görmediği öğretmenleri zenginlikler ve onurlarla donattıktan sonra mesleklerinden ihraç etti.

XVII. Hadrianus, sivil bir vatandaş statüsünde iken düşman olarak gördüğü birçok kişiyi imparator olduğu zaman umursamadı; örneğin imparator olduğunda, ölümcül bir düşman olarak değerlendirdiği kişiye "kurtuldun" demişti. Herhangi bir adamı askerliğe davet ettiğinde onlara at, katır, kıyafet, ücret ve bütün teçhizatlarını sağlardı. Saturnalia ve Sigiliaria[123] bayramlarında dostlarına sık sık hediye verirdi, onlardan memnuniyetle hediye alır ve karşılığında tekrar onlara hediye verirdi. Gıda temini eden görevlilerin sahtekârlıklarını tespit etmek amacıyla, birçok masa içeren ziyafetler verdiğinde en düşükleri de dahil olmak üzere diğer masalardaki bütün bu kişilerin kendi önünde sıralanmasını emrederdi. Hediye konusunda bütün hükümdarları geçerdi. Sık sık kamusal hamamlarda her kesimden insanla aynı yerde banyo yapardı. Bir keresinde imparatorun

122 Ünlü Yunan Stoacı filozof Epiktetos.

123 Yılın sonuna doğru yapılan, tanrı Saturnus'a adanan bayram. Sigiliaria, çanak çömlek ve hamur işi olarak verilen hediyelerin olduğu bayramın son günleri.

hamamda yaptığı bir espiri ünlü olmuştur. Ordudaki hizmetinden tanıdığı bir gazinin sırtını ve vücudunun diğer kısımlarını yıkamak için duvara sürtündüğünü gördüğünde ona neden mermere sürtünmek zorunda olduğunu sormuştu, adam bir kölesi olmadığı için böyle yaptığını cevaben söylediğinde imparator ona bir köle için gereken ücretleri verdi. Fakat başka bir zaman Hadrianus birçok yaşlı adamın, imparatorun cömertliğini artırmak amacıyla duvara sürtündüğünü gördüğünde onların çağrılmasını ve sırtlarını birbirlerine sürtmelerini emretti. Hadrianus avama son derece değer veren biriydi. Gezmeye o kadar meraklıydı ki dünyanın bütün bölgelerine dair her şeyi okuyarak bilgi edinmek istiyordu. Soğuk ve sıcak havalara öylesine sabırla katlanırdı ki asla kafasını örtmezdi. Birçok krala çok sayıda lütuf gösterirdi, öte yandan bazılarından barışı bile satın almış, bazılarını da hakir görmüştür. Bazı krallara fevkalade hediyeler vermişti ama hiçbiri Hiberi kralına[124] verdiği hediyeden daha büyük değildi, zira muhteşem hediyelerin yanında ona bir fil ve elli kişilik bir tabur vermişti. Hadrianus, Pharasmanes'ten altınla süslü bazı pelerinlerin de yer aldığı müthiş hediyeler aldığı zaman, kralın hediyeleriyle dalga geçmek amacıyla üç yüz tane suçluyu altın pelerinlerle donanmış bir şekilde arenaya göndermişti.

XVIII. İmparator mahkemeleri yönettiğinde, divanında yalnızca dostları ve kurmay heyeti değil aynı zamanda, özellikle de Iuventius Celsus, Salvius Iulianus, Neratius Priscus gibi, yalnızca senatonun fikir birliğiyle onayladığı diğer hukukçular da bulunurdu. Diğer kararlarının arasında, bir yerde herhangi bir inşa malzemesinin başka bir şehre gönderilmesi amacıyla evlerin yıkılmaması da vardır. Kara listeye alınmış bir şahsın çocuklarına mülkiyetin on ikide birini verdi.[125] İmparatorun haşmetine karşı işlenen suçları kabul etmedi. Tanımadığı insanlardan, tanıdıkları olsa da çocukları olan kişilerden

124 Pharasmanes.

125 Roma hukukuna göre idam edilen veya sürgüne gönderilenlerin mülküne el konuluyordu. Öte yandan bu kişilerin çocuklarına mülkiyetin bir kısmının verilmesi gelenek olmuştu. Hadrianus, çocuklara verilecek miktarın asgari olmasını istemiş olmalı. *L.*

gelen mirasları reddetti. Define meselesini öyle bir yönetti ki, eğer bir kimse bunu kendi arazisinde bulmuşsa ona sahip olmasına, başka bir kimsenin arazisinde bulmuşsa definenin yarısını arazi sahibine teslim etmesine, kamu arazisinde bulmuşsa da aynı şekilde imparator hazinesiyle paylaşmasına dair kural koydu. Efendilerin kölelerini öldürmelerini yasakladı ve ölümü hak eden kölelerin mahkeme tarafından mahkûm edilmesini emretti. Herhangi bir sebep belirtmeksizin, kişilerin bir pezevenke veya gladyatör eğitmenine köle veya kadın hizmetçi satmasını yasakladı. Kendi mülkiyetlerini çarçur etmiş kişilerin -eğer bunun müsebbibi kendileriyse- amfitiyatroda kırbaçlanıp daha sonra salıverilmelerini emretti. Köleler ve azatlıların yeraldığı ıslahevlerini lağvetti. Hamamları cinsiyete göre ayırdı. Eğer ki bir efendi kendi evinde öldürülmüşse, olay mahallinde bulunup cinayetten haberi olan köleler hariç hiçbir kölenin soruşturmaya alınmaması kuralını getirdi.[126]

XIX. İmparator olduğu zaman Etruria'da *praetor*luk yaptı.[127] Latin kasabalarında *dictator, aedilis* ve *duumvir*[128] oldu, Neapolis'te şehir yöneticisi,[129] memleketinde beş yıllık yönetici oldu. Bir diğer memleketi olan Hadria'da da beş yıllık yönetici ve Atina'da *archon* oldu.[130]

Hadrianus neredeyse her şehirde bir şeyler inşa ettirdi ve oyunlar düzenledi. Atina'daki stadyumda binlerce vahşi hayvanın

126 MS 10 yılında çıkan bir senato kararnamesine göre, bir efendinin kölesi tarafından öldürülmesi durumunda hanedeki bütün kölelerin işkenceyle soruşturulması gerekiyordu. Dahası MS 57 yılında bu, mevcut bulunan bütün azatlıları da kapsar hâle gelmişti. *L.*

127 İmparatorun bu eski ve itibarlı görevi farklı bölgelerde eski gelenekler uyarınca yaptığı kast ediliyor.

128 *Duumvir*ler (ikili erk) Roma'da her yıl iki tane seçilen konsüllere (consulo, danışmak fiilinden gelen consul, yani danışan) eşit olan, Roma koloni ve kasabalarındaki en üst seviye kamu görevlileri. Hadrianus, yine bu kasabalara karşı saygıdan ötürü bu makamları üstlenmiştir.

129 Bir Yunan kolonisi olarak kurulan Neapolis (Napoli) imparatorluk zamanında dahi orijinal Yunan yönetici ismi olan δήμαρχος (şehir, halk yöneticisi) unvanını korumuştur.

130 Atina'daki en yüksek kamu görevlisi; ἄρχων. Fakat Hadrianus bu görevi imparator olmadan önce 112 yılında yapmıştı. *L.*

avlandığı bir oyun düzenledi, Roma'dan ise hiçbir zaman bir vahşi hayvan avcısı veya sahne oyuncusu çağırmadı. Roma'da, son derece müsrif diğer eğlencelere ek olarak kayınvalidesinin onuruna halka baharat dağıttı, Traianus'un onuruna da tiyatronun oturaklarına balsam ve safran esansı saçılmasını emretti. Tiyatroda, kadim gelenek uyarınca her türlü oyunu düzenletti ve sahne oyuncularını halkın beğenisine sundu. Hipodromda birçok vahşi hayvan ve sık sık yüzlerce aslan öldürttü. Halka sık sık askerî Pyrrhus[131] dansı gösterileri düzenledi, ayrıca çok kez gladyatör oyunlarına katıldı. Her yerde sayısız kamu yapısı inşa ettirdi, bununla birlikte babası Traianus'a yapılan tapınak haricinde kendi ismini bu yapıların hiçbirine yazdırmadı. Roma'da Pantheon'u,[132] oy bölgesini,[133] Neptunus Bazilikasını,[134] çok sayıda tapınağı, Augustus Forumunu,[135] Agrippa Hamamını[136] restore ettirdi ve bütün bu yapıları, onları yaptıranların isimlerine adadı. Dahası kendi ismiyle bir köprü, Tiber'in kıyısında bir mozole[137] ve Bona Dea Tapınağı[138] yaptırdı. Mimar Decrianus'un katkılarıyla Colossus'u kaldırttı[139]

131 Epiros kralı Pyrrhos'dan ismini alan savaş dansı, fakat bazen pandomimlerde de yapılıyordu.

132 MÖ 27 yılında Agrippa tarafından yapılan bu devasa yapı bugün dahi Roma'da ayaktadır ve şehrin en sembolik yapılarından biridir. Üzerindeki yazıtta Agrippa'nın ismi de yazılıdır. Fakat Hadrianus bu yapıyı büyük ölçüde restore ettirmişti.

133 Roma'daki kabileler, oy vermek için Campus Martius'da toplanıyordu. Bu alanı Iulius Caesar yaptırmış, Agrippina tamamlatmıştı. *Saepta Iulia* adını aldıktan sonra imparator Titus zamanında yanan alan Domitianus tarafından yeniden yaptırılmıştır. *L.*

134 Oy bölgesinin (Saepta) kuzeyinde yer alan bu bazilika, iç savaşta imparator Augustus'un haleflerine karşı aldığı zaferlerin onuruna Agrippa tarafından MÖ 25 yılında yaptırılmıştır. Yapının kuzey kısmı bugün dahi ayaktadır.

135 Roma şehir forumunun (Forum Romanum) kuzey batısındaki forum.

136 Pantheon'un hemen doğusundaki bu hamam MÖ 25 yılında Agrippa tarafından yaptırıldı, yine Titus zamanında yandı ve Domitianus tarafından yeniden yaptırıldı. *L.*

137 Bugünkü adıyla Kutsal Melek Kalesi (Castel Sant Angelo) Tiber'in sağ kıyısında yer alır. İmparatorun kendisi ve ailesi için yaptırdığı bu anıt mezar imparator Antoninus Pius tarafından tamamlanmış, Hıristiyanlık döneminde papalar tarafından kullanılmıştır ve bugün hâlâ ayaktadır.

138 Aventinus Tepesi'nin doğusunda.

139 İmparator Nero'nun yaptırdığı yaklaşık 30 metrelik devasa heykel; Hadrianus bunu, Kolozyum'un hemen kuzeybatısına taşıttırdı. Günümüze heykelin bir kısmı ulaşmıştır.

ve bu heykeli, şu anda Roma Tapınağı'nın[140] bulunduğu yerden dik bir şekilde taşıdı. Bu devasa heykelin ağırlığı o kadar fazlaydı ki bu iş için yirmi dört fil kullandı. Hadrianus, heykelin öncesinde kendisine adanmış olduğu Nero'nun tasvirlerini kaldırdıktan sonra bunu Güneş'e adadı ve mimar Apollodorus'un da yardımıyla Ay için başka bir heykel yaptırmaya çalıştı.

XX. Hadrianus, en alçakgönüllü insanlarla olan sohbetlerinde bile o kadar nazikti ki, imparatorun itibarını muhafaza ettikleri inancıyla, böylesi bir dostluğu olduğu için kendisini kıskanan bütün herkesi lanetlerdi. İmparator, İskenderiye Akademisinde[141] âlimlere çok sayıda soru sordu ve kendi sorduklarına kendi cevap verdi. Marius Maximus onun fıtrî olarak zalim olduğunu ve yalnızca, Domitianus'un başına gelen kötü talihten korktuğu için onca iyiliği yaptığını söyler.[142]

Kamu yapılarındaki yazıtlara öyle çok değer vermese de, Kartaca ve Atina'nın bir bölümü[143] örneğindeki gibi çok sayıda şehre Hadrianopolis ismini verdi; dahası sayısız su kemerine kendi ismini verdi. İmparator hazinesine bir avukat atayan ilk kişi oldu.[144]

Hadrianus'un hafızası muazzamdı ve yetenekleri uçsuz bucaksızdı; örneğin konuşmalarını bizzat dikte ederdi ve her soruya bir cevap verirdi. Ona dair çok sayıda söylem bugün bile canlıdır, zira oldukça nükteli bir insandı. Mesela şu sözleri oldukça meşhurdur: Kır saçlı bir adamın isteğini geri çevirdiğinde ve adam isteğini bu sefer saçını boyayarak tekrarladığında Hadrianus "Babanın bu isteğini daha önceden geri çevirdim zaten" diye cevap vermişti. Bir çığırtkan olmasa bile, isimlerini daha önceden bir kez toplu şekilde duymuş olduğu

140 Velia Tepesi'nde, Roma Forumu ile Kolozyum arasında, Venus Felix ve Roma Aeterna tanrıçalarına adanmış tapınak. Bir zamanlar Roma'nın en büyük tapınağı olduğu düşünülüyor. Hadrianus yapının mimarisini kendisi belirlemiş ve çizmişti. Bugün onca yangın ve depremden sonra yapının yalnızca doğu kısmı mevcuttur.

141 II. Ptolemaios'un, Platon ve Aristoteles'in okullarına öykünerek MÖ III. yüzyılda yaptırdığı akademi. *L.*

142 Domitianus, bazı saray mensupları tarafından suikasta uğramıştır. *L.*

143 Atina'daki Acropolis'in doğu kısmı için.

144 *Advocatus fisci*; imparator hazinesiyle ilgili hukukî işlerle ilgilenen avukat. Atlı sınıfı mensupları bu göreve geliyordu ve atlı sınıfı kariyeri için ilk basamaktı. *L.*

kişileri isimleriyle çağırabilirdi; hatta sık sık hata yapan çığırtkanları düzeltirdi. Bir zamanlar terhis etmiş olduğu kıdemli askerlerinin isimlerini de bilirdi. Birçok kişinin hiç bilmediği kitapları hızlı bir şekilde okuduktan sonra hemen hafızasından tekrarlardı. Aynı anda yazar, dikte eder, dinler ve inanması güç olsa da arkadaşlarıyla konuşurdu. Nasıl bir ev sahibi, evinin fiyatını eksiksiz biliyorsa o da aynı şekilde devlet hazinesini eksiksiz bir şekilde biliyordu. Köpeklerini ve atlarını o kadar severdi ki onlar için mezarlar yaptırırdı; bir bölgede Hadrianotherae adında bir kasaba kurdurdu,[145] zira bir zamanlar orada iyi bir şekilde avlanmış ve bir ayı öldürmüştü.

XXI. Her zaman yargıçların icraatlarını sorgular ve bu kişiler hakkındaki gerçekle tatmin olana dek sorgularında ısrar ederdi. Azatlıların kamuda öyle çok bilinmesini ve kendisi üzerinde bir etkilerinin olmasını istemezdi; bütün seleflerinin sırf azatlıların hataları yüzünden suçlandıklarını söylerdi. Kendisi üzerindeki etkileriyle böbürlenen bütün azatlılarını da cezalandırırdı. Kölelerine karşı acımasız ancak gülünç olan şu tutumu iyi biinir: Bir defasında kölelerinden birinin iki senatörün arasında huzurundan ayrıldığını gördüğünde, bir adamını ona bir tokat atması ve şöyle demesi için gönderdi: "Bir gün köleleri olabileceğin kişilerin arasında yürüme". Yemek konusunda özellikle, sülünden, domuz memesinden, domuz budundan ve pastadan müteşekkil *tetrapharmacum* adlı yemeği oldukça severdi.

Hadrianus'un saltanatı boyunca kıtlıklar, vebalar ve depremler yaşandı. Bütün bu felaketlerin yol açtığı zor durumları elinden geldiğince düzeltti ve bu felaketlerle harap olmuş birçok topluma da yardım etti. Ayrıca bir keresinde Tiber Nehri taştı. Çok sayıda topluma Latin vatandaşlığı[146] verdi ve birçok toplumun da haraçlarını iptal etti.

145 Bugün Balıkesir, Balya Madenleri ile Bursa-Karacabey arasındaki bölge.

146 Erken dönemlerde, İtalya'daki Latium bölgesinde bulunan yerleşimlere verilen, daha sonra da İtalya'daki bütün yerleşimlere verilebilen haklar. Bunlar arasında Roma'da ticaret yapmak, mülk sahibi olmak, Romalılarla evlenmek gibi haklar vardı. İmparatorluk döneminde bu, yerel bağımsızlık ve yerel kamu görevlilerine Roma vatandaşlığının verilmesi anlamına geliyordu. *L.*

Hadrianus'un hükümdarlığında çok ciddi savaşlar yaşanmadı;[147] üstelik çıkardığı savaşlar da öyle çok tepki almadan son buldu. Askerleri, ordusuna aşırı derecede özen gösterdiği ve kendilerine son derece cömert olduğu için imparatorlarını severdi. Ayrıca Parthlar da onu dost olarak görürdü, zira Traianus'un kendilerine atamış olduğu kralı[148] geri çekmişti. Armenialılara da, Traianus'un hükümdarlığı zamanında bir vali olmasına karşın kendi krallarına sahip olma izni verilmişti.[149] Dahası Mezopotamyalılar da, Traianus'un zorunlu tuttuğu haraçtan muaf tutuldular. Hadrianus, kendisine gelmeyi küçümsemelerine karşın onların krallarına bolca hediye göndererek Albanialıları[150] ve Hiberialıları da yakın dostu bildi. Bactrialıların kralları da imparatorun dostluğunu kazanmak adına yalvarmaları için ona elçiler gönderdi.

XXII. Hadrianus sık sık muhafızlar atardı. Askerî hayatında olduğu gibi sivil hayatında da disiplini muhafaza ederdi. Senatörlere ve atlı sınıfı mensuplarına, bir ziyafetten döndükleri zamanlar istisna olmak şartıyla halkın arasına çıktıkları zaman toga giymelerini emrederdi ve kendisi de İtalya'da bulunduğu zaman daima toga giyerdi. Ziyafetlere senatörler geldiği zaman onları ayakta kabul eder ve daima Yunan pelerini veya toga giymiş bir şekilde uzanırdı. Bir ziyafetin masrafını şartlar gerektirdiği ölçüde son derece tutumlu bir şekilde belirlerdi ve fiyatları kadim kanunlarla belirlenen ölçütte tutardı.[151] Yükü oldukça fazla olan yük arabalarının Roma'ya girmesini yasakladı ve at üstünde şehre girilmesine izin vermedi. Hastalar haricinde hiç kimsenin sekizinci saatten[152] evvel

147 Iudaea'daki Yahudi isyanından çıkan savaş haricinde. *L.*

148 Parthamaspates.

149 Yani Hadrianus, Fırat'ın doğusunda Traianus'un fethettiği diğer bölgelerle birlikte burayı da yerel yönetime teslim etmiş yani bölgeden vazgeçmişti. *L.*

150 Kafkasların güneyinde, Hiberi kavminin yaşadığı toprakların doğusundaki kavim. *L.*

151 MÖ 181 yılında çıkan kanun *Lex Orchia* ile birlikte Romalılar, gittikçe artan ziyafet masraflarını kontrol etmeyi amaçlamıştır. *L.*

152 Sabah altıdan itibaren, yani öğlen 2.

kamusal hamamlarda yıkanmasına izin vermedi. Haberleşme ve imparatora yapılan taleplerden mesul olan atlı sınıfı mensuplarını dava eden ilk kişi oldu. Yoksul ve masum olduğunu gördüğü kişileri kendi imkânlarıyla zenginleştirdi, öte yandan kurnazca dalavere-lerle zenginleşmiş kişilere de nefret duydu. Roma kültlerini son derece ihtimamlı bir şekilde muhafaza etti, yabancı kültleri ise küçümsedi. *Pontifex maximus*un görevlerini yerine getirdi. Roma'da ve eyaletlerde sık sık davaları dinledi, kendi divanına konsülleri, *praetor*ları ve en seçkin senatörleri aldı. Fucinus Gölü'nün[153] suyunu boşalttı. Eski konsül dört adamı bütün İtalya'nın yargıçları olarak atadı. Hadrianus Afrika'ya gittiği zaman, gelişini takriben beş yıl sonra ilk kez yağmur yağdı ve bu sebepten ötürü Afrikalıların sevgisini kazandı.

XXIII. Hadrianus, kafası çıplak bir şekilde sık sık sert rüzgârlara ve ayazlara maruz kalarak dünyanın bütün bölgelerini gezdikten sonra, kendisini yatağa bağlayacak bir hastalığa yakalandı. Halefi konusunda endişeye düştüğü vakit ilk olarak Servianus'u düşündü. Öte yandan sonraları, daha önce söylediğimiz üzere onu intihar etmeye mecbur etti; ayrıca Fuscus'u da, kehanetler ve alametlerle etkilenerek imparatorluk tahtını ele geçirmeyi umut ettiği bahanesiyle idam ettirdi. Eskiden, bir keresinde hastayken onu görmek için ziyarete gittiğinde ve ziyaret için kendisine izin verilmediğinde onu cezalandırmayacak kadar çok sevdiği Platorius Nepos'a, kuşkunun tesiri altında kalarak müthiş bir nefret besledi. Aynı şekilde Terentius Gentianus'tan[154] da, o zamanlar senato tarafından kendisine büyük değer verildiğini gördüğü için daha şiddetli bir şekilde nefret etti. Hadrianus en sonunda, sanki gelecekte imparator olacaklarmış gibi imparatorluk gücüyle bağlantısı olan

153 Fucino Gölü (Lago Fucino veya Lago di Celano). Roma'nın doğusundaki bu gölü ayrıca imparatorlar Claudius ve Traianus da boşaltmak için çalışmıştı. 1878'de boşaltıldı.

154 Traianus'un Dacia savaşlarında komutanlık yapmıştı ve Romanya'nın batısındaki Sarmizegetusa'nın koruyucusu olmuştu. *L.*

herkesten nefret eder hâle gelmişti. Bununla birlikte, Tibur'daki villasında bir iç kanamadan ötürü az kalsın öldüğü zamana dek içindeki bütün şiddetli zalimliğini kontrol altında tuttu. O andan sonra kendini dizginlemeyi bıraktı; imparatorluk kölelerine bir yemek verdiği, yatağının yakınlarına koyulan bir kraliyet koltuğuna oturduğu ve doksan yaşına gelmiş bir adam olmasına karşın ayaklanıp nöbetçi askerlerle[155] buluştuğundan imparatorluk tahtını ele geçirmek istediği gerekçesiyle Servianus'u intihar etmeye mecbur etti. Hadrianus, açıkça veya kahpece diğer birçok kişiyi de idam ettirdi; hatta karısı Sabina ödüğünde, imparatorun onu zehirlediği dedikodusu ortaya çıkmıştı.

Hadrianus daha sonra, eski komplocu Nigrinus'un damadı olan Ceionius Commodus'u evlatlık edinmeye karar verdi; bu adamı bu konumda aday gösteren tek şey vücut yapısının güzelliğiydi. Böylece, herkesin karşı çıkmasına karşın Ceionius Commodus Verus'u[156] evlat edindi ve ona Aelius Verus Caesar adını taktı. Bir evlatlık edindiği gerekçesiyle hipodromda oyunlar düzenledi, halka ve askerlere para bağışları yaptı. Verus'u *praetor* payesiyle onurlandırdı ve derhal onu Pannonia eyaletlerinin yönetimine atadı, ayrıca ona yeteri kadar parayla birlikte konsüllük de bahşetti. Commodus'u ikinci kez konsül yaptı. Commodus'un sağlıksız biri olduğunu gördüğünde sık sık şöyle derdi: "Sallanan bir duvara yaslandık ve Commodus'un evlatlık edinilmesiyle dört milyon *sestertius* parayı halka ve askerlere dağıtarak büyük bir israf yaptık". Öyle ki, Commodus hastalıklı yapısı yüzünden evlatlık edinilmesi dolayısıyla senatoda Hadrianus'a bir teşekkür konuşması dahi yapamamıştı. Dahası Commodus'a çok sayıda ilaç verilmişti. Bunun üzerine hastalığı daha da şiddetlendi ve 1 ocak günü[157] uykusunda can verdi. O gün, bir kişi için değil devlet için matem tutulması dolayısıyla Hadrianus halkın yas tutmasını yasakladı.

155 Saraydaki nöbetçiler.

156 İsminin doğrusu Lucius Ceionius Commodus idi ve Lucius Aelius Caesar adı ile evlat edinilmişti. Verus ismi, tahta geçtikten sonra kullanılmaya başlamıştı.

157 138 yılında.

XXIV. Aelius Verus Caesar'ın ölümünden sonra Hadrianus son derece şiddetli bir hastalığın pençesine düştü ve bunun üzerine, Annius Verus[158] ve Marcus Antoninus[159] adlı iki oğlanı evlatlık edinmesi koşuluyla, daha sonraları Pius adıyla anılan Arrius Antoninus'u evlatlık edindi. Bu iki oğlan, daha sonraları iki *Augustus* olarak imparatorluğu aynı anda yönetecek olan kişilerdi. Antoninus ise, ilerleyen yaşıyla iyice güçten düşen üvey babasına yardım eli uzattığı söylendiği için Pius unvanını almıştı.[160] Öte yandan başkalarının söylediklerine göre bu unvan kendisine, Hadrianus iyice zalimleştiği zaman birçok senatörü impartorun hiddetinden kurtardığı için verilmişti. Yine başkalarına göre de, ölümünden sonra Hadrianus'a büyük onurlar bahşettiği dolayısıyla bu unvanı almıştı. O zamanlar Antoninus'un evlatlık edinilmesine özellikle, imparatorluk tahtını kendisi için düşünen şehrin yöneticisi Catilius Severus olmak üzere birçok kişi kahrolmuştu. Bu ortaya çıktığında Severus'a bir halef atandı ve kendisine görevden el çektirildi.

Artık Hadrianus hayattan en bıkkınlık duyduğu anlarını yaşıyordu; bir keresinde kölelerinden birine kendisine bir kılıç saplamasını emretti. Bu durum ortaya çıkıp Antoninus'un kulaklarına gittiğinde, *praefectus*larla birlikte imparatora geldi ve, eğer ki evlat edinilmiş bir kişi olarak Hadrianus'un öldürülmesine izin verirse kendisinin baba katilinden başka bir şey olmayacağını beyan ederek ondan metanetle hastalığın zorluğuna katlanmasını yalvar yakar istedi. Bunun üzerine imparator öfkelendi ve bu sırrı ele veren kişinin infaz edilmesini emretti; fakat bu kişi Antoninus tarafından kurtarıldı. Ardından Hadrianus, devletin yönetimini bırakmamış olmasına karşın derhal

158 Antoninus Pius'un evlat edinilen iki oğlunun isimleri burada tamamen karışmış gibi görünüyor. Burada biyografi yazarı, Antoninus tarafından evlat edinildikten sonra Lucius Aelius Aurelius Commodus adını alan, Lucius Aurelius Caesar'ın oğlu Lucius Ceionius Commodus'u kast ediyor. Bu adam tahta çıktığında, evlat edinilen kardeşi Annius Verus'un (Marcus Aurelius Antoninus) ismini almış ve Lucius Aurelius Verus olarak imparatorluk yapmıştı. *L.*

159 Evlat edinilmesinden önceki ismi Marcus Annius Verus idi. Evlat edinildikten sonra görünüşe göre ismi Marcus Aelius Aurelius Verus olmuştu. Antoninus Pius'un ölümüyle kendisine Marcus Aurelius Antoninus demiştir. *L.*

160 Latincede *pius* sıfatı vatansever, dindar, değerlerine bağlı anlamına gelmektedir.

vasiyetnamesini yazdı. Vasiyetini yazdıktan sonra bir kez daha kendisini öldürmeye kalkıştı, fakat hançer elinden alındı. Bunun üzerine daha da öfkeli biri oldu; hatta bir keresinde hekiminden zehir istedi. Adam da böyle bir şeye cüret etmemek için kendini öldürdü.

XXV. O günlerde, rüyasında Hadrianus'u kendisini öldürmekten engellemeye ikna etmek için uyarıldığını gördüğünü söyleyen bir kadın geldi. Zira rüyasına göre Hadrianus'un kaderinde tam olarak iyileşmek vardı, fakat kadın yapması gerekeni yapamamış ve kör olmuştu. Yine de kendisine ikinci kez Hadrianus'a bunları söylemesi ve imparatorun dizlerini öpmesi emredilmişti; eğer böyle yaparsa körlüğünden kurtulacaktı. Böylece kadın rüyasında gördüğü emirleri uygulamış, gelmiş olduğu tapınakta gözlerini yıkadıktan sonra tekrar görür olmuştu. Ayrıca Pannonialı kör ve yaşlı bir adam, ateşlenip hasta olduğu bir zaman Hadrianus'a gelmiş ve ona dokunmuştu; bunun üzerine adam körlükten kurtulmuş, Hadrianus'un da ateşi düşmüştü. Buna karşın Marius Maximus, bütün bunların bir uydurma olduğunu söyler.

Bunun ardından Hadrianus, imparatorluğu yönetmesi için Antoninus'u Roma'da bırakarak Baiae'a yola çıktı. Burada bir şifa bulamayınca Antoninus'u çağırdı ve onun yanında Baiae'da, temmuz ayının 10. günü can verdi. Herkesin nefretini kazanmış birisi olarak, eskiden Cicero'nun olan Puteoli'deki bir villaya gömüldü.

Daha önce de belirtildiği gibi Hadrianus, ölümünden önce Servianus'u, kendisinden çok yaşayıp imparator olacağını düşündüğü için doksan yaşında olmasına karşın intihara zorlamıştı. Aynı şekilde, hafif kusurları yüzünden diğer birçok kişinin de idam edilmesini emretmişti, ne var ki bu insanları Antoninus kurtardı. Rivayet edidiğine göre Hadrianus, ölüm döşeğinde yatıyorken şu dizeleri söylemişti:

Animula vagula blandula	Ey uçup duran, mutlu küçük ruh,
Hospes comesque corporis	Bedenimin misafiri ve yoldaşı,
Quae nunc abibis in loca	Şimdi nereye gidersin, hangi mekâna?
Pallidula rigida nudula	Solgun, kaskatı, çırılçıplak hâlde
Nec ut soles dabis iocos	Âdetin olan latifelerden yoksun şekilde…

Hadrianus, bir o kadar da Yunanca olmak üzere işte böyle dizeler yazmıştı. 62 yıl, 5 ay, 17 gün yaşadı; 20 yıl, 11 ay kadar hüküm sürdü.

XXVI. Hadrianus boyu uzun ve görünümü güzel biriydi; saçları taranmış gibi kıvrımlıydı, yüzündeki doğal izleri gizlemek için uzunca sakal bırakırdı. Kuvvetli bir bedeni vardı, uzun bir mesafede at sürüp yürüyebilirdi, silah ve mızrak kullanarak daima kendisini talim ederdi. Sık sık avlanır ve kendi elleriyle aslan öldürürdü. Bununla birlikte bir kere avlanıyorken köprücük kemiğini ve kaburgasını kırmıştı. Avlarını her zaman dostlarıyla paylaşırdı. Ziyafetlerde duruma göre her zaman tragedyalar, komedyalar, Atella güldürüleri,[161] harp dinletileri düzenler, okuyucu ve şairlere yer verirdi. Tibur'daki villası hayranlık verici bir şekilde yapılmıştı,[162] öyle ki bunun bazı parçalarına eyaletlerin en ünlü yerlerin isimlerini vermişti; Lyceum, Academia, Prytaneum, Canopus, Poecile ve Tempe gibi. Hiçbir şeyi gözden kaçırmamak için bir yeraltı dünyası bile yapmıştı.

Hadrianus'un ölümünün belirtileri şunlardı: Son doğumgününde, Antoninus'u tavsiye ediyorken bağlanmış togası kendiliğinden yere düşmüş ve kafasını çıplak bırakmıştı.[163] Kendi portresinin oyulmuş olduğu yüzüğü de parmağından kendi kendine kayıp gitmişti. Doğumgününden önceki gün, ağıt yakan birisi senatoya gelmişti, bu adamın orada bulunmasıyla Hadrianus sanki kendi ölümünden konuşuyormuş kadar rahatsız olmuştu, çünkü adamın ne söylemekte olduğunu kimse anlamıyordu. Ayrıca bir keresinde senatoda "Oğlumun ölümünden sonra" demek isterken "Benim ölümümden sonra" demişti. Dahası, rüyasında babasından bir uyku ilacı istediğini görmüştü, bir de bir aslanın kendisini mağlup ettiğini görmüştü.

XXVII. İmparatorun ölümünden sonra insanlar birçok şey konuştu. Senato icraatlarını hükümsüz kılmak istedi, eğer Antoninus

161 Campania'daki şehir Atella'ya özgü olduğu düşünüldüğü için böyle denmişti.
162 İtalya, Tivoli bölgesindeki bu büyük malikânenin kalıntıları bugün ayaktadır.
163 Roma gelenekleri uyarınca kafasına çektiği togasıyla birlikte dua ediyordu. *L.*

istememiş olsaydı ona "tanrısal" unvanı verilmeyecekti. Antoninus sonraları onun için Puteoli'de mezarının yerine geçecek bir tapınak yaptırdı, beş yıllık oyunlar düzenledi, *flamen*ler, *sodalis*ler[164] tuttu ve bir kişinin tanrı olarak onurlandırılması anlamına gelen birçok organizasyon yaptı. Daha önce de belirtildiği üzere işte bu yüzden birçok kişi Antoninus'un Pius unvanı aldığını düşünür.

164 *Sodalis*ler, tanrısallaştırılan bir imparatorun tapım kültünden mesul rahiplerdi.

AELIUS

Yazan: AELIUS SPARTIANUS

Sadık hizmetkârı Aelius Spartianus'tan Augustus Diocletianus'a hürmetlerle.

I. Ey, bütün imparatorların en yücesi *Augustus* Diocletianus! Benim amacım yalnızca, sizlerin de şu an bulunduğunuz en yüksek mevkide bulunmuş olan imparatorları değil -Hadrianus'a da aynısını yapmıştım- ayrıca, imparator veya Augustus olarak selamlanmamasına karşın Caesar unvanını da almış olanları veya başka bir şekilde imparatorluk gücünün ününe kavuşmuş veya bu gücü elde etme umudunu beslemiş olan kişileri de, tanrısal haşmetinizin irfanına sunmaktır. Bunların arasında özellikle de ilk olarak, Hadrianus tarafından evlat edinilmesiyle imparatorluk hanedanının bir üyesi olmuş ve yalnızca Caesar unvanını almış ilk kişi olan Aelius Verus'tan bahsetmeliyim.[1] Onun hakkında yalnızca çok az şey söylemem ve giriş kısmının anlatının kendisinden daha uzun olmaması gerektiği için, şimdi bu adamdan bahsedeceğim.

II. Yaptığı yolculuklarla dünyayı gezdikten sonra ilerleyen yaşı ve ağır hastalığından ötürü iyice elden ayaktan düştüğü zaman Hadrianus'un

1 İmparator Hadrianus tarafından evlat edinildiği için Caesar unvanını almış olsa da imparator olmadığı için imparatorluk unvanlarından birini almamıştı. Bu dönemden itibaren, tahttaki imparatorun oğlunun Caesar ismini alması âdet olmuştu. *L.*

evlat edinmiş olduğu, kendisine Aelius Verus da denilen[2] Ceionius Commodus'un hayatında aslında, yalnızca Caesar unvanını almış olan ilk kişi olduğu hususundan başka kayda değer hiçbir şey yoktur. Bu unvan ona, eski âdet olduğu üzere bir vasiyetle geçmemiş,[3] kendisi de Traianus gibi evlatlık edinilmemiştir.[4] Bundan ziyade, tıpkı günümüzde inayetinizin, imparatorluk hanedanının gerçek oğulları ve *Augustus* olarak siz majestelerinin halef adayları olmaları dolayısıyla Maximianus'a ve Constantius'a *Caesar* unvanını bahşetmesi örneğindeki gibi Aelius da Caesar ismini almıştı.

Şimdi, özellikle de imparatorluk unvanları arasında yalnızca bunu almış olan bir adamın hayatına yönelik olmakla birlikte Caesarların isimlerine dair bir şeyler söylemem gerekiyor. En bilgin ve en eğitimli kişilerin belirttiğine göre Caesar adını alan ilk kişi kendi adıyla anılıyordu. Zira bu kişi ya Mağrubî lisanında *caesai* olarak geçen bir fili savaş meydanında katletmiş,[5] ya annesinin ölümünden sonra merhumun karnının kesilmesiyle doğmuş,[6] ya anasının rahminden saçı gür bir bebek olarak çıkmış,[7] ya da son olarak parlak kurşuni mavi gözlere[8] ve insan doğasının oldukça ötesinde bir dinçliğe sahip biriydi. Hakikat her ne olursa olsun, evren var oldukça baki kalmaya yazgılı olan böylesine seçkin bir isme sahip olma lütfuna erişmiş kişinin bahtı açık demekti.

---

2 Daha önce ismine dair düzeltme için bkz. *Hadr.* XXIII.

3 Burada biyografiyi yazan Aelius Spartianus, Iulius Caesar'ın vasiyet yoluyla Octavianus'u evlat edinmesinden bahsediyor olmalı. *L.*

4 Ne var ki Traianus da evlat edinildiğinde Caesar ismini almamıştı. *L.*

5 Ayrıca Iulius Caesar'ın bazı sikkelerinde fil de vardır. *L.*

6 Bu hikâyenin kaynağı Yaşlı Plinius'tur. *Doğa Tarihi* (*Naturalis Historia*) adlı eserinde (VII. 47) sezaryen yöntemiyle doğan çocuklardan bahsederken, Caesar'dan bir yüzyıl önce yaşamış Scipio Africanus'u da örnek verse de, Caesar'ın isminin buradan geldiğini söyler. Latincede kesmek anlamına gelen *caedere* fiilinden *caesus* yani "kesilerek çıkarılan" anlamındaki sıfat fiilin Caesar ismine kaynak olduğunu iddia eder. Ne var ki Freeman'a göre (Freeman 2019: s. 20) bu, etimolojik bir efsanedir. Zira o zamanlar sezaryenle doğum yapan kadının yaşama şansı neredeyse hiç yoktu, fakat Caesar'ın annesi doğum esnasında ölmemiş, hatta elli yıl daha yaşamıştır. Belki de bu, Iulius Caesar için değil, aynı isimdeki ataları için geçerliydi.

7 Latincede *caesaries* kıl demektir. Bu isimden türeyen *caesariatus* sıfatı ise uzun/gür saçlı anlamına gelir.

8 Latincede *caesius* sıfatı, kurşuni mavin rengini niteler.

Öyleyse, şimdi kendisinden bahsettiğimiz adam ilk olarak Lucius Aurelius Verus olarak anılıyordu,[9] fakat Hadrianus tarafından evlat edinildiğinde Hadrianus'un ailesi olan Aeliuslara geçti ve Caesar adını aldı. Babası, bazılarının Verus, bazılarının Lucius Aurelius, birçok kişinin de Annius dediği Ceionius Commodus idi.[10] Bütün hepsi asilzade olan atalarının çoğunun kökeni Etruria'ya veya Faventia'ya dayanır. Fakat Aelius'un ailesinden, evlatlık edinilmesi emredilen oğlu Lucius Aurelius Ceionius Commodus Verus Antoninus'un hayatında daha ayrıntılı bahsedeceğiz. Zira, şeceresiyle alâkalı olan şeyler, kendisinden çok daha fazla söz edilmeyi hak eden birisinden bahsederken nakledilmelidir.

III. Daha önce söylediğimiz gibi[11] Aelius Verus, imparatorun sağlığı kötüye gitmeye başladığı ve tahta geçecek olan kişiyi düşünmeye başladığı zaman Hadrianus tarafından evlat edinilmişti. Aelius derhal *praetor* yapıldı ve Pannonia'nın sivil ve askerî yöneticisi olarak atandı. Çok geçmeden konsül yapıldı ve imparatorluk tahtına geçecek kişi olarak tayin edildiği için ikinci kez konsül seçildi. Evlatlık edinilmesi üzerine halka para dağıtıldı, askerlere 300 milyon *sestertius* bahşiş verildi ve hipodromda yarışlar düzenlendi. Kısacası, bir halk bayramı belirtisi olan hiçbir şey ihmal edilmedi. Evlatlık edinilmesini sağlamasından bile ayrı olarak -ki bu, aralarındaki bağı göstermeye tek başına yeter- Aelius'un Hadrianus üzerinde öyle büyük bir etkisi vardı ki, mektupla belirtmek suretiyle dahi her istediğini gerçekleştiren tek kişiydi. Dahası, atanmış olduğu eyalette hiçbir şekilde başarısızlık yaşamamıştı; zira başarılı bir şekilde, veya daha doğrusu açık talihi sayesinde seferler düzenlemiş ve çok büyük olmasa da en azından ortalama düzeyde bir ün kazanmıştı.

Buna karşın Verus'un sağlığı o kadar kötüydü ki Hadrianus hemen onu evlatlıktan reddetmiştir. İmparator, diğer kişileri de sık sık muhtemel varisler olarak değerlendirdiği için, eğer

9 Burada bir hata vardır, bkz. *Hadr.* XXIII. *L.*

10 Lucius Ceionius Commodus, 106 yılının konsülüydü. Bu isimlerden hiçbiri ona ait değildi. *L.*

11 *Hadr.* XXIII. 10.

Verus'un kaderinde daha uzun yaşamak olsaydı onu imparatorluk ailesinden tamamen çıkarabilirdi. Aslında, Hadrianus'un hayatını detaylı bir şekilde yazan kişiler tarafından imparatorun, Verus'un burcundan haberdar olduğu ve imparatorluğu yönetmek için gerçekten de uygun biri olmadığını bildiği bir adamı sırf kendi isteklerini yerine getirmesi için evlatlık edindiği aktarılır. Hatta bazıları, bu ikisinin arasında ant içilerek yapılmış gizli bir anlaşma olduğundu da söyler. Zira Marius Maximus Hadrianus'u, kendi geleceğine dair her şeyi bilecek ölçüde astroloji konusunda iyi biri olarak niteler ve öleceği saate kadar kaderindeki günlük uğraşları dahi öncesinden yazmış olduğunu aktarır.

IV. Hadrianus'un, Verus hakkında sık sık şöyle konuştuğu bilinir:

Talih ona yeryüzünü gösterecek
Lakin çok yaşamasına izin vermeyecek[12]

Bir keresinde Hadrianus, bahçesinde gezindiği esnada bu dizeleri söyleniyorken, güzide dostluğundan keyif aldığı edebiyat topluluğundan bir adam birden orada belirdi ve şunu belirtmek istedi:

Ey tanrılar, eğer ki bir hediye olsaydı
Romalı soyu, sizin için müthiş şeyler olarak görünürdü

Bunun üzerine Hadrianus'un şöyle karşılık verdiği rivayet edilir: "*Verus'un hayatı bu dizeler için söz konusu olmayacak*" ve şöyle eklemiş:

Cömert ellerle zambakları getir,
Ben de erguvan renkteki çiçekleri serpeceğim
Hısmımızın ruhunu bu hediyelerle doldurup
Beyhude bir görevi ifa edeceğim.

12 Bu ve aşağıdaki diğer dizeler, Vergilius'un *Aeneis* destanından (VI. 869-886) alınmıştır.

Ayrıca, aynı anda Hadrianus'un bir kahkaha ile şöyle dediği rivayet edilir: "Kendime bir oğlan değil, bir tanrı evlatlık edinmişim!".[13] Öte yandan, orada bulunan edebiyat topluluğundan bir adam onu şöyle konuşarak teselli etmek istedi: "Daha çok yaşayacağına inandığımız bu adamın burcu ya doğru bir şekilde belirlenmemişse?" Hadrianus'un cevabı da şöyle olmuş: "İmparatorluğun değil, kendi mülkiyetinin varisi için baktığında bunu söylemek senin için kolay". Bu sözünden Hadrianus'un başka bir varis seçmeyi ve hayatının son dönemlerinde Aelius'u devlet yönetiminden indirmeyi düşündüğü ortadadır. Ne var ki talih Hadrianus'un emellerine yardımcı oldu. Zira Aelius eyaletinden döndükten sonra, üvey babası Hadrianus'a teşekkür etmek amacıyla kendi başına veya imparatorluk kâtipleri veya hatiplerinin yardımıyla, bugün bile hâlâ okunan son derece güzel bir söylev yazdıktan sonra, kendisine yardımcı olacağını düşündüğü bir iksir içti ve tam da 1 ocak günü[14] can verdi. Hadrianus, devlete adak verme zamanına denk geldiğinden Aelius için yas tutulmasını yasakladı.

V. Verus hayat dolu bir adamdı, edebiyatta yetkindi ve kötü niyetli insanların söylediğine göre karakterinden ziyade bedeni sayesinde Hadrianus'a kendini kabul ettirmişti. Sarayda öyle çok uzun süre kalmadı, kişisel hayatında her ne kadar takdire şayan çok az şey olsa da kendisine dair kınanacak çok az şey vardır. Ailesini düşünen, giyim kuşamı düzgün, alımlı, asil bir güzelliği olan, hayranlık uyandıran bir yüze sahip, belagatı oldukça yüksek, şiire yatkın ve ayrıca kamu hayatında faydalı bir adamdı. Hayatını yazmış adamlar tarafından kaydedilmiş olan zevklerinin çoğu öyle utanç verici şeyler olmaktan ziyade şatafatlı şeylerdi. Zira *tetrapharmacum* veya *pentapharmacum* denilen yemeği keşfeden kişinin Aelius olduğu aktarılır. Hadrianus, sülünden, domuz memesinden, domuz budundan, şekerleme ve yaban domuzundan oluşan bu yemeğin daha sonraları bağımlısı olmuştu. Marius Maximus bu yemeği farklı bir şekilde değerlendirir,

13 İmparatorluk ailesine mensup olup vefat eden kişileri tanrısallaştırma geleneğine yapılmış bir kinaye. Ne var ki Aelius tanrısallaştırılmamıştı. *L.*

14 138 yılı.

zira ona bizim Hadrianus'un biyografisinde belirttiğimiz gibi *pentapharmacum* değil de *tentapharmacum* der.[15] Ayrıca Verus'un keşfettiği başka bir zevk çeşidi olduğu da aktarılır. Dört tane yüksek yastıkla dolu ve göz alıcı bir tülle çevrili bir yatak yapmış. Bunu, beyaz kısımlarının atıldığı gül yapraklarıyla doldurmuş ve metresleriyle birlikte yatağa uzanırmış. Daha sonra, üzerine Pers kokuları sürerek içi leylak dolu bir yorganın içine gömülürmüş. Başka kişiler de, iyice temizlenmiş gül ve leylakla dolu sedir ve masalar yaptığını söyler. Bu davranış çok münasip olmasa da en azından devletin yıkımı için yapılmış bir şey değildi. Aelius ayrıca, Caelius Apicius'un[16] şiirlerini ve Ovidius'un *Amores* eserini hep yanı başında bulundurur, Epigramlar'ın yazarı olan Martialis'in[17] de kendisinin Vergilius'u olduğunu söylerdi. Yine de, Cupidoların emsalindeki gibi[18] ulaklarına kanat takması ve birine Boreas, diğerine Notus, diğerlerine de Aquilo, Circius veya başka isimler takarak sık sık bunlara rüzgârların isimlerini vermesi ve bu kişileri dinlenmeye fırsat vermeden kabaca mesajlarını götürmeye mecbur etmesi, oldukça gereksiz bir huyuydu. Karısı, onun başkalarıyla düşüp kalkmasından şikayet ettiğinde Aelius rivayete göre şöyle demiş: "Bırak başkalarıyla zevk yaşayayım; zira 'karı' ismi onuru niteler, zevki değil".

Aelius'un oğlu, Marcus tarafından,[19] veya Marcus[20] ile birlikte evlat edinilen Antoninus Verus idi ve imparatorluk tahtında onunla birlikte eşit konumdaydı. Zira bu ikisi ilk kez aynı anda Augustus unvanı almıştı ve isimleri de konsül listelerinde iki Antoninus olarak değil iki Augustus olarak geçer. Bu yeni ve prestijli durumun etkisi o kadar çok olmuştur ki bazı konsül listelerinde konsüllerin sırası bu imparatorlarla başlar.

15 *Hadr.* XXI.

16 Günümüze ulaşan, *Apicius* adıyla bilinen ve içerisinde yemek tariflerinin bulunduğu bir kitap vardır. İmparator Tiberius'un zamanında Marcus Gavius Apicius adında bir gurme vardı. Söz konusu kitabı o yazmış olabilir, fakat bu kesin değildir. Buradaki metin yanlış bilgi veriyor veya başka birinden bahsediyor olabilir.

17 Marcus Valerius Martialis, ünlü hiciv yazarı/şair.

18 Roma Mitolojisine göre kanatlı aşk ve tutku tanrıçası.

19 Burada metin yanlış bilgi veriyor. Bkz. *Marc.* V.

20 Antoninus Pius. *L.*

VI. Aelius'un evlatlık edinilmesiyle Hadrianus halka ve askerlere muazzam miktarda para dağıttı. Fakat öngörülü bir insan olamadığı için Aelius'un sağılığının, doğru düzgün bir kalkanı bile kaldıramayacak kadar acınası bir hâlde olduğunu gördüğünde rivayete göre şöyle söylemiş: "Orduya ve halka dağıttığımız 300 milyon *sestertius* parayı kaybettik; zira, bırakın imparatorluğu, bizim ağırlığımızı bile kaldıramayacak sallanan bir duvara yaslandık". Aslında Hadrianus bu sözü *praefectus*una söylemiş, fakat bu adamın sayesinde bu söz duyulunca Aelius Caesar, artık ümidini kaybetmiş bir adam olarak günden güne daha da endişe duyar hâle gelmiş. Bunun üzerine Hadrianus, bu üzücü kelimelerini yatıştırmış gibi görünmeyi isteyerek bu sözünü ifşa etmiş olan *praefectus*unu azledip yerine başka biri getirmişti. Fakat bunun hiçbir faydası olmadı, zira daha önce belirttiğimiz gibi Lucius Ceionius Commodus Verus Aelius Caesar -kendisine bütün bu isimleriyle hitap edilir- öldü ve imparator gibi gömüldü; ölümünde onurlandırılmasından başka imparatorluk makamından hiçbir şey elde edemedi. Hadrianus ise Aelius'un ölümüne iyi bir imparator olarak değil, iyi bir baba olarak yas tuttu. Zira dostları, şimdi kimin evlatlık edineceği sorusunu kaygılı bir şekilde sorduklarında, söylenene göre Hadrianus şöyle cevap vermiş: "Buna Verus sağken karar vermiştim zaten"; Hadrianus böylece geleceğe dair muhakemesini ve bilgisini göstermişti. Aelius'un ölümünden sonra Hadrianus uzun bir süre ne yapacağına karar veremedi, fakat sonra "Pius" unvanını alan Antoninus'u evlatlık edindi. Hadrianus ona, buna karşılık olarak Marcus ve Verus'u evlatlık edinmesi ve kızını[21] Marcus ile değil Verus ile evlendirmesi şartını koydu. Zayıflığın ve çeşitli hastalıkların pençesine düşen Hadrianus da bunun ardından çok yaşamadı; sık sık bir imparatorun hastalıktan dermansız kalmış bir şekilde değil, dinç bir şekilde ölmesi gerektiğini söylerdi.

VII. Hadrianus dünyanın her yerine Aelius'un büyük heykellerinin dikilmesini emretti ve bazı şehirlerde tapınaklar bile yaptırdı. En sonunda Hadrianus, ona değer verdiğinden ötürü, daha önce

21 Annia Galeria Faustina.

söylediğimiz üzere[22] Marcus ile beraber kendi oğlu olarak evlatlık edinilmesi için, babasının ölümünden sonra imparatorluk sarayında kalmış olan Verus'u Antoninus Pius'a verdi; ona kendi torunu gibi davranırdı ve sık sık şöyle derdi: "İmparatorluk Verus'a dair bir şeylere sahip olsun". İşte bu, birçok yazara göre Hadrianus'un Verus'un evlatlık edinilmesine pişman olmasına tezat oluşturur. Zira, merhametli bir karakteri olması dışında genç Verus imparatorluk ailesine bir parıltı getirecek kişi değildi.

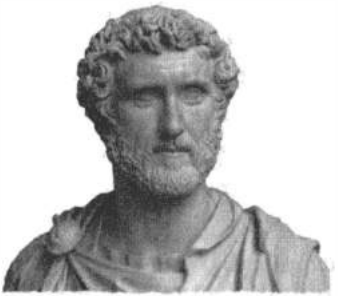
Bunlar, Verus Caesar hakkında kaleme alınması gerektiğini düşündüğüm notlardır. Aelius'tan bahsetmemeyi istemedim, zira amacım, unvanları Augustus olsun Caesar olsun, hepsi de *dictator* Caesar'ın, yani tanrısal Iulius'un varisleri[23] olan imparatorları ve imparatorların oğulları veya akrabaları olarak Caesar ismiyle tanrısallaştırılıp, imparatorluk hanedanına evlatlık edinme yoluyla giren kişileri teker teker anlatmak ve böylelikle, bu bilgilere ulaşmak için zorunlu hissetmeyen kişiler olursa kendi vicdanımı rahatlatmaktır.

22 *Ael.* II; V; VI; *Hadr.* XXIV.

23 Gaius Iulius Caesar'ın.

ANTONINUS PIUS

Yazan: IULIUS CAPITOLINUS

I. Titus Aurelius Fulvus Boionius Antoninus Pius[1] baba tarafından, kökeni Gallia Transalpina'daki Nemausum'da bulunan bir aileden gelmektedir. Dedesi, muhtelif devlet görevlerinden sonra ikinci bir konsüllük[2] ve şehir başkanlığı yapmış olan Titus Aurelius Fulvus idi. Onun babası da konsüllük yapmış, sert ve dürüst bir adam olan Aurelius Fulvus idi. Annesi Arria Fadilla, onun da annesi Boionia Pocilla idi, onun babası da, imparatorluk yapmaya başladığı için Nerva'ya acıyan, iki kez konsüllük yapmış[3] hakşinas bir adam olan Arrius Antoninus idi. Annesinin kızı Iulia Fadilla, üvey babası da konsüllük yapmış bir adam olan Iulius Lupus idi. Kayınbabası Annius Verus ve karısı da Annia Fautina'ydı, ona iki erkek ve iki kız vermişti. Bu kızlardan büyüğü Lamia Silanus ile, küçüğü de Marcus Antoninus ile evliydi.

---

1 Evlat edinilmeden önceki ismi Titus Aurelius Fulvus Boionius Arrius Antoninus idi. *L.*

2 Yıl bilinmiyor; ilk konsüllüğü 85 yılındaydı. Daha öncesinde III. Lejyona komuta etmiş ve imparator Otho tarafından, Sarmatlara karşı elde ettiği başarılarından ötürü onurlandırılmıştı. *L.*

3 İlk konsüllüğü 69 yılındaydı, fakat ikinci konsüllüğünün hangi yılda olduğu bilinmiyor. Ayrıca Genç Plinius'un mektup arkadaşlarından biriydi. *L.*

Antoninus, Domitianus'un on ikinci ve Cornelius Dolabella'nın birinci konsüllüğüne denk gelen 86 yılının 19 Eylül tarihinde[4] Lanuvium'daki bir malikanede doğdu. Aurelius Yolu'nun[5] üzerindeki Lorium'da[6] eğitim gördü. Daha sonraları burada, kalıntıları günümüzde ayakta olan bir saray yaptırdı. Çocukluğunu ilk başta baba tarafından, daha sonra da anne tarafından gelen dedesinin yanında geçirdi. Bütün ailesine öyle bir saygı duyan ve değer veren birisiydi ki kuzenleri, üvey babası ve birçok akrabasından gelen mirasla zengin olmuştu.

II. Antoninus beden güzelliği öne çıkan, yetenekleri aşikar ve karakteri ılımlı bir adamdı; asil bir görünüşü vardı ve sakin biriydi. Belagati eşsizdi, edebiyat bilgisi parlaktı, özellikle ölçülü bir insandı. Basiretli bir toprak sahibiydi, nazik, cömert ve başkalarının hakkını gözeten biriydi. Bütün bu erdemleri bir gösteriş yapmadan dengeli bir şekilde sergilerdi, velhasıl her yönden övgüye layıktı ve iyi insanların hafızasında Numa Pompilius[7] ile kıyas edilmeyi hak ediyordu. Kendisine senato tarafından Pius unvanı verildi. Bu unvanı almasına şunlar yol açmış olabilir: Üvey babası yaşlı ve artık çelimsiz bir adamken, senatoya katılması gerektiği bir zaman ona yardım eli uzatmıştı -aslında bu yaptığı şey, gerçek bir hürmetkarlık göstergesi için yeterli değildi, zira böyle bir şeyi yapmamış olan bir adam, bunu yaptığı için hürmetkâr olarak adlandırılan bir adamdan daha saygısız sayılmazdı. Hadrianus sağlığı kötü olduğu zamanlarda bazı kişilerin infaz edilmesini emretmiş, Pius da bunları kurtarmıştı. Hadrianus'un ölümünden sonra, bütün kesimler tarafından muhalefet görmekten ziyade kendisine sayısız ve fevkalade onurlar bahşedilmişti. Ayrıca, Hadrianus kendisini ortadan kaldırmak istediğinde büyük bir teyakkuz ve dikkatle bunu yapmasını engellemişti. Dahası, gerçekten de yapısı son derece merhametli olan bir adamdı ve yaşadığı süre boyunca hiçbir kötülük yapmamıştı. Son olarak,

4 86 yılında.

5 Agrigentum (Agrigento) ile Panormus (Palermo) arasındaki yol; *Via Aeurelia.*

6 Roma'nın 19 km. batısında bulunan kasaba.

7 İkinci Roma kralı, oldukça iyi bir kral olarak bilinir.

servetiyle birçok kişiye yardım etmek için, bugüne kadar belirlenen en düşük oran olarak %4 faizle borç para dağıtmıştı.[8]

Antoninus *quaestor* olduğunda cömert, *praetor* olduğunda görkemli biriydi ve Catilius Severus ile birlikte konsüllük yaptı.[9] Sivil hayatının büyük bir kısmını malikanelerinde geçirdi, fakat her yerde olmasıyla ünlü bir adamdı. İtalya'yı yöneten dört eski konsül arasından, büyük bir kısmında arazilerinin bulunduğu İtalya'nın o bölümünü yönetmesi için Hadrianus tarafından seçilmişti. İşte bu emsalden bellidir ki Hadrianus bir adamda hem şana hem de ılımlılığa bakıyordu.

III. Antoninus İtalya'yı yönetiyorken, imparatorluğu ile ilgili bir kehanet söz konusu oldu. Zira kürsüye çıktığı zaman, diğer haykırışların arasında biri "Tanrılar seni korusun, ey Augustus!" diye bağırdı. Asya'daki prokonsüllüğünü,[10] dedesinin yönetimini gölgede bırakacak kadar iyi yaptı. Bu görevi esnasında imparatorluğu hakkında başka bir kehanet aldı: Tralles'te iken bir kadın rahip, prokonsülleri unvanlarıyla selamlamak olan o bölgenin gelenekleri doğrultusunda kendisini karşılayacağı sırada, "Selam sana, ey konsül" yerine "Selam sana, ey imparator" demişti. Dahası, Cyzicus'ta[11] bir tanrı simgesinin üzerinde bulunan taç onun heykeline geçmişti. Ayrıca, Antoninus'un konsüllüğünden sonra boynuzları bir ağacın dallarına bağlanmış olan mermer bir boğa, bahçesinde sallanır hâlde bulundu, açık bir hava esnasında evine bir yıldırım çarpsa da bu herhangi bir hasar vermedi. Etruria'da toprağa gömülmüş olan kavanozlar yeniden toprağın üzerinde bulundu. Arı sürüleri bütün Etruria boyunca heykellerinin üzerine kondu ve rüyalarında sık sık, ev tanrıları[12] arasında Hadrianus'un bir imgesini bulundurması yönünde uyarıldı.

8 On İki Levha Kanunlarıyla birlikte belirlenen en erken faiz oranı söylenene göre %10'du. Cumhuriyet Döneminde sonraki zamanlarda bu rakam %12'ye çıksa da MÖ 54 yılında %4 ila %8 arasında değişiyordu. *L.*

9 120 yılında.

10 135 yılında.

11 Balıkesir, Erdek yakınlarındaki antik kent, Kyzikos.

12 *Penates*; evi ve haneyi koruduğu düşünülen ruhlar/tanrılar.

Prokonsüllük görevi için yola çıktığı zaman büyük kızını[13] kaybetti. Karısının aşırı derecede serbest ve rahat yaşaması hakkında birçok şey söylenmiştir, Antoninus bunları büyük bir üzüntüyle duyup örtbas etmişti. Prokonsüllük görevini bitirip geri döndüğünde, Hadrianus'un meclisinin bir üyesi olarak hayatının çoğunu Roma'da geçirdi; Hadrianus'un kendisine danıştığı bütün konularda ona hep daha hoşgörülü bir yöntem izlemesi gerektiğini tavsiye etti.

IV. Söylendiğine göre Antoninus'un evlat edinilmesi şöyle olmuş: Hadrianus'un evlat edinip Caesar adını verdiği Aelius Verus'un ölümünden sonra senato toplantısı için bir gün belirlenmiş. Arrius Antoninus bu toplantıya gelmiş ve Hadrianus'un adım atmasına yardımcı olmuş. İşte bu yüzden Hadrianus'un onu evlat edindiği rivayet edilir. Yalnız, evlat edinilmesinin tek sebebi bu olamaz ve katiyen olmamalıdır, hele hele Antoninus'un görevlerini daima iyi bir şekilde yönettiği ve prokonsüllüğü zamanında kıymetli ve haysiyetli biri olduğunu gösterdiği düşünüldüğünde. Her ne olursa olsun, Hadrianus onu evlat edinmek istediğini bildirdiği zaman kendisine evlat edinilmeyi isteyip istemediğine yönelik karar vermesi için süre tanındı. Antoninus'a, Hadrianus kendisini evlat edindiği için onun da, karısının yeğeni olan Marcus Antoninus'u ve daha sonraları Verus Antoninus olarak adlandırılan, Hadrianus'un önceden evlat edindiği Aelius Verus'un oğlu olan Lucius Verus'u evlatlık edinmesi şartı koyuldu. Antoninus Pius, senatoda Hadrianus'a kendisine dair görüşleri hakkında teşekkür ettiği sırada 25 şubat günü[14] evlatlık edinildi ve babasının prokonsül ve *tribunus* unvanlarının mevkidaşı yapıldı.[15] Bunun üzerine Antoninus'un ilk beyanının şu olduğu aktarılır: Evine çok önem vermediği gerekçesiyle karısı kendisine sitem ettiğinde ona "Ah akılsız kadın, artık bir imparatorluk elimize geçtiğine göre önceden sahip olduğumuz şeyleri de yitirdik" demiş.

13 Aurelia Fadilla.

14 138 yılında.

15 Sivil ve askerî yetki olan bu güçlerin kendisine bahşedilmesiyle Pius, imparatorluk tahtının ortağı olmuştu. Bu tür bir konum genelde varislere bahşediliyordu. *L.*

Antoninus kendi cebinden halka para dağıttı ve babasının söz vermiş olduğu paraları da ödedi. Hadrianus'un kamu yapılarına büyük miktarda para aktardı ve evlat edinilmesi üzerine kendisine sunulan taç parasından İtalya'nın payının tamamını geri verdi ve eyaletlerin payının yarısını da yine geri teslim etti.

V. Antoninus babası yaşadığı süre boyunca ona son derece hürmetkâr bir şekilde uydu, Hadrianus Boiae'da öldüğünde bütün saygısı ve hürmetiyle kendisinden kalanları Roma'ya götürdü ve cesedini de Domitia'nın bahçelerine gömdürdü. Ayrıca birçok kişi buna karşı çıksa da onu tanrısal imparatorların arasına yerleştirdi. Karısı Faustina'nın senato tarafından Augusta[16] olarak anılmasına izin verdi, kendisi de Pius adını aldı. Merhum babası, annesi, büyükbabası, büyükannesi ve kardeşleri için yapılan heykelleri seve seve kabul etti. Diğer onurları reddetmesine karşın doğumgünü onuruna yapılan hipodrom gösterilerini geri çevirmedi. Hadrianus'un onuruna fevkalade görkemli bir kalkan yaptırdı ve bir rahip heyeti kurdu.[17]

İmparator olduktan sonra Hadrianus'un göreve getirmiş olduğu kimseyi azletmedi; öylesine kararlıydı ki iyi adamları eyaletlerin yönetiminde yedi ve hatta bazen dokuz yıllığına tuttu. *Legatus*ları vasıtasıyla birçok savaş yönetti. Mesela *legatus*u Lollius Urbicus[18] Britanyalıları mağlup etti[19] ve barbarları püskürttükten sonra çimenden ikinci bir sur yaptırdı.[20] Diğer valileri ve *legatus*ları vasıtasıyla Mağrubileri barış istemek zorunda bıraktı,[21] Cermenleri,

16 İmparatoriçe.

17 Bkz. *Hadr.* XXVII.

18 Quintus Lollius Urbicus, Hadrianus'un yönettiği Yahudi isyanına karşı yapılan savaşta komutanlık yapmış ve daha sonra Aşağı Germania'da vali olmuştu. *L.*

19 Muhtemelen 142 yılında. Hadrianus'un inşa ettirdiği duvarın güney tarafında yaşayan Brigantes kavmi ayaklanma çıkarmıştı, bu zafer bazı sikkelerde de işlenmiştir. *L.*

20 Yaklaşık 70 kilometrelik bir alan kaplayan bu duvarı üç lejyon inşa etmiş, daha sonraki dönemlerde de Severus taş bir duvarla yeniden inşa ettirmiştir. *L.*

21 Görünüşe göre batı Mauretania'da bir isyan çıkmıştı, bunun yılı tartışmalı olsa da 145 veya 152 yılında gerçekleşmişti. Bunun zaferi Roma'da bir yazıtta anılmıştır. *L.*

Dacialıları, birçok kavmi ve o zaman ayaklanma çıkaran Yahudileri de bozguna uğrattı. Ayrıca Achaia'da ve Mısır'da da isyanları bastırdı ve sık sık baskınlar yapan Alanları[22] da durdurdu.

VI. *Procurator*larına ölçülü bir şekilde vergi toplamayı emretti. Makul ölçüyü aşanlara icraatlarının hesabını vermelerini buyurdu; eyaletler için külfetli olan gelirlerden hiç memnun olmadı. Ayrıca *procurator*larına karşı yapılan şikayetleri de seve seve dinledi.

Hadrianus'un lanetlemiş olduğu kişilerin, senatoda bağışlanmasını istedi. Hadrianus'un da bunu yapmak üzere olduğunu söyledi. İmparatorluk makamını en sivil konuma getirdi ve böylece büyük bir saygı kazandı. Bunu saray mensuplarının karşı çıkmasına rağmen yapmıştı, zira aracıların önemini kaldırdığı için kendilerinin artık insanlara karşı terör estiremeyeceklerini ve örtbas edilemeyen hususlarda para kazanamayacaklarını anlamışlardı.[23] Bir imparator olarak senatoyu, kendisi sivil vatandaşken başka bir imparatorun yapmasını istediği bir konuma getirdi. Senato kendisine "Vatanın Babası" unvanını teklif ettiğinde ilk önce reddetti, fakat daha sonra detaylı bir teşekkür merasimiyle bunu kabul etti.[24] Pius saltanatının üçüncü yılında[25] karısı Faustina'yı kaybetti, senato kadını tanrısallaştırdı ve ona oyunlar, bir tapınak,[26] rahipler ve altın ve gümüşten

22 Rusya'nın güneydoğusunda, Don Nehri ile Hazar Denizi arasındaki topraklarda yaşamış, Hadrianus'un zamanında Armenia ve Mezopotamya topraklarına akınlar düzenlemiş kavim. Daha sonra Balkanlar'a da yayılmışlardır.

23 Verilen kararları açıklamada ya da yapılan taleplere verilen cevaplarda umursamaz olan imparatorların zamanında, iyi bir cevap almak için talepte bulunan kişilerden para istemek dürüst olmayan imparatorluk görevlileri için sık bir şeydi. Böylece söz konusu görevli ya da saray mensubu ya imparatoru vereceği karar konusunda yönlendiriyor ya da daha sıklıkla olmak üzere, verilen güzel kararın kendi sayesinde olduğunu belirtiyor ve rüşvet istiyordu. Bu, Latincede *fumos vendere* (duman satmak) deyimiyle biliniyordu ve "boş sözler vermek" anlamına geliyordu. *L.*

24 139 yılında.

25 141 yılında.

26 Bu tapınak, Roma Forumunun doğu ucunda bulunuyordu. Günümüze ulaşan tapınak 17. yüzyılda barok tarzı bir kiliseye dönmüştür, bugünkü adı San Lorenzo in Miranda veya Chiesa di San Lorenzo in Miranda'dır.

heykeller adadı. İmparator bunları ve bütün hipodromlara karısının heykellerinin koyulmasını kabul etti. Senato kadına altın bir heykel adadığı zaman Antoninus bunun dikilmesini sağladı. Senatonun isteği üzerine, *quaestor* olan M. Antoninus konsül yapıldı.[27] Ayrıca, daha sonra Antoninus ismini alacak olan Annius Verus[28] da, yasal yaşı gelmeden önce *quaestor* yapıldı.[29] Pius, öncesinde dostlarına danışmadan evvel eyaletler ve herhangi bir konu hakkında kendi başına hiç karar almadı, nihai kararlarını da dostlarının fikirleriyle uyumlu olarak verdi. Dostlarını çoğunlukla resmi değil günlük kıyafetleriyle, ev sahibi gibi ağırlardı.

VII. Pius, yönetimi altındaki halkları öyle büyük bir itinayla yönetti ki bütün şeylere ve bütün insanlara sanki kendisininmiş gibi özen gösterdi. Böylece onun yönetiminde bütün eyaletler gelişti, tellallar azledildi, haciz vakaları hiç olmadığı kadar azaldı ve yalnızca tek bir adam imparatorluk tahtına göz dikmekten suçlu bulunarak mahkûm edildi. Bu kişi Atilius Titianus idi, senato onu cezalandırırken imparator onun suç ortaklarının soruşturulmasını yasakladı ve daima Atilius'un oğlunun isteklerini elde etmesine yardım etti. Priscianus tahta göz diktiği gerekçesiyle suçlu bulundu ve kendi rızasıyla öldürüldü. İmparator onun yaptığı komplo hakkında soruşturma yapılmasını da yasakladı.

Antoninus'un sofrası, eleştirmeye yol açmayacak şekilde zengindi; pinti değildi fakat tutumluydu. Masasına hizmetkârları, kuş avcıları, balıkçıları ve diğer avcıları servis yapardı. Kendisinin kullanmakta olduğu bir hamamı ücretsiz bir şekilde halka açtı; sivil bir vatandaşken benimsemiş olduğu hayat tarzından hiçbir şekilde ödün vermedi. Çok az iş yaptığını gördüğü birçok kişinin maaşını, karşılığında hiçbir gayret göstermeden devleti kemirmekten daha pis ve daha insafsız başka bir şey olmadığını söyleyerek ellerinden aldı; yine aynı sebepten ötürü lirik şair Mesomedes'in de maaşını azalttı.

27 140 yılında.

28 Lucius Verus.

29 İmparatorluk zamanında en düşük yaş yirmi beşti. Öte yandan imparatorluk ailesi üyeleri veya imparatorların atadığı kişiler için istisnalar yapılabiliyordu. *L.*

Antoninus bütün eyaletlerin bütçelerini ve gelir kaynaklarını çok iyi bilirdi. Şahsi servetini kızına bağladı, fakat bundan elde ettiği kazancı devlete aktardı. İmparatora mahsus olan aşırı miktardaki malları ve arazileri sattı. Bunun yerine mevsimine göre değişecek şekilde şahsi malikanelerinde yaşadı. Sade olsa da bir imparatorluk maiyetinin eyaletler için büyük bir külfet olduğunu belirterek, Campania'daki arazilerine gitmekten başka hiçbir sefere çıkmadı. Merkezî bir konumda bulunarak imparatorluk topraklarının dört bir yanından hızlı bir şekilde gelişmeleri haber alabilmek için Roma'da ikâmet etmesiyle bütün toplumlar kendisine büyük bir saygı duydu.

VIII. Antoninus halka para ve askerlere bahşiş dağıttı. Faustina'nın onuruna yoksul genç kızlar için "Faustinianae" adında bir kurum kurdu.[30] Pius'un yaptırdığı şu yapılar bugün ayaktadır: Babasının onuruna yaptırmış olduğu Roma'daki Hadrianus Tapınağı,[31] yanmasından sonra restore ettirdiği Graecostadium,[32] onardığı amfitiyatro,[33] Hadrianus kabri,[34] Agrippa Tapınağı,[35] Sublicius Köprüsü,[36] Pharus'un, Caieta'daki ve Tarracina'daki limanların restorasyonu, Ostia Hamamı, Antium Su Kemeri ve Lavunium tapınakları. Ayrıca birçok topluma da yeni yapılar yapması ve eskilerini onarması için para yardımı sağladı, dahası kamu görevlilerine ve senatörlere de, görevlerinde yardımcı olmak için para yardımı yaptı.

Çocuk sahibi ebeveynlerden gelen mirasları geri çevirdi ve bir ceza alma korkusuyla yapılmış olan vasiyetleri geçersiz kılan ilk kişi

30 Buna benzer yardımlar, muhtaç çocuklar için Nerva ve Traianus tarafından da yapılmıştı.

31 Campus Martius'da yapılan bu tapınak 145 yılında imparator Hadrianus'a adanmıştı. Bugün tapınağın yalnızca sütunlarından oluşan bir kısmı ayakta kalmıştır.

32 Kuvvetle muhtemel Graecostatis'ten bahsediliyor. Burası, yabancı milletlerden gelen elçilerin kullandığı, senato binası ile kürsü (Rostra) arasındaki bir tür platformdu. *L.*

33 Bugünkü Kolozyum.

34 Bkz. *Hadr.* XIX.

35 Muhtemelen, Agrippa'nın yaptırdığı Pantheon binası kast ediliyor.

36 En erken olan, uzun bir süre için Tiber'in karşısına giden tek köprü. Bugünkü Piazza Bocca della Verita bölgesindeydi. *L.*

oldu. Hayatta olan iyi bir kamu görevlisine, bunu yalnızca kendisi isteyen şehir başkanı Orfitus vakası haricinde bir halef atamadı. Öyle ki onun saltanatı döneminde, son derece sert bir kişi olan *praefectus praetorio* Gavius Maximus yirmi yıllık görev süresine ulaştı. Onun yerine Tattius Maximus[37] geçti. Tattius'un ölümü üzerine ise, Fabius Cornelius Repentinus ve Furius Victorinus olmak üzere iki *praefectus* atadı. Fakat Repentinus'un hayatı, imparatorun metresinin verdiği destekle *praefectus* makamını elde ettiği yönünde skandal bir uydurmaca yüzünden mahvoldu. Pius, kendisinin yönetimi altında hiçbir senatöre zeval verilmemesi tutumuna öylesine bağlı kaldı ki, suçu ortaya çıkan bir baba katilinin ıssız bir adada terk edilmesini sağladı; zira böyle bir kişinin yaşamasına izin vermek doğanın kanunlarına aykırıydı. Bir keresinde şarap, zeytinyağı ve buğday kıtlığı yaşandığında bu ürünleri kendi servetine bir zarar vermeyecek şekilde satın alıp halka ücretsiz bir şekilde dağıtarak bu kıtlığı gidermiş oldu.

IX. Pius'un hükümranlığında şu talihsizlikler meydana geldi: Yukarıda bahsettiğimiz kıtlık, hipodromun yıkılması,[38] Rodos'taki ve Asya'daki kasabaların mahvolduğu bir deprem[39] -ki imparator bu kasabaların harika bir şekilde onarılmasını sağladı- ve Roma'da çıkıp üç yüz konutu ve binayı kül eden yangın. Ayrıca Narbo şehri,[40] Antiochia kasabası ve Kartaca Forumu da yanmıştır. Dahası Tiber taşkını yaşanmış, bir kuyrukluyıldız görülmüş, iki kafalı bir çocuk doğmuş ve bir kadın beşiz doğurmuştur; Arabistan'da normalden çok daha uzun bir ibikli yılan görülmüş, bu yılan kuyruğundan başlayarak ortasına kadar kendisini yemiştir. Yine Arabistan'da bir veba ortaya çıkmış, Moesia'da ağaçların tepesinden arpa filizlenmiştir. Bunlara ek olarak Arabistan'da dört aslan evcilleştirilmiş ve kendi rızalarıyla insanlara yakalanmışlardır.

37 Birçok yazıtta adı geçen bu adam, 156 yılında Roma'daki kolcu ve itfaiyecilerin (vigiles) amiriydi ve 158 yılında da muhafız alayı komutanlığına terfi etmişti. *L.*

38 Bu olayda yaklaşık 1.112 insanın öldüğü söyleniyor. *L.*

39 140 yılında yaşanan şiddetli deprem.

40 Bugünkü Narbonne.

Kral Pharasmanes[41] Pius'u Roma'da ziyaret etmiş ve ona Hadrianus'tan daha fazla saygı göstermiştir. Pius, Pacorus'u Lazların[42] kralı olarak tayin etmiştir. Parthların kralını[43] yalnızca bir mektup yazarak Armenialılara karşı bir sefere çıkması için ikna etti, yalnızca şahsi otoritesi sayesinde kral Abgarus'u[44] doğu bölgelerinden geri getirdi. Kralların savunmalarını sonuçlandırdı. Parth kralının istemesine rağmen, Traianus'un ele geçirmiş olduğu Parth kraliyet tahtını geri vermeyi reddetti. Rhoemetalces ve imparatorluk *curator*u arasındaki davayı dinledikten sonra Rhoemetalces'i[45] Bosporus'taki krallığına geri gönderdi. Pontus'da Tauroscythalara karşı Olbiopolis'e[46] yardım gönderdi ve bu toplumun Olbiopolis'e rehine vermesine karar kıldı. Hiç kimse Pius kadar yabancı kavimler üzerinde otorite sahibi olmamıştır, zira Pius tam bir barış tutkunuydu: Yüz tane düşmanı öldürmektense bir tane yurttaşı kurtarmayı yeğlediğini belirten Scipio'nun sözü ağzından düşmezdi.

X. Senato, eylül ve ekim aylarının[47] artık Antoninus ve Faustinus olarak adlandırılması yönünde karar aldı fakat Pius bunu reddetti. Marcus Antoninus ile evlendirdiği kızı Faustina'nın düğününde askerlere bahşiş bile verdi ve son derece şanlı bir düğün yaptı. *Quaestor*luğundan sonra Verus Antoninus'u konsül yaptı.[48] Bir keresinde, Chalcis'ten çağırmış olduğu Apollinus'u,[49] Marcus Antoninus'a emanet etmek için o zamanlar ikâmet ettiği Tiberius'un

41 Hiberi kavmi kralı.

42 Doğu Karadeniz'de, Kafkasların güneyinde yaşamış kavim; *Lazi*.

43 III. Vologases. Görünüşe göre Romalılara karşı bir savaş için hazırlıklar yapmıştı ve Parth savaşı için Suriye'ye Roma'dan askerler gönderilmişti. *L*.

44 Osrhoene kralı.

45 Tiberius Iulius Rhoemetalces, Azak Denizi'ndeki Bosporos Krallığı'nın 131-153 yılları arasında kralı.

46 Bug Nehri'nin güney ağzında kurulmuş Yunan şehri; Olbia.

47 Roma takviminde September (Yedinci ay) ve October (Sekizinci ay).

48 154 yılı için.

49 Stoacı filozof Apollonius. *Historia Augusta*'ya göre (*Marc.* II) Chalcedonlu, (Kadıköy) Dio'ya göre ise (LXXI. 85, 1) Nicomedialıydı (İzmit). Hem Marcus Antonius hem de Lucius Verus'un öğretmeniydi. Burada belirtilen Chalcis (Halkis) ise muhtemelen yanlış bir bilgidir. *L*.

evine[50] davet etti, Apollonius ise buna "Üstadı çırağına değil, çırağı üstadına gitmelidir" diye karşılık verdi. İmparator buna gülerek "O hâlde Apollonius için evinden kalkıp sarayıma gelmesindense Chalcis'ten çıkıp Roma'ya gelmesi daha kolaydı" dedi. Pius bu adamın açgözlülüğünü aldığı maaşında bile gözlemlemişti. Ailevi değerlerine dair şu örnek de verilir: Marcus öğretmeninin ölümüne yas tutuyorken ve saray görevlileri onu bu tür bir teessür izlenimi vermemesi için engelliyorken ona imparator şöyle dedi: "Bırakın insani duygularını yaşasın; zira ne felsefe ne de imparatorluk insani hisleri alıp götürmez".

Pius, *praefectus*larını hem zenginleştirdi hem de onlara konsüllük onuru bahşetti. Eğer herhangi bir kişiyi dolandırıcılık suçuyla mahkûm etmişse bile yine de bu kişinin mallarını çocuklarına verirdi ve bunlara, babalarının almış olduğu şeyleri eyaletlere geri vermelerini şart koşardı. Affetmeye son derece meyilli bir insandı. Fillerin, *corocotta*[51] denilen hayvanların, kaplanların, gergedanların, timsahların ve su aygırlarının, yani kısacası dünyadaki bütün hayvanların olduğu gösteriler düzenledi. Hatta bir keresinde tek bir gösteride, kaplanlarla birlikte yüz tane aslan sergiletti.

XI. İmparatorluk tahtında iken dostlarına sivil vatandaşken davrandığından farklı bir şekilde davranmadı. Bunlar, imparatorun azatlılarıyla birlikte hiçbir zaman boş vaatlerin peşine takılmadılar. İmparator gerçekten de azatlılarına karşı son derece katı bir şekilde davrandı. Pius tiyatroyu çok severdi, balık tutmaktan, avlanmaktan, yürüyüş yapmaktan ve arkadaşlarıyla muhabbet etmekten büyük keyif alırdı. Üzüm hasatı dönemini dostlarıyla sivil bir vatandaş gibi geçirirdi. Bütün eyaletlerdeki hatipleri ve filozofları onurlar ve paralarla ödüllendirirdi. Birçok kişi, onun adına verilen konuşmaların çoğunun başkalarına ait olduğunu söyler, fakat Marius Maximus bu konuşmaların imparatorun olduğunu aktarır. Hem şahsi hem

50 Tiberius'un malikânesi (Domus Tiberiana) Palatinus Tepesi'nin kuzey ucundaydı. Bugün Roma'da bazı kalıntıları hâlen ayaktadır.

51 Muhtemelen sırtlan.

de halka açık ziyafetlerini her zaman dostlarıyla paylaşırdı. Hasta olduğu zamanlar haricinde hiçbir şekilde vekaleten kurban kesmezdi. Kendisi veya çocukları için onursal makamlar elde etmek istediğinde bunların hepsini sivil bir vatandaş gibi yapardı. Dostlarının verdiği ziyafetlerde şahsen bulunurdu. Diğer örneklerin arasında özellikle şu, Pius'un nezaketinin bir kanıtıdır: Homullus'un[52] evini ziyaret ettiği bir zaman porfir sütunlara hayranlık duyarak bunları nereden aldığını sorunca Homullus ona "Başka birisinin evine geldiğinizde dilsiz ve sağır olun" demişti ve Antoninus buna bir tepki vermemişti. Gerçekten de imparator, bu Homullus'un birçok kez dalga geçmesine hep tepkisiz kalmıştır.

XII. İmparator, Vindius Verus, Salvius Valens, Volusius Maecianus, Ulpius Marcellus ve Diavolenus[53] olmak üzere hukuk konusunda uzman olan adamların katkılarıyla birçok yasal düzenleme yapmıştır. Ne zaman bir isyan çıksa bunu zalimlik yapmadan ılımlı ve ağırbaşlı bir şekilde bastırmıştır. Şehir sınırları içine ceset gömülmesini yasaklamış, gladyatör oyunları için azami bir bütçe belirlemiş, imparatorluk nakliye ağına büyük bir itina göstermiştir. Yaptığı her şeye dair hem senatoda hem de bildirgelerinde bir hesap vermiştir.

Antoninus Pius yetmiş yaşında öldü;[54] sanki genç yaşta ölmüş gibi hissedildi. Rivayete göre ölümü şöyle olmuş: Akşam yemeğinde çok fazla Alp peyniri yedikten sonra geceleyin kusmuş ve ertesi gün ateşlenmiş. Üçüncü gün durumunun daha kötüye gittiğini görünce kurmaylarının huzurunda devleti ve kızını Marcus Antoninus'a emanet etmiş ve genellikle imparatorun yatak odasında bulunan altın Fortuna heykelinin ona verilmesini emretmiş. Daha sonra nöbetçiye parolayı "İtidal" olarak vermiş ve ardından sanki uykuya geçiyormuş gibi, Lorium'da ruhunu teslim etmiş. Ateşten sayıklar hâlde iken devletten ve öfkeli olduğu krallardan başka hiçbir şeyden

52 152 yılı konsülü Marcus Valerius Homullus.

53 Burada muhtemel bir hata daha var. Bahsedilen kişi ünlü hukukçu Iavolenus Priscus omalıydı. *L.*

54 161 yılında. Aslında Pius, öldüğünde 75 başındaydı.

söz etmemiş. İmparator, kızına kişisel servetini bıraktı, vasiyetinde ise bütün ailesine yeteri kadar miras verdi.

XIII. Antoninus Pius yakışıklı, boylu boslu bir adamdı. Fakat uzun biri olduğu için, yaşlılıktan göçtüğü vakit dik yürüyebilmek adına kendisini, göğsüne bağladığı ıhlamur ağacından yapılmış levhalarla örtmüştür. Ayrıca yaşlılığında, saray mensupları onu selamlamaya gelmeden önce gücünü koruyabilmek için kuru ekmek yiyordu. Boğuk ve yankılanan, fakat iyi bir sesi vardı.

Antoninus Pius, senato tarafından tanrı olarak adlandırıldı, birçok kişi onu onurlandırmak için birbiriyle yarıştı; herkes imparatorun vatanperverliğine, merhametine, zekâsına ve dürüst oluşuna övgüler dizdi. Daha önce en iyi imparatorlar için verilmiş olan bütün onurlar Pius'a da verildi. Rahipliği, kendisi onuruna düzenlenen hipodrom gösterilerini, bir tapınağı ve Antoninus rahipliğini gerçekten de hak etmiştir. Neredeyse bütün diğer imparatorlar arasında bir tek o, imparatorluk tahtında iken elini bir sivilin veya düşmanın kanına bulamadan yaşamıştır. Gerçekten de haklı bir şekilde, onun açık talihini, vatanperverliğini, ılımlılığını ve dine bağlılığını her zaman sürdürmüş olan Numa ile kıyaslanmıştır.

FİLOZOF MARCUS ANTONINUS

Yazan: IULIUS CAPITOLINUS

I. Bütün hayatı boyunca kendini felsefeye adamış ve pak bir hayat konusunda bütün imparatorlardan öne çıkan bir adam olan Marcus Antoninus, *praetor* iken ölen Annius Verus'un oğluydu. Yine adı Annius Verus olan dedesi iki kez konsül olmuş,[1] şehir başkanlığı yapmış, Vespasianus ve Titus'un *censor* olduğu dönemde *patricius* ailesine kaydedilmiştir. Amcası, konsüllük yapmış Annius Libo, halası da Galeria Faustina Augusta idi. Annesi, iki kez konsüllük yapmış olan[2] Calvisius Tullus'un kızı Domitia Lucilla idi. İspanya'daki Succuba kasabasından gelen babasının dedesi Annius Verus senatörlük ve *praetor*luk yapmıştır. Annesi tarafından büyük büyükbabası ise iki kez konsüllük yapmış ve şehir başkanı olmuş Catilius Severus idi. Babasının annesi, eski konsül Rupilius Bonus'un kızı Rupilia Faustinaydı.

Marcus, dedesinin ikinci ve Augur'un birinci konsüllüğüne denk gelen yılın 26 nisanında[3] Roma'da, Caelius Tepesi'ndeki bir malikanede doğdu. Marius Maximus'un belirttiğine göre ailesinin kökeni en gerilere giderek Numa'dan ve ayrıca Lupiae'ın[4] kurucusu olan

1 Marcus Annius Verus, ilk önce Domitianus'un döneminde, sonra da 121 ve 126 yılında olmak üzere üç kez konsüllük yapmıştı. *L.*

2 İlki 109 yılındaydı, fakat ikincisi bilinmiyor. *L.*

3 121 yılında.

4 Bugünkü Lecce.

Dasumnus'un oğlu kral Sallentinus Malemnius'dan gelmektedir. Doğmuş olduğu malikanede ve Lateranus'un evinin yakınlarında bulunan dedesi Verus'un evinde yetişti. Annia Cornificia adında kendisinden küçük bir kız kardeşi vardı. Aynı zamanda kuzeni olan karısı Annia Faustina idi. Marcus Antoninus hayatının başlarında annesinin dedesinin ismi olan Catilius Severus ismini almıştı. Bununla birlikte babasının ölümünden sonra Hadrianus ona Annius Verissimus, gençlik togasını giydikten sonra ise Annius Verus demiştir. Marcus, babası öldüğü zaman dedesi tarafından evlat edinildi ve büyütüldü.

II. Marcus çocukluğunun başından beri ağırbaşlı biriydi, çocukların sütannelerinin himayesine girdikleri dönemi geçtikten sonra büyük eğitmenlere teslim edildi ve kendisini felsefe bilimine adadı. İlköğreniminde edebiyatı Euphorion'dan, komedyayı Geminus'tan, müzik ve geometriyi de Andron'dan öğrendi. Marcus daha sonraları, bilim öğreten kişiler oldukları için bütün bunlara büyük onurlar bahşetmiştir. Bu eğitmenlerin yanı sıra Yunanca eğitmeni Cotiaeumlu Alexander, Latince eğitmenleri ise Trosius Aper, Pollio ve Siccalı Euthycius Proculus idi. Yunanca hitabet sanatını Annius Macer, Caninius Celer ve Herodes Atticus'tan,[5] Latince hitabet sanatını da Cornelius Fronto'dan[6] almıştır. Bunların arasından en çok onuru Fronto'ya bahşetmiş, hatta senatodan onun için heykel yapılmasını da istemiştir. Öte yandan Proculus'a da prokonsüllük bahşetmiş ve bu görevin zorluklarını[7] kendisi üstlenmiştir.

Henüz çocuk yaşta olmasına rağmen büyük bir şevkle felsefe çalıştı. Zira daha on iki yaşında iken bir filozof kıyafetini, daha sonraları da filozof dayanıklılığını edindi; kaba saba Yunan peleriniyle çalışmalarını yapıyor ve yerde uyuyordu.[8] Buna karşın annesinin

5 143 yılı konsülü Tiberius Claudius Atticus Herodes, zamanının en iyi hatibiydi ve memleketi olan Atina'da katılım oranı yüksek bir okulu vardı. *L.*

6 Marcus Cornelius Fronto da ünlü bir hatipti, ayrıca imparatorlar Pius, Marcus ve Verus'un mektup arkadaşıydı.

7 Konsüllük ve prokonsüllük oldukça masraflı bir görevdi, makamda bulunan görevlilerden pahalı gösteriler ve halka açık etkinlikler düzenlemek zorundaydı. Bu masraflar kast ediliyor.

8 Bu, hocası Diognetus'un tavsiyesiydi. *L.*

isteği üzerine istemeyerek de olsa deriyle kaplı bir sedirde uyumaya başlamıştı. Marcus ayrıca, yazgısında daha sonra kendisinin akrabası olmak olan Commodus'un[9] öğretmeni Stoacı filozof Chalcedonlu Apollonius'tan da ders almıştır.

III. Marcus'un felsefeye olan düşkünlüğü o kadar fazlaydı ki imparatorluk hanedanının bir üyesi olduktan sonra bile yine ders almak için Apollonius'un evine giderdi. Ayrıca, hepsi Stoik olan Plutarkhos'un kuzeni Chaeronealı Sextus'un, Iunius Rusticus'un, Claudius Maximus ve Cinna Catulus'un derslerine katılırdı. Peripatetik okulunun[10] temsilcisi olan Claudius Severus'un da derslerini almıştır, fakat özellikle de, kendisine büyük saygı gösterdiği ve talebesi olduğu Iuninus Rusticus'dan çok eğitim görmüştür. Rusticus hem kişisel hem kamusal hayatında saygı duyulan biriydi ve Stoa felsefesinde son derece bilgiliydi, Marcus şahsi ve kamusal fikirlerini hep ona danışır, *praefectus praetorio*dan önce daima onu öperdi.[11] Ayrıca Rusticus'u ikinci kez konsül yapmış,[12] ölümünden sonra senatodan onuruna heykeller yapılmasını istemiştir. Marcus öğretmenlerini o kadar onurlandırmıştır ki, evinin kutsal bölgesinde bile onların altın heykellerini bulundurmuş, şahsi ziyaretler, kurban ve çiçek takdimleriyle mezarlarına saygı göstermeyi bir gelenek hâline getirmiştir. Marcus hukuk da çalışmış, Lucius Volusius Maecianus'tan ders almıştır. Çalışmalarına o kadar çok emek ve özen vermiştir ki sağlığına zarar vermiştir, bu da çocukluğuna dair Marcus'un tek yanlışıdır. Hatiplerin halka açık olan okullarına da sık sık katıldı, öğrenci arkadaşlarından özellikle, senatör sınıfından gelen Seius Fuscianus[13] ve Aufidius Victorinus'a[14] ve atlı

9 İmparator Commodus değil, Lucius Verus.

10 Aristoteles'in kurmuş olduğu okul.

11 İmparatorun bazı seremonilerde senatörleri ve önde gelen atlı sınıfı mensuplarını öpmesi yönünde bir gelenek vardı. *L.*

12 İlk konsüllüğü 133 yılındayı, ikincisi ise 162 yılındaydı, ayrıca şehir başkanlığı da yapmıştı. *L.*

13 Commodus'un saltanatında şehir başkanıydı ve 188 yılında ikinci kez konsüllük yapmıştı. *L.*

14 Germania'da komuta kademesindeydi, Afrika'da prokonsüllük yapmıştı ve 183 yılında ikinci kez konsüllük yapmıştı. Fronto'nun kızıyla evliydi. *L.*

sınıfından gelen Baebius Longus ve Calenus'a düşkündü. Bu adamlara karşı da özellikle cömertti, öyle ki sosyal statülerinden ötürü devlet kademelerine getiremediği kişilere zenginlikler bahşetmiştir.

IV. Marcus, daha önce belirttiğimiz üzere kendisine Verissimus[15] diyen, henüz altı yaşındayken atlı sınıfı mensubu olma onuru bahşeeden ve sekiz yaşındayken de Salii rahip derneği üyeliği tanıyan Hadrianus tarafından yetiştirilmiştir. Marcus bu rahip derneğine üyeyken gelecekteki hükümdarlığına dair bir kehanet almıştır. Zira bu rahipler geleneksel bir şekilde taçlarını tanrıların ziyafet sedirine[16] attıklarında ve bu taçlar farklı yerlere düştüğünde Marcus'unki sanki kendi eliyle oraya koyulmuş gibi Mars'ın[17] yüzünün üstüne düştü. Marcus bu rahiplikte seremoni lideri, kâhin ve efendi oldu ve birçok kişiyi hem kehanetle bilgilendirdi hem de azletti. Bu seremonilerde kimse ona bir şeyi söyletmedi, zira hepsini kendi başına öğrenmişti.

Marcus on beş yaşına geldiğinde[18] gençlik togası giydi ve derhal, Hadrianus'un isteği üzerine Lucius Ceionius Commodus'un[19] kızıyla nişanlandı. Çok geçmeden Latin Festivalleri[20] sırasında şehir başkanı yapıldı.[21] Bu makamdayken hem devlet görevlilerinin huzuruna hem de imparator Hadrianus'un ziyafetlerine son derece iyi bir şekilde iştirak etti. Daha sonra annesi ondan, babasının bıraktığı mirasın bir kısmını kız kardeşine vermesini istediğinde kendisine dedesinin bıraktığı mirasın yeterli olduğunu ve babasının mirasının tamamından feragat ettiğini söyledi. Hatta, kız kardeşinin

15 'Son derece güvenilir'.

16 Salii rahiplerinin düzenlediği festival gününde bir tapınakta verilen ziyafette. *L.*

17 Roma savaş tanrısı.

18 135-136 yılında.

19 Hadrianus'un evlatlık edindiği Lucius Aurelius Caesar. *L.*

20 Cumhuriyet Döneminde, Roma'nın Latin Birliği yoluyla Latium bölgesindeki şehirlerle olan müttefikliği için yılın ilk aylarında Roma'nın hemen yakınındaki Monte Cavo'da kutlanan festival/bayram.

21 Bu festival döneminde her iki konsül de festivali düzenlemek için şehirden ayrılıp Monte Cavo'ya gittiği için böyle bir görevli seçiliyordu. İmparatorluk döneminde bu görev formalite de olsa varlığını sürdürdü; seçilenler ise genelde toplumun üst kesimlerden veya imparatorluk ailesinden kişilerdi. *L.*

kocasından daha fakir olmaması için eğer isterse annesinin kendi mal mülkünün tamamını ona bırakabileceğini belirtti. Marcus öylesine hoşgörülü bir insandı ki kendisinden istendiği zaman avlanmaya, tiyatroya ve törenlere katılırdı. Ayrıca öğretmeni Diognetus'un öğretiminde resimle de ilgilenmiştir. Boks, güreş, koşu ve kuş avcılığını da severdi, maharetli bir şekilde top oynar ve avlanırdı. Fakat felsefeye olan merakı onu bütün bu meşgalelerden alıkoymuştur ve onu ciddi ve ağırbaşlı bir insan yapmıştır. Öte yandan felsefe, özellikle de ailesine, dostlarına, hatta çok tanışık olmadığı kişilere karşı da sergilediği içindeki hoşgörüyü azaltmamış, onu inatçılıktan uzak daha yalın, tembellikten uzak daha mütevazı ve kasvetten uzak daha ciddi bir insan yapmıştır.

V. Marcus'un karakteri bu yönde şekillenmekteyken, Lucius Caesar'ın ölümü üzerine Hadrianus bir veliaht aradı. Marcus o zamanlar 18 yaşında olduğu için tahta uygun birisi değildi. Bu yüzden Hadrianus, Marcus'un enişte si olan Antoninus Pius'u, karşılığında onun da Marcus'u, Marcus'un da Lucius Commodus'u evlat edinmesi şartıyla evlat edindi.[22] Verus'un evlat edinildiği gün rüyasında fildişi omuzlarının olduğunu ve bu yükü taşıyabilecekler mi diye sorduğunda onların eskisinden daha güçlü olduğunu gördü. Marcus, Hadrianus'un kendisini de evlat edindiğini öğrendiği vakit buna sevinmekten ziyade dehşete düştü, kendisine Hadrianus'un şahsi evine taşınması buyrulduğunda annesinin evini gönülsüzce terk etti. Aile üyeleri ona, imparator tarafından evlat edinilmesine neden üzüldüğünü sorduğunda onlara imparatorluk gücünün barındırdığı kötü şeyleri saydı döktü.

Marcus, bu zamanlarda ilk olarak Annius yerine Aurelius olarak anılmaya başladı.[23] Zira evlat edinilme yasasına göre Antoninus'un ailesi olan Aurelius ailesine geçmiş sayılıyordu. Böylece 18 yaşında evlat edinilmiş oldu. Hadrianus'un isteği üzerine, artık babası olan Antoninus'un ikinci konsüllüğüne denk gelen yılda yaşına bir

22 Marcus'un Lucius Verus'u evlat edindiği açıklaması hatalıdır. *L.*

23 Evlat edinildikten sonraki ismi için bkz. *Hadr.* XXIV.

istisna yapılarak *quaestor* görevine getirildi. Marcus saray ailesine geçtikten sonra dahi bütün akrabalarına tıpkı sivil bir vatandaş gibi saygı göstermeye devam etti. Şahsi bir evde yaşıyormuş gibi kanaatkâr ve dikkatli davranışlarda bulundu ve babasının ilkeleriyle uyumlu olarak hareket etmeye, konuşmaya ve düşünmeye özen gösterdi.

VI. Hadrianus Baiae'da öldüğünde ve Pius onun naaşını getirmek için yola çıktığında Marcus Roma'da kaldı ve dedesinin cenaze merasimlerini yerine getirdi. Kendisi *queastor* olmasına karşın tıpkı bir sivil vatandaş gibi gladyatör oyunu düzenledi. Hadrianus'un ölümünü takriben Pius, karısı vasıtasıyla Marcus'u sorguladı ve Lucius Ceionius Commodus'un kızıyla olan nişanını bozduktan sonra ...[24] bu soru üzerinde düşünüp taşınarak onun kendisinden yaşça küçük birisiyle evlenmek istediğini söyledi. Bu iş tamamlandıktan sonra Pius onu, henüz *quaestor* olmasına karşın konsül mevkidaşı olarak atadı, Caesar unvanıyla onurlandırdı, konsül adayı iken Roma şövalyelerinin altı üyesinden biri yaptı.[25] Dahası Marcus diğer beş mevkidaşı ile birlikte resmi oyunlarını düzenliyorken onun yanına oturdu, ona Tiberius'un evine taşınmasını buyurdu, Marcus buna karşı çıksa da onu şaşaalı saray kıyafetleriyle süsledi ve senatonun teklifi üzerine onu rahipler heyetine aldı.[26] Daha sonra kendisi dördüncü konsüllüğüne başladığında onu da ikinci kez konsül yaptı. Marcus onca kamusal görevle meşgul olduğu ve devleti yönetmek için kendisine düşebilecek görevleri babasıyla paylaştığı bu süre boyunca edebî çalışmalarına da[27] son derece istekli bir şekilde devam etti.

---

24 Metnin bu kısmı eksiktir.

25 *Seviri equitum Romanorum.* Bunlar, atlı sınıfı mensuplarının altı komutanıydı. Atamalarını imparator yapıyordu ve genelde senatör ailelerden seçiliyorlardı, bazen de imparatorluk ailesinden geliyorlardı. Marcus Aurelius buna bir örnektir. *L.*

26 Özellikle de imparatorun daima üyesi olduğu dört rahip heyeti; bunlar *pontifex*ler, *augur*lar, *quindecimviri sacris faciendis* adında Sibil kitaplarını koruyan rahipler ve tanrısallaştırılmış imparatorların kültleriyle ilgilenen rahiplerdi. İmparatorun oğlu da, Caesar adını aldığında bu heyetlerin bir üyesi oluyordu. *L.*

27 Özellikle retorik ve edebiyat alanlarında. *L.*

Bundan sonra Faustina ile evlendi, bir kız babası olmasının ardından[28] senatoda beş teklif sunabilme yetkisine ek olarak[29] şehrin dışında *tribunus* ve prokonsül yetkilerine sahip oldu. Marcus'un Pius üzerinde o kadar çok etkisi vardı ki imparator onun tavsiyesi olmadan kolayca bir kişiyi terfi ettirmezdi. Ayrıca, babasına karşı kötü şeyler fısıldayan kişiler olmasına karşın Marcus, ona büyük bir hürmet gösterdi. Bunlardan biri özellikle de Valerius Homullus idi; Marcus'un annesi Lucilla'nın bahçesindeki bir Apollon sunağının önünde tapındığını gördüğünde "Bu kadın senin sonunun gelmesi ve kendi oğlunun imparator olması için dua ediyor" diye fısıldamıştı. Bütün bunlar Pius'a karşı tutumunu hiçbir şekilde değiştirmedi; imparatorluk tahtının varisi iken Marcus'un dürüstlüğü ve tevazuu işte böyleydi.

VII. Marcus itibarına o kadar çok önem veriyordu ki, *procurator*larına hep küstahça davranmamalarını salık verirdi, kendisine bırakılan mirasları reddederek bunları merhumun en yakın akrabasına verirdi. Son olarak, yirmi üç yıl boyunca babasının evinde öyle bir hayat sürdü ki Pius günden güne ona daha büyük bir sevgi besledi ve çeşitli sebeplerden ötürü iki gece istisna olmak üzere bu süre zarfında ondan asla uzak kalmadı.

Bu sebeplerden ötürü, Antoninus Pius hayatının sonuna doğru yaklaştığını fark ettiğinde bir keresinde arkadaşlarını ve kurmaylarını çağırarak Marcus'u onlara takdim etti ve onun imparatorluk tahtının halefi olduğunu beyan etti. Ardından derhal nöbetçiye parolayı "İtidal" olarak verdi ve geleneksel bir şekilde kendi yatak odasında bulundurulan Fortuna'nın altın heykelinin Marcus'un yatak odasına taşınmasını emretti. Marcus annesinden kalan mirasın bir kısmını, kız kardeşinin oğlu olan Ummidius Quadratus'a[30] verdi, zira kız kardeşi ölmüştü.

28 146 yılında doğan Annia Galeria Aurelia Faustina, Marcus Aurelius'un en büyük çocuğuydu.

29 Yeni seçilmiş bir imparator, her senato toplantısında belirli sayıda teklif sunabilme hakkına sahip oluyordu ve bu teklifler diğerlerinden öncelikliydi. *L.*

30 167 yılı konsülü.

Tanrısal Pius'un ölümünden sonra senatonun ısrarıyla imparatorluk yönetimini alan Marcus kardeşine Lucius Aurelius Verus Commodus ismini ve Caesar ile Augustus unvanlarını verdi ve onu imparatorluk mevkidaşı olarak atadı. Böylece bu ikisi imparatorluğu eşit yetkilerle yönetmeye başladı. Marcus miras olarak üstlendiği devleti bir başkasıyla[31] paylaştığı o zaman Roma İmparatorluğu ilk kez aynı anda iki imparatora sahip olmuş oldu. Çok geçmeden kendisi de Antoninus ismini aldı, sanki Lucius Commodus'un babasıymış gibi ona Antoninus ismi ile beraber Verus diye seslendi ve onu biraderi olmasına karşın kızı Lucilla[32] ile evlendirdi. Bu evliliğin şerefine iki imparator, yeni adlandırılmış oğlanların ve kızların[33] tahıl dağıtımında pay almalarını emrettiler.

Böylece, senatonun huzurunda yapılması gereken bu şeyleri hallettikten sonra ikisi de muhafız alayı ordugâhına yola çıktı ve eş zamanlı yönetimlerinin onuruna her bir askere yirmi bin *sestertius* ve diğerlerine de[34] aynı oranda para vereceklerine söz verdiler. Babaları Pius'un naaşını, özenli cenaze merasimleriyle Hadrianus'un mozolesine gömdürdüler ve resmi bir cenaze töreninin ardından gelen tatil günü bir geçit töreni düzenlediler. Babaları için kürsüden methiyeler okudular ve kendi akrabalarından seçilen bir *flamen* rahibi ile en yakın arkadaşlarından seçilen bir Aurelius rahibi[35] atadılar.

VIII. Artık iki imparator da yetkilerini aldıktan sonra öylesine medeni bir yönetim sergilediler ki kimse Pius'un hoşgörülü saltanatına karşı özlem duymaz oldu. O dönemin bir pandomim yazarı olan Marullus onları eleştirmesine karşın hiçbir ceza almadı. İki imparator babaları için cenaze oyunları düzenledi. Bu sırada Marcus kendisini tamamen felsefeye vererek vatandaşların sevgisini kazandı. Fakat, imparatorun açık talihini ve sükunetini bozan ilk şey gerçekleşti ve Tiber Nehri taştı; bu, o zamanın en şiddetli örneklerinden biriydi. Bu taşkın şehirdeki

31 Lucius Verus ile.

32 148 yılında doğmuş üçüncü kızı, Annia Lucilla.

33 Pius'un kurduğu *Faustinianae* gibi; bkz. *Pius*, VIII.

34 Yüzbaşılar ve diğer subaylar. *L.*

35 *Sodales Antoniniani.*

birçok evi mahvetti, çok sayıda hayvanın boğularak telef olmasına yol açtı ve son derece ciddi bir kıtlığa sebep oldu. Bütün bu talihsizlikleri Marcus ve Verus kendi imkânları ve gayretleriyle düzeltti. Ayrıca bu zamanda, Vologaesus'un Pius'un zamanında hazırlığını yapıp o zaman Suriye'yi yöneten Attidius Cornelianus'un kaçışından sonra Marcus ve Verus'un zamanında ilan ettiği Parth savaşı patlak verdi.[36] Buna ek olarak Britanya'da da savaş çıktı, Chatti kavmi[37] Germania'ya ve Raetia'ya akın etti. Britanyalılara karşı Calpurnius Agricola, Chatti kavmine karşı da Aufidius Victorinus gönderildi. Fakat Marcus, senatonun da onayıyla Parth savaşına biraderi Verus'u gönderirken kendisi Roma'da kaldı, çünkü koşullar burada bir imparatorun varlığını gerektiriyordu. Yine de, Verus'a Capua'ya kadar eşlik etti ve onu senatodan dostlarının olduğu bir heyet ve bütün kurmaylarıyla beraber onurlandırdı. Roma'ya döndükten sonra Verus'un Canusium'da[38] hastalandığını öğrenince senatoda yemin ettikten sonra hızla onu görmeye gitti. Verus'un yelken açtığını öğrenince Roma'ya geri dönerken bu yeminlerini yerine getirdi. Verus ise Suriye'ye geldikten sonra Antiochia'da ve Daf-ne'de sefahate düştü ve gladyatör müsabakaları ve avlanmalarla meşgul oldu. Yine de, *legatus*ları vasıtasıyla Parth savaşını yürüterek *imperator* unvanını aldı.[39] Marcus bütün bu sürede devlet işleriyle ilgileniyordu; gönülsüz ve isteksiz de olsa yine de sabır içinde kardeşinin sefahatlerine katlanıyordu. Kısacası Marcus Roma'da bulunmasına rağmen savaş için gerekli olan her şeyi planlıyor ve idare ediyordu.

IX. Armenia'daki savaş Statius Priscus sayesinde başarılı bir şekilde sonuçlandırıldı. Artaxata[40] ele geçirildi ve her iki imparator da

36 Romalılar ile Parthlar arasında tampon bölgesi olan Armenia üzerinden sık sık savaş çıkıyordu ve bu sefer de durum aynıydı.

37 Weser Nehri'nin üst havzasında yaşamış Cermen kavim.

38 Bugünkü Canosa di Puglia.

39 Statius Priscus vasıtasıyla Artaxata'nın ele geçirilmesiyle. *Imperator*, Cumhuriyet Döneminde meydan muharebesi veya savaş kazanmış kişilere verilen unvandı, Augustus ile birlikte terim bugün bildiğimiz anlamıyla kullanılsa da İmparatorluk döneminde dahi formalite olsa da bu unvanın alınma şekli bir süre daha aynı kalmıştır.

40 Artaşat.

"Armenia fatihi" unvanı aldı. Marcus ilk başta mütevazılık yaparak bu unvanı reddetse de daha sonra kabul etti. Parth savaşı bittiğinde[41] ise her iki imparator da "Parth fatihi" olarak anıldı. Marcus bu unvanı da ilk başta reddetse de yine sonraları kabul etti. Dahası kendisine kardeşinin yokluğunda "Vatanın Babası" unvanı teklif edildiğinde, kardeşinin mevcut bulunacağı zamana kadar bu konuyu erteledi. Marcus bu savaş zamanının ortasında, evlenmek üzere ve çoktan çeyizini düzmüş olan kızını[42] kız kardeşine teslim etti ve onlara bizzat Brundisium'a kadar eşlik ederek bunları Verus'un amcası Civica[43] ile birlikte Verus'a gönderdi. Bundan sonra, Marcus'un savaşın sonunu getirerek bu şanı kendisine atfetmek istediğini ve bu yüzden Suriye'ye doğru yola çıktığını söyleyen kişilerin konuşmalarıyla geri çağrılarak derhal Roma'ya döndü. Prokonsüle,[44] yolculuğunu yapan kızını kimsenin karşılamaması için de haber yazdı.

Bu sırada, hürriyet davaları için öylesine teminatlar koydu ki, böyle bir şeyi ilk defa yapan birisi olarak her bir vatandaşın hür doğumlu çocuklarına doğumdan otuz gün içerisinde isimlerini koymaları ve bunları Saturnus hazinesinin yöneticilerine[45] vermesi koşulu getirdi. Eyaletlerde de kamu kayıtlarıyla ilgili düzenlemeler yaparak doğumlarla alâkalı kayıtların Roma'daki gibi hazine görevlileri aracılığıyla yapılmasını sağladı. Bundaki amacı, eyaletlerde doğmuş herhangi bir bireyin özgürlüğünü kazanmak için dava açtığında bu kayıtlardan bir kanıt elde edebilmesiydi. Gerçekten de özgürlük beyanatıyla ilgili olan kanunu daha da iyi bir konuma getirdi ve borç para verenler ve müzayedelerle ilgili başka kanunlar da çıkardı.

X. Senatoyu birçok davada ve kendi hükmüne olan hususlarda bile karar merci konumuna getirdi. Ölmüş kişilere dair meselede ise soruşturmaların beş yıl içerisinde yapılmasını emretti. Marcus'dan

41 165 yılında Seleucia ve Ctesiphon'un ele geçirilmesiyle savaş sona ermişti. Ne var ki çok uzun süre boyunca Roma-Parth savaşı sürecekti.

42 Lucilla. *L.*

43 157 yılı konsülü Marcus Ceionius Civica Barbarus. *L.*

44 Küçük Asya'nın prokonsülüne. Verus kızıyla Ephesos'ta buluştu. *L.*

45 Saturnus Tapınağı'nda tutulan kamu hazinesinden sorumlu görevliler. *L.*

başka hiçbir imparator senatoya bu kadar saygı göstermemişti. Senatoyu onurlandırma konusunda ise, itibarları hukuksal yönetimde bulunarak artsın diye o zamanlar hiçbir görevde bulunmayan *praetor* ve eski konsüllere birçok davaya karar verme yetkisini verdi. Birçok dostunu *aedilis* veya *praetor* rütbesine yükselterek onları senatoya soktu. Bir suça karışmamış bazı senatörlere de *tribunus* veya *aedilis* unvanı verdi. Marcus şahsi olarak çok iyi tanımadığı hiç kimseyi senatör statüsüne yükseltmedi. Ayrıca senatörlere şöyle de bir ayrıcalık tanıdı ki, ne zaman bir senatör idam cezasıyla suçlanırsa onları gözden ırak bir şekilde sorgulardı ve ancak bu sürecin ardından kararı kamuya açıklardı. Ayrıca atlı sınıfı mensuplarının bu soruşturmalara katılmasına da izin vermezdi. Herhangi bir teklif sunulmayacak olsa bile Roma'da olduğu zaman daima senato toplantılarına katılırdı, eğer kendisi bir teklif sunacak olursa da Campania'da da olsa bizzat gelirdi. Ayrıca seçimler yapıldığında, genelde geceye kadar bekler, konsülün "Sizi alıkoymamız sona erdi, seçmen babalar"[46] demesine kadar senato binasını terk etmezdi. Ayrıca bir konsül tarafından yapılan temyizlerde senatoyu karar merci olarak atadı.

Marcus Aurelius hukuk yönetimine eşsiz bir özen gösterdi. Davaların savunulması ve duruşmalara karar verilmesi için takvime 230 günlük mahkeme günleri ekledi ve vasilere daha çok dikkat edilmesi amacıyla vesayet konusunda bir *praetor* atayan ilk kişi oldu.[47] Zira vasilerin şikayetleri daha önceden konsüller tarafından yapılıyordu. Böylece bütün gençlerin herhangi bir sebep belirtmeye mecbur kalmadan vasilerini belirtebilmesine karar verdi, daha öncesinde vasiler yalnızca Plaetoria yasası[48] uyarınca veya müsriflik veya cinnet davalarında belirleniyordu.[49]

---

46 Senato oturumlarının bittiğini belirten geleneksel ifade. Senatörlere 'seçilmiş babalar' anlamına gelen *patres conscripti* deniyordu.

47 Bu makam, Verus'un 169 yılındaki ölümünden önce oluşturulmuştu. *L.*

48 MÖ 191 tarihinden önce çıkan bu yasa, 25 yaş altı kişileri dolandırıcılığa karşı koruyordu ve bu doğrultuda, söz konusu kişilerin koruma taleplerini *praetor*lara yapmasını sağlıyordu. *L.*

49 On İki Levha Yasaları uyarınca müsrifler veya akıl sağlığı yerinde olmayanlar kendi mülklerini yönetemiyor, bunu bazı muhafızlar denetliyordu. *L.*

XI. Marcus kamu harcamaları konusunda aşırı derecede dikkatliydi, yanlış haber veren kişiler tarafından atılan iftiraları yasaklar ve asılsız suçlamaları haysiyetsizlik yerine koyardı. İmparator hazinesini dolduracak olan bu tür suçlamaları hor görürdü. Devlet tarafından yapılan gıda yardımları hakkında akıllıca birçok önlem aldı. Senatörlerin görevini daha da genişletebilmek adına birçok topluluk için senatodan denetmen atadı.[50] Kıtlık yaşandığında İtalyan şehirleri Roma'dan gıda yardımıyla destekledi. Gerçekten de gıda desteği meselesini çok iyi yönetti. Gladyatör oyunlarını her açıdan kısıtladı, sahne oyunlarının masraflarını azalttı; bir tiyatro oyuncusunun beş *aureus* almasına karşın performans sergileyen bir kişinin on *aureus*tan daha fazla harcamaması gerektiğine karar vermişti. Marcus ayrıca şehrin yollarını ve ana hatlarını da son derece dikkatli bir şekilde düzenledi. Tahıl dağıtımına büyük emek verdi.

Marcus İtalya'ya yargıçlar atadı ve hukuku yönetmek için eski konsüller atayan Hadrianus'un izinden giderek İtalya'nın refahı için uğraştı. Ayrıca, Traianus'un politikalarına karşı olarak İtalyan yerleşimcilerden ötürü tükenmiş olan İspanya eyaletlerinin refahı için de titiz davrandı. Ayrıca miras vergileri,[51] azatlıların mülkünün korunması, anneden alınan miras, annenin payının oğlanları tarafından alınması ve yabancı senatörlerin dörtte bir oranında İtalya'da mülkiyet sahibi olmalarına dair kanunlar çıkardı.[52] Dahası bazı bölgelerden ve yollardan sorumlu olan görevlilere, belirlenenden daha fazla vergi alan kişileri bizzat cezalandırmaları veya cezalandırılmaları için şehir başkanlarına getirmeleri yetkisini verdi. Yeni kanunlar yapmaktansa eskilerini düzenleme yoluna gitti; kendi bilgileri ve deneyimleri sayesinde kanunlarını oluşturduğu *praefectus*larını hep

50 Kamu kaynaklarının doğru yönetilmediği topluluklarda ekonomiyi yönetmeleri için imparator bu görevlileri atıyordu. *L.*

51 Augustus, devlet payına miraslardan %5 vergi almaya başlamıştı. İmparator Caracalla döneminde bu oran bir süreliğine %10'a kadar çıkacaktı. *L.*

52 Traianus, kamu görevleri için aday olan kişilerin, sermayelerinin üçte bir oranında İtalya'da bir yatırım yapmasını buyurmuştu. *L.*

yanında tuttu.[53] Ayrıca, hukuk alanında özellikle bilgin bir adam olan Scaevola'dan da istifade etti.

XII. Marcus halka karşı, özgür bir devletin yönetiminden beklenecegi şekilde davrandı. İnsanları kötü şeylerden alıkoyma ve iyi şeylere teşvik etme konusunda her zaman son derece akıllı, mükâfat konusunda cömert ve affetme konusunda hızlıydı. Böylece kötü insanları iyi, iyi insanları da çok daha iyi insanlar yapardı, bazı insanların küstahlıklarına da sabırla katlanırdı. Zira bir keresinde kötü bir ünü olan ve makam peşinde koşturan Vetrasinus adındaki bir adama halkın dilinden düşmesi tavsiyesinde bulunduğunda adam, kendisiyle arenada savaşmış olan birçok kişinin şimdi *praetor* olduğu cevabını verince imparator buna nezaketle katlandı. Bir kişiden kolay bir şekilde intikam alınmasının önüne geçmek için, bazı konularda oldukça kötü kararlar almış olan *praetor*a görevinden istifa etmesi emrini vermekten ziyade mahkeme yetkisini başka bir *praetor*a verirdi. Para konusundaki davalarda karar verirken imparator hazinesini düşünecek hiçbir şey yapmadı.

Kardeşi Verus, Suriye'den muzaffer bir şekilde döndükten sonra[54] her ikisine de "Vatanın Babası" unvanı verildi. Zira Marcus da kardeşinin yokluğunda hem senatörlere hem de sıradan halka karşı fevkalade nezaket göstermişti. Ayrıca iki imparatora da sivil taç[55] teklif edildi. Ayrıca Lucius Verus, Marcus'un kendisiyle beraber muzaffer alayında bulunmasını ve Marcus'un oğullarına[56] Caesar unvanı verilmesini istedi. Fakat Marcus o kadar mütevazı davrandı ki Lucius ile geçit törenine katılmasına karşın Lucius'un ölümünden sonra yalnızca, bizzat savaşarak elde ettiği "Cermen Fatihi" unvanını kullandı.

---

53 Muhafız alayı komutanlığı (praefectus praetorio) özü itibarıyla askerî bir makamdı. Daha sonra MS IV. yüzyıl içinde tamamen sivil bir görev hâline gelmesi, imparator Marcus'un bu icraatıyla başlar. *Praefectus praetorio*lar Severus ve Alexander dönemlerinde Roma'nın en önde gelen hukukçularıydı. *L.*

54 166 yılında.

55 Meşe yapraklarından yapılan, savaşta bir adamın hayatını kurtaran kişiye verilen taç.

56 Marcus Aurelius Commodus ve Marcus Annius Verus.

Öte yandan zafer alayında, evlenmemiş kızları da dahil olmak üzere Marcus'un kız ve oğlan çocuklarını da beraberinde bulundurdular. Zaferin onuruna düzenlenen oyunları da zafer kıyafetleriyle beraber izlediler. Marcus'un nezaketine dair özellikle şu davranışı çok söylenir: Bir keresinde bir ip cambazı yere düştüğü zaman bütün ip cambazlarının altına döşekler konulmasını emretmişti. İşte bu yüzden günümüzde ip cambazlarının altına bir ağ çekilir.

Parth savaşı henüz sürmekte iken, Roma'nın doğudaki savaşı bitmeden önce bir savaş çıkmasın diye oradaki yöneticilerin mahareti sayesinde uzun bir süre boyunca ötelenen Marcomanni[57] savaşı patlak verdi. Marcus kıtlık zamanında bile halka bu savaşa dair söylemlerde bulunuyordu. Kardeşi beş yıldan sonra geri döndüğü zaman bu konuyu senatoda açarak Cermen savaşı için her iki imparatora da ihtiyaç olduğunu söyledi.

XIII. Bu Marcomanni savaşına[58] karşı duyulan korku o kadar fazlaydı ki Antoninus dört bir taraftan rahipleri çağırdı, yabancı dinî seremoniler gerçekleştirdi, Roma şehrini her açıdan arındırdı ve bu şekilde savaş için yola çıkmaya geç kaldı. Roma tanrılarının ritüeli seremonisi yedi gün boyunca sürdü.[59] Ayrıca öyle büyük bir veba vuku buldu ki cesetler ancak arabalarda ve katarlarda taşınabildi.[60] Aynı zamanda iki imparator, defin ve mezar konularında son derece sert kanunlar çıkardılar ve herhangi bir kimsenin kendi malikanesinde de olsa bir mezar yapmasını yasakladılar. Bu yasa bugün hâlâ yürürlüktedir. Dediğimiz gibi binlerce kişi vebadan can verdi,

57 Bugünkü Bohemya civarında yaşamış Cermen kavim.

58 Marcommanni ve Quadi kavimleri İtalya'ya akın etmiş ve Aquileia'yı kuşatmıştı. Bu kavimlere karşı koyması için gönderilen muhafız alayı komutanı Furius Victorinus öldürülmüş ve ordusunun bir kısmı da yok edilmiştir. *L.*

59 Oldukça eski olan bu arınma seremonisinde tanrıların heykelleri halka açık alanlarda ziyafet sedirlerine koyuluyor ve kendilerine bir tabak dolusu yiyecek sunuluyordu. Aktarıma göre bu seremoni, bir veba salgınını durdurmak amacıyla ilk kez MÖ 399 yılında uygulanmıştır. *L.*

60 Muhtemelen Verus'un doğudan geri dönen ordusuyla taşınmış olan bu veba, Ren Nehri'ne kadar Avrupa'daki topraklara yayılmıştır. Commodus'un zamanında bile (180'ler) hâlâ etkiliydi. *L.*

Antoninus bu merhumların arasındaki asiller için heykeller yaptırdı. Merhameti o kadar fazlaydı ki kamu bütçesinden harcanarak en sıradan kişiler için bile cenaze merasimleri düzenledi. Bazı yandaşlarıyla birlikte şehri yağmalamak için fırsat kollayan ve Campus Martius'daki yabani incir ağacında devamlı bir şekilde konuşma yapan, eğer ki kendisi bu ağaçtan düşüp bir leyleğe dönüşürse gökten bir alev düşeceğini ve bunun dünyanın sonunu getireceğini söyleyen, ardından belirlenen bir zamanda ağaçtan düşüp bir leyleği bağından çözen ahmak bir adamı, kendisini selamlayıp yaptıklarını itiraf ettiğinde bağışladı.

XIV. Artık iki imparator da askerî pelerinlerini giyip şehirden yola çıktılar. Victuali ve Marcomanni kavimleri bütün her şeyi karmaşaya sürüklüyordu, fakat daha uzaktaki barbarlar tarafından püskürtülen ve kaçan diğer kavimler eğer kendilerini kabul etmeyeceklerse saldırıya geçeceklerini söylediler. Aquileia'ya kadar ilerledikleri hâlde bu seferden iyi bir sonuç çıkmadı. Zira birçok kral halklarıyla beraber geri çekilmiş ve karışıklık çıkaran elebaşlarını idam etmişti. Kralını yitiren Quadi kavmi de imparatorlarımızın onaylamayacağı seçilmiş bir kralı kabul etmeyeceğini söyledi. Buna karşın Lucius Verus, birçok kesim imparatorların elçilerine ayaklanmaları çıkardıkları için af dilemek amacıyla haberci gönderdikten sonra gönülsüz de olsa onlara doğru yola çıktı. Gerçekten de Lucius, *praefectus praetorio* Furius Victorinus'un yitirilmesi ve ordusunun bir kısmının da imha edilmesi dolayısıyla bunların geri döneceğini düşünüyordu. Barbarların kaçıyormuş numarası yaptığını düşünen ve savaşta güvenliği sağlayan diğer önlemleri alan Marcus ise, bu devasa hazırlıklardan ötürü zor duruma düşmemek için sabırla dayanmaları gerektiğini düşünüyordu. En sonunda imparatorlar Alpleri geçti ve daha da ileriye giderek İtalya'nın ve Illyricum'un güvenliği için elzem olan bütün önlemleri aldı. Öte yandan Lucius'un ısrarları üzerine ilk önce senatoya mektup gönderilmesine ve Lucius'un Roma'ya dönmesine karar verdiler. Fakat Lucius yola çıktığı zaman yolculuk esnasında kardeşiyle beraber bir at arabasının içindeyken felç geçirerek can verdi.

XV. Hipodrom gösterileri sırasında Marcus için okumak, dinlemek ve belge imzalamak alışılageldik bir şeydi; bu huyundan dolayı sık sık halk tarafından alaya alındığı söylenir. Marcus ve Verus'un saltanatı döneminde azatlılar Geminas ve Agaclytus'un etkisi çok büyüktü. Ayrıca Marcus o kadar dürüst bir insandı ki, son derece ciddi bir şekilde canını sıkmasına karşın Verus'un kusurlarını gizler ve hatta savunurdu; Marcus, Verus'u ölümünden sonra tanrısallaştırmış, bazı onurlar bahşederek ve bir aylık bağlayarak halalarına ve kız kardeşlerine yardımda bulunmuş, anısına çok sayıda kurban keserek onurlandırmıştır. Ayrıca onuruna bir *flamen* rahibi ve Antoninus rahipleri atamış ve merhum için belirlenmiş bütün şerefleri ona vermiştir. Kötü bir ünün kurbanı olmayan hiçbir imparator yoktur, bu konuda Marcus bile bir istisna değildir. Zira, bir tarafını zehre buladığı bir bıçakla bir dişi domuzun rahmini kesip, zehirsiz kısmını kendisine ayırmış, zehirli kısmını da yemesi için kardeşine vermiş. Bu şekilde zehirleme yöntemiyle ya da en azından Verus'dan zamansız bir şekilde kan alan hekim Posidippus vasıtasıyla Verus'u ortadan kaldırdığı söylentileri kulaktan kulağa dolanıyordu. Verus'un ölümünden sonra Cassius, Marcus'u terk etti.[61]

XVI. Marcus'un ailesine karşı şefkati o kadar büyüktü ki her türlü devlet görevinin nişanını bütün akrabalarına bahşetmiştir. Öte yandan melun ve ahmak biri olan oğluna[62] hemen Caesar unvanı, daha sonra rahiplik ve hemen ardından imparator payesi ve zafer alayında ve konsüllükte bir pay verdi. İmparator olarak selamlanmasına karşın oğlunun oturduğu zafer arabasında Marcus'un hipodromda yayan bir şekilde koşması işte bu zamana denk gelmişti.

Verus'un ölümünden sonra Marcus Antoninus daha iyi ve erdemleri çok daha fazla bir adam olarak imparatorluğu tek başına yönetti. artık, fıtrî yapısından ötürü sıkıntı çektiği aşırı derecede açık sözlülüğü veya öfkeli konuşması, genç yaşlarından itibaren kendisinin özellikle canını sıkan, bozuk bir zihinden çıkan ilkeler veya huylar

61 175 yılında.

62 Commodus'a.

olmak üzere Verus'un diğer kusurları Marcus'a köstek olmuyordu. Marcus öylesine dingin bir insandı ki üzüntülü de olsa keyifli de olsa hiçbir şekilde yüz ifadesini değiştirmezdi. Yalnızca en iyi öğretmenlerden öğrenmekle kalmayıp ayrıca her türlü kaynaktan istifade ederek uzmanlaştığı Stoa felsefesine kendisini adamıştı. Bu sebepten ötürü Hadrianus, yaşı bu konuda bir engel olmasaydı Marcus'u tahtının varisi yapardı. Fakat Hadrianus'un bunu yapmayı amaçladığı Marcus'u Pius'un damadı yapmasından ortadadır: Roma İmparatorluğunun yönetimi gelecekte bir gün, bunu ziyadesiyle hak eden bir adamın yönetiminde olsun istemişti.

XVII. Marcus o zamandan itibaren eyaletlere karşı müthiş bir ılımlılık ve şefkat gösterdi. Cermenlere karşı başarılı operasyonlar düzenledi. Marcommani savaşını bizzat üstlenerek cesaretle ve açık talihiyle idare etti. Bu savaş kimsenin benzerini hatırlamadığı kadar büyük bir savaştı. Bu sırada çıkan büyük bir veba binlerce insanın ve askerin ölümüne yol açtı. Böylece imparator Marcomanları, Sarmatları, Vandalları ve hatta Quadları da ortadan kaldırarak Pannonialıları esaretten kurtardı ve daha önce Caesar unvanı vermiş olduğunu söylediğimiz oğlu Commodus ile birlikte Roma'da zafer alayı düzenledi.[63] Marcus bu savaş için bütün devlet hazinesini tükettiği ve eyaletlere fazladan vergi yükü bindirmeye gönlü elvermediği için Tanrısal Traianus Forumunda imparatorluk alametlerini açık artırmaya çıkardı. Altın, kristal ve mürden imal kadehleri, krallar için yapılan sürahileri, hatta karısının ipekten yapılmış altın bezeli elbiselerini ve dahası Hadrianus'un mahrem kabininde bulmuş olduğu çok sayıda mücevherini de sattı. İki ay boyunca süren bu satıştan o kadar çok altın kazanıldı ki Marcus planları doğrultusunda Marcomanni savaşını tamamen bitirdikten sonra, alıcıların almış oldukları şeyi iade edip paralarını geri istemelerini hâlinde bunu yapabilmelerine yetki vermişti. Ayrıca almış olduğu bir şeyi geri iade etmiş veya etmemiş kişilere de bir zorluk çıkarmadı. Bu sırada üst tabakadan kişilere kendisinin veya

63 Bkz. *Marcus*, XVI. Cermenlere ve Sarmatlara karşı kazandığı zaferin kutlaması 176 yılında yapılmıştır. *L.*

hizmetkârlarının düzenlediği ziyafetlerle aynı gösteriş içinde ziyafet vermelerini mümkün kıldı. Halka açık oyunlarda o kadar cömert davrandı ki tek bir gösteride yüz tane aslanı meydana çıkartıp hepsinin oklarla öldürülmesini sağladı.

XVIII. Marcus Aurelius herkesin sevgisini kazanmış, çeşitli yaşlardan kişiler tarafından kardeş, baba ve evlat gibi anıldıktan sonra saltanatının on sekizinci ve ömrünün altmış birinci yılında son gününü yaşadı. Cenaze töreninde imparatora o kadar büyük bir sevgi gösterildi ki hiç kimse onun için yas tutulması gerektiğini düşünmüyordu, çünkü herkes onun kendilerine borç verildiğinden ve şimdi de tanrılara geri döndüğünden emindi. Son olarak birçok kişinin söylediğine göre imparatorun cenaze merasimi düzenlenmeden evvel, senato ve halk aynı yerde beraber bulunarak onu inayetli bir imparator olarak selamlamış. Böyle bir şey ne daha önce yaşanmıştı ne de gelecekte yaşanacaktı.

Böylesine büyük, önemli ve sağken de ölüyken de tanrıların ortağı olan bu adam ardında oğlu Commodus'u bıraktı. Ne var ki ardında bir erkek evlat bırakmamış olsaydı işte o zaman mutlu bir adam olurdu. Her türlü yaştan, cinsiyetten, statü ve makamdan insanların ona tanrısal onurları vermesi yetmiyormuş gibi, imparatorun imgelerini evinde bulundurmayan bir kişi bunu yapmaya gücü yetse de yetmese de bir küfür işlemiş sayılıyordu. Velhasıl bugün bile birçok evde Marcus Antoninus'un heykelleri ev tanrılarının arasında bulunur. Ayrıca Marcus'un rüyalarında gördüğü birçok şeyi önceden haber verdiğini ve böylece kendilerinin kehanet yoluyla gelecekteki gerçekleri tahmin etmelerine fırsat verdiklerini söyleyen kişiler de yok değildi. Bu yüzden onun için bir tapınak yapıldı, Antoninus rahiplerine bağlı Sodales ve *flamen* rahipleri atandı ve kutsal bir tapınak için eski zamanlardan beri gerekli olan her şey yerine getirildi.

XIX. Bazılarının söylediği üzere oğlu ve varisi olan Commodus Antoninus, Marcus'un gerçek oğlu değilmiş, gayrimeşru bir ilişkiden doğmuş. Bunun gerçek olma ihtimali vardır. Bu iddia şu hikâyeyle de halkın diline düşmüştür: Rivayete göre bir gün, Pius'un kızı ve

Marcus'un karısı olan Faustina gladyatörlerin geçişini gördüğünde onlardan birine âşık olup uzun bir hastalığa yakalanmış ve kocasına bu aşkını itiraf etmiş. Marcus bunu Chaldaei toplumuna bildirdiğinde onlar, bu gladyatörün öldürülmesini, karısının bu adamın kanıyla banyo yapmasını ve ardından kocasıyla yatağa girmesini salık vermişler. Bu yerine getirildiğinde Faustina'nın tutkusu gerçekten de dinmiş, fakat Commodus bir hükümdar olmaktan ziyade bir gladyatör olarak doğmuş. Çünkü, ilerleyen kısımlarda biyografisinde anlatılacağı üzere Commodus imparator olduğunda halkın gözleri önünde bine yakın gladyatör gösterisinde savaşmıştı. Bu hikâye hakikaten gerçeğe yakın gözüküyor, zira böylesine erdemli bir imparatorun oğlunun herhangi bir gladyatör eğitmeninden, tiyatro oyuncusundan, arena savaşçısından ve kısacası bütün kepazeliklerin ve günahların pisliğinden hasıl olmuş herhangi bir şeyden çok daha kötü alışkanlıkları vardı. Öte yandan birçok yazar Commodus'un gerçekten de gayrimeşru ilişkiyle doğduğunu aktarır. Çünkü Faustina'nın, Caieta'da bulunduğu zamanlar bahriyeliler ve gladyatörler arasından kendisine âşık seçmiş olduğu bilinen bir şeydir. Karısını öldürmeyecekse de boşaması için bu Marcus Antoninus'a haber verildiği zaman rivayete göre o, şöyle söylemiş: "Eğer karımı boşayacak olursak, çeyizini de geri vereceğiz demektir". Peki, karısının çeyizi neydi? Hadrianus'un isteği üzerine kayınpederi Pius'tan miras almış olduğu imparatorluktu.

Şüphesiz iyi bir imparatorun hayatı, kutsallığı, dinginliği ve vatanseverliği o kadar ön plana çıkar ki akrabasının adının kötüye çıkması onun şanına bir leke sürmez. Zira Antoninus daima şahsi etik ilkelerine bağlı kalmış ve hiçbir kişinin fısıltılarına kulak asmamış olduğu için oğlunun gladyatör, karısının da namussuz olması ona bir zarar vermemiştir. Sizler için de öyle olduğu üzere Marcus bugün bile tanrı yerine konur, ey en mukaddes imparator Diocletianus! Tanrılarınız arasında bulunan bu imparatora diğerlerinden ayrı bir ilgiyle sıkça tapınır, söz konusu felsefeyse Platon bile hayata geri dönecek olsa yaşayışı ve nezaketi bakımından kendisiyle eşit olamayacağı Marcus Aurelius gibi olmak istediğinizi sık sık dile getirirsiniz. Bu konuda kısa ve öz biçimde bunlar söylenebilir.

XX. Marcus Antoninus kardeşinin ölümünün ardından şunları yaptı: İlk olarak cesedini Roma'ya götürdü ve atalarının kabrine defnetti. Ardından tanrısal onurlar bahşedildi. Daha sonra, kardeşinin tanrısallaştırılması için senatoya teşekkür konuşması yaparken, Parthların bozguna uğratılmasını sağlayan bütün savaş planlarının kendisine ait olduğunu ima etti. Ayrıca, daha ihmalkâr gibi görünen Verus artık ortadan kalktığına göre en sonunda kendisinin imparatorluk yönetimine yeni bir başlangıç yapacağıyla alâkalı bazı şeyler de söyledi. Verus bu hayattan göç ettiği için senato, ona teşekkür etmiş gibi görünmek adına Marcus'un söylediklerinden başka bir şey kabul etmedi. Marcus daha sonra Verus'un bütün kız kardeşlerine, akrabalarına ve azatlılarına çok sayıda ayrıcalık, onur ve para bahşetti. Zira şanını o kadar fazla önemsiyordu ki, insanların kendisi hakkında gerçekten neler söylemiş olduğunu araştırıyor ve haklı bir eleştiri karşısında yanlışlarını düzeltiyordu.

Marcus, Cermen savaşı için yola çıkacağı ve yas tutma zamanı henüz bitmediği zaman[64] kızını[65] atlı sınıfından bir adamın oğlu ve yaşı ilerlemiş bir kişi olan Claudius Pompeianus ile evlendirdi. Marcus onu her ne kadar iki kez konsül yapsa da bu adam yeterince asil bir soydan gelmiyordu, zira kendi kızı bir imparatoriçeydi ve bir imparatoriçenin de kızıydı. Faustina da kızı da bu evliliği gönülsüz bir şekilde kabul etmek zorunda kaldı.

XXI. Neredeyse bütün İspanya'yı mahvetmiş olan Mauri kavmine karşı *legatus*ları vasıtasıyla başarılı operasyonlar düzenlendi. Bucolici askerleri[66] Mısır'da pek çok hazin olaya kalkıştığında bunları, daha sonra tahtı ele geçirmek isteyen Avidius Cassius bastırdı. Marcus, savaş için yola çıkmadan evvel Praeneste'de zaman geçiriyorken, Verus Caesar adındaki yedi yaşındaki oğlunu, kulağının altındaki

64 Verus'un cesediyle Roma'ya döndükten sonra, yani 169 yılında.

65 Verus'un ölümüyle dul kalan kızı Lucilla.

66 İskenderiye yakınlarında, Nil Deltası'nın kuzeybatısında yaşamış çobanlardan ve haydutlardan müteşekkil kavim. *L.*

tümörün kesilmesinin ardından kaybetti. Oğlu için beş günden fazla olmayacak şekilde yas tuttu, kendisine devlet işleriyle ilgili meseleler getirildiğinde bunlara bir ara verdi. O sırada Iovis Optimus Maximus oyunları[67] olduğu ve bu oyunları bir yas ilan ederek bölmek istemediğinden, merhum oğlu için heykeller yapılmasını, altın heykelinin bir törenle hipodroma taşınmasını ve adının Salii şiirlerine eklenmesini emretti.

Bu sırada hâlen veba salgını devam ettiği için, tanrılara tapınma kültünü son derece özenli bir şekilde yeniden düzenledi ve Kartaca Savaşlarında olduğu gibi köleleri askerliğe hazırladı ve onlara Volones örneğinden hareketle "Gönüllüler" dedi.[68] Ayrıca gladyatörleri de silahlandırdı ve bunlara "Uysallar" dedi, Dalmatialı ve Dardanialı[69] haydutları dahi asker yaptı. Bununla birlikte *diogmita*ları[70] da silahlandırdı, Cermenlerden paralı yardımcı birlikler alarak bunları yine Cermenlere karşı kullandı. Bunlara ek olarak Cermen ve Marcomanni savaşı için bütün dikkatiyle lejyonlar topladı. Bunun eyaletlere bir yük bindirmemesi amacıyla, daha önce belirttiğimiz üzere Tanrısal Traianus Forumunda kıyafetler, kadehler, altın sürahiler ve hatta heykeller ve büyük sanatçıların yapmış olduğu çizimlerle birlikte saraya ait olan eşyaları açık arttırmayla sattı. Tuna Nehri'ni geçmekte oldukları sırada Marcomanları imha etti ve eyaletleri yağmalanmaktan kurtardı.

XXII. Daha sonra Marcomanni, Varistae, Hermunduri, Quadi, Suebi, Sarmatae, Lacringes ve Buri ve Victuali, Osi, Bessi, Cobotes, Roxolani, Bastarnae, Alani, Peucini ve Costoboci ile birlikte diğerleri de olmak üzere Illyricum sınırlarından Galya'ya kadar bütün kavimler Roma'ya karşı ayaklandı. Dahası Parth ve Britanya savaşı

67 Muhtemelen, 15 Ekim'de düzenlenen oyunlar; *Ludi Capitolini. L.*

68 II. Kartaca Savaşı'nda Roma'nın Hannibal'e karşı aldığı Cannae Muharebesi bozgunundan sonra, askerî hizmet için gönüllü olan kölelere Volones deniyordu. *L.*

69 Moesia ile Dacia'nın güneyindeki bölge, bugün Sırbistan'ın güneyi.

70 Hırsızlara karşı özellikle Yunan şehirleri tarafından istifade edilen kolluk kuvvetleri, bir nevi polisler. Gerektiği zaman asker olarak da kullanılabiliyorlardı.

tehdidi de vardı. Böylece Marcus, kendi payına düşen büyük gayreti gösterip askerlerinin çabaları, komutanlarının ve *praefectus praetorio*sunun da önderlikleriyle bu aşırı derece vahşi kavimleri yendi, Marcomanların teslim olmasını kabul etti ve bu insanların büyük bir kısmını İtalya'ya getirdi.

Marcus herhangi bir işe kalkışmadan evvel, yalnızca savaş değil ayrıca sivil meselelerde de önde gelen kişilerle her zaman görüşürdü. Özellikle şu söz sürekli ağzındaydı: "Benim onca dostumun kararına uymam, tek bir kişinin isteği olarak onca dostumun benim kararıma uymasından daha hakkaniyetlidir". Marcus felsefi yapısından ötürü askerî disiplinde ve bütün hayatında katı olduğu için ciddi biçimde eleştirilere maruz kalıyordu. Kendisi hakkında kötü konuşanlara söylevlerinde veya mektuplarında cevap verirdi. Bu Cermen ya da Marcomanni, daha doğrusu birçok kavmin girdiği savaşta birçok asilzade can vermiştir. Marcus bu asillere Traianus Forumu'nda heykeller diktirmiştir. Dostları ona bu savaşı bitirip Roma'ya geri dönmesi için sık sık tavsiyede bulunmasına karşın o bunlara kulak asmayıp yerini korudu ve bütün savaşları sona erdirmeden evvel de geri çekilmedi. İmparator, savaşın gidişatına göre bazı prokonsül eyaletlerini konsül eyaletine,[71] bazı konsül eyaletlerini de prokonsül[72] veya *praetor* eyaletlerine[73] çevirmiştir. Kınama ve şahsi otoritesi sayesinde Sequani kavmi arasında çıkan karışıklığı bastırmıştır. Aynı şekilde İspanya'daki Lusitania'da çıkan karışıklıkları da yatıştırdı. Oğlu Commodus'u bir imparatorluk sınırına çağırarak ona gençlik togası giydirmiş. Bunun onuruna halka para dağıtmış ve yasal yaşı gelmeden evvel onu konsül yapmıştır.[74]

71 Prokonsüller, senatonun atadığı kişilerdi ve eyaletleri yöneten valiler oluyorlardı. Marcus bunları konsüllük yapmış ve kendi seçtiği kişilerden atamaya başlayarak eyaletler üzerindeki senato otoritesini biraz daha zayıflatmıştır.

72 Bu şekilde ise bazı eyaletler üzerinde imparatorun gücünü kırıp senatonun gücünü artırmıştır.

73 Burada muhtemelen bir hata veya yanlış bilgi vardır, zira diğer kaynaklarda ve kayıtlarda *praetor*ların yönettiği eyaletler yoktu. *L.*

74 Cumhuriyet Döneminde 40 olan asgari konsüllük yaşı İmparatorluk Döneminde muhtemelen 33 idi.

XXIII. Şehir başkanının herhangi bir kişiyi kara listeye almasını hiçbir zaman memnuniyetle karşılamamıştır. Devlet hazinesinden para dağıtma işinde son derece cimri biriydi, ki bu eleştirmek amacıyla değil, methiye olarak belirtilir. İmparator buna karşın iyi insanlara para vermiştir, yıkımın eşiğine gelmiş şehirlere yardım etmiş[75] ve gerektiğinde de vergi ve haraç toplamayı da kesmiştir. Roma'da olmadığı zaman bile halk için yapılan gösterilerin, en zengin organizatörler tarafından düzenlenmesine dair sert talimatlar verdi. Zira gladyatörleri savaşa götürdüğü için onları eğlencelerinden mahrum bıraktığı ve felsefeye zorladığı yönünde bir söylenti çıkmıştı. İmparator, ticaret aksamasın diye pandomim oyuncularının normalden dokuz gün sonra oyunlarını sergilemelerini emretmiştir. Daha önce söylediğimiz üzere karısının pandomim oyuncularıyla gizli aşk yaşadığı söylentileri vardı. Buna karşın imparator mektuplarıyla birlikte karısını bütün suçlamalardan paklamıştır. Marcus, bütün şehir sınırları içinde ata binmeyi ve araç sürmeyi yasaklamıştır. Kadın ve erkeklerin girebildiği hamamları lağvetmiştir. Gittikçe laçkalaşan evli kadınların ve genç asillerin ahlâklarını düzeltmiştir. Kutsal Serapis kültünü çeşitli Pelusia seremonilerinden ayırmıştır.[76] Bazı kişilerin filozof kılığına girerek devlet ve yurttaşlar için sorun çıkardığı söylentisi vardı, imparator bu iddiayı da çürütmüştür.

XXIV. Marcus'un âdeti bütün suçları genelde yasaların gerektirdiğinden daha hafif bir şekilde cezalandırmaktı. Buna karşın zaman zaman, büyük suçlar işlemiş olduğu ortada olan kişilere karşı ise acımasızdı. Onurlu kişilerin idam mahkemelerini bizzat yönetti ve bu konuda son derece adaletli oldu. Mesela bir keresinde, suçlanan bir kişinin savunmasını oldukça kısa bir şekilde dinleyen bir *praetor*u kınamış ve ona, sanıkların gerçekten de halkını temsil eden bir yargıç tarafından yargılanmasının onların onuru için önemli olduğunu söyleyerek,

75 Mesela 178 yılında yaşanan bir depremle neredeyse yok olan Smyrna'ya (İzmir) da yardım etmişti. *L.*

76 Mısır tanrısı Serapis için yapılan yıllık festivallere Serapia deniliyordu. Ayrıca, Nil'in taşmasını kutlamak için yıllık olarak yapılan kutlamalara da Pelusia deniyordu.

mahkemeyi yeniden düzenlemesini emretmiştir. Dahası esir edilmiş düşmanlara karşı da adaletli davrandı. Yabancı toplumlardan sayısız kişiyi Roma topraklarına yerleştirdi. Dualarıyla bir düşman kuşatma makinesine karşı gökten yıldırım çağırmış ve susuzluktan kıvrandıkları zaman askerleri için yağmur yağmasını sağlamıştır.[77]

Marcus Aurelius, Marcomannia ve Sarmatia eyaletleri kurmak istemiştir. Eğer Avidius Cassius doğuda bir isyan çıkarmamış olsaydı imparator bunu başaracaktı. Bazılarının söylediğine göre Cassius, artık kocasının sağlığından ümitsizliğe kapılan Faustina'nın isteği üzerine kendisini imparator ilan etmiş. Yine başkalarının söylediğine göre Marcus'un öldüğüne dair yanlış haberler etrafa yaydıktan sonra kendisini imparator ilan etmiş ve Marcus'a "Tanrısal" demiş. Öte yandan, Cassius'un bu isyanından çok fazla etkilenmeyen Marcus onun yakınlarına karşı yaptırımlar uygulama gereği duymadı. Fakat senato onu vatan haini ilan etti ve mülkiyetine kamu hazinesi adına el koydu.

XXV. Böylece Sarmat ve Marcoman savaşını bırakan Marcus, Cassius'a karşı yola çıktı. Bu sırada Roma'da, Cassius'un Marcus'un yokluğunda şehre geleceğine dair bir korku vardı. Fakat Cassius derhal infaz edildi ve kellesi Antoninus'a getirildi. Marcus o zaman bile Cassius'un ölümüne sevinmedi ve kellesinin gömülmesini emretti. Ayrıca ordu, İskenderiye'nin yönetimi kendisine emanet edilmiş olan Cassius'un ortağı Maecianus'u da öldürdü. Ayrıca bizzat atadığı *praefectus praetorio*su da öldürüldü. Marcus o zaman, bu isyana ortaklık etmiş olan kişilere karşı senatonun ağır cezalar vermesini yasakladı. Aynı zamanda, saltanatına herhangi bir leke sürülmesin diye imparatorluğu süresince hiçbir senatörün idam edilmemesini istedi. İmparator ayrıca sürgünle cezalandırılmış olan kişilerin de geri çağrılmasını emretti, idam cezasına çarptırılan yalnızca çok az sayıda yüzbaşı oldu. Cassius'a destek vermiş olan toplumları da affetti. Bununla birlikte kendisinin aleyhine ve Cassius'un lehine

77 174 yılında Quadi kavmine karşı yapılan savaşta. Dio'ya göre (LXXI. 8-10) Mısırlı bir büyücünün duasıyla Hermes tarafından bir yıldırım gönderilmişti. Öte yandan aynı bölümde, tamamen Hıristiyan askerlerden oluşan XII. Fulminata Lejyonu'ndaki askerlerin duası sayesinde yıldırım ve yağmur olduğu da iddia ediliyordu.

birçok şey söylemiş olan Antiochialıları bile affetti. Fakat onların oyunlarını, kamu toplantılarını, her türlü meclislerini lağvetti ve bu kişilere karşı son derece ağır bir ferman hazırladı. Marius Maximus tarafından aktarılan, Marcus'un dostlarına vermiş olduğu bir söylev Antiochialıları isyankârlar olarak niteler. Marcus ayrıca Suriye'ye gittiği zaman Antiochia'yı ziyaret etmeyi reddetmiş, Cassius'un memleketi olan Cyrrhus'a da gitmemiştir. Bununla birlikte daha sonraları Antiochia'ya gitmiştir. Şehirde kaldığı zaman İskenderiye'ye karşı da merhametli davranmıştır.

XXVI. Marcus krallarla birçok görüşme yaparak, kendilerini ziyaret eden bütün Pers kralları ve elçileriyle barış yapmıştır. Bütün doğu eyaletleri için Marcus Aurelius eşsiz bir kişiydi. Gerçekten de birçok kişide bir filozof etkisi bırakmıştır. Mısır'da bulunduğu süre boyunca bütün stadyumlar ve tapınaklar olmak üzere her yerde bir sivil vatandaş ve filozof gibi davrandı. Her ne kadar İskenderiyeliler de Cassius'un başarılı olması için birçok şey söylemiş olsa da Marcus her şeyi affetti ve kızını da onların arasında bıraktı. Torosların eteklerinde bulunan bir malikane olan Halala'da, âni bir hastalığa yakalanmış olan karısı Faustina'yı kaybetti.[78] Marcus senatodan ona onurlar verilmesini ve bir tapınak adanmasını istedi, her ne kadar kadın iffetsizliğiyle ciddi anlamda kötü bir ün kazanmış olsa da onun için bir methiye verdi. Antoninus karısının iffetsizliğini ya bilmiyordu ya da bilmiyormuş numarası yapıyordu. Merhum karısının onuruna "Faustina kızları" diye yeni bir topluluk kurdu, onu tanrıçalaştıran senatoya teşekkürlerini sundu, ayrıca yazın çıktığı seferde kendisine eşlik ettiği için ona "Ordugâhın Anası" unvanını verdi. Ayrıca Faustina'nın öldüğü köyü bir koloni hâline getirdi ve bölgede karısının onuruna bir tapınak inşa ettirdi. Fakat bu tapınak daha sonraları Heliogabalus'a adanmıştır.[79]

78 176 yılında. Ne var ki Dio, bazı kişilerin Faustina'nın intihar ettiğini belirttiğini söyler (LXXI. 29).

79 Suriye'deki Emesa'da (Humus) tapınım gören Güneş tanrısı Elagabaal'in tapınımı, Roma İmparatoru Elagabalus sayesinde Roma'ya da geçmişti.

Marcus, merhameti sayesinde Cassius'un öldürülmesini emretmedi, onun öldürüldüğünü öğrendi. Cassius'un oğlu Heliodorus ise sürgün edildi. Diğer çocukları da sürgün edilmesine karşın babalarının mallarının bir kısmını aldılar. Cassius'un oğulları babalarının mülkiyetinin yarısından fazlasını aldılar ve altın ve gümüşlerle zengin edildiler, ailenin kadın üyelerine ise mücevherler verildi. Hatta o kadar ki, Cassius'un kızı olan Alexandria ve damadı olan Druncianus'a diledikleri gibi seyahat edebilmeleri izni verildi ve akrabalıkları dolayısıyla imparatorun amcasının korumasına alındılar. İmparatorluğunu tek bir senatörün bile kanını dökmeden tamamlamak istediğini söyleyen Marcus, Cassius'un ölümüne yas tutmuştur.

XXVII. İmparator doğudaki işleri düzene soktuktan sonra Atina'ya geldi, kendisinin masum olduğunu ispatlamak için Ceres'in ritüellerine katıldı ve terk edilmiş olan tapınağa girdi. İtalya'ya geri yelken açtığı zaman son derece ciddi bir fırtınayla karşılaştı. Brundisium'dan geçerek İtalya'ya geldiğinde toga giydi ve askerlerine de aynı şeyi yapmalarını emretti. Onun yönetimi altındayken askerler hiçbir zaman asker pelerini takmamıştı. Roma'ya geldiğinde zafer alayı düzenledi ve oradan Lavinium'a yola çıktı. Ardından Commodus'u *tribunus* yetkisinin mevkidaşı olarak atadı, halka para dağıttı ve görkemli oyunlar düzenledi. Sonra birçok sivil meselede çözüm getirdi ve gladyatör oyunlarına bir masraf sınırı koydu. Filozofların hüküm sürdüğü veya hüküm süren kişilerin filozoflar olduğu devletlerin refaha kavuştuğuna dair Platon'un sözü daima ağzındaydı. Oğlunu Bruttius Praesens'in kızıyla evlendirdi ve düğün kutlamalarını bir sivil vatandaş gibi düzenledi, düğünün şerefine halka para dağıttı.

Marcus daha sonra, uğruna öleceği savaşı bitirmeye kendini adadı.[80] Bu sırada oğlunun karakteri, imparatorun kendisi için belirlediği ölçüden sapmaya başladı. Zira Marcus, o andan itibaren üç yıl boyunca Marcomanni, Hermunduri, Sarmati ve Quadi kavimleriyle savaştı, eğer bir yıl daha fazla yaşamış olsaydı bu bölgeleri

80 Marcus Aurelius ve oğlu Commodus, 3 Ağustos 178'de Pannonia'ya doğru Roma'dan ayrıldı. *L.*

eyalet hâline getirmiş olacaktı. Rivayete göre Marcus, ölümünden üç gün evvel dostlarını çağırmış ve oğlu hakkında tıpkı Philippos'un İskender hakkında sarf ettiği kötü düşünceler gibi o da aynı şeyleri söylemiş ve ardında bir erkek evlat bırakmanın kendisini aşırı derecede üzdüğünü eklemiş. Zira Commodus çoktandır kendisinin alçak ve zalim bir kişi olduğunu göstermişti.

XXVIII. Marcus Aurelius'un ölümü şu şekilde oldu: İyice hasta olmaya başladığında oğlunu çağırdı ve herkesten önce kendisinden, devletine ihanet etmiş gibi gözükmemek için savaşın geri kalan kısmına umursamazlık yapmamasını istedi. Oğlu ilk isteğinin kendisinin sağlıklı olması olduğu yönünde cevap verdiğinde ona, yalnızca birkaç gün beklemesi ve hemen ayrılıp gitmemesi talebinde bulunarak istediği gibi davranması izni verdi. Ardından artık ölümü arzulayan biri olarak kendisini yeme içmeden alıkoydu ve böylece hastalığını daha da azdırdı. İmparator altıncı gün dostlarını çağırdı, bütün dünyevî şeylere gülerek ve ölümü de küçümseyerek onlara "Hastalığı ve hepimiz için sıradan bir şey olan ölümü düşünmekten ziyade neden benim için ağlıyorsunuz?" demişti. Dostları oradan ayrılmak istediklerinde ise "Eğer artık beni bırakıyorsanız, beni terk ettiğiniz sırada size elveda diyorum" demiş. Kendisine, oğlunu kime emanet ettiği sorulduğunda da "Eğer buna layıksanız size ve ölümsüz tanrılara" diye cevap vermiş. Ordu, imparatorun hastalığının kötüye gittiğini öğrendiğinde son derece şiddetli bir şekilde yas tutmuş, zira askerleri ona eşsiz bir sevgi besliyordu. Marcus yedinci gün iyice bitap düşmüş ve huzuruna yalnızca oğlunu kabul etmiş ve onu da, hastalığını bulaştırmamak için hemen huzurundan göndermiş. Oğlu gittiği zaman sanki uyumak istiyormuş gibi başını örtmüş, gece vakti geldiğinde de son nefesini vermiş. Rivayete göre Marcus, onu nasıl bir geleceğin beklediğini önceden görmüş olduğu için, bizzat beyanı olduğu üzere Nero'ya, Caligula'ya ve Domitianus'a benzememesi adına kendisinin ölümünden sonra oğlunun da ölmesini istemiş.

XXIX. Marcus Aurelius, karısının sevgilileri olan Tertullus, Tutilius, Orfitus ve Moderatus'u muhtelif makamlara getirmiş olduğu gerekçesiyle suçlanır. Hatta Tertullus'u karısıyla birlikte kahvaltı yaparken yakalamıştı. Tertullus'a dair Antoninus'un da bulunduğu bir tiyatro oyununda şöyle bir sahne vardır: Ahmağın biri kölesinden karısının sevgilisinin ismini istemiş ve köle de üç kez "Tullus" demiş; ahmak karakter soru sormaya devam edince köle "İsmin Tullus olduğunu sana üç kez söyledim" demiş. Halkın büyük bir kısmı bu sahne hakkında konuşmuş ve birçok kişi gösterdiği müsamahadan ötürü onu suçlamış.

Marcus ölümünden ve Marcomanni savaşına geri gitmeden evvel Capitolium'da, hiçbir senatörün kendi bilgisi dahilinde öldürüldüğünü bilmediğine dair yemin etti ve eğer bilgisi olsaydı isyancıların dahi hayatını bağışlayacak olduğunu söyledi. Birçok mektubunda kendisini paklamak istediği bir suçlama olan adının açgözlüye çıkması kadar korktuğu ve tasvip etmediği başka bir şey yoktu. Bazıları Marcus'un sahte biri olduğu ve göründüğü kadar veya Pius veya Verus kadar samimi olmadığını söyler ve bunu yanlış bulur. Bazı kişiler de onu, dostlarını halkla münasebet kurmaktan ve ziyafet sofralarından uzak tuttuğu için sarayın küstahlığını artırdığı yönünde suçlar.

Marcus anne babasının tanrısallaştırılmasını sağladı ve onların dostlarını da ölümlerinin ardından heykellerle onurlandırdı.

Herhangi bir konuda hemen destek sağlayan kişilere güvenmez, her zaman hakikati uzunca bir süre araştırırdı.

Faustina'nın ölümünden sonra Fabia kendisiyle evlenmeye çalıştı. Fakat Marcus, bunca çocuğunun başına bir üvey anne getirmemek için karısının kâhyası olan bir kişinin kızını kendisine metres olarak aldı.

VERUS

Yazan: IULIUS CAPITOLINUS

I. Marcus ve Verus'un hayatını edebiyatta ve tarihte önemli bir noktaya koyduğunu bildiğim birçok kişi, bu iki imparatorun saltanat sırasını değil de hayatlarını takip ederek Verus'u okuyucularına tanıtmıştır. Ben ise, önce Marcus tahta çıktığı ve hemen akabinde Verus da imparator olduğu ve Marcus hâlâ hayatta iken Verus bu hayattan göçtüğü için önce Marcus'un daha sonra da Verus'un hayatının anlatılmasını uygun buldum.

Antoninus ile olan bağıntısı dolayısıyla Hadrianus'un isteği üzerine Aelius, Verus ve Antoninus olarak adlandırılan Lucius Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus,[1] ne iyi ne de kötü imparatorların arasında yer almaktadır. Zira şurası iyi biliniyor ki eğer Verus kusurlarla dolu bir kişi olmasaydı erdemleri fazla olan biri olamazdı. Öte yandan, ilkelerinin gevşekliği ve aşırı derecede rahat bir hayat yaşaması gibi karakter olarak çok farklı olduğu Marcus ile eşit koşullarda güç ve şan paylaşmıştır. Zira Verus'un karakteri oldukça temizdi ve hiçbir şey gizleyemeyen bir yapısı vardı.

Hadrianus tarafından evlat edinilmiş olan babası Lucius Aurelius Verus ilk defa Caesar unvanıyla anılmıştı ve o rütbeden yukarı

1 Bu isimlerin hepsini aynı anda hiçbir zaman kullanmamıştır. *L.*

çıkamadan vefat etmişti. Dedesi, büyük dedesi[2] ve aynı şekilde diğer birçok atası da eski konsüllerdi. Lucius Verus, babasının *praetor* olduğu zaman, imparator Nero'nun doğum günü olan 15 Aralık'ta[3] dünyaya geldi. Baba tarafı ekseriya Etruria'dan, ana tarafı ise Faventia'dan geliyordu.

II. Verus'un gerçek soyu bu şekildeydi, babası Hadrianus tarafından evlat edinilince kendisi de Aelius ailesine geçmiştir. Babası Caesar öldüğü zaman Hadrianus'un evinde yaşamaya devam etti. Hadrianus, gelecekteki imparator adayları için önlem aldığı sıralarda Pius'un kendi oğlu ve Marcus'un da torunu olmasını isteyince Verus da yine Hadrianus tarafından Aurelius'a evlatlık olarak verildi; Verus'a Pius'un kızı ile evlenmesi şart koşulmuştu. Fakat Pius'un kızı, daha önce Marcus'un biyografisinde bahsettiğimiz üzere[4] sonraları Marcus'a verilmişti, zira Verus henüz daha çok genç görünüyordu. Bu sırada Verus da Marcus'un kızı Lucilla ile evlendi. Verus, Tiberius'un malikanesinde yetişti, Hadrianus'un dil öğretmeni olan Scaurus'un oğlu Latince öğretmeni Scaurinus'tan, Yunan Telephus, Hephaestio, Harpocratio'dan, hatipler Apollonius, Caninius Celer, Herodes Atticus'tan, yine Latince alanında Cornelius Fronto'dan ve felsefe alanında Apollonius ve Sextus'tan eğitim aldı. Verus bütün bu öğretmenlerine büyük sevgi besledi. Edebiyat alanındaki yeteneksizliğine rağmen karşılığında onların da sevgisini kazandı. Ergenlik çağında şiir, daha sonraları ise söylev yazmayı severdi. Onun gerçekten de iyi bir şairden ziyade iyi bir hatip olduğu veya daha doğrusu bir hatiptense daha kötü bir şair olduğu söylenir. Verus'un dostlarının zekâsından istifade ettiğini, kendisine atfedilen yazılar olduğu gibi bunların başkaları tarafından yazıldığını söyleyen kişiler de yok değildir. Gerçekten de çevresinde belagatli ve eğitimli kişiler bulundururdu. Akıl hocası Nicomedes idi. Verus, zevküsefaya ve

2 Verus'un dedesi, 106 yılı konsülü Lucius Ceionius Commodus idi, büyük dedesi ise muhtemelen, 78 yılında konsül olan aynı isimdeki Lucius Ceionius Commodus idi. *L.*

3 130 yılı.

4 *Marc.*, VI.

serbestliğe aşırı derecede düşkündü, her türlü eğlencede, sporda ve şakacılıkta makul koşullarda olmak şartıyla son derece ustaydı. Yedi yaşında iken Aurelius ailesine geçmiştir[5] ve karakteri Marcus'un karakteri ve etkisiyle şekillenmiştir. Avlanmayı, güreşmeyi ve her türlü gençlik sporunu severdi. 23 yaşına geldiğinde imparatorluk sarayında bulunmasına karşın hâlen sivil vatandaş statüsündeydi.[6]

III. Verus'un gençlik togası giydiği gün, aynı şeyi kendisi de yaptığında babasına bir tapınak adayan Antoninus Pius halka para dağıttı. Verus da *quaestor* olduğu zaman, Pius ve Marcus'un arasında oturup izlediği bir gladyatör gösterisi düzenledi. *Quaestor*luğunun hemen ardından Sextius Lateranus'un mevkidaşı olarak konsül yapıldı, birkaç yıl sonra kardeşi Marcus ile birlikte tekrar konsül oldu.[7] Fakat Marcus uzun bir süre boyunca sivil vatandaş olarak kaldı ve Marcus'un haiz olduğu onur payelerinden mahrum kaldı. Zira *quaestor* olduğu zamana kadar senatoda bir sandalyesi olmadı, ayrıca yolculuk esnasında babası ile değil *praefectus praetorio* ile birlikte at sürdü, ayrıca Augustus'un oğlu olarak anılmaktan başka hiçbir onur payesi kendisine verilmedi. Verus, gladyatör gösterileri kadar hipodrom oyunlarına da düşkündü. Her ne kadar sefahat ve şatafat gibi kusurlar yüzünden dezavantajlı konumda olsa da yine de Pius, onu evlatlık oğlu olarak sahiplenmeye devam etti. Çünkü görünüşe göre Hadrianus bu genç çocuğu torunu olarak görmek istediğinden kendisine onu evlat edinmesini emretmişti. Verus, görüldüğü kadarıyla Pius'a sevgi beslemekten ziyade sadakat gösteriyordu. Antoninus Pius ise onun açık sözlü fıtratını ve saf yaşama şeklini seviyordu ve Marcus'u da bu konuda kardeşine öykünmesi için teşvik ediyordu. Pius öldüğü zaman Marcus bütün onurları Verus'a bahşetti, hatta onun imparatorluk gücünde pay sahibi olmasını bile sağladı. Hatta

5 Pius'un evlat edinmesiyle.

6 İmparatorluk ailesi üyelerine ne kadar genç olsalar da bazı kamu görevleri verilmesine rağmen o, herhangi bir görevde bulunmamıştır. Öte yandan 153 yılında *quaestor* idi. *L.*

7 161 yılında.

senato imparatorluk yetkisini yalnızca ona verdiğinde Verus'u mevkidaşı bile yaptı.

IV. Böylece Marcus Aurelius, Verus'a imparatorluk gücünü ve *tribunus* yetkisini verdikten ve ona başka bir konsüllük onuru bahşettikten sonra, daha önceleri Commodus olarak anılmasına karşın kendi adını ona verdi ve artık Lucius Verus olarak anılmasını istedi. Lucius da, tıpkı bir komutanın prokonsülüne veya valinin imparatoruna itaat etmesi gibi Marcus'a her açıdan itaat etti. Zira saltanatının başında her ikisinin menfaatine olacak şekilde askerlere[8] hitap etti ve müşterek imparatorluk doğrultusunda ve Marcus'un benimsediği ilkelere uyumlu bir şekilde asilce hareket etti.

Suriye'ye yola çıktığı zaman yalnızca serbest hayat tarzından ötürü değil ayrıca genç adamlarla ahlaksızlık ve aşk yaşadığı iddialarıyla Verus'un adı kötüye çıktı. Ayrıca, Suriye'den döndükten sonra kendi evine bir yemek dükkânı yaptıracak kadar zıvanadan çıktığı, Marcus'un verdiği ziyafetten sonra buraya gittiği ve her türlü ahmağın kendisine hizmet ettiği söyleniyordu. Dahası, bu boş uğraşı Suriye'de öğrendikten sonra bütün bir gece boyunca zar oyunu oynamak, kafasına avamın kullandığı bir kasket takarak geceleyin tavernalarda ve kerhanelerde boş boş gezmek, çeşit çeşit hödükle birlikte cümbüş yapmak ve kim olduğunu gizleyerek kavgalara girmek suretiyle Caligula'nın, Nero'nun ve Vitellius'un kusurlarıyla rekabet ettiği söyleniyordu. Bununla birlikte sık sık, bu tür etkinliklerden geri geldiğinde yüzünün dayak yemiş gibi mosmor olduğunu ve bir keresinde gizlenmesine rağmen bir tavernada görüldüğünü söylerler. Verus, devasa büyüklükte sikkeleri yemek dükkânlarına atıyordu ve buradaki bardakları da kırıyordu. At yarışçılarını da oldukça sever, Yeşilleri desteklerdi.[9] Ziyafetlerde sık sık gladyatör gösterileri düzenlerdi, geceye kadar yemeyi sürdürüp ziyafet sedirinde

8 Muhafız alayındaki askerlere. *L.*

9 Hipodromda yarışan at arabalarının takımları vardı. Bunlar, üzerlerindeki renklere göre isimlendiriliyordu, bu doğrultuda "Yeşiller", "Maviler", "Kırmızılar" ve "Beyazlar" vardı. Caligula ve Nero da Yeşilleri tutuyordu. *L.*

uyuyakalırdı, böyle yaparak üstündeki yorganlarla beraber yatağına taşınmasını amaçlardı. Öte yandan öyle çok uykuya ihtiyaç duyan biri değildi, sindirimi de son derece rahat bir insandı.
Diğer taraftan Marcus bunların gayet de farkında olmasına karşın, kardeşini tenkit etmemek için tevazu içinde görmezden geliyordu.

V. Mesela bir ziyafet oldukça ünlü olmuştur. "Yedi kişi ziyafet çeker, dokuz kişi de şamata eder"[10] diye bir ziyafette bulunacak makul kişi sayısına dair ünlü bir söz olmasına karşın bu, söylenene göre on iki sedirin koyulduğu ilk ziyafetti. Ayrıca, zarif delikanlı garsonlar her bir konuğa bir tane düşecek şekilde hediye olarak verilmişti. Dahası her bir konuğa servis tabakları, etlerinden çeşit çeşit yemeklerin yapıldığı evcil veya vahşi, kanatlı veya dört ayaklı canlı hayvanlar, içki içtikleri süre boyunca mürden ve İskenderiye kristalinden yapılmış içki kadehleri de verilmişti. Bununla da kalmayan Verus konuklarına altın, gümüş ve mücevherlerle süslü kadehler, altın kurdelelerle örülmüş ve mevcut mevsimde bulunmayan çiçeklerle süslü çelenkler, koku kutularına benzer şekilde yapılmış merhemlerle birlikte altın vazolar, hatta katırları ve katırcıları ile birlikte kağnılar ve ziyafetten evlerine bu şekilde dönecekleri gümüş takılar vermişti. Söylenene göre bu ziyafete harcanan tahmini para 6 milyon *sestertius*muş. Marcus'un bu ziyafeti duyduktan sonra feryat figan ettiği ve devletin kaderine hayıflandığı söylenir. Dahası, ziyafetten sonra gün ağarana kadar zar oyunu oynamışlar. İşte bütün bunlar verilen bilgiye göre, uçarılıklarını şehrin dışında ve vatandaşların gözünden uzak yapması, seyahatleriyle paranın değerini anlaması, savaş korkusu sayesinde geriye düzelmiş bir insan olarak dönmesi veya kendisinin bir imparator olduğunu artık fark etmesi için Marcus tarafından Verus'un gönderildiği Parth savaşından sonra yaşandı. Fakat bunun Verus'a ne kadar yaradığını hem geri kalan ömrü hem de yukarıda anlattığımız ziyafet ortaya koymuştur.

10 Böyle bir deyime başka bir yerde rastlanmamıştır. Edebî ve arkeolojik kanıtların hepsi, ziyafetteki standart katılımcı sayısını dokuz olarak verir. *L.*

VI. Verus hipodrom oyunlarına karşı o kadar büyük bir ilgi göstermiştir ki eyaletindeyken bile hipodrom oyunlarıyla alâkalı sık sık mektup göndermiş ve almıştır. Artık sonunda Roma'da bulunup Marcus'un yanında yerini aldığında Mavilerin fazlasıyla hakaretine uğradı, zira Verus son derece çirkin bir şekilde onlara karşı tutum sergilemiş. Verus'un "Volucer"[11] adındaki atının yeşile boyanmış altın bir heykeli vardı ve bunu her zaman yanında taşırdı. Gerçekten de atının yemliğine arpa yerine kuru üzüm ve kabuklu yemiş koydurur, Tiberius Malikânesinde iken atının kendisine erguvan renkle kaplı bir örtüyle getirilmesini emrederdi; hatta atı öldüğü zaman ona Vatikan Tepesi'nde bir mezar bile yaptırmıştı. İşte bu at sayesinde ilk olarak atlar için altın veya ödüller istenmeye başlamıştı. Bu at öylesine büyük bir onur temsil ediyordu ki Yeşiller tarafından sık sık onun için yığınla altın talep edilmiştir.

Verus Parth savaşı için yola çıktığı zaman Marcus, Capua'ya kadar ona eşlik etti. Verus buradan itibaren önüne gelenin malikânesinde tıkınmaya başladı, bunun sonucunda Canusium'da fenalaştı, o kadar hastalanmıştı ki biraderi hızla onu ziyarete geldi. Bu savaş zamanında Verus'un zayıf ve âdi karakterli biri olduğuna dair birçok örnek belirdi. Zira, bir *legatus* öldürülürken,[12] lejyonlar imha edilmekteyken, Suriye ayaklanma planları yaparken ve bütün doğu yerle bir olmakta iken Verus, Apulia'da avlanıyor, orkestraların ve şarkıcıların eşliğinde Atina'da ve Korint'te geziyor, denize kıyısı olan Asya'nın bütün şehirlerinde ve şatafat konusunda oldukça ünlü olan Pamfilya'da ve Kilikya'da dolanıyordu.

VII. Verus, Antiochia'ya geldiği zaman kendisini tamamen lüks hayatına verdi. Bu sırada komutanları Statius Priscus, Avidius Cassius ve Martius Verus,[13] Babil'e ve Media'ya gidene kadar ve Armenia'yı

11 Lat. "Uçan".

12 Kapadokya'nın valisi Aelius Severianus. *L.*

13 Kapadokya'nın valisi. 164 yılında Armenia'da başarılı bir sefer düzenlemişti. Daha sonra Marcus'u Avidius Cassius'un isyanından haberdar etmiş (Dio, LXXI. 23) sonrasında da Cassius'un yerine Suriye'nin yönetimine geçmiştir. *L.*

kurtarana kadar dört yıl boyunca Parth savaşını idare ettiler.[14] Verus buna karşın "Armenia Fatihi", "Parth Fatihi" ve "Med Fatihi" unvanlarını aldı, ayrıca bu unvanlar o sırada Roma'da bulunan Marcus'a da verildi. Verus dört yıl boyunca kışlarını Laodicae'da, yazlarını Dafne'de ve diğer dönemleri de Antiochia'da geçirdi. Verus bütün Suriyeliler için bir gülünç konusuydu, ona karşı tiyatro oyunlarında sergiledikleri istihzalar bugün bile mevcuttur. Verus, Saturnalia festivalinde ve diğer festival günlerinde her zaman, şaklabanlık yapan kölelerini yemek odasına kabul ederdi. Artık en sonunda, kurmay heyetinin ısrarları karşısında artık Fırat Nehri'ne doğru harekete geçti. Fakat, babası Marcus tarafından gönderilmiş olan karısı Lucilla'yı karşılamak için Ephesos'a geri döndü. Ne var ki bunu özellikle de, Marcus kızıyla birlikte gelip kendisinin utanç verici eylemlerini öğrenmesin diye yapmıştı. Zira Marcus senatoya, kızına bizzat Suriye'ye kadar eşlik edeceğini söylemişti. Artık savaş bittiğinde Verus,[15] bazı krallıklara[16] krallar ve yönetilecek olan eyaletlere de kendi kadrolarından yetkililer atadı. Daha sonra zafer kutlamak üzere gönülsüz bir şekilde Roma'ya döndü; sanki kendi krallığı gibi olan Suriye'yi ardında bırakmıştı. Biraderi ile birlikte zafer alayı düzenledi ve ordunun kendisine vermiş olduğu unvanları senato tarafından da almış oldu.[17] Verus'un, düşük soydan bir metresinin gönlünü yapabilmek için Suriye'deyken sakal tıraşı olduğu rivayet edilir. Bundan ötürü Suriyeliler tarafından kendisine karşı birçok şey söylenmiştir.

VIII. Verus'un kaderinde, geri dönüş yolunda geçtiği eyaletlere ve sonunda da Roma'ya kendisiyle beraber bir hastalık taşımış gibi görünmek vardı. Bu vebanın, Babil'deki hastalık yayan bir buharın çıktığı Apollon Tapınağında bulunan altın bir kutuyu bir askerin yanlışlıkla kesip açmasıyla ortaya çıktığı, oradan Parth topraklarına ve sonra da bütün dünyaya yayıldığı düşünülüyor. Fakat bu

14 İlk önce Armenia seferi, sonrasında da Parthia ve Media seferleri. *L.*

15 166 yılında.

16 Armenia, Osrhoene ve muhtemelen diğer müttefik krallıklara. *L.*

17 Armenia Fatihi, Büyük Parth Fatihi ve Med Fatihi.

konuda Lucius Verus, askerlerimizi bir dost olarak kabul eden Seleucia'yı mevcut anlaşmayı çiğneyerek istila eden Cassius kadar suçlu değildir. Bu eylemi, aralarında Parth savaşının tarihçisi olan ve anlaşmayı ilk olarak çiğnedikleri yönünde Seleucialıları suçlayan Quadratus'un[18] da olduğu birçok kişi haklı görür.

Verus, Marcus'a o kadar büyük bir saygı gösteriyordu ki, beraber kutladıkları zafer alayı günü kendisine bahşedilen unvanları kardeşi ile paylaştı. Öte yandan Parth savaşından döndükten sonra kardeşine daha az saygı göstermeye başladı. Zira onun azatlılarını utanç verici bir şekilde şımartıyor ve kardeşinin fikri olmadan birçok şeye kendi başına karar veriyordu. Dahası, sanki zafer alayına kralları getiriyormuş gibi kıvanç içinde Suriye'den bir miktar tiyatro oyuncusu getirmişti. Bunlardan en öne çıkanı, kendisine Paris adını verdiği Maximinus idi. Ayrıca Verus, Clodius Yolu[19] üzerinde son derece göze çarpan bir malikâne yaptırdı[20] ve burada, azatlıları ve düşük soydan arkadaşları ile birçok gün boyunca aşırı derecede şatafat içinde cümbüş yaptı. Bunların yanındayken edepsizce davranışlarda bulunuyordu. Bununla da kalmayarak Marcus'u da davet etti. Marcus kardeşine karakterinin saygıya değer ve taklit edilesi yönünü göstermek için buraya geldi ve beş gün boyunca o malikânede kaldı. Kardeşi ziyafet verirken veya ziyafet için hazırlanırken o sürekli bir şekilde davalarla ilgilendi. Verus ayrıca, kendisi ile beraber Suriye'den getirdiği Memphius soyadlı tiyatro oyuncusu Agrippus'u da, Parth savaşının bir zafer andacı olarak atfetti ve ona Apolaustus adını verdi.[21] Dahası kendisiyle birlikte, harp ve flüt çalanlar, tiyatro oyuncuları ve pandomim soytarıları, hokkabazlar ve Suriye'de ve İskenderiye'deki gösterileriyle kendisini büyüleyen diğer köleler de getirmişti. Bunların sayısı o kadar fazlaydı ki sanki Parthlara karşı değil de sahne oyuncularına karşı bir savaş kazanmış gibi görünüyordu.

18 Şehrin kuruluşundan imparator Severus Alexander'in saltanatına kadarki dönemi kapsayan bir Roma tarihi yazmış olan yazar, Asinius Quadratus.

19 Roma'nın kuzeyinde, Via Cassia ile Via Aurelia arasındaki yol; Via Clodia.

20 Muhtemelen Acquatraversa yakınlarında. *L.*

21 "Hoş, tatlı" anlamında. Bu şekilde azat edildikten sonra L. Auleius Aurelius Apolaustus Memphius adını almıştır. 189 yılında idam edilmiştir. *L.*

IX. Diğer birçok konuda olduğu gibi hayat tarzlarındaki bu farklılık Marcus ve Verus arasında anlaşmazlıklar çıkarmıştır; bu husus mutlak hakikat olmasa bile gizli fısıltılarla çok kez dedikodusu yapılmış bir şeydir. Fakat özellikle de şundan sıkça bahsedilir: Marcus bir keresinde Libo adındaki bir kuzenini Suriye'ye göndermişti. Libo ise burada, eğer herhangi bir konuda şüpheye düşerse kendisine yazacağını söyleyerek, saygıdeğer bir senatöre yakışandan çok daha küstah bir şekilde davranmıştı. Fakat o sırada Suriye'de olan Verus bu duruma dayanamamıştı ve Libo, zehirlenme belirtileriyle birlikte kısa bir süre sonra âni bir ölümle can verdiğinde bunun müsebbibi, Marcus için olmasa bile birçok insan için Verus idi. İşte bu dedikodu da imparatorların arasındaki ihtilaf ihtimallerini güçlendirmişti.

Marcus'un biyografisinde bahsettiğimiz gibi,[22] kendi azatlıları olan Geminas ve Agaclytus Verus'un üzerinde büyük bir etki sahibiydi. Verus, Marcus'un karşı çıkmasına rağmen Libo'nun dul karısını Agaclytus'a vermişti. Gerçekten de Marcus, Verus düğün töreni düzenlediğinde ziyafete katılmamıştır. Ayrıca Verus'un, Coedes, Eclectus ve diğerleri olmak üzere başka ahlaksız azatlıları da vardı. Marcus Aurelius, Eclectus haricinde bütün bu azatlıları onlara onur bahşediyormuş gibi yaparak Verus'un ölümünden sonra kovmuştur. Eclectus ise daha sonra Marcus'un oğlu Commodus'u öldürecekti.

Marcus Aurelius, Lucius'u tek başına göndermemek ve hovardalığından ötürü de onu Roma'da bırakmamak adına Cermen savaşına Verus ile beraber çıktı. İki imparator Aquileia'ya geldiğinde, Lucius'un isteksizliğine karşın Alpleri geçtiler. Zira Aquileia'da kaldıkları süre boyunca, Marcus savaş için bütün hazırlıkları yapıyorken Verus avlara ve ziyafetlere katılıyordu. Bu savaşla alâkalı olarak, barış istedikleri zaman barbarların elçileri ve komutanlarımız sayesinde başarılanları Marcus'un biyografisinde detaylıca işlemiştik.[23] Pannonia'daki savaş da bitirildiğinde imparatorlar, Lucius'un ısrarıyla Aquileia'ya döndüler. Verus şehrin

22 *Marc.*, XV.

23 Ibid. XIV.

sunduğu eğlencelerin hasretini çektiği için hızla buraya gitti. Fakat, Altinum'dan uzak olmayan bir bölgedeyken Lucius arabasının içindeyken âniden, apopleksi dedikleri hastalığa yakalandı, sonra arabasından çıkarıldığında ve kan kaybetmeye başladığında hızla Altinum'a[24] götürüldü ve burada üç gün boyunca tek bir kelime edemeden yaşadıktan sonra can verdi.

X. Verus'un, kayınvalidesi Faustina'ya tecavüz ettiğine dair dedikodular vardı. Ayrıca kayınvalidesinin, Verus'un istiridyelerine zehir koyarak haince onu öldürdüğü söyleniyordu, zira annesine karşı sevgi duyan kızına[25] ihanet etmişti. Dahası, Marcus'un biyografisinde bahsedilen,[26] böyle bir karakteri olan bir adamla tutarsız düşen bir başka hikâye de ortaya çıkmıştı. Birçok kişi Verus'un ölümünü karısına atfeder. Çünkü Verus, Fabia'ya karşı çok fazla müsamahakârdı ve karısı Lucilla onun gücüne katlanamıyordu. Gerçekten de Lucius ve kız kardeşi Fabia o kadar yakınlaşmıştı ki, Marcus'tan kurtulmak için bir plan yaptıklarına dair bir dedikodu ortaya çıkmıştı. Bu durum Agaclytus tarafından Marcus'a haber verildiğinde Faustina, Verus kendisine aynısını yapmasın diye ondan kurtulmuştu.

Verus'un bedeni düzgündü ve neşeli bir yüz ifadesi vardı. Sakalları neredeyse barbarlar kadar uzamıştı. Uzun boyluydu ve görünümü etkileyiciydi, alnı kaşlarını örtüyor gibiydi. Sarı saçlarına o kadar önem veriyordu ki, söylendiğine göre daha sarı gözükmesi için saçına altın tozu serpiyormuş. Biraz aksak konuşuyordu, zar oyunlarına son derece düşkündü, zalim ve istihza konusu olmaması istisna olmak üzere her açıdan daima öyle bir müsrif hayat tarzı vardı ki ikinci bir Nero gibiydi. Lükse olan düşkünlüğüne dair diğer örnekler bir yana, ismi son derece düşkün olduğu atından gelen Volucer adında, herhangi bir insanın içme konusundaki sınırlarını zorlayacak büyüklükte kristal bir kadehi vardı.

---

24 Bugünkü Treviso'ya 15 km. uzaklıkta bulunan bölge.

25 Lucilla. *L.*

26 *Marcus*, XV.

XI. Lucius Verus 42 yıl yaşamıştır[27] ve biraderi ile birlikte 11 yıl hüküm sürmüştür.[28] Cesedi, gerçek babası Caesar'ın da gömülü olduğu Hadrianus kabrine gömülmüştür.

Marcus'un yaşam tarzının elvermeyeceği, iyi bilinen bir hikâye vardır: Bir keresinde Marcus, kesip bir tarafını zehre buladığı bir domuz rahmini Verus'a vermiş. Fakat, her ne kadar Verus'un düşünceleri ve eylemleri böyle bir şeyi hak ediyor olsa da bunun Marcus ile bağlantılı olduğunu düşünmek pek doğru değildir. Biz de bu meseleyi öylece ortada bırakmayacağız, bu iddianın kanıtlandığını veya kanıtlanmadığını reddedeceğiz. Zira Marcus'un zamanından bu yana, sizin hoşgörünüz istisna olmak üzere, böyle bir imparatoru dalkavukluk bile taklit etmeyi başaramamıştır, ey *Augustus* Diocletianus.

27 Yanlış bilgi vardır; zira Verus 130 yılında doğmuş, 169 yılında ölmüştür.

28 Bir diğer yanlış bilgi daha veriliyor, Verus 161-169 yılları arasında olmak üzere 8 yıl imparatorluk yapmıştı.

AVIDIUS CASSIUS

Yazan: VULCACIUS GALLICANUS, SENATÖR

I. Bazılarının söylediğine göre Avidius Cassius, ana tarafından Cassiuslar ailesinden gelmektedir. Babası, aile içinde ilk defa kamu görevi yapmış kişi olan Avidius Severus'tur.[1] Bu adam ilk başlarda askerî görevde bulunmuş, fakat daha sonra en üst devlet makamlarına gelmiştir. Quadratus tarih kitabında bu adamı saygıyla anar. Ondan, devlet için vazgeçilmez olması ve Marcus'un üzerinde büyük etki bırakmış olması dolayısıyla seçkin bir adam olarak bahseder. Zira, Marcus'un saltanatı başladığında onun kaderine boyun eğdiği söylenir.

Evet, bu Cassius söylediğimiz üzere Gaius Iulius Caesar'a karşı komplo kurmuş, gizliden gizliye imparatorluk rejimine kin beslemiş ve bir imparatorun bir diğeri gelmedikçe devletin başından atılamadığı için "imparatorluk" isminin ağır olduğunu söyleyerek, imparator unvanına dahi tahammül edememiş olan Cassiuslar ailesinden gelmektedir.[2] Söylendiğine göre Cassius gençliğinde Pius'tan imparatorluk yetkisini çekip almak istemiş, fakat dürüst ve erdemli bir adam olan babası sayesinde imparatorluk tahtını gasp etmek

1 Gerçek adı Gaius Avidius Heliodorus idi. Suriye'deki Kyrrhos (Kilis'in 20 km. güneyi) şehrinde doğan Avidius, Hadrianus sayesinde imparatorluk kâtipliği yapmış ve daha sonra da Mısır'da *praefectus* olmuştu. Ayrıca, bir aileden ilk kez senatoda kamu görevi üstlenen kişiye "novus homo" deniyordu. *L.*

2 Mesela Gaius Cassius Longinus ve Gaius Cassius Parmensis, Iulius Caesar'ın suikastçılarındandı.

istediği fark edilmemiş. Yine de Pius'un komutanları ondan her zaman şüphe etmiş. Cassius, aşağıda verdiğim, bizzat Verus'un yazdığı mektupta açıkça ortada olduğu üzere Verus'a karşı da bir komplo kurmaya hazırlanmış. Mektupta şöyle diyor:[3]

"Bana göre ve senin baban olan büyükbabamın[4] saltanatı sırasında iyi bilindiği üzere Avidius Cassius tahtı ele geçirme gayesinde. Umarım onu iyi gözlemlemişsinizdir. Her yaptığımız şey onun canını sıkıyor, görmezden gelinemeyecek bir servet biriktiriyor ve mektuplarımıza gülüyor. Size 'felsefeci yaşlı kadın', bana da 'dangalak hovarda' diyor. Ne yapılacağına siz karar verin. Bu adamdan öyle nefret ediyor değilim, fakat askerlerin adını büyük bir sevinçle duydukları ve kendisini büyük bir sevinçle gördükleri bir adamı aktif göreve alacağınız zaman kendinize ve çocuklarınıza dikkat edin".

II. Marcus'un Aurelius'un, Avidius Cassius ile alâkalı mektubuna karşılığı şöyle olmuş:

"Bir imparatorun değil de huzursuzluğa kapılmış bir adamın ağzından dökülmüş olan ve içeriği çağımıza yakışmayan mektubunu okumuş bulunuyorum. Eğer ki tanrısal rızayla birlikte, yazgısında imparatorluk makamı bulunuyorsa Cassius'u istesek de öldürmeyi başaramayız. Büyük büyükbaban[5] hep şöyle derdi, unutmayasın: 'Hiç kimse veliahdını öldürmez'. Eğer durum bu değilse de, bizim herhangi bir zalimlik göstermemize gerek kalmadan o zaten kaderin ağına düşecektir. Şunu da bilesin ki hiç kimsenin suçlamadığı ve bizzat söylediğin üzere askerlerin de sevgi beslediği bir adamı suçlu ilan edemeyiz. Dahası, vatan hainliği vakalarında suçlu olduğu kanıtlanan kişilerin bile haksızlığa uğraması olağan bir şeydir. Büyükbaban Hadrianus'un 'Herhangi birini tahtı ele geçirmek istediği yönünde

3 Bu biyografideki bütün mektupların ve diğer belgelerin tamamen uydurma veya sahte olduğu düşünülüyor. *L.*

4 Antoninus Pius. Pius'un, Verus'un büyükbabası olarak vermesi buradaki mektubun sahte olduğunu kanıtlaması için tek başına yeterlidir, zira bu, Marcus'un Verus'u evlatlık edindiğini öne sürmektedir ki bu tamamen yanlıştır. Ayrıca biyografinin II. Kısmında bu sefer Hadrianus, Verus'un büyükbabası olarak verilir. *L.*

5 Traianus.

suçlayan ve bu kişi idam edilene dek kendilerine asla inanılmayan imparatorların talihi ne kadar da acınasıdır' lafını biliyor olmalısın. Ben, söylendiğine göre bu lafın Domitianus'a ait olduğunu değil, Hadrianus'a ait olduğunu düşünüyorum.[6] Zira tiranlar tarafından söylenen iyi şeyler hak ettikleri kadar değer görmezler. Bu yüzden bırak Cassius yapacağını yapsın, hele hele iyi bir komutan, güçlü ve cesur bir adam ve devlet için ihtiyaç duyulan bir kişi iken. Öte yandan, Cassius'u öldürerek kendimi ve çocuklarımı korumam gerektiğini söylemen hususunda, eğer Avidius onlardan daha çok sevilmeyi hak ediyorsa ve devletin bekası için Cassius'un sağ olması, Marcus'un çocuklarının sağ olmasından daha iyiyse varsın çocuklarım ölsün." İşte Verus ve Marcus, Cassius hakkında bunları demiştir.

III. Şimdi Cassius'un fıtratını ve karakterini kısaca açıklayalım. Zira hiç kimse bu tür adamların hayatlarını anlatmaya cesaret edemez, çünkü onları alt etmiş kişilerden korkarlar. İşte bu yüzden bu tür kişiler hakkında çok şey bilinmez. Bununla birlikte biz, Cassius'un tahta nasıl çıktığını, nasıl öldürüldüğünü ve nerede bozguna uğratıldığını anlatacağız. Zira ben, meşru ya da gayri meşru olarak imparator unvanına sahip olmuş herkesin hayatını yazıya dökmek istiyorum ki, erguvan kuşanmış bütün imparatorları[7] tanıyasınız, ey *Augustus* Diocletianus.

Cassius'un karakteri şöyleydi: Bazen katı ve sert, bazen ılımlı ve nazik görünürdü, genelde dindar ve aynı zamanda kutsal şeyleri hakir gören biri gibiydi, şarap bağımlısı bir adamdı, ayrıca ılımlıydı. Boğazına düşkün olsa da açlığa katlanabilirdi, kendisini Venus'a[8] adamıştı, bununla birlikte iffete çok değer verirdi. Ona ikinci bir Catilina[9] diyen kişiler vardı, kendisi de böyle anılmaktan memnuniyet duyuyordu. Eğer filozof bozuntusunu öldürürse gerçekten bir Sergius olacağını söylüyordu, bu imayla elbette Marcus'u

6 Suetonius (Dom. XXI) bu sözü Domitianus'a atfetmiştir.

7 Erguvan imparatorluk rengiydi ve en üst seviyedeki ve meşru imparatorlar bu rengi kuşanabilirdi.

8 Roma zafer, güzellik ve aşk tanrıçası.

9 Catilina'nın Cicero'yu öldürme planına gönderme yapılıyor. *L.*

kastediyordu. Zira imparator felsefe konusunda o kadar ünlüydü ki, Marcomanni savaşı için yola çıkacağı zaman, herkes onun başına kötü bir şey gelmesinden korktuğu için kendisinden, dalkavukluk olması için değil de ciddi olarak "Felsefenin İlkeleri" adlı kitabını yayımlamasını istemişti. Marcus bunu yapmakta bir mazeret görmedi fakat "Tavsiyeler"[10] adlı kitabıyla beraber üç gün boyunca düşünüp taşındı. Buna ek olarak Avidius Cassius askerî disiplini sert olan biriydi ve kendisine Marius denilmesini istiyordu.[11]

IV. Cassius'un katı karakterinden bahsetmeye başladığımıza göre, ona dair katılıktan ziyade zalimlik olarak nitelendirilebilecek birçok husus vardır. Mesela ilk örnek olarak, eyaletlerden zorla bir şey elde etmiş olan askerleri tam da bu suçu işledikleri yerlerde çarmıha gerdirmiştir. Ayrıca şu cezalandırma yöntemini bulan ilk kişi odur: 180 ayak[12] yüksekliğinde devasa bir sırık diktirmiş ve yukarıdan aşağıya mahkûmları bu sırığa bağlayarak sırığın temelini ateşe vermiş ve böylece bazı mahkûmları diri diri yakmıştır, bazıları da dumandan, ıstıraptan ve korkudan ölmüştür. Bununla birlikte on tanesi birden aynı anda zincire vurulmuş adamları nehirlere veya denizlere attırmıştır. Ayrıca, hayatta veya acınası hâlde olan bir suçlunun idam edilmiş bir kişiye oranla çok daha tehlikeli olduğunu söyleyerek birçok firarinin ellerini kestirmiş, başkalarının bacaklarını ve kalçalarını kırdırmıştır. Cassius orduya komuta ettiği bir zaman yardımcı birliklerden bir bölük, kendi emri olmadan yalnızca yüzbaşılarının isteğiyle Tuna Nehri'nin kıyılarında umarsızca konaklayan 3.000 Sarmatı katletmişti ve devasa bir ganimetle beraber kendisine dönmüştü. Yüzbaşıların ve *tribunus*ların vakitlerini miskinlik içinde geçirdiği ve ne olup bittiğinden tamamen bihaber olduğu sırada çok küçük bir mevcutla onca düşmanı öldürdükleri için ödüllendirilmeyi bekliyorken Cassius bu askerleri tutuklayıp çarmıha germiş, bu adamların kölelerini bile cezalandırmıştı ki

10 Τὰ εἰς ἑαυτόν; "Kendime Düşünceler" adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

11 Marius, MÖ II. yüzyıl sonlarında Roma ordusunda devrim gerçekleştiren ve Roma'nın ilk iç savaşındaki taraflardan birini oluşturan asker/devlet adamı. Genelde sert, disiplinli ve başarılı bir komutandı.

12 Bir ayak yaklaşık olarak 29.6 cm.'dir.

o zamana kadar böyle bir şey görülmemişti. Bu konuda "Bu bir baskın olabilirdi ve barbarların Roma İmparatorluğuna karşı besledikleri korku yok olabilirdi" demiştir. Bunun üzerine ordugâhta büyük bir ayaklanma çıkınca Cassius yalnızca bir güreşçinin giydiği peştamalla meydana çıkıp "Cüret edebiliyorsanız beni gebertin ve işlenen suça bir de askerî disiplinin ihlalini ekleyin" demiş. Bunun üzerine bütün askerler sessizliğe kapılınca, Cassius hiçbir korku göstermediği için kendisine karşı büyük bir korku duyulmuştur. Bu hadise Romalılardaki disiplini o kadar kuvvetlendirmiştir ve barbarlara o kadar korku salmıştır ki, gaip Antoninus'tan yüz yıl boyunca barış istemişlerdir. Zira eğer ki yanlı bir şekilde galibiyet kazanmışlarsa, galibiyet elde etmiş kişilerin bile bir Romalı komutanın hükmüyle ölüme mahkûm edildiğini görmüşlerdi.

V. Cassius'un, askerlerinin disiplinsizliğine karşı aldığı birçok önlem, eski zamanlardan günümüze kadar tahtı ele geçirmek isteyenlere dair yazan Aemilius Parthenianus'un eserinde kaydedilmiştir. Mesela Cassius, *lictor* sopalarıyla[13] onları forumda ve ordugâhın ortasında öldüresiye dövdükten sonra hak edenlerin baltayla kellesini vurdurmuştur ve birçok askerinin de ellerini kestirmiştir. Dahası askerlerin, sefer esnasında domuz yağı, peksimet ve sirke haricinde bir şey taşımasını yasaklamıştır ve eğer bunlardan başka bir şey olduğunu görmüşse disiplinin çiğnenmesini hiç de hafif olmayacak şekilde cezalandırmıştır. Cassius'a dair tanrısal Marcus'un, *praefectus*una yazdığı şöyle bir mektup vardır: "Sefahat içinde ayaklanma çıkaran ve Dafne'nin karakterine uygun bir şekilde hareket eden Suriye lejyonlarının başına Avidius Cassius'u koydum. Caesonius Vectilianus bu lejyonların sıcak suda banyo yapmaya alışkın olduklarını yazmıştır. Bu konuda bir hata yaptığımı düşünmüyorum, zira Cassius ailesinin sertliğine ve disiplinine sahip bir adam olan Avidius Cassius'u sen de tanıyorsun. Gerçekten de askerleri kadim disiplin olmadan yönetmek mümkün değildir. İyi bir şairin sık sık anılan şu dizesini bilirsin:

13 Roma'da üst düzey görevlilerin etrafında *lictor* denilen, ellerinde eşlik ettikleri görevlinin yetkisini simgeleyen sopalar taşıyan kişiler.

Roma devletini kadim gelenekler ve adamlar ayakta tutar.[14]

Sen, lejyonlar için yeteri kadar yiyeceğin temin edileceğinden emin ol, zira eğer Avidius'u iyi tanımışsam erzakın israf edilmeyeceğini biliyorum". *Praefectus* da Marcus'a şöyle demiş:

"Cassius'u Suriye lejyonlarının başına atamakla iyi bir plan yapmışsınız, efendim. Yunanlaşmış[15] askerler için, oldukça katı bir adamdan daha faydalı bir şey yoktur. Şüphesiz o, bütün hamamlardan kurtulacak, askerlerin kafasından, boyunlarından ve göğüslerinden bütün çiçekleri çekip atacaktır. Askerler için gerekli olan bütün erzak hazırdır. İyi bir komutanın yönetimi altında da hiçbir şey eksik değildir; zira öyle çok bir şey istenmez veya harcanmaz".

VI. Cassius gerçekten de kendisi hakkında oluşan bu düşünceyi boşa çıkarmadı. Zira, Dafne'de eğer üniformalı herhangi bir kişi bulunursa, üniformasından mahrum bir şekilde[16] buradan döneceğine dair derhal bir ferman verilmesini emretti ve duvarlara bu konuda bazı duyurular astırdı. Haftada bir gün olmak üzere her zaman askerlerinin teçhizatını, hatta kıyafetlerini ve ayakkabılarını da teftiş ederdi. Ordugâhtan bütün sefahati kaldırdı; askerlerine eğer karakterlerini düzeltmezlerse kışı çadır altında geçireceklerini söyledi; daha onurlu bir hayat yaşamayacaklarsa gerçekten de böyle yapmalıydılar. Haftada bir gün bütün askerlerin katıldığı tatbikatlar vardı, askerler ok atar ve silahlarla egzersiz yapardı. Cassius, atletler, avcılar ve gladyatörler bile talim görüyorken askerlerin talim görmemesinin utanç verici bir şey olduğunu söylemişti; zira eğer buna alışırlarsa askerlerin gelecekte karşılaşacakları zahmet daha az olacaktı.

Böylece askerî disiplini düzelttikten sonra, son derece başarılı bir şekilde Armenia'da, Arabistan'da ve Mısır'daki işleri yoluna

14 Ennius'un *Annales* eserinde geçen bu dizeyi Cicero (Rep. V) alıntılamıştır.

15 Romalılar için Yunanlar, doğuya özgü efemine özelliklere sahipti ve bu, onların askerî toplum yapılarına tersti.

16 Bu anlamı veren Latince sıfat olan *discinctus*, "kılıç kayışından mahrum bırakılmış" anlamına gelir; bu, itaatkâr olmayan askerlere verilen bir cezaydı. *L.*

koydu.[17] Marius Maximus'un, tanrısal Marcus'un biyografisinde anlattığı üzere, bütün doğulular ve özellikle onun yönetimi altında fikir birliğine bile varan Antiochialılar Cassius'u sevmişti. Bucolici askerleri Mısır'da çok sayıda ciddi gelişmeye yol açtığında, yine Marius Maximus'un, Marcus Antoninus'un biyografisinin ikinci kitabında anlattığı üzere Cassius bunları durdurmuştu.

VII. Cassius doğuda iken,[18] bazılarının söylediğine göre, artık Marcus'un sağlığından endişe duyan ve kendi başına bebeklerini koruyamayacağı, başka birisinin gelip tahtı ele geçireceği ve ardından çocuklardan kurtulacağı yönünde korkuya kapılan Faustina'nın isteği doğrultusunda kendisini imparator ilan etti.[19] Öte yandan başka kişiler de Cassius'un, Marcus'un artık sonunun geldiğini söyleyerek kendisine katılmaları için Marcus'a karşı duydukları sevgiyi yok etmek amacıyla askerler ve eyalet görevlileriyle bir entrika çevirdiğini söyler. Gerçekten de, ona duydukları tasayı azaltmak için Marcus'a "tanrısal" diyordu.[20]

İmparatorluk planlarını uygulamaya koyduğunda hemen, kendisini imparatorluk alametleriyle donatan kişiyi muhafız alayı komutanlığına atadı. Bu adam daha sonra, Antoninus'un istememesine rağmen ordu tarafından idam edilmiştir. Ordu İskenderiye'nin yönetimine atanan Maecianus'u da öldürmüştür. Maecianus, imparatorluk tahtına ortak olma ümidiyle Cassius'a katılmıştı ve kendisi de Antoninus'un isteği ve haberi olmadan öldürülmüştü.

17 Cassius, 164-166 yılında Parthları Suriye'den püskürtmüş ve Parth başkenti Ctesiphon'u ele geçirmişti. *L.*

18 Parthlara karşı başarılı operasyonlarından sonra doğudaki bütün eyaletlerin vali komutanı olmuştu. Bkz. *Dio*, LXXI. 3, 1.

19 Dio'ya göre Faustina Casssius'a, Marcus Aurelius'un başına bir şey gelirse, kendisiyle evlenmek ve imparatorluğu ele geçirmek için hazırda bulunmasını söylediğini ve imparatorun ölümüne dair yanlış bir haber gelince Cassius'un kendisini imparator ilan ettiğini belirtir. Bu hikâye pek olası değildir, ayrıca bu biyografide daha sonra (IX) metindeki bu anlatının kaynağının Marius Maximus olduğu söylenir. Bkz. *Dio*, LXXI. 22 ve *Marc.*, XXIV.

20 İmparatorun öldüğü haberini alınca. *L.*

Bütün bunlara karşın Antoninus, bu başkaldırıyı öğrenince öyle çok öfkelenmedi, öfkesini Cassius'un çocuklarına veya akrabalarına da yansıtmadı. Bununla birlikte senato Cassius'u vatan haini ilan etti ve mülkiyetine el koydu. Antoninus mülkiyetin imparator hazinesine aktarılmasını istemedi, bunun üzerine senatonun teklifiyle devlet hazinesine aktarıldı. Roma'da Cassius'a karşı bir korku oluşmamış değildi, çünkü birçok kişi, sefahat düşkünü kişiler hariç herkes tarafından sevilen Antoninus'un yokluğunda onun şehre yürüyeceğini ve özellikle de kendisini vatan haini ilan eden ve mülkiyetine el koyan senatörler yüzünden şehri bir tiran gibi tahrip edeceğini söylüyordu. Antoninus'a karşı duyulan sevgi, Avidius'un bir tek Antiochialılar hariç olmak üzere bütün herkesin onayıyla öldürülmesinde özellikle ortadadır. Gerçekten de Marcus Aurelius, Avidius'un idam edilmesini emretmemiş, buna razı olmuştu; bu eğer kendi yetkisinde olsaydı onun hayatını bağışlayacağını herkes biliyordu.

VIII. Cassius'un kellesi Antoninus'a getirildiğinde imparator buna ne memnuniyet duydu ne de sevindi,[21] tam tersine bir merhamet gösterme fırsatını kaybettiği için yasa boğuldu. Zira, geçmişte Cassius'a karşı yapmış olduğu iyiliklerle sitem edebilmek ve böylece hayatını bağışlamak için onu canlı tutmak istediğini söylemişti. Son olarak, Antoninus'un düşmanına, düşmanının çocuklarına ve akrabalarına ve bu gaspta suç ortaklığı yaptığı ortaya çıkan herkese karşı bu kadar müsamahakâr olduğu için suçlanmayı hak ettiğini söyleyen, ayrıca "Ya Cassius başarılı olsaydı?" diye soran kişiler için imparator şöyle demiştir: "Biz, Avidius'un bize üstünlük kuracağı şekilde tanrılara tapmıyoruz, böyle de yaşamıyoruz". Bunun ardından, öldürülmüş olan bütün imparatorlar hakkında, öldürülmeyi hak etmelerinin sebepleri olduğunu ve iyi olarak bilinen hiçbir imparatorun bir gasıp tarafından mağlup edilmediğini veya öldürülmediğini açıkladı. Ayrıca Nero'nun ölmeyi hak ettiğini, Caligula'nın bedel olarak canını verdiğini, Otho ve Vitellius'un da

21 Dio'ya göre (LXXI. 27, 2-3) Cassius'u iki subay öldürmüş ve kellesini de Marcus'a götürmüştü. *L.*

imparatorluk yapmak istemediğini ekledi.[22] Bir imparatorda para tutkusunun diğer bütün kötü özelliklerin en ağırı olduğunu söyleyerek Galba hakkında da benzer fikirler paylaştı.[23] Son olarak hiçbir asinin Augustus'u, Traianus'u, Hadrianus'u veya kendi babasını yenmeyi başarmadığını, bunlardan çok sayıda olmasına karşın imparatorların isteği veya haberi dahi olmadan idam edildiklerini belirtti. Antoninus senatonun, isyana karışmış olan kişilere karşı ciddi cezalar vermekten çekinmesini istedi. Bu isteğini, kendi hükümdarlığı döneminde hiçbir senatörün idam cezasına çarptırılmaması isteğini -ki bu, ona müthiş bir sevgi beslenmesini sağlamıştı- sunduğu sırada belirtmişti. En sonunda, mümkün olduğu kadar az sayıda yüzbaşıyı cezalandırdıktan sonra, sürgüne gönderilmiş kişilerin geri çağrılması yönünde emir verdi.

IX. Antiochialılar Avidius Cassius'u destekliyordu, fakat Marcus, bunları ve Cassius'a yardım sağlamış olan diğer şehirleri de affetti. Ancak kendisi ilk başta Antiochialılara karşı ciddi anlamda öfkelenmiş, şehrin oyun düzenleme haklarını ve payelerini almıştı; bunları daha sonra geri verdi. Antoninus, Avidius Cassius'un oğullarına babalarının mülkiyetinin yarısını verdi, kızlarını da altın, gümüş ve mücevherlerle donattı. Cassius'un kızı Alexandria'ya ve damadı Druncianus'a, diledikleri yere gitmeleri için sınırsız izin verdi. Gerçekten de Cassius'un çocukları bir gaspçının çocukları gibi değil de senatör sınıfından kişiler gibi güven içinde yaşadılar. Çünkü Marcus bu çocukların, ailelerinin akıbetiyle alâkalı tek bir dava ile bile onurlarının zedelenmemesi yönünde emir vermiş ve onları aşağılayan bazı kişileri, şahsa hakaretten mahkûm emişti. Ayrıca bu çocukları dayılarının himayesine verdi.

22 Nero, Galba imparator ve kendisi de senato tarafından vatan haini ilan edildikten sonra, muhafızlar tarafından öldürülmekten kurtulmak için intihar etmişti. Caligula'yı iki muhafız suikastla öldürmüş, Otho, Vitellius'un ordusu tarafından yenildikten sonra intihar etmiş ve Vitellius'u da Vespasianus'un askerleri öldürmüştü. Bkz. *Nero*, XLVII, XLIX; *Cal.* LVIII; *Otho*, XI ve *Vesp.* XVII.

23 Galba'nın askerlerin beklediği bahşişi dağıtmaması askerleri o kadar sinirlendirmişti ki ona sadakat yemini etmeyi reddetmişlerdi. Bkz. *Galba*, XVI.

Eğer bu tarihî olayın tamamını öğrenmek isteyen varsa, Marius Maximus'un yazdığı Marcus Aurelius biyografisini okusun. Bu kitapta, Verus'un ölümünden sonra Marcus'un tek başına imparator olarak icraatları anlatılıyor. Faustina'ya yazılan bir mektuptan anlaşılacağı üzere Cassius bu dönemde başkaldırmıştı. Bu mektupta şu kısım mevcuttur: "Verus, imparatorluk tahtına çıkmak istediğine dair Avidius meselesindeki gerçeği bana yazdı. Verus'un habercilerinin Cassius hakkında haberler verdiğini duymuşsundur sanırım. O hâlde Alba'ya gel, böylece tanrıların da yardımıyla her şeye karşı hazırlıklı olalım, hiçbir şeye karşı da korkak olmayalım". Faustina'yı karalamak isteyen Marius Maximus'un, onun göz yumması yüzünden Cassius'un tahtı gasp etmeye kalkıştığını söylemesine karşın işte bu mektuplardan anlaşıldığı üzere kadının bu olaydan habersiz olduğu ortadadır. Çünkü, Marcus'un Cassius'u ağır bir şekilde cezalandırmasını istediği Faustina'nın kocasına yazmış olduğu bir mektubu daha vardır. Bu mektubun bir kısmında kadın şöyle diyor: "Emrettiğiniz gibi yarın Albanum'a geleceğim. Fakat, eğer çocuklarınızı seviyorsanız, sizden bu asileri oldukça sert bir şekilde cezalandırmanızı istiyorum. Zira komutanların ve askerlerin, eğer kendileri ezilmemişse başkalarını ezme gibi kötü bir alışkanlığı vardır".

X. Faustina'dan Marcus'a aynı konuda başka bir mektup daha vardır: "Celsus başkaldırdığında[24] annem Faustina, babanız Pius'tan ilk önce kendi akrabalarıyla daha sonra da yabancılarla hakkaniyetli bir şekilde ilgilenmesini istemişti. Zira kendi karısını ve çocuklarını düşünmeyen hiçbir imparator hakşinas değildir. Oğlumuz Commodus'un ne kadar genç olduğunu, damadımız Pompeianus'un da artık yaşını almış ve yabancı biri olduğunu görün. Avidius Cassius ve suç ortaklarına gerekenleri yapın. Size hoşgörü göstermeyenlere, muzaffer oldukları takdirde bana ve çocuklarımıza da hoşgörü göstermeyecek olanlara siz de hoşgörü göstermeyin. Kısa süre içinde, gittiğiniz yolda sizi takip edeceğim; Formiae'daki konağa, kızımız

24 Bu isyana dair herhangi bir şey bilinmiyor. *L.*

Fadilla[25] hastalandığı için gelemedim. Fakat sizi Formiae'da bulamazsam Capua'ya geleceğim, burası bu sıkıntılı dönemlerimizde bana ve çocuklarımıza yardım sağlayabilir. Genç bir kızı nasıl tedavi edeceğini bilmeyen Pisitheus'a hiçbir şekilde güvenmiyorum. Calpurnius bana mühürlü bir mektup verdi; eğer burada oyalanırsam, bildiğiniz üzere güvenilir birisi olan eski haremağası Caecilius vasıtasıyla bu mektuba cevap yazacağım. Ayrıca, Avidius Cassius'un karısının, çocuklarının ve damadının senin hakkında söyledikleri şeyleri sözlü bir şekilde bildireceğim".

XI. Bu mektuplardan Faustina'nın Cassius ile bir dolap çevirmediği, tam tersi ısrarla onun cezalandırılmasını istediği anlaşılır. Gerçekten de, Marcus herhangi bir yaptırım uygulama niyetinde olmadığında ve daha bağışlayıcı olmayı düşündüğünde ona intikam almanın gerekli olduğunu ısrarla belirten kendisiydi. Şu mektup, Antoninus'un karısına verdiği cevabı içerir: "Kocanız ve çocuklarınız hakkında gerçekten çok endişe ediyorsunuz, değerli Faustinam. Ben Formiae'da iken, Avidius'un suç ortaklarından intikam almam için ısrar ettiğiniz mektubunuzu tekrar tekrar okudum. Ben yine de karısının, çocuklarının ve damadının hayatlarını bağışlayacağım ve senatoya aşırı ölçüde müsadere yapılmasını veya zalimce bir cezayı yasaklayan bir mektup yazacağım. Çünkü merhamet göstermek kadar bir Roma imparatorunu insanlara sevdiren başka hiçbir şey yoktur. Bu özellik Caesar'ın ve Augustus'un tanrısallaştırılmasını sağlamıştır, ayrıca diğerlerinden ziyade bu özellik, babanızı Pius unvanı ile onurlandırmıştır. Eğer savaş benim fikirlerim doğrultusunda yönetilseydi Avidius öldürülmemiş olurdu. Bu yüzden endişe etmeyiniz;

Tanrılar beni korusun, onlar benim erdemli oluşuma değer versin.[26]

Damadımız Pompeianus'u gelecek yılın konsülü olarak atadım". İşte Antoninus karısına böyle yazmış.

25 Marcus Aurelius'un dördüncü çocuğu, Arria Fadilla. *L.*

26 Horat. *Odes* I. 17, 13.

XII. İmparatorun senatoya nasıl bir söylev verdiğini bilmek de önemlidir. Marcus Antonius'un söylevinden bir kısım şöyledir: "Öyleyse, zaferimizin kutlamasının bir karşılığı olarak damadım Pompeianus'u konsül adayı olarak gösteriyorum, seçilmiş senatörler. Kendisi, uzun bir süredir konsüllükle ödüllendirilen yaşa gelmiş birisi olarak, devlet tarafından hak ettikleri şeyin kendilerine verilmesi gerektiği cesur adamların bulunduğundan farklı bir konumdadır. Cassius'un isyanı konusuna gelince, sertliğinizi bir kenara bırakmanızı, benim gibi -daha doğrusu sizin gibi- erdemli ve merhametli olmanızı ve senatonun hiç kimseyi idama mahkûm etmemesini istiyor ve talep ediyorum, seçilmiş babalar. Hiçbir senatör cezalandırılmasın, hiçbir asilin kanı dökülmesin, sürgün edilenler evlerine geri dönsün ve kara listeye alınanlar da mallarını geri alsın. Keşke birçok kişiyi mezarlarından geri çağırabilsem! Kişisel bir hata yüzünden intikam almak hiçbir zaman bir imparatoru memnun etmez, zira intikam ne kadar adil olursa o kadar sert gözükür. İşte bu yüzden Avidius Cassius'un oğullarını, damadını ve karısını affedeceksiniz. Neden affedin diyorum? Çünkü onlar hiçbir şey yapmadı. Bu yüzden bırakın, Marcus'un yönetimi altında yaşadıklarını bilerek güvenli bir şekilde hayatlarını sürsünler. Her birine hak ettikleri ölçüde verilen ailelerinin mülküne sahip olarak yaşasınlar. Altın, gümüş ve kıyafetlerin tadını çıkarsınlar. Zengin ve güvende olsunlar, diledikleri yere gitme konusunda sınırsız ve özgür olsunlar, bütün toplumların gözleri önünde benim ve sizlerin hoşgörüsünü taşısınlar. Kara listeye alınmış kişilerin çocuklarına ve karılarına müsamaha göstermek, öyle büyük bir merhamet örneği de değildir, seçilmiş senatörler. Senatör ve atlı sınıfından olan bu suç ortaklarını idamdan, kara listeye almaktan, korkudan, onurlarının zedelenmesinden, iftiradan ve bütün haksızlıklardan korumanızı ve tahtı ele geçirmek isteyen kişinin tarafında yer alarak çıkan ayaklanmada can vermiş kişilerin, öldürülmüş olmasına rağmen yine de onlara itibar edilmesini benim hükümdarlığıma bahşedin".

XIII. Senato, imparatorun bu merhametli davranışını şu methiyeyle onurlandırdı: "Yurtsever Antoninus, tanrılar sizi korusun.

Merhametli Antoninus, tanrılar sizi korusun. Merhametli Antoninus, tanrılar sizi korusun. Siz meşru olan şeyleri istediniz, biz ise gereken şeyleri yaptık. Commodus için meşru imparatorluk yetkisini istiyoruz. Neslinizi güçlendiriniz. Evlatlarımızın güven içinde olmasını sağlayınız. Meşru bir imparatorluğu hiçbir şiddet yıkamaz. Commodus Antoninus için *tribunus* yetkisi istiyoruz, sizin varlığınızı talep ediyoruz. Felsefeniz, sabrınız, ilkeleriniz, asilliğiniz, safiyetiniz çok yaşasın! İçteki düşmanlarınızı yener, dıştaki düşmanlarınızı ezer geçersiniz, tanrılar sizi korusun!".

Böylece Avidius Cassius'un nesli güven içinde yaşadı ve kamu görevlerine kabul edildi. Fakat, tanrısal babasının ölümünden sonra Commodus Antoninus, sanki bir ayaklanma çıkarmışlar gibi bu kişilerin diri diri yakılmasını emretti.

Avidius Cassius'a dair işte bunları öğreniyoruz. Daha önce söylediğimiz gibi karakteri sürekli değişmesine karşın daha çok zalimliğe ve acımasızlığa yatkın biriydi. Eğer ki tahtı ele geçirmiş olsaydı merhametli ve iyi bir imparator olmazdı fakat faydalı ve üstün bir imparator olabilirdi.

XIV. Cassius'un, kendisini imparator ilan ettikten sonra damadına yazmış olduğu şöyle bir mektubu vardır: "Zenginlik için açgözlü olan ve zenginleşen kişilerden çeken bir devlet ne kadar da acınasıdır! Marcus gerçekten de üstün bir insan, fakat 'merhametli' olarak anılmak isteyen ve bu yüzden hayatlarını onaylamayacağı kişilerin hayatını yaşamaktan çeken birisi. İsmini boşu boşuna taşıdığımız Lucius Cassius nerede? Cato Censorius olan ünlü Marcus nerede?[27] Atalarımızın bütün o disiplini nerede? Gerçekten de bu disiplin uzun süre önce ölmüş, şimdi hiç istenmiyor bile. Marcus Antoninus, merhamet, ruh, erdemler ve adalet üzerine felsefe yapıyor ve bu konular üzerine çalışıyor fakat devlet için hiçbir şey düşünmüyor. Senin de gördüğün üzere, devletin kadim yapısına geri dönmesi için

27 Yaşlı Cato olarak bilinen Marcus Porcius Cato; Roma geleneklerine bağlı bir kişi olarak kabul edilir. Burada Marcus adı ile imparator Marcus Aurelius'a da gönderme yapılıyor.

daha çok kılıca, daha çok kurala ihtiyaç var. Şüphesiz, eyaletlerin sırf sefahat içinde yaşasınlar ve zenginleşsinler diye kendilerine senato ve Antoninus tarafından verildiğine inanan kişileri prokonsül ya da vali olarak kabul edebilir miyim? Bizim filozofun muhafız alayı komutanının, atamasının yapılmasından üç gün önce bir dilenci ve yoksul olduğunu ve birdenbire zengin olduğunu duymuşsundur. Soruyorum sana, devletin hayati kademeleri ve eyalet görevlilerinin paraları nasıl oluyor da böyle oluyor? O zaman bırakalım zengin olsunlar, bırakalım servet edinsinler. Zamanla devlet hazinesini tıka basa dolduracaklardır.[28] Tanrılar hep iyi insanların tarafını tutar. Cassius ailesi devleti, klasik imparatorluk dönemine geri getirsin!". Cassius'un bu mektubu onun bir imparator olması hâlinde ne kadar katı ve sert olacağının göstergesidir.

28 Yasa dışı yollarla kazandıkları paraları geri vermeye zorlanacakları kast ediliyor. *L.*

COMMODUS ANTONINUS

Yazan: AELIUS LAMPRIDUS

I. Commodus'un soyu, Marcus Aurelius'un biyografisinde yeteri kadar incelendi. Kendisi, iki kardeşi Antoninus ile birlikte, babası ve amcasının konsül olduğu yılın[1] 31 ağustos günü, söylendiğine göre annesinin babasının doğduğu yer olan Lavunium'da doğdu. Faustina, Commodus'a ve kardeşine hamile olduğu zaman bir keresinde rüyasında, birinin diğerinden daha vahşi olduğu iki tane yılan doğurduğunu görmüştü. Commodus'u ve Antoninus'u doğurduktan sonra, astrologların Commodus'la eşit derecede bir yıldız falı tahmin ettiği Antoninus yalnızca dört yıl yaşayabildi. Antoninus'un ölümünden sonra imparator Marcus, Commodus'u kendi yöntemleriyle ve en iyi ve en ünlü öğretmenlerle eğitmeye çalıştı. Commodus'un Yunan edebiyatında öğretmeni Onesicrates, Latin edebiyatında ise Antistius Capella'ydı; retorik öğretmeni de Ateius Sanctus idi.

Fakat bu disiplinlerdeki öğretmenlerin Commodus'a hiçbir faydası olmamıştır. Zira en küçük yaşlarından itibaren Commodus adi, kötü huylu, zalim, uçarı, ağzı bozuk ve ahlâksız biriydi. O zaman bile, bir imparatorun konumuna yakışmayacak bazı konularda uzmandı.

1 161 yılı.

Şarap kadehleri yapabiliyor, dans edebiliyor, şarkı söyleyebiliyor, soytarılığını ve gladyatör oyunlarını kusursuz icra ediyordu. On iki yaşına geldiğinde Centumcellae'da[2] zalimliğine dair bir belirti verdi. Banyo yapacağı zaman su ılıdığında hamamcının ocağa atılmasını emretmişti. Bunun üzerine bunu yapması kendisine emredilen köle, ortaya çıkan pis koku dolayısıyla Commodus'un cezanın yerine getirildiğine inanması için ocakta bir koyun derisi yakmıştı.

Commodus henüz çocukken, kardeşi Verus ile birlikte Caesar ismini aldı. On dört yaşına geldiğinde de ruhban heyetine yazıldı.

II. Gençlik togasını giydiği zaman, genç atlı sınıfının -trossuli-[3] liderlerinden biri seçildi. Hâlâ *praetexta* toga giyerken bahşiş dağıttı ve Traianus Bazilikasında başkanlık yaptı. Romulus'un sırra kadem bastığı gün olan 7 temmuzda,[4] Cassius'un Marcus'a başkaldırdığı sırada toga giydi. Artık askerlerin takdirine emanet edildiği zaman babası ile birlikte Suriye ve Mısır'a yola çıktı ve yine babasıyla Roma'ya geri döndü. Daha sonra kendisine, bu görev için gerekli olan yaş kanunundan muafiyet tanındı ve konsül oldu. Pollio ve Aper'in konsül olduğu yılın[5] 27 kasım günü ise babası ile birlikte imparator olarak anıldı[6] ve onunla bir zafer alayı düzenledi. Bunu da senato kararlaştırmıştı. Daha sonra babası ile birlikte Cermen savaşı için yola çıktı.

Commodus, hayatında kendisine yol göstermesi için ayarlanan onurlu insanlara daha fazla dayanamadı ve en kötücül insanları tuttu; azledilmeleri durumunda bunlar için hasta olacak kadar çok özlem duyardı. Bu insanlar, babasının gösterdiği müsamaha sayesinde görevlerine geri getirildiğinde imparatorluk sarayında onlar için daima aşevleri ve genelevler bulundururdu. Commodus, edep veya harcamalar konusunda hiçbir şey umursamazdı. Kendi evinde zar oyunu

2 Bugünkü Civitavecchia.

3 Bir Etrüsk şehir olan *Trossulum*'dan gelen isim; eskiden Roma süvarilerine böyle deniyordu.

4 Roma'nın kurucusu ve ilk kralı olan Romulus, 7 temmuz günü esrarengiz bir şekilde ölmüştü.

5 176 yılı.

6 Marcus Aurelius'un kazandığı zaferlerden sonra düzenlediği zafer alayında. *L.*

oynardı. Olağanüstü güzellikteki kadınları, iffetlerinin bozulması için bir tür genelevde, tıpkı satın alınmış fahişeler gibi bir arada tutardı. Pazar pazar gezen tüccarları taklit ederdi. Kendisi için at arabalarına bakım yaptırırdı. Bir at arabacısı kıyafetiyle at arabası sürer, gladyatörlerle yaşar ve bir pezevengin hizmetkârı gibi davranırdı. Öyle ki onun, talihin kendisini yükselttiği yüce bir makamdan ziyade alçak bir hayat yaşamak için doğmuş olduğunu sanırdınız.

III. Commodus, babasının kıdemli hizmetkârlarını azletti ve artık yaşlanmış olan dostlarını da başından savdı. Ordulara komuta eden Salvius Iulianus'un oğlunu zamparalık yoluna sokmaya çalıştı fakat başaramadı, bunun üzerine Iulianus'a karşı dolap çevirmeye başladı. En onurlu kişilerin, aşağılama veya hak ettiklerinden daha düşük görevler verme yoluyla onurunu zedeledi. Tiyatro oyuncuları tarafından ahlâksız bir adam olarak anıldı. Bunun üzerine onları öyle bir sürgün etti ki bir daha asla sahneye çıkamadılar. Babasının neredeyse sonuca erdirdiği savaşı terk etti, düşmanların koşullarına uydu ve Roma'ya geri döndü. Roma'ya döndükten sonra, ahlâksızlık konusunda partneri olan Saoterus ile zafer alayı düzenledi, onu at arabasında yanına oturttu ve sık sık herkesin gözü önünde öptü. Aynı şeyi orkestrada da yaptı. Şafak vaktine kadar içmek ve Roma İmparatorluğunun kaynaklarını çarçur etmekle kalmaz, akşamları da tavernalarda ve kerhanelerde sürterdi. Kendi suçlarının ortakları olan veya suçlular tarafından kendisine önerilen adamları eyaletleri yönetmek için gönderirdi. Senatonun o kadar çok nefretini kazandı ki o da karşılığında senatör sınıfının yok olması için zalimce bir öfkeye kapıldı ve hor görüldüğü için iyice zalimleşti.

IV. Commodus'un eylemleri en sonunda, muhafız alayı komutanı Tarruntenius Paternus'un da desteğini alan Quadratus ve Lucilla'yı bir suikast planı yapmaya itti. Commodus'u öldürme görevi, bir akrabası olan Claudius Pompeianus'a verilmişti. Bunu gerçekleştirmek için fırsat eline geçtiği zaman kılıcını çekerek Commodus'a doğru yürüdü ve "Bu hançeri sana senato gönderdi" lafıyla haykırarak ahmakça her şeyi açığa vurdu. Bu şekilde, kendisiyle birlikte

birçok kişinin de yer aldığı bu komployu gerçekleştiremedi. Bu olayın ardından ilk olarak Pompeianus ve Quadratus, daha sonra da Norbana, Norbanus ve Paralius idam edildi. Paralius'un annesi ve Lucilla da sürgüne gönderildi.[7]

Bundan sonra muhafız alayı komutanları, Commodus'a duyulan öfkenin, Roma halkının gücüne katlanamadığı Saoterus'tan kaynaklandığını fark edince, bir kurban kesme bahanesiyle bu adama saraydan çıktığı esnada nazikçe eşlik ettiler. Daha sonra Saoterus'u, malikanesine geri dönerken kişisel hizmetkârları vasıtasıyla öldürttüler. Ne var ki bu eylem Commodus'u, kendisine yapılan komplodan daha fazla öfkelendirdi. Commodus'a karşı planlanan suikast girişiminde suç ortağı olduğuna inanılan, bu komplo için büyük bir ceza verilmemesi için uğraşan ve Saoterus'un cinayetinin azmettiricisi olan Paternus, Tigidius'un kışkırtmasıyla, kendisine erguvan çizgili tunik bahşedilerek[8] muhafız alayı komutanlığından azledildi. Bundan birkaç gün sonra Commodus, onu komplo kurduğu yönünde suçladı; Paternus'un kızının, Iulianus'un tahta geçmesi amacıyla Iulianus'un oğluyla nişanlandığını söylüyordu. İşte bu sebeple Paternus'u, Iulianus'u ve ayrıca, imparatorluk yazışmalarından görevli olan Paternus'un son derece yakın arkadaşı Vitruvius Secundus'u da idam ettirdi. Ayrıca, Quintilius hanesinin kökünü kazıdı,[9] çünkü söylendiğine göre Condianus'un oğlu Sextus,[10] ölü numarası yaparak bir isyan çıkarmak için kaçmıştı. Vitrasia Faustina, Velius Rufus[11] ve senatör sınıfı mensubu Egnatius Capito da idam edildi. Konsüller Aemilius Iuncus ve Atilius Severus da[12] sürgüne gönderildi. Commodus birçok kişiye çeşitli yollarla öfkesini yansıttı.

---

7 Lucilla Capri'ye sürgün edildi ve orada da idam edildi. *L.*

8 Erguvan rengi imparatorlara ait bir renkti, fakat üst düzey senatörlere bu şekilde büyük bir imtiyaz tanınabiliyordu.

9 İki kardeş olan Sextus Quintilius Condianus ve Sextus Quintilius Valerius Maximus kast ediliyor. Dio'ya göre (LXXII. 5. 4) kendilerinden şüphelenilmesini sağlayan şey ünleri ve servetleriydi. *L.*

10 Daha doğrusu, Quintilius Valerius Maximus'un oğlu ve 180 yılı konsülü. Babası ve amcasına açılan davada kendisi de yer alıyordu. *L.*

11 178 yılı konsülü. *L.*

12 Bunların konsüllük yılları bilinmiyor. *L.*

V. Commodus, bu olaydan sonra halk arasına artık kolayca çıkmaz ve ayrıca daha öncesinde Perennis'in eline geçmedikçe asla gelişmelerden haberdar edilmez oldu. Zira, onun karakterini iyi tanıyan Perennis kendisini güçlendirmenin bir yolunu bulmuştu: Commodus'u, kendisini sefahate adaması yönünde ikna ederken o, bütün devlet işleriyle ilgileniyordu. Bu, Commodus'un seve seve kabul ettiği bir şeydi. İşte bu anlaşmayla Commodus, güzellikleriyle öne çıkan, hem evli kadınlardan hem de fahişelerden seçilip bir araya getirilen üç yüz kadar metresle ve ayrım gözetmeksizin halktan ve asillerden, yalnızca vücutlarının güzelliği baz alınarak zorla veya satın alma yoluyla topladığı üç yüz kadar yeni yetişkinliğe girmiş kişilerle saraydaki ziyafetlerde ve hamamlarda azgın bir şekilde eğlendi. Bu esnada, kurban törenindeki bir hizmetkâr gibi giyinerek kurbanlar kesti. Arenada meçlerle, bazen de bilenmiş kılıçlarla, gladyatör gibi davranan hizmetkârları ile savaşırdı. Tüm bu sürede Perennis bütün gücü kendisinde toplamıştı. Kimi istiyorsa öldürüyor, birçok kişiyi soyuyor, bütün kanunları çiğniyor ve bütün ganimeti kendi cebine atıyordu.[13] Commodus ise kız kardeşi Lucilla'yı, Caprea'ya sürgün ettikten sonra öldürttü. Söylendiğine göre diğer kız kardeşlerini de ayarttıktan sonra, babasının kuzeniyle bir aşk yaşadı ve hatta annesinin ismini de metreslerinden birine verdi. Zina yaparken yakaladığı karısını[14] evinden kovdu. Ardından sürgüne gönderdi ve sonra da öldürttü. Metreslerine kendi gözleri önünde tecavüz edilmesini emretti. Genç oğlanlarla samimiyet yaşamaktan da hiç utanmıyordu, vücudunun her bir parçasını her iki cinsiyetten kişilerle de kirletiyordu.

Bu dönemde, daha önce kendi oğlu bir hançerle Commodus'u öldürmek istemiş olan Claudius da güya haydutlar tarafından öldürüldü,[15] ayrıca çok sayıda senatör ve varlıklı kadın da adaletsiz bir şekilde idam edildi. Bir miktar eyalet görevlisi de zenginlikleri yüzünden Perennis tarafından suçlandı ve daha sonra soyuldu veya

13 Öte yandan Dio, yönetiminin dürüstlük ve itidalle bilindiğini söyler. *L.*

14 Crispina. *L.*

15 Burada bir yanlış var; zira Claudius Pompeianus 193 yılında hâlen hayattaydı. Yazar, babası ile aynı isimdeki oğlunu karıştırmış olabilir. *L.*

öldürüldü. Uydurma bir suçlamanın bile töhmeti altında olmayan bazı kişiler dahi, Commodus'u varisçileri olarak adlandırmak istemedikleri için suçlandılar.

VI. Aynı zaman içinde Sarmatia'da başka komutanlar tarafından alınan başarılar Perennis tarafından kendi oğluna atfedildi.[16] Bununla birlikte, o kadar gücü elinde tutmasına karşın Perennis, Britanya'daki savaşta[17] çok sayıda senatörü azlettikten sonra atlı sınıfından kişileri askerlerin komutasına atadığı için[18] birdenbire, bu mesele ordunun *legatus*ları tarafından rapor edildiğinde vatan haini ilan edildi ve bunun üzerine parçalara ayrılarak öldürülmek üzere askerlere teslim edildi. Commodus onun yerine, kâhyalarından biri olan Cleander'i[19] getirdi.

Perennis ve oğlu öldürüldükten sonra Commodus, güya eski durumları yeniden tesis ediyormuş gibi, kendi otoritesi olmadan uygulandıklarını bahane ederek çok sayıda yaptırımı ilga etti. Fakat, kötü eylemleri için duyduğu pişmanlığını otuz günden daha uzun sürdüremedi ve Cleander vasıtasıyla, yukarıda bahsedilen Perennis aracılığıyla yaptığından çok daha zalim işler yapmaya başladı. Cleander, bu güçlü konuma Perennis'in yerine geçmesine rağmen, *praefectus*lukta kendisinin yerine geçen, söylendiğine göre bu makamda muhafız alayı komutanı olarak yalnızca sekiz saat boyunca kalmış, diğer adı Niger olan kişiydi. Gerçekten de

16 Herodianus'a göre (I. 9) Illyria birliklerinin komutasında olan Perennis'in oğlu, Commodus'u tahttan indirmek için orduda bir komplo tertip etmişti, fakat komplosunun öğrenilmesi sonunu getirmişti. *L.*

17 184 yılında. Dio'ya göre (LXXII. 8) Hadrianus Duvarı'nın kuzeyinde yaşayan Britanyalılar eyalete akın yapmış ve bir Roma ordusunu imha etmişti. En sonunda Ulpius Marcellus bunları yenmiş ve Commodus da yedinci kez imparator olarak selamlanıp Britanya fatihi unvanını kazanmıştır. *L.*

18 III. yüzyıl ile birlikte imparatorluğun bütün bölgelerinde, senatör sınıfından gelen komutanların yerini atlı sınıfından gelenler almaya başlamıştır. *L.*

19 Bir köle olarak Roma'ya getirilmiş bir Frigyalı olan bu adam, özgürlüğünü elde ettikten sonra saraya girmiş ve selefi Saoterus'un sonunu getirdikten sonra kâhya olmuştur. Ayrıca Perennis'in de sonunu getiren Cleander, 186 yılında *praefectus* olduğu zamana kadar kâhya olarak büyük etki bırakmıştı. Bkz. *Hdn.* I. 12, 3; *Dio*, LXXII. 12, 2; 9, 3. *L.*

muhafız alayı komutanları saatlik ve günlük olarak değişiyor, bu sırada Commodus da daha önce yaptığından çok daha kötü eylemler gerçekleştiriyordu. Marcius Quartus beş günlüğüne muhafız alayı komutanlığı yaptı. Bundan sonra bu göreve gelecek olan kişiler Cleander'in keyfine göre ya göreve devam etti ya da idam edildi. Cleander'in bir baş işaretiyle azatlılar bile senatoya ve *patriciuslara* kaydedilebiliyordu. Tarihte ilk defa bir yılda yirmi beş tane konsül oldu. Eyaletler için yapılan bütün atamalar parayla satılıyordu. Cleander para için her şeyi satıyordu. Sürgünden geri çağrılan kişilere onurlar bahşetti, mahkemelerin verdiği kararları iptal etti. Commodus'un ahmaklığı yüzünden Cleander'in gücü o kadar büyümüştü ki, olup biten her şeyi imparatora aktaran ve rapor eden Commodus'un kız kardeşinin kocası Burrus'u, imparatorluk tahtına meylettiği töhmetinde bıraktı ve idam ettirdi. Dahası Burrus'u savunan birçok kişiyi de aynı şekilde infaz ettirdi. Bu kişilerin arasında muhafız komutanı Aebutianus da vardı. Onun yerine Cleander, kendisinin seçtiği iki kişi ile birlikte bizzat bu göreve getirildi. Yine o zaman da tarihte ilk defa olmak üzere aynı anda üç tane muhafız alayı komutanı olmuştu, bunların arasında "Hançerci" unvanı olan bir de azatlı vardı.[20]

VII. Ne var ki Cleander'in sonu da hak ettiği gibi oldu. Entrikalar çevirerek, Arrius'un Asya'daki prokonsüllüğü sırasında mahkûm etmiş olduğu Attalus'tan intikam almak için Arrius Antoninus'u sahte suçlamalarla idam ettirdi. Bunun üzerine Commodus artık çileden çıkmış halkın öfkesine dayanamadı ve Cleander'i cezalandırması için onlara teslim etti.[21] Aynı sırada Apolaustus ve bir miktar saray mensubu azatlı da idam edildi. Cleander, diğer rezilliklerinin yanı sıra Commodus'un bazı metreslerini de ayarttı ve bunlardan oğlan çocuklar peydahladı. Kendisinin ölümünden sonra bu çocuklar da anneleriyle beraber idam edildi.

20 Cleander kast ediliyor. Hançer, muhafız alayı komutanlarının simgesiydi. *L.*

21 189 yılında tahıl kıtlığından ötürü halk isyan çıkarmış ve bunun sorumlusu olarak da Cleander'i görmüştü. Bkz. *Dio*, LXXII. 13. *L.*

Commodus, Cleander'in yerine Iulianus ve Reguillus'u getirdi.[22] Fakat bunları da daha sonra mahkûm edecekti. Bu adamlar idam edildikten sonra Silanus ailesinin iki mensubu, Servilius[23] ve Dulius'u aileleriyle birlikte, Antius Lupus'u, Petronius ailesinin iki mensubu Mamertinus ve Sura'yı[24] ve ayrıca, annesi kendi kız kardeşi olan Mamertinus'un oğlunu da idam ettirdi. Daha sonra, aynı anda konsül olmuş olan altı tane eski konsülü, yani Allius Fuscus, Caelius Felix, Lucceius Torquatus, Larcius Eurupianus, Valerius Bassianus ve Pactumeius Magnus'u[25] aileleriyle birlikte idam ettirdi. Asya'da, prokonsül olan Sulpicius Crassus, Iulius Proculus ve eski konsül Claudius Lucanus'u da aileleriyle birlikte öldürttü. Achaia'da da babasının kuzeni Annia Faustina[26] ve diğer sayısız kişiyi de idama mahkûm etti. Commodus, Roma İmparatorluğunun gelirleri kendi masraflarını karşılamakta yetersiz olduğu için on dört kişiyi daha öldürtmeye yeltendi.

VIII. Bu esnada, eskiden annesinin âşığı olan bir adamı[27] konsüllüğe atadığı için senato Commodus'a alaycı bir şekilde Pius unvanı verdi.[28] Perennis'i öldürttükten sonra da, birçok vatandaşın öldürülmesinden sorumlu olduğundan, ikinci bir Sullaymış gibi Felix unvanını aldı.[29] Bu sırada, şansa bakın ki Pius ve Felix olarak adlandırılan Commodus, söylendiğine göre birçok kişiyi idam ettirmesinin bir özrü olarak kendi hayatına karşı bir komplo kurmuş. Fakat gerçekte, kısa süre sonra intihar etmiş, yakınlarını ve Commodus'un kız

22 Iulianus'un ölümü için bkz. *Dio*, LXXII. 14, 1. Buradaki Iulianus muhtemelen Lucius Iulius Vehilius Gratus Iulianus idi. *L.*

23 Bir ihtimalle 188 yılı konsülü Marcus Servilius Silanus.

24 182 ve 190 yılları konsülleri kardeşler Marcus Petronius Sura Mamertinus ve Marcus Petronius Sura Septimianus. *L.*

25 183 yılı konsülü. *L.*

26 Marcus Aurelius'un amcası M. Annius Libo'nun kızı. *L.*

27 Muhtemelen L. Tutilius Pontianus Gentianus. *L.*

28 Daha önce de belirtildiği üzere Latincede *pius* sıfatı "dindar, vatansever" anlamına geliyor. Bu şekilde tam olarak ne amaçlandığı kesin değildir.

29 MÖ I. yüzyılda yaşamış ünlü Romalı asker ve devlet adamı Sulla, *dictator* olunca muhaliflerinin büyük kısmını acımasızca yok etmişti ve Felix yani 'mutlu, bahtlı' unvanı almıştı.

kardeşi Lucilla'yı da öldürmüş olan Alexander[30] vakası haricinde bir şey gerçekleşmedi. Commodus, kendisine dalkavukluk yapmak isteyen kişiler tarafından Britanya Fatihi olarak adlandırıldı, ne var ki Britanyalılar kendisine karşı bir imparator seçmek bile istemişti.[31] Ayrıca, Lanuvium'daki amfitiyatroda vahşi hayvanları öldürdüğü için Romalı Herkül unvanını dahi aldı. Gerçekten de kendi malikânesinde vahşi hayvanlar öldürmek onun âdetiydi. Commodus ayrıca çılgınca, Roma şehrinin "Commodus'un Kolonisi" olarak yeniden adlandırılmasını istiyordu. Söylendiğine göre bu deli saçması fikir Marcia'nın[32] tatlı sözlerini dinlerken kendisine gark olmuş. Hipodromda at arabası sürmek de istiyormuş. Hatta bir keresinde Dalmatia tarzı kıyafetle[33] halkın arasına çıkmış ve bu şekilde at arabacılarına başlama işareti vermiş. Gerçekten de senatoya, Roma'yı "Commodus'un Kolonisi" olarak adlandırmaya dair teklifini sunduğunda senato, anlaşıldığı kadarıyla istihza amacıyla bu teklifi kabul etmekle kalmamış, ayrıca kendisini de "Commodus'un senatosu" olarak adlandırarak, onu Herkül ve "tanrı" diye tanımlamış.

IX. Commodus, bir geziye çıkmak için gereken parayı alabilmek amacıyla bir defasında Afrika'ya gidiyor numarası yapmış, daha sonrasında aldığı bu paraları yola için değil, ziyafetlerde ve oyunlarda harcamış. Commodus, incir ağacından yapılan zehirle, muhafız alayı komutanı Motilenus'u öldürtmüş. Herkül'ünkü gibi kendisinin de heykellerinin yapılmasına izin vermiş, sanki tanrıya yapılıyormuş gibi kendisine kurban kesilmiştir. Commodus ayrıca birçok kişiyi daha öldürmeyi planlamıştı. Fakat bu planı, öldürülecek kişilerin isimlerinin yazıldığı bir tableti yatak odasından atan genç bir hizmetkârı tarafından açığa çıkmıştı.

30 Suriye'deki Emesa doğumlu Iulius Alexander. Dio'ya göre (LXXII. 14, 1-3) bu adam sırf at üstünde bir aslanı vurarak öldürdüğü için infaz edilmesi emredilmişti. Alexander, kendisini infaz etmesi için gönderilenleri öldürüp kaçmış, fakat daha sonra yakalanmıştır. *L.*

31 Muhtemel bir isyan kast ediliyor. *L.*

32 Daha sonra kendisine karşı kurulan komploda yer alan metresi. *L.*

33 Dizlere kadar uzanan uzun kollu tunik. *L.*

Commodus Isis'e öylesine tapınıyordu ki kafasını bile tıraş ediyor ve Anubis'in[34] bir imgesini taşıyordu. Zalimliğe duyduğu tutku yolunda, Bellona'ya tapınan kişilerin kollarından birisini kesmesini,[35] Isis'e tapınanların da ölüm raddesine kadar göğüslerine çam kozalağı ile vurmasını emrediyordu. Anubis'in bir imgesini taşıdığı zaman, bu heykelin kafasıyla Isis'e tapınan kişilerin kafalarına vuruyordu. Bir kadın gibi giyinerek veya aslan postuyla donanarak yalnızca aslanlara değil birçok kişiye de tokmakla vuruyordu. Topal ve yürüyemeyen birçok kişiyi, bu insanların yılan gibi gözükmesi için ayaklarını dizlerine kadar sargı ve bandajlarla örterek dev gibi giydiriyor ve attığı oklarla bitkin düşürüyordu. Mithras[36] kültüne, gerçek anlamda cinayet işleyerek hakaret ediyordu; oysaki bu kültte bir korku yaratacak bir şey söylemek veya böyle olacakmış gibi yapmak gelenekseldi.

X. Commodus çocukken bile pisboğaz ve ahlâksız biriydi. Gençliğinde her sınıftan insanı kendisiyle beraber rezil rüsva etmiş ve karşılığında da onlar tarafından rezil edilmiştir. Her kim kendisiyle alay etmişse onu vahşi hayvanlara atmıştır. Caligula'nın hayatını yazan Tranquillus'un yazdığı bir kitabı[37] okumuş bir adamın, sırf Caligula kendisi ile beraber aynı gün doğdu diye vahşi hayvanlara atılmasını emretmişti. Ayrıca eğer herhangi bir kişi ölmek istediğini dile getirirse, bu konuda gönülsüz olsa bile onun ölümünü hemen hızlandırıyordu.

Commodus şakacı olduğunda bile yıkıcı biriydi. Bir keresinde, saçında birkaç beyazın olduğunu fark ettiği bir adamın kafasına, siyah saçının arasında kurtları andıran bir sığırcık koymuş ve solucan aradığını sanan bu kuşun gagalayışı yüzünden adamın kafasının irin

34 Mısır mitolojisinde ölüm ve cenaze tanrısı.

35 Bellona kültü, Sulla zamanında (MÖ I. yüzyıl) Küçük Asya'dan Roma'ya gelmişti. Bu kültte mistik müzikler ve danslar vardı.

36 Pompeius zamanında (MÖ I. yüzyıl) kültü Roma'ya gelmiş Pers tanrısı. MS I. yüzyıl sonlarına doğru oldukça popülerleşmişti. Sonraki iki yüzyıl boyunca bu kült *Sol Invictus Mithras* olarak iyice yayılmıştı ve Hıristiyanlığın en korkutucu rakibiydi. *L.*

37 Ünlü biyografi yazarı Suetonius kast ediliyor.

toplamasına yol açmıştı. Bir keresinde de oldukça şişman bir adamın göbeğini ortasından kestirmişti, bunun sonucunda adamın bağırsakları dışarı fırlamıştı. Başkalarını da, gözlerinden birisini oyup kopardıktan veya ayaklarından birisini kestikten sonra tek gözlü veya tek ayaklı bırakmıştır. Bütün bunlara ek olarak birçok kişiyi, bazıları kendi huzuruna barbarların kıyafetleriyle geldi, bazıları da asil ve alımlı diye muhtelif yerlerde öldürtmüştür. Metresleri arasında, her iki cinsiyetin de cinsel organlarının ismini verdiği kişiler vardı ve bunlara öpücük kondurmayı özellikle seviyordu. Etrafında, kendisi için çok değerli, penisi birçok hayvanınkinden daha büyük olan bir adam vardı ve buna "yaban eşeği"[38] diyordu. Commodus bu adamı iyice zengin yapmış ve Kırsal Herkül[39] ruhban heyetinin başına atamıştı.

XI. Commodus'u, en pahalı yiyecekleri sık sık hayvan gübresiyle karıştırdığı ve diğerleriyle alay ederek bunların tadına bakmaktan da çekinmediği söylenir. İki tane kambur adamı, önce hardala buladıktan sonra gümüş bir tepside sunmuş, daha sonra bunları hemen terfi ettirip zenginleştirmiştir. Muhafız alayı komutanı olan Iulianus'u, adam togasını giymiş ve görevi başında olmasına rağmen havuza atmıştı. Yine Iulianus'a, zil çalarak ve yüzünü buruşturarak metreslerinin önünde çıplak bir şekilde dans etmesini emretmişti. Pişmiş bakliyat yemeği çeşitlerini nadiren ziyafetlerine kabul ederdi, amacı lüks yiyeceklerin sürekli bir şekilde bulunmasını sağlamaktı. Commodus günde yedi veya sekiz kez banyo yapardı ve banyo yaparken de yemek yerdi. Tanrıların tapınaklarına zinayla ve insan kanıyla kirlenmiş bir şekilde girerdi. Hatta bir keresinde hekim numarası yapmış, neşter kullanarak bazı kişilerde ölümcül kanamalara yol açacak kadar ileri gitmişti.

Dalkavukları bazı ayları onun onuruna yeniden adlandırdı, mesela ağustos yerine Commodus, eylül yerine Herkül, ekim yerine Invictus, kasım yerine Exsuperatorius ve aralık yerine de Amazonius

38 *Onos.*

39 Muhtemelen imparatorun taşradaki malikânelerinden birinde uygulanan bir kült.

dediler; bunlar onun lakaplarıydı.[40] Commodus, metresi Marcia'ya duyduğu aşktan ötürü Amazonius lakabını almıştı. Kadını, bir Amazon olarak portresini yaptıracak kadar seviyordu ve onun için Roma arenasına bir Amazon kılığında çıkmayı dahi istemişti.[41]

Gladyatör savaşlarına giriyordu[42] ve sanki kendisine zaferden ötürü isim verilmiş gibi büyük bir zevkle gladyatörlere verilen isimleri kabul ediyordu. Daima oyunlara katılıyordu ve böyle yaptıkça bunun kamusal anıtlara yazılmasını emrediyordu. Gladyatör gösterilerinde yedi yüz otuz beş kez savaştığı söylenir.

Commodus, Pudens ve Pollio'nun konsül olduğu yılın[43] ekim ayının on ikinci günü Caesar, daha sonrasında da Herkül ismini aldı. Maximus ve Orfitus'un konsül olduğu yılın[44] "Herkül" ayının on beşinci günü de "Cermen Fatihi" unvanını aldı.

XII. Piso ve Iulianus'un konsül olduğu yılın[45] "Invictus" ayının yirminci günü bir rahip olarak bütün kutsal rahip heyetlerine kabul edildi. Daha sonra Aelius olarak adlandırdığı ayın birinci gününden on dört gün önce Germania için yola çıktı ve aynı yıl konsül togasını giydi. Pollio ve Aper'in ikinci kez konsül oldukları yılın[46] "Exsuperatorius" ayının birinci gününden on beş gün önce babasıyla beraber imparator olarak anıldı ve aynı yıl yirmi üç aralık günü bir zafer alayı düzenledi. Orfitus ve Rufus'un konsül olduğu yılın[47] "Commodus" ayının üçüncü günü ikinci seferine çıktı. Praesens'in ikinci kez konsül olduğu yıl,[48] Romanus ayının birinci gününden on bir gün önce, artık "Commodus'un yeri" olarak anılan Palatinus

40 Aynı şeyden Dio da bahsetmiştir (LXXII. 15, 3). Roma takviminde bu aylar augustus, september, october, november ve december olarak anılıyordu.

41 Yunan mitolojisine göre sadece kadınlardan oluşan savaşçı bir toplum.

42 14 gün boyunca süren ve Commodus'un vahşi hayvanlar ve gladyatörlerle savaştığı bir eğlenceye dair başka bir anlatım için bkz. *Dio*, LXXII. 18-21.

43 166 yılı.

44 172 yılı.

45 175 yılı.

46 176 yılı.

47 178 yılı.

48 180 yılı.

Tepesi'ndeki sarayda daimî bir şekilde ağırlanmak üzere ordu ve senato tarafından karşılandı. Üçüncü kez sefere çıkma konusunda plan yapıyorken senatonun ve halkın ikna etmesiyle bundan vazgeçti. Fuscianus'un ikinci kez konsül olduğu yıl,[49] "Pius" ayının beşinci günü kendisi için kurban kesildi. Bunlara ek olarak, babasının saltanatında üç yüz altmış beş tane gladyatör savaşında dövüştüğü kayıtlarda aktarılır. Öyle ki daha sonraları, *retiarius* gladyatörlerini[50] mağlup ederek veya katlederek bu sayıyı bine çıkaracak kadar çok gladyatör ödülü kazanmıştı. Kendi elleriyle çeşit çeşit binlerce vahşi hayvan, hatta fil bile öldürmüştü. Bunları da sık sık Roma halkının gözü önünde yapıyordu.

XIII. Commodus, bu tür şeyler için oldukça dinç olmasına karşın başka şeyler için zayıf ve hastalıklıydı. Mesela, kasıklarında öyle bir çıkıntı vardı ki Roma halkı, ipek kıyafetlerinin arasından tümörü görebiliyordu. Bu konudaki çirkinliğiyle alâkalı birçok şiir dizesi vardır, Marius Maximus bunlara, Commodus'un biyografisini yazdığı kitabında övgüyle yer verir. Commodus'un vahşi hayvanları katletme konusunda yeteneği o kadar fazlaydı ki bir keresinde bir fili sırıkla delip geçmiş, bir ceylanın boynuzunu zıpkınla delmiş ve binlerce hayvanı tek bir darbeyle öldürmüştür. Arsızlığı o kadar yüksekti ki bir kadın gibi giyinerek amfitiyatroda veya tiyatroda oturup herkesin gözü önünde oldukça sık bir şekilde içki içerdi.

Mağrubiler ve Dacialılar, Commodus'un döneminde *legatus*ları tarafından mağlup edildi, çünkü Commodus, yaşamını yukarıda anlatıldığı gibi yaşıyordu. Pannonia'daki eyaletlerde barış sağlandı. Britanya, Germania ve Dacia'daki eyalet görevlileri Commodus'un imparatorluğuna karşı çıktı fakat bütün bunlar komutanları vasıtasıyla bastırıldı. Commodus, bazı belgeleri imzalama konusunda o kadar yavaş ve umursamazdı ki birçok isteğe tek bir yöntemle cevap

49 188 yılı.

50 Üzerinde ağır bir ağ olan gladyatör; bu ağla rakibini alt ederse bir hançerle onu öldürürdü.

veriyor, birçok mektupta da yalnızca "Hoşça kal" yazıyordu. Bütün resmî işler, söylendiğine göre para keselerini kabartmak için bazı kişileri mahkûm bile edebilen başka kişiler tarafından yapılıyordu.

XIV. Commodus'un umursamazlığı yüzünden bir keresinde Roma'da büyük bir kıtlık yaşandı, bunun sebebi gerçekten bir tahıl kıtlığı olması değil, o zaman devleti yönetenlerin erzak ikmalini talan etmesiydi. Her şeyi talan eden bu kişileri Commodus daha sonra idam etmiş ve mallarına da el koymuştur. Öte yandan, "Commodus'un zamanı" adı altında altın bir çağ geldiğine inanıyordu, bu yüzden fiyatlarda indirime gidilmesini emretti, fakat bu daha da büyük bir kıtlığa yol açtı.

Commodus'un saltanatında birçok kişi rüşvet yoluyla başkalarına ceza, kendilerine de dokunulmazlık verilmesini sağlamıştır. Gerçekten de Commodus, para oldu mu cezanın değiştirilmesini, gömü hakkını, suçun hafifletilmesini ve idama mahkûm edilmiş birisinin yerine başka birisini getirmeyi sağlardı. Eyaletleri ve yönetim bölgelerini satmış, bunların bir kısmı satışı yaptığı kişilere bir kısmı da kendisine düşmüştür. Onun yönetimi altında düşmanlarının ölümünü dahi satmıştı. Hatta azatlılar, mahkeme sonuçlarını bile parayla satmıştır. *Praefectus*ları olarak Paternus ve Perennis'e uzun bir süre katlanmamıştı, hatta öyle ki kendisinin atamış olduğu *praefectus*lardan hiç kimse üç yıl bile görev yapmamıştı. Bunların birçoğunu, kâh zehirle kâh kılıçla öldürtmüştür.

XV. Şehir başkanlarını da yine kolay bir şekilde değiştiriyordu. Kâhyalarını, kafasına estiği gibi öldürüyordu, ne var ki eylemleri daima bunların bir baş işaretine bağlıydı. Eclectus adındaki bir kâhya, Commodus'un kâhyaları kolay bir şekilde idam edeceğini gördüğünde onu engellemiş ve imparatoru öldürmek için tertip edilen komploya da katılmıştı.

Çıplak omuzlarını erguvan renkte bir giysi parçasıyla örterek gladyatör oyunlarını izler, savaşmaya da kalırdı. Marius Maximus'un yazdıklarının tanıklığıyla, alçakça, utanmadan, zalimce, gladyatör

veya pezevenk gibi yaptığı her şeyin şehrin gazetesine[51] yazılmasını emretme âdeti vardı. Roma halkına "Commodus'un halkı" diyordu, çünkü onların huzurunda sık sık gladyatör olarak savaşıyordu. İnsanlar her zaman, savaştığı esnada ona tanrı gibi destek vermesine rağmen o kendisiyle dalga geçildiğini sanıyordu ve yelkenleri açan bahriye subaylarına Roma halkını amfiyatroda katletmesini emrediyordu. Dahası, sanki kendi kolonisiymiş gibi şehrin yakılmasını da emretmişti;[52] muhafız komutanı olan Laetus onu engellemeseydi bu emir de uygulanacaktı. Diğer zafer alayı unvanlarının yanı sıra ayrıca "Palus Primus Secutorum"[53] unvanını da altı yüz yirmi defa almıştı.

XVI. İmparatorluğu döneminde, hem kamuyu hem de kendisini ilgilendiren doğaüstü olaylar yaşanmıştır. Bir keresinde kuyrukluyıldız görüldü. Forumda, buradan çıkan tanrıların ayak izleri görüldü. Firari savaşı[54] öncesi gök ışıl ışıl parladı. 1 ocak günü hipodromda hızla hareket eden bir sis ve karanlık çıktı, şafaktan önce de ateş kuşları[55] ve uğursuz alametler belirdi. Commodus, sarayda uyuyamadığını söyleyerek buradaki meskenini Caelius Tepesi'ndeki Vectilius

51 *Acta Urbis* ya da *Acta Diurna*. Iulius Caesar bunu başlatan kişi olmuştu. Bugünkü gazete tipindeki bu bildirilerde resmî açıklamalar ve devletin halka iletmek istediği haberler vardı. *L.*

52 192 yılında çıkan bir yangın, forumun doğu kısmını ve Palatinus Tepesi'nin bir kısmını mahvetmişti. Söz konusu yangın bu olabilir, fakat Dio'ya göre bunun sorumlusu kesinlikle Commodus olamazdı. Commodus, yangınla yok olan şeyleri yeniden inşa ettirerek *Conditor* (Kurucu) unvanını almıştır. Bkz. *Dio*, LXXII. 24; *Hdn.*, I. 14, 2-6. *L.*

53 *Primus palus* rütbesi, Cumhuriyet Döneminden beri var olan ve bir lejyondaki en üst düzey yüzbaşıya verilen *primus pilus* (birinci mızrak) rütbesine benzer şekilde ortaya çıkmıştır. *Palus*, gladyatörlerin egzersiz esnasında kullandığı ahşap mızrak veya deneme tahtasıydı. Bir *secutor* ise miğfer ve baldır zırhı takıyor, uzun bir kalkan ve kılıçla donanıyordu. *L.*

54 Maternus adında bir asker, silah arkadaşlarını ve haydutları toplayıp bölgeyi yağmalayınca Galya'da 186 yılında bir ayaklanma çıkmıştı. Pescennius Niger'in komutasındaki Roma askerleri bunları yenmiş ve dağıtmıştır. Bunun üzerine Maternus İtalya'ya kaçmış ve Commodus'u öldürmeye kalkışmışsa da yakalanıp kellesi uçurulmuştur. Bkz. *Hdn.* I. 10; *Pesc. Nig.* III. 4. *L.*

55 Eski dönemlerde kötü işaret anlamına gelen kuşlar. MÖ I. yüzyılda bunlara karşı bakış açısı biraz daha değişmişti, bkz. *HN.* X. 36.

malikânesine[56] taşıdı. Ianus Tapınağı'nın ikiz kapıları kendi kendine açıldı.[57] Anubis'in mermer bir imgesinin de hareket ettiği görüldü. Minucia'daki Herkül heykeli birçok gün boyunca terledi. Ayrıca, Lanuvium'da ve Roma'da, (Commodus'un) yatağının üstünde bir baykuş görüldü. İmparator, kendisiyle alâkalı önemli bir kehanetten sorumlu değildi. Öldürülmüş bir gladyatörün yarasına elini daldırdığında bunu kendi kafasına bulaştırdı ve teamüle karşı olarak, kendisi yas elbisesi giyiyorken izleyicilerin toga değil de, cenazelerde olduğu gibi pelerin giyerek[58] bir gladyatör gösterisine katılmasını emretti. Bu, cenaze törenlerinde yapılan bir şeydi. Ayrıca miğferi de iki kez Libitina Kapısı'nda[59] yükseldi.

Her bir kişiye 725 *denarius* olmak üzere halka para dağıtmıştır.[60] Diğer bütün insanlara karşı son derece cimriydi, zira lüks içindeki hayatı hazineyi kurutmuştu. Hipodromda birçok yarış düzenlemiştir,[61] fakat bunu dinî duygularla değil geçici hevesten ve takımların liderlerini zenginleştirmek istediğinden yapmıştır.

XVII. Commodus'un bütün bu hareketlerinden rahatsızlık duyan muhafız komutanı Quintus Aemilius Laetus ve metresi Marcia, çok geç de olsa artık harekete geçerek imparatoru öldürmek için komplo kurdular. İlk olarak ona zehir verdiler, bu bir etki yapmayınca Commodus'un kendisiyle hep egzersiz yaptığı bir atlet vasıtasıyla onu boğdurdular.

Commodus'un vücut yapısı düzenliydi. Ayyaşlarda hep olduğu gibi donuk bir yüz ifadesi vardı, konuşması da kabaydı. Saçları hep boyalıydı, atlın renkli pudra kullanmaktan ötürü parlıyordu. Berberlerden korktuğu için saçını ve sakalını da kendisi sarartıyordu.

---

56 Gladyatör okulu; Kolozyum civarındaydı.

57 Roma bir savaş içindeyken bu kapıların açık olması gelenekti. *L.*

58 Dio'ya göre de (LXXII. 21, 3) bu pelerinler bir imparator ölmedikçe asla tiyatroda giyilmezdi. *L.*

59 Öldürülen gladyatörlerin cesetlerinin sürüklendiği amfitiyatro kapısı. Libitina ise cenaze tanrıçasıydı. *L.*

60 Commodus'un aşırılıklarına rağmen bu miktar büyük ihtimalle abartıdır.

61 Bir keresinde iki saat içinde otuz yarış düzenlediği söylenir, bkz. *Dio*, LXXII. 16, 1.

Senato ve halk, Commodus'un cesedinin kancayla yerde sürüklenerek Tiber'e atılmasını istedi.[62] Fakat daha sonra bu, Pertinax'ın talebi doğrultusunda Hadrianus Mozolesine nakledildi.

Cleander'in onun adına yaptırmış olduğu hamam haricinde hiçbir icraatı mevcut değildir. Fakat Commodus, başkalarının yaptırdığı şeylere kendi ismini yazdırmıştır; senato bunları sildirdi.[63] Aslında o, babasının başlatmış olduğu kamu yapılarını bile tamamlamamıştır. İskenderiye'den gelecek tahıl sevkiyatının sekteye uğraması durumunda faydalı olacak bir Afrika filosu oluşturmuştu. Afrika filosuna "Commodus'un Herkül'ü" adını verdikten sonra dalga geçer gibi Kartaca'ya "Commodus'un Toga Giyen İskenderiye'si" ismini vermişti. Colossus'a bazı süslemelerle eklemeler yaptırmıştır, fakat bunlar daha sonra söküldü. Nero'nun portresinin olduğu Colossus'un kafasını da kaldırtmış, bunun yerine kendi portresini ekletmişti. Bir de bunun kaidesine, "Gladyatör" ve "Efemine" unvanlarını da es geçmeden kendi tarzıyla bir yazıt yazdırmıştı. Fakat, katı ve isminin eri bir adam olan imparator Severus, anlaşıldığı üzere senatoya duyduğu nefretten ötürü bunu tanrıların mertebesine çıkarmış ve ona, Commodus'un da sağken kendisi için almak istediği "Comodus'un Herkül'ü" adında bir *flamen* atamıştır.

Commodus'un üç kız kardeşi hayatta kalmıştır. Severus, Commodus'un doğum gününün kutlanmasını yasallaştırmıştır.

XVIII. Commodus'un ölümünden sonra senato ağır kınamalarda bulundu. Senatonun beyanatları bilinsin diye, Marius Maximus'tan bu kınamaları ve senato kararının içeriğini olduğu gibi aktarıyorum:

"Vatanına düşman olan birisinden onurlar uzak olsun! Akraba katilinden onurlar uzak olsun! Vatan haini, akraba katili, gladyatör,

62 Lanetlenen suçlu bir kişiye kanca takılarak cesedinin yerde sürüklenmesi ve ardından Tiber Nehri'ne atılması gelenekti. Aynı şey imparator Tiberius için de istenmişti (*Tib.* LXV. 1). *L.*

63 İmparatorluk toprakları boyunca bulunmuş birçok yazıtta Commodus'un isminin silindiği görülmektedir. Aynı şey Domitianus'a da yapılmıştı. Lanetlenen bir imparatora karşı ölümünden sonra bu şekilde davranmak *damnatio memoriae* (anısının lanetlenmesi) olarak bilinir.

*spoliarium*da[64] paramparça edilsin! O, tanrıların düşmanı, senatonun celladı, tanrıların düşmanı, senatonun katilidir. Tanrıların düşmanı, senatonun da düşmanıdır. Gladyatörü *spoliarium*a atın! Senatoyu katletmiş olan, kancayla yerlerde sürüklensin! Suçsuz insanları katleden, kancayla yerlerde sürüklensin! Tam bir düşman, tam bir akraba katilidir o. Kendi kanına kıyamayan, kancayla yerlerde sürüklensin. Yaşasaydı sizi de katledecek olan,[65] kancayla yerlerde sürüklensin. Bizlerle beraber korkuya kapıldınız, bizlerle beraber tehlikeye düştünüz. Güvende olalım, ey En Büyük Yüce Iuppiter, Pertinax'ı bizim için koru! Muhafızların güvenini alan çok yaşasın! Muhafız alayları çok yaşasın! Roma orduları çok yaşasın! Senatonun kutsallığı çok yaşasın!

Akraba katili yerlerde sürüklensin. Sizden istiyoruz, ey Augustus, akraba katili yerlerde sürüklensin. Bunu sizden istiyoruz, akraba katili yerlerde sürüklensin. Kulak ver ey Caesar! Muhbirler aslanlara! Kulak ver ey Caesar! Speratus[66] aslanlara! Roma halkının zaferi çok yaşasın. Askerlerin koruyucusu çok yaşasın. Muhafızların koruyucusu çok yaşasın. Muhafız alayları çok yaşasın.

Düşmanın heykelleri her yerde, akraba katilinin heykelleri her yerde, gladyatörün heykelleri her yerde. Katilin ve gladyatörün heykelleri yıkılsın! Vatandaşlarını katleden yerlerde sürüklensin. Vatandaşlarını öldüren yerlerde sürüklensin. Gladyatörün heykelleri yıkılsın. Eğer siz güvendeyseniz, biz de güvendeyiz ve eminiz, hiç şüphesiz, yersiz. Gerçekten de onurlu, gerçekten de özgürüz.

Artık güvendeyiz. İhbarcılar korksun. Güvende olabilmemiz için, ihbarcılar korksun. Güvende olabilmemiz için, ihbarcılar senato dışına, ihbarcılar sopaya! Siz güvendeyseniz, ihbarcılar aslanlara. Siz imparatorsanız, ihbarcılar sopaya.

Katilin ve gladyatörün anısı yok edilsin. Katilin ve gladyatörün heykelleri yıkılsın. Alçak gladyatörün anısı yok edilsin. Gladyatörü *spoliarium*a atın. Kulak ver, Caesar! Cellat, kancayla yerlerde

64 Arenada, yenilen veya öldürülen gladyatörler buraya sürüklenip getiriliyor ve burada üzerlerindeki zırhlar ve diğer eşyalar çıkarılıyordu.

65 Pertinax için söyleniyor. *L.*

66 Muhtemelen bir muhbir. *L.*

sürüklensin. Atalarımızın geleneği doğrultusunda, senato katili kancayla yerlerde sürüklensin. Domitianus'tan daha zalim, Nero'dan daha alçaktır o. Ne yaptıysa ona da o yapılsın. Masumların anısı korunsun. Masumların onurunu geri veriniz istiyoruz. Katilin leşi kancayla yerlerde sürüklensin, gladyatörün leşi kancayla yerlerde sürüklensin, gladyatörün leşi *spoliarium*a atılsın. Bunu meşru kılın, hepimiz onun kancayla yerlerde sürüklenmesine karar kıldık. Bütün herkesi katletmiş olan, kancayla yerlerde sürüklensin. Yaşlı genç ayırmadan herkesi katleden, kancayla yerlerde sürüklensin. Kadın erkek herkesi katleden, kancayla yerlerde sürüklensin. Kendi kanına kıyamayan, kancayla yerlerde sürüklensin. Tapınakları yağmalamış olan, kancayla yerlerde sürüklensin. Ölülerin vasiyetlerini yok eden, kancayla yerlerde sürüklensin. Yaşayan insanları soyan, kancayla yerlerde sürüklensin. Kölelere kölelik yaptık.[67] Yaşam için bir ücret talep eden, kancayla yerlerde sürüklensin. Yaşam için bir ücret talep eden ve sözünü tutmayan, kancayla yerlerde sürüklensin. Senatoyu satan, kancayla yerlerde sürüklensin. Oğullardan miraslarını almış olan, kancayla yerlerde sürüklensin.

Casuslar ve ihbarcılar, senato dışına! Kölelerin suç ortakları, senato dışına. Siz de bizimle beraber korkuya kapıldınız. Siz her şeyi bilirsiniz, iyiyle kötüyü bilirsiniz. Bedelini ödemek zorunda kaldığımız şeyleri biliyorsunuz. Sizler için korktuk. Artık siz gerçek bir imparator olduğunuza göre biz mutluyuz. Akraba katilini senatoda suçlayın, kanun çıkarın. Sizlerin varlığını istiyoruz. Masumlar henüz gömülmedi. Katilin leşi yerlerde sürüklensin. Katil, gömülmüş olanları da kazıp çıkardı. Katilin leşi yerlerde sürüklensin".

XX. Commodus'un cesedi Pertinax'ın emriyle, imparatorluğa ait mal varlığının başkanı[68] olan Livius Laurensis'in, konsül adayı Fabius Cilo'ya teslim etmesiyle gece vakti gömüldü. Senato buna şöyle

67 Commodus'un yaptığı zalimlikler kast ediliyor.

68 *Procurator patrimonii*. Muhtemelen imparator Claudius bu makamı oluşturmuştu. *Patrimonium*, imparatorun malı olarak değerlendirilen ve doğrudan yerini almasa da bir imparatordan diğerine aktarılan mirastı. Hem imparatorluk hazinesinden hem de herhangi bir imparatorun şahsi mülkiyetinden ayrıydı. *L.*

haykırdı: "Hangi yetkiyle onu gömdüler? Gömülen katil mezarından çıkarılıp, yerlerde sürüklensin!". Cincius Severus buna şöyle karşılık vermiş:[69] "Commodus, adaletsiz bir şekilde gömüldü. Bir rahip olarak ben ne diyorsam, rahip heyeti de aynısını söylüyor. Sevindirici olanı hesapladığıma göre şimdi zaruri olana geçeceğim: Kendi vatandaşlarının sonunu getirmek ve şahsını rezil kepaze etmekten başka bir amaç için yaşamamış ve kendi onuruna bu kararı almaya bizi zorlayan adamın heykelleri, benim fikrime göre yok edilmelidir, her neredelerse yok edilmelidir. Ayrıca ismi, bütün kamu yapılarından, özel kayıtlardan silinmeli ve anıtlardan silinmeli, aylar da, bu musibet devletin başına geçtiğinde nasıl adlandırılıyorsa yine öyle adlandırılmalıdır".

69 Bkz. *Sev.* XIII. 9.

HELVIUS PERTINAX

Yazan: IULIUS CAPITOLINUS

I. Publius Helvius Pertinax, uzun süredir azimli bir şekilde kereste ticareti ile ilgilendiği için oğluna bu ismi verdiğini itiraf eden azatlı babası Helvius Successus'un oğluydu. Pertinax, Apeninlerde annesine ait olan bir villada doğmuştur.[1] Doğduğu saat siyah bir at çatıya tırmanmış, burada kısa bir süre kaldıktan sonra yere düşmüş ve ölmüştü. Bu olaydan endişe duyan babası bir Keldaniye gitti. Kâhin, kendisinin bir çocuğunu kaybettiğini söyleyerek Pertinax'ın geleceği ile ilgili çok iyi şeyler söyledi.

Pertinax küçük bir çocukken temel edebiyat bilgisi ve aritmetik eğitimi aldı, bir Yunan dil bilgisi öğretmeninin, daha sonra da Sulpicius Apollinaris'in[2] eğitimine verildi. Bu öğretmenden sonra kendisi de dil bilgisi öğretti. Fakat bu işte çok para kazanamayınca, eski bir konsül ve babasının efendisi olan Lollianus Avitus[3] vasıtasıyla askerî bir görev istedi. Kısa süre sonra, Titus Aurelius[4] imparatorken bir kohortun *praefectus*u olarak Suriye'ye yola çıktı. Orada resmî bir izin olmadan

1 126 yılında.

2 Aulus Gellius'un *Noctes Atticae* adlı eserinde kendisinden sık sık bahsedilen bu adam, *Aeneis*'in ve Terentius'un komedyalarının metrik özetini çıkaran kişi olarak bilinir. *L.*

3 144 yılı konsülü.

4 İmparator Antoninus Pius.

imparatorluk posta ağını kullandığı gerekçesiyle Suriye valisi tarafından yayan bir şekilde Antiochia'daki karargâha gitmeye mecbur edildi.

II. Parth savaşında[5] gösterdiği gayretten ötürü terfi alarak Britanya'ya sevk edildi ve orada tutuldu. Daha sonra Moesia'da bir süvari taburuna komuta etti. Bundan sonra da Aemilius Yolu[6] üzerinde erzak dağıtımı işi ile ilgilendi. Ardından Cermen filosuna[7] komuta etti. Annesi ona Germania'ya kadar eşlik etti ve orada öldü. Kadının mezarının hâlen orada olduğu söylenir. Bu görevden, iki yüz bin *sestertius*luk bir maaşla Dacia'ya sevk edildi. Lakin bazı kişilerin çevirdiği dolaplardan ötürü Marcus ondan şüphe etmeye başladı ve bu görevinden de azledildi. Daha sonra, Marcus'un damadı olan Claudius Pompeianus'un sayesinde, sanki onun yardımına atanmış gibi taburları yönetmesi için özel şekilde görevlendirildi.[8] Bu görevinde insanların onayını kazanınca senatoya kaydedildi. Daha sonra savaşta yine bir başarı kazanınca, kendisine karşı düzenlenen dolaplar ortaya çıktı. İmparator Marcus ona yapılan haksızlığı telafi etmek için Pertinax'ı *praetor* yaptı ve I. Lejyonun komutasına atadı. Pertinax derhal Raetia ve Noricum'u düşman elinden kurtardı.[9] Öne çıkan yiğitliğinden ötürü, imparator Marcus'un tavsiyesi üzerine konsül yapıldı. Marcus'un, Pertinax için yaptığı övgü dolu, onun yaptığı veya maruz kaldığı her şeyin dahil olduğu konuşması Marius Maximus'un eserinde bulunmaktadır. Burada verirsek çok uzun olacak olan bu konuşma haricinde de imparator, Pertinax'ı hem askerî kurullarda hem de senatoda sık sık övmüş, kendisi bir senatör olduğundan muhafız komutanı olamayacağı için pişman olduğunu da açıkça dile getirmiştir. Cassius'un başkaldırısı bastırıldıktan sonra Pertinax, Tuna Nehri'nde güvenliği sağlamak için Suriye'den yola çıktı ve sonra Moesia eyaletlerinin, kısa süre içinde

5 İsmen Verus'un komutasında 162-166 yıllarında gerçekleşen savaş, bkz. *Marc.* IX; *Ver.* VII.

6 Via Aemilia, Ariminum'dan (Rimini) Bononia (Bologna) üzerinden Placentia'ya (Piacenza) giden yol. *L.*

7 Ren Nehri'nde devriye gezen filo.

8 Pompeianus, Aşağı Moesia'nın (Moesia Inferior) 167 yılı valisiydi ve muhtemelen Pertinax'ı söz konusu göreve bu zaman atamıştı.

9 Marcus Aurelius'un Pannonia'daki seferleriyle bağlantılı şekilde. Bkz. *Marc.* XIV. 6. *L.*

de Dacia'nın yönetimini elde etti. Bu eyaletlerdeki iyi yönetimi ona Suriye yönetimini kazandırdı.

III. Pertinax, Suriye'de yönetime geçtiği zamana kadar dürüst bir insandı, fakat imparator Marcus'un ölümünden sonra paraya tamah eder oldu, bu sebepten halkın alaylarına maruz kaldı.[10] Dört konsül eyaletini yönettikten ve ardından zengin bir adam olduktan sonra senatoya girdi. Daha önceki görevinde gıyaben konsüllük yaptığı için, bir senatör olarak öncesinde burayı hiç görmemişti. Bu olaydan sonra Perennis ona derhal, babasının bir kumaş dükkânı işlettiği Liguria'daki çiftlik evine geri dönmesini emretti. Fakat o, Liguaria'ya geldiğinde çok sayıda tarla satın aldı ve hâlâ özgün yapısında olan babasının dükkânına sayısız yapı ekledi. Burada üç yıl kaldı ve köleleri vasıtasıyla ticaret yaptı.

Perennis idam edildikten sonra Commodus, Pertinax'ı teselli etti ve bir mektubunda ondan Britanya'ya yola çıkmasını istedi. Buraya geldiğinde askerleri her türlü isyandan uzak tuttu, çünkü askerler başka bir kişiyi imparator olarak görmek istiyordu ve bu da büyük ihtimalle Pertinax idi. İşte o zaman Pertinax kıskançlık içinde kötü bir karaktere büründü, zira söylendiğine göre Antistius Burrus ve Arrius Antoninus'un imparatorluk tahtına göz diktikleri yönünde Commodus'a bir suçlama göndermişti. Ayrıca Britanya'da kendisine karşı çıkarılan bir isyanı da bastırmış, fakat büyük tehlikeye düşmüştür. Bir lejyonun çıkardığı bu isyanda kendisi de neredeyse öldürülüyordu, hatta öldürülen adamların arasında bırakılmıştı. Öte yandan Pertinax bu isyanı oldukça sert bir şekilde cezalandırdı. Fakat daha sonraları, disiplin konusunda katı bir insan olduğundan ötürü lejyonların kendisine düşman olduğunu söyleyerek bu eyalet görevinden mazur görülmesini istedi.

IV. Kendisinin yerine bir başkası getirildiğinde Pertinax da erzak dağıtma görevine getirildi,[11] daha sonra da Afrika'da prokonsül yapıldı. Bu

10 Konsül olarak atandığı kısa süre boyunca Suriye'de kalmış gibi görünüyor. *L.*

11 *Praefectus alimentorum*, yani bütün İtalya'ya tahıl dağıtımı görevinin başında olan kişi. *L.*

görevi esnasında, Caelestis[12] Tapınağından çıkan kehanet dizeleri sayesinde birçok isyanı bastırdığı söylenir. Daha sonra şehir başkanlığına getirildi. Bu görevinde, katı bir insan olan Fuscianus'un halefi olarak son derece ılımlı ve insancıl davrandı ve Commodus'u da ziyadesiyle memnun etti. Çünkü ...[13] Pertinax ikinci kez konsül yapıldığında. Bu görevi esnasında, kendisine bu komploda olması teklif edildiğinde Pertinax da Commodus'un öldürüldüğü komploda yer aldı.

Commodus'un ölümünden sonra muhafız alayı komutanı Laetus ve kâhya Eclectus, Pertinax'a geldi, ona güvence verdi ve sonra da ordugâha götürdü. Pertinax orada askerlere hitap etti, bahşiş vereceğine söz verdi ve Laetus ve Eclectus tarafından imparatorluk yetkisinin kendi üstüne atıldığını söyledi. Ayrıca Commodus kendi eceliyle ölmüş gibi numara yapıldı, çünkü askerler kendi sadakatlerinin sınandığından korkuyordu. En sonunda, ilk başta küçük bir kısım tarafından olsa da Pertinax, imparator olarak selamlandı. Böylece, altmış yaşını geçmiş biri olarak 31 aralık günü[14] de imparator yapıldı. Bu günün gecesi ordugâhtan çıkıp senatoya geldi, senato binasının ana salonunun açılmasını emrettiğinde ve bunun için bir görevli bulunamadığında ise Concordia Tapınağı'nda[15] oturdu. Marcus'un damadı Claudius Pompeianus kendisine gelip Commodus'un ölümü için yas tuttuğunda Pertinax ona imparatorluk tahtına geçmesini salık verdi. Pompeianus, Pertinax'ın hali hazırda imparator yapıldığını görünce bunu reddetti. Böylece hemen bütün kamu görevlileri konsül ile beraber senato binasına geldiler ve geceleyin gelmiş olan Pertinax'ı da imparator olarak selamladılar.

V. Pertinax, kendisine konsüller tarafından methiyeler dizildikten ve Commodus da senatonun protestolarıyla kınandıktan sonra

12 Kartaca'nın koruyucu tanrıçası Tanith, imparatorluk döneminde *Caelestis Afrorum Dea* adıyla tapınım görmüştür. Diğerlerinde olduğu gibi bu kült de askerler vasıtasıyla Kuzey Afrika'dan İspanya'ya yayılmıştır. *L.*

13 Metnin bu kısmı eksiktir.

14 192 yılının bu son gününde Pertinax 66 yaşındaydı.

15 Capitolinus Tepesinin eteğinde, forumun batı ucundaydı. Senato burada sık sık toplanıyordu. *L.*

senatoya ve özellikle de sayesinde Commodus'un öldürüldüğü ve kendisinin imparator yapıldığı Laetus'a teşekkür etti.

Fakat Pertinax, Laetus'a teşekkür ettikten sonra konsül Falco şöyle dedi: "Gelecekte nasıl bir imparator olacağını, Commodus'un işlediği suçların maşaları olan Laetus ve Marcia'nın ardına sığınmandan anlayabiliyoruz". Pertinax ona şöyle karşılık verdi: "Genç bir adamsınız, sayın konsül ve sadakatin gerekliliklerini de bilmiyorsunuz. Onlar gönülsüzce Commodus'a razı geldiler, fırsatı ele geçirdikleri anda da her zaman istedikleri şeyi gösterdiler". Pertinax, Augustus olarak adlandırıldığı gün, Capitolium'da kurban kesip ant içtiği saatte karısı Flavia Titiana'ya da Augusta unvanı verildi.[16] Augustus olarak anıldığı gün ayrıca "Vatanın Babası" unvanını da alan ilk imparator oldu. İmparatorluk yetkisi yanında ayrıca prokonsül ve senatoya dört teklif sunma yetkisi de aldı, Pertinax bunu bir kehanet olarak değerlendirdi.

Böylece Pertinax saraya gitti; Commodus Vectilia malikanesinde öldürüldüğü için saray o zaman boştu. Hükümdarlığının ilk günü *tribunus* kendisinden bir parola istediğinde, kendisinden önceki hükümdarlığı tembelliği yüzünden kınıyormuşçasına "Asker olalım" demişti. Pertinax gerçekten de bu parolayı bütün komutlarından önce kullanmıştır.

VI. Bununla birlikte askerler bir kınamayı kabul etmediler ve derhal imparatoru değiştirmek için plan yapmaya başladılar. İşte o gün Pertinax, Commodus'un umursamadığı bir gelenek olarak kamu görevlilerini ve senatonun önde gelen üyelerini ziyafete çağırdı. Fakat, 2 ocak günü Commodus'un heykelleri yok edildiğinde askerler feryat figan ettiler, zira Pertinax bu parolayı ikinci kez vermişti. Ayrıca ihtiyar bir imparatorun hükmünde olmaktan da korkuyorlardı. Sonunda, adakların verildiği gün olan ayın üçüncü günü askerler, asil bir senatör olan Maternus Lascivius'u, kendisine Roma İmparatorluğunun hâkimiyetini vermek için ordugâha götürmek istediler.

16 Pertinax, karısı için bu unvanı ve oğlu için de Caesar ismini reddetmişti. Dio, Pertinax'ın karısının kötü karakterinden ötürü böyle yaptığını söyler. Ne var ki kadın, yazıtlarda ve sikkelerde bu şekilde anılır. Bkz. *Dio*, LXXIII. 7, 1-2.

Fakat o, çıplak bir şekilde askerlerden kaçtı, saraydaki Pertinax'a geldi ve daha sonra da şehirden ayrıldı.

Korkuya kapılan Pertinax, Commodus'un askerlere ve kıdemlilere bahşetmiş olduğu bütün imtiyazları onayladı. Ayrıca, daha öncesinde zaten kendi inisiyatifiyle almış olduğu imparatorluk yetkisini senatodan da aldığını beyan etti.[17] Vatan hainliği konusunda yürütülen bütün soruşturmaları bir yemin ederek iptal ettirdi, hainlik suçlamasıyla sürgün edilmiş olanları geri çağırdı ve idam edilmiş olan kişilerin itibarlarını da sağladı. Senato, Pertinax'ın oğluna Caesar unvanı verdi, fakat o ne karısına Augusta ne de oğluna Caesar unvanı verilmesini kabul etti ve şöyle söyledi: "Oğlum, bu unvanı hak ettiğinde alabilir". Commodus, sayısız özel atamayla *praetor* makamının önemini göz ardı ettiği için Pertinax bir senato kararı çıkararak, liyakat yoluyla değil de özel atama yoluyla *praetor* makamına gelen kişilerin, gerçekten *praetor* olan kişilerden rütbe olarak aşağı düşürülmesini emretti. Bu icraatıyla da birçok kişinin nefretini kazandı.

VII. Pertinax tekrardan nüfus sayımı yapılmasını emretti. Ayrıca, yanlış suçlamalarda bulundukları kanıtlanan kişilerin sert bir şekilde cezalandırılmasını emretti. Buna karşın önceki imparatorlardan çok daha ılımlıydı. Ayrıca her bir makam için de, bu makamlarda bulunanlar söz konusu eylemden suçlu bulunursa diye ayrı cezalar belirledi. Yine, yenisi oluşturulmadıkça eski bir vasiyetin geçersiz olmaması yönünde bir kanun çıkardı; amacı, imparator hazinesinin bu yöntemle miras olarak bırakılmasını önlemekti.[18] Kendisi, eğer ki meşru mirasçıların ve akrabaların hakları ellerinden alınacak olursa, bir dalkavukluk veya içinden çıkılmaz bir kavga yoluyla kendisine bırakılacak bir mirası kabul etmeyeceğini söyledi. Bu konuda senato kararı çıktığında da şunları ekledi: "Ey seçilmiş babalar, tehlikeye girerek ve onursuzluk yaparak zenginlerin para yığınlarına erişmektense yoksul bir devleti yönetmek daha iyidir". Pertinax,

17 Dio'ya göre (LXXIII. 1, 4) Pertinax, olması gerektiği gibi senato tarafından seçilmişti.

18 Bir vasiyet veya mülkiyetin imparatorluk hazinesine aktarılacağı doğal bir varis olmadığı koşullar için. *L.*

Commodus'un söz vermiş olduğu bahşiş ve bağışları da ödedi, erzak dağıtımı işiyle son derece dikkatli bir şekilde ilgilendi. Devlet hazinesi, Pertinax'ın itiraf ettiği üzere kendisinin 10 milyon *sestertius*tan[19] fazla para bulamayacağı kadar tükendiğinde, daha önce verilen söze aykırı olarak Commodus'un almaktan vazgeçtiği bazı gelirleri almak zorunda kaldı. Son olarak, konsüllük yapmış bir adam olan Lollianus Gentianus, vermiş olduğu söze aykırı olarak hareket ettiği yönünde Pertinax'ı suçladığında imparator, bu önlemin gerekli olduğunu söyleyerek kendini savundu.

Pertinax, Commodus'un eşyalarını açık artırmayla sattı, hatta öyle ki, görüldüğü kadarıyla zorla saraya getirilenler hariç onun genç oğlanlarının ve metreslerinin dahi satılmasını emretti. Bununla birlikte, satılmalarını emrettiği birçok kişi daha sonra onun görevine getirildi ve ihtiyarın keyfî hizmetine atandı; bunlar diğer imparatorların zamanında senatör makamına dahi yükseltildiler. Pertinax, son derece rezil isimleri taşıyan bazı şaklabanları da kara listeye aldı ve sattı. Bu ticaretle elde edilen devasa parayı da askerlere bahşiş vermek için kullandı.

VIII. İmparator ayrıca Commodus'un azatlılarından, Commodus satışlarını yaptığı zaman bunun sayesinde zenginleştikleri parayı da istedi. Commodus'un eşyalarının satılmasında şunlar özellikle ön plana çıkıyordu: Dikkat çekici işçiliği olan altın nakışlı ipek elbiseler, tunik, harmani ve paltolar, Dalmatia tarzı uzun kollu tunikler ve püsküllü askerî pelerinler, Yunan tarzı erguvan pelerinler ve ordugâhta giyilecek erguvan pelerinler. Ayrıca, kapüşonlu Bardae tarzı pelerinler,[20] bir gladyatör togası ve mücevher ve altınla kaplı gladyatör üniforması, Herkül tarzı bir kılıç, gladyatörlerin giydiği gerdanlıklar ve bazısı çanak çömlekten, bazısı altından, bazısı fildişinden, bazısı gümüşten, bazısı da narenciye ağaçlarından yapılmış kap kacak vardı. Dahası, yine bunlardan yapılmış penis şeklinde kupalar, tüy dökmek ve deriyi pürüzsüz göstermek için kullanılan reçine ve

19 Aynı miktarı Dio da (LXXIII. 5, 4) 250.000 *denarius* olarak vermiştir. *L.*

20 Kaba, kapüşonlu bir pelerin. Muhtemelen Illyricum'daki bir kavim olan Bardaei'den ismi gelmektedir, fakat bu Galya'da da vardı. Bkz. *Mart.* I. 53, 5.

zifti ısıtma amaçlı kullanılan Samnit tarzı çömlekler bulunuyordu. Bununla birlikte, birbirine dolaşmış ve içi oyulmuş tekerlekleri, vakti geldiğinde güneşten kaçınmak ve rüzgâra doğru dönmek için tasarlanan koltukları olan en yeni moda at arabaları, yolu ölçen ve yolculuk süresini gösteren diğer arabalar ve Commodus'un ahlâksızlıkları için tasarlanan daha birçok şey vardı.

Öte yandan Pertinax, özel evlerden saraya gelmiş olan bütün köleleri efendilerine teslim etti. İmparatorluk ziyafetlerini hadsiz hudutsuz boyutlardan belli bir ölçüte indirdi, ayrıca Commodus'un zamanında geçerli olan bütün masrafları da kesti. Daha yalın bir hayat yaşayan imparatorun örneğiyle tutumluluk ortaya çıktı ve her şeyin fiyatı düştü, zira çok da gerekli olmayan şeyleri ortadan kaldırarak imparatorluk sarayının masraflarını yarı yarıya düşürdü.

IX. Pertinax askerlere ödüller verdi, hükümdarlığının başlangıcında maruz kaldığı borcu ödedi ve devlet hazinesini eski hâline getirdi. Kamu yapıları için belirli bir bütçe oluşturdu, yolları onarmak için de bir gider belirledi ve borçları birçok kişinin maaşından düşerek ödedi. Son olarak imparator hazinesini gereken masrafları karşılayabilecek hâle getirdi, dahası büyük bir gayret göstererek, yoksul insanlar için dokuz yıllık borç paranın sorumluluğunu üstlendi; bu borca, Traianus'un bir heykeli için girilmişti.

Pertinax imparator olmadan önce açgözlü olduğuna dair şüpheden muaf değildi, zira ipotek uygulayarak Vada Sabitia'da[21] kendi mülklerini genişletmişti. Gerçekten de, Lucilius'un[22] bir dizesinde Pertinax, karada yaşayan dalgıç kuşu olarak adlandırılır.[23] Dahası birçok kişi, Pertinax'ın prokonsül olarak yönetimde olduğu eyaletlerde açgözlü bir şekilde hareket ettiğini mektuplarında yazmıştır. Zira, söylenene göre hem görev muafiyeti hem de askerî atamaları parayla satmış. Son olarak, babasının mülkiyeti küçük olmasına ve kendisine hiçbir miras kalmamasına rağmen birdenbire zengin olmuştur.

21 Bugünkü Vado Ligure.

22 MÖ II. yüzyıl satiristi Gaius Lucilius. Eserleri tam olarak günümüze ulaşmamıştır.

23 Oburluğundan ötürü. *L.*

Bununla birlikte Pertinax, Commodus'un kendisinden aldığı malları sahiplerine geri verdi, üstelik bir miktar tazminatla birlikte. Düzenli senato toplantılarına her zaman katılır ve daima bir teklif sunardı. Kendisine selam verenlere veya yaklaşıp konuşanlara karşı da hep nazikti. Kölelerinin yanlış suçlamalarla kendilerine saldırdığı insanları beraat ettirmiş, yanlış suçlamalar yönelten kişileri de sert bir şekilde cezalandırıp, bütün köleleri çarmıha gerdirmiştir. Ayrıca, bazı merhumların da intikamını almıştır.

X. İmparatorlukta gözü olan ve senatoda bir şikâyette bulunan konsül Falco tarafından kendisi için bir komplo hazırlanmıştı. Fakat, kölenin biri Palatinus'taki saray hakkında asılsız bir iddia ortaya attığında senato, Fabia'nın oğlu ve Ceionius Commodus'un ailesinden geliyor ... dolayısıyla Pertinax'a güvendi.[24] Bu kölenin kimliği ortaya çıkına kırbaçlanma cezasına mahkûm edildi ve daha sonrasında da efendisine döndü. Bu adamın cezalandırılmasıyla, Pertinax'tan nefret eden kişilerin bir ayaklanma çıkarmak için fırsat bulduğu söylenir. Fakat Pertinax Falco'nun canını bağışlamış, hatta senatodan da onu affetmesini istemiştir.[25] Bu olayların sonunda Falco, kendi mülkiyetine sahip bir şekilde güvenle yaşamış, onun ardından oğlu da mirasını almıştır. Öte yandan birçok kişi, insanların onu imparator yapmak için hazırlık yaptığından habersiz olduğunu söyler. Başkaları ise, kendisinin hesaplarında sahtecilik yapan kölelerin ona uydurma suçlamalarla saldırdığını belirtir.

Öte yandan, muhafız komutanı Laetus ve imparatorun dürüstlüğünden memnun olmayan kişiler tarafından da Pertinax'a bir komplo hazırlanmıştı. Laetus, Pertinax'ı imparator yapmış olduğu için pişman olmuştu. Çünkü Pertinax onu gizli konularda boşboğazlık yapan bir aptal olarak azarlar dururdu. Ayrıca, Falco olayında Pertinax'ın, tek bir kölenin şahitliğiyle birçok askeri idama mahkûm etmesi askerlere çok ağır gelmişti.

24 Metnin bu kısmı eksik veya bozuktur ve cümle tam olarak çözülememektedir.

25 Kendisi senato tarafından vatan haini ilan edilmişti, fakat Pertinax, kendi yönetiminde hiçbir senatörün idam edilmediğini öne sürerek hayatının bağışlanmasını istemiştir. Bkz. *Dio*, LXXIII. 8, 5.

XI. Böylece kama düzeni oluşturan üç yüz tane asker silahlı bir şekilde ordugâhtan imparatorluk sarayına yürüdü. Söylendiğine göre o gün Pertinax bir kurban kestiğinde, kurbanın içinde yürek bulunmamış. İmparator bu durumu düzeltmek istediği zaman da iç organların üst kısmını bulamamış. O zaman askerlerin hepsi ordugâhta kalmış. Öte yandan bazı askerler, imparatora eşlik ediyor gibi gözükmek için ordugâhtan dışarı çıkmış, fakat Pertinax bu hayra alamet olmayan kurbandan ötürü, bir şairi dinlemek için gideceği Athenaeum'u[26] ziyaret etmeyi o günlük ertelemiş. Ona eşlik etmek için gelen asker de ordugâha geri dönmeye başlamış. Ancak, yukarıda bahsedilen asker grubu saraya vardığında bunların saraya girişi engellenememiş, ayrıca bu haber imparatora da verilememiş. Aslında bütün saray mensupları Pertinax'tan o kadar nefret ediyormuş ki, askerleri bu işi bitirmeleri için cesaret bile vermişler.[27] Askerler, Pertinax tam saray kölelerini teftiş ediyorken geldi. Sarayın sütunlu girişinden geçerek Sicilia ve Iupiter'in Yemek Odası olarak adlandırılan bölgeye ulaştılar. Pertinax bunların gelişini öğrenince hemen onlara karşı, muhafız birliği komutanı Laetus'u gönderdi. Fakat Laetus askerlere gitmeyip sütunlu girişten geçti ve yüzünü gizleyerek evine gitti. Öte yandan askerler, sarayın iç kısımlarına girince Pertinax onlara doğru ilerledi ve onları uzun ve ciddi bir konuşmayla yatıştırmak istedi. Fakat, Tungri kavminden biri olan Tausius adındaki bir adam, yaptığı konuşmasıyla askerleri öfke ve korku durumuna soktuktan sonra mızrağını Pertinax'ın göğsüne fırlattı. Pertinax, Üç Alan Iupiter'e dua ettikten sonra togasıyla başını örttü, sonrasında diğer askerler tarafından da hançerlendi. Bununla birlikte Eclectus da, Pertinax'a saldıranlardan iki kişiyi hançerledikten sonra onunla birlikte öldü. Ayrıca diğer kethüdaları da -Pertinax imparator olur olmaz onları özgürlüğüne kavuşmuş çocuklarına teslim etmiştidört bir yana kaçıştılar. Birçok kişi, askerlerin imparatorun yatak

26 Hadrianus tarafından inşa ettirilmiş dinleti salonu; hatipler ve şairler çalışmalarını burada seslendiriyordu. *L.*

27 Sırf Pertinax kendilerinden, yasal olmayan yollarla elde ettikleri servetlerini geri vermeye zorladığı için nefret ediyorlardı. *L.*

odasına kadar girdiğini ve onu, kaçmaya çalışırken yatağının etrafında öldürdüklerini söyler.

XII. Pertinax, uzun sakalı ve arkaya doğru taranmış saçlarıyla heybetli, yaşlı bir adamdı. Vücudu biraz şişmandı, göbeği öne çıkmıştı. Fakat imparator ailesine yaraşır bir endamı vardı. Belagatı ortalama düzeyde iyiydi. Nazik olmaktan ziyade güler yüzlü bir insandı ve temiz kalpli olduğu düşünülmezdi. Konuşma konusunda dost canlısı olsa da iş icraata geldi mi katı ve neredeyse kaba bir adamdı. Hatta öyle kabaydı ki imparator olmadan önceki sivil hayatında, ziyafet verdiği zaman marul ve kengeri yarım porsiyon verirmiş. Herhangi bir kimse ona bir yemek hediyesi yapmadıkça, ne kadar arkadaşı olursa olsun dokuz librelik[28] bir yemeği üç öğünde sunarmış. Eğer birisi ona yeteri kadar yemek sunarsa da bu yemeği ertesi güne kadar bekletir ve o zaman çok sayıda kişiyi ziyafete davet edermiş. İmparator olduktan sonra bile eğer hiç konuğu yoksa aynı şekilde yemek yermiş. Ne zaman kendi yemeğinden arkadaşlarına bir şey göndermek istese birkaç küçük parça, yemek artıkları, bazen de hindi budu gönderirdi. Asla kendi ziyafetlerinde sülün yemez veya başkalarına da göndermezdi.[29] Dostları olmadan yemek yediğinde yemeğe karısını ve biraz edebiyat konuşmak için, kendisiyle birlikte öğretmenlik yapmış olan Valerianus'u davet ederdi.

Commodus'un göreve getirdiği hiç kimseyi azletmedi ve saltanatının başlangıcı olmasını istediği şehrin kuruluş yıldönümünü[30] beklemeyi tercih etti. Ardından, Commodus'un hizmetkârlarının Pertinax'ı banyosunda öldürmek için komplo kurduğu söylentileri çıktı.

XIII. Böylece Pertinax imparatorluk yetkisinden ve alametlerinden korkar oldu ve bunların kendisi için memnuniyetsizlik olduğunu sürekli belli etti. Kısacası olduğu kişiden başka bir kişi gibi gözükmeyi

28 Bir libre yaklaşık olarak 329 gramdır.

29 Domuz sülünü özellikle zenginler ve üst seviye kişiler tarafından tüketiliyordu ve lüks bir yiyecekti.

30 21 Nisan'da, hayvan sürülerinin koruyucusu olan tanrıça Pales onuruna kutlanan bayram, Parilia.

istemiyordu. Senato binasında olduğu zaman asaletle davranıyordu, senato destek sunduğunda ona saygı gösteriyor ve sanki şehrin başkanıymış gibi bütün senatörlerle sohbet ediyordu. İmparatorluktan çekilmeyi ve sivil hayata geri dönmeyi bile istemişti, çocuklarının sarayda yetişmesini de istemiyordu.

Öte yandan Pertinax o kadar paragözdü ve para için açgözlüydü ki imparator olduktan sonra, sivil vatandaşken yaptığı gibi Vada Sabatia'da vekilleri vasıtasıyla ticaret yapıyordu. Onca yaptığı şeye rağmen öyle çok sevilen biri değildi, özgür bir şekilde konuşan herkes Pertinax hakkında kötü konuşuyor, ona "Christologus"[31] diyorlardı. Bu terim nezaketle konuşan fakat kötü davranışlarda bulunan kişiler için kullanılır. Aslında, Pertinax imparator olduktan sonra etrafına üşüşen ve ondan hiçbir şey elde edemeyen hemşerileri ona bu ismi vermişti. Kazanç elde etmek için sarf ettiği hırsı dolayısıyla, verilen hediyeleri büyük bir memnuniyetle kabul ederdi.

Pertinax ardında oğlunu, kızını ve kendi yerine onu şehir başkanı yapan Flavius Sulpicianus'un kızı olan karısını bırakmıştır. Cithara[32] çalan bir adamla açıkça aşk yaşamasına karşın karısının sadakatiyle hiç ilgili değildi. Ayrıca, söylendiğine göre kendisi de son derece utanmaz bir şekilde Cornificia ile aşk yaşamış. İmparatorluk sarayındaki azatlıları müthiş bir kontrol altında tuttu, böylece kendisine karşı büyük bir nefret topladı.

XIV. Pertinax'ın ölümünün işaretleri şunlardı: Öldürülmesinden üç gün evvel bir havuza bakarken bir adamın kılıcıyla kendisine saldırdığını görmüştü. Ayrıca, söylendiğine göre öldürüldüğü gün gözbebekleri ve bunların yansıttığı imgeler bakan kişilere görülmüyormuş. Lares'e[33] kurban kesiyorken yanan kömürler, normalde tutuşmasına karşın o zaman sönmüş. Bundan başka, daha önce belirttiğimiz gibi kurbanlarında yürek ve iç organların üst kısmı bulunmamış. Ölmesinden önceki gün de gündüz vakti güneşin yakınlarında son derece

31 Yun. Χρηστολόγος "tatlı dilli".

32 Telli, gitara benzeyen bir çalgı türü.

33 Evi ve haneyi koruduğu düşünülen tanrılar/ruhlar.

parlak yıldızlar görülmüş. Kendisinin halefi Iulianus hakkında bir kehanet vermiş olduğu da söylenir. Zira, Didus Iulianus kendi kızını verdiği yeğenini teklif ettiğinde imparator bu delikanlıdan amcasına hürmet göstermesini istemiş ve şöyle demiş: "Mevkidaşımı ve halefimi onurlandır". Iulianus daha önceki konsüllüğünde onun mevkidaşıydı ve prokonsüllüğünde de onun yerine geçen kişiydi.

Askerler ve saray mensupları ondan nefret ederdi, fakat halk imparatorun öldürülmesine büyük bir öfke duymuştur, çünkü onun çabalarıyla bütün eski gelenekler yeniden tesis edilebilir gibi görülüyordu. İmparatorun, bir kazığa saplanmış kellesi, onu öldüren askerler tarafından şehirden ordugâha taşındı. Daha sonra yeniden ele geçirilen kellesi de dahil olmak üzere imparatordan arta kalanlar karısının dedesinin mezarına götürüldü. Halefi olan Iulianus da sarayda bulduktan sonra cesedini büyük bir onurla gömdürdü. Öte yandan Iulianus, halkın veya senatonun huzurundayken Pertinax'tan hiç bahsetmemiş, fakat kendisi de askerlerinin ihanetine uğradığında Pertinax, senato ve halk tarafından tanrıların katına çıkarılmıştır.

XV. İmparator Severus'un saltanatında, senatonun tam onayı alındıktan sonra, bir *censor*a yakışacak şekilde Pertinax için bir cenaze töreni yapıldı. Severus, Pertinax'ı bir cenaze methiyesiyle bizzat onurlandırdı. Yine Severus böyle iyi bir imparatora duyduğu sevgi ve saygıdan, senatodan Pertinax unvanını aldı. Pertinax'ın oğlu da babasının rahibi yapıldı. Tanrısal Marcus'a kurban kesme işiyle ilgilenen Marcus yoldaşları da Helvius Pertinax'ın onuruna "Helviani" olarak adlandırıldı. Ayrıca hipodrom oyunları ve tahta çıkışının yıldönümünü anmak için kutlamalar yapıldı, Severus daha sonra bunları kaldırdı. Pertinax için yapılan doğum günü oyunları bugün hâlâ mevcuttur.

Pertinax, Verus ve Ambibulus'un konsül olduğu yılın 1 Ağustos tarihinde doğdu, Falco ve Clarus'un konsül olduğu yılın 26 Mart tarihinde de öldürüldü. Altmış yıl yedi ay ve yirmi altı gün

yaşamış,[34] iki ay yirmi beş gün de hüküm sürmüştür. Halka, her bir kimseye yüz *denarius* olacak şekilde bağış vermiştir. Muhafız alayı askerlerinden her birine on iki bin *sestertius* vereceğine söz vermişse de onlara sadece altı bin *sestertius* vermiştir. Ölüm gelip çattığı için ordulara söz vermiş olduğu parayı veremedi. Marius Maximus'un, Pertinax'ın biyografisinde bulunan bir mektup, imparatorun tahta geçmekten çekindiğini belirtir; bu mektup çok uzun olduğu için burada vermek istemedim.

34 Yanlış bilgi veriliyor, Pertinax 66 yaşında ölmüştür.

DIDIUS IULIANUS

YAZAN: AELIUS SPARTIANUS

I. Pertinax'tan sonra imparatorluk tahtına oturmuş olan Didus Iulianus, iki kez konsül, şehir başkanlığı yapmış Salvius Iulianus'un büyük torunudur.[1] Diğer her şeyden öte bu adamı ünlü yapan şey bir hukuk danışmanı olmasıdır. Annesi Aemilia Clara, babası Petronius Didius Severus, kardeşleri Didius Proculus ve Nummius Albinus, amcası Salvius Iulianus idi. Babasının babası, Mediolanum'daki bir Insubrialıydı, annesi de Hadrumentum kolonisinden geliyordu.

Iulianus, imparator Marcus'un annesi olan Domitia Luculla'nın yanında yetişmiş, bu kadının sayesinde de On İkiler'e[2] seçilmiştir. Meşru yaşına ulaşmadan bir sene evvel *quaestor* olarak atanmıştır, Marcus'un sayesinde *aedilis* ve *praetor* olmuştur. *Praetor*luğundan sonra Germania'da XXII. Primigenia Lejyonuna komuta etmiştir. Bundan sonra Belgica'da uzun bir süre yöneticilik yapmıştır. Burada, eyaletlerden toplanan yardımcı birliklerle beraber, Elbe Nehri civarında yaşayan bir Cermen kavmi olan Chauci'ye, sınırdan geçmeye çalıştıkları zaman operasyon düzenlemiştir. Bu hizmetleri sayesinde,

---

1 Didius Iulianus'un, Salvius Iulianus ile bağlantılı olması pek muhtemel değildir, zira ailesi Mediolanum'dan (Milano) geliyordu. Salvius'un bu şehirle bağlantısı olduğunu gösteren bir yazıtın sahte olduğu ortaya çıktığından kendisinin Mediolanumlu olduğunu söylemek için bir sebep yoktur. Her halükârda, MS I. yüzyıl sonlarında doğmuş olan Salvius, Didius'un büyük büyük babası değildi. *L.*

2 *Decemvir Litibus Iudicandis*, bkz. *Hadr.* II.

imparatorun da onayıyla konsüllüğü hak etmiş oldu. Ayrıca Chatti kavmini de bozguna uğratmıştır. Daha sonra Dalmatia'nın görevini üstlenmiş ve sınırlardaki düşman kavimleri temizlemiştir.

II. Daha sonra Aşağı Germania'yı yönetti. Bunun ardından İtalya'da erzak ve para dağıtımı görevine layık oldu. Bu görevdeyken, Severus Clarissimus adında bir asker onu, Commodus'a karşı tertiplenen komploda Salvius'un suç ortağı olmakla suçladı. Fakat Commodus zaten çok sayıda senatörü, asilzadeyi ve nüfuzlu kişiyi hainlik suçlamasıyla idam etmişti. Bu yüzden çok sert davranmaktan korkuyordu ve Didius'u affedip onu suçlayan kişiyi idam ettirdi. Beraat ettikten sonra Iulianus tekrar bir eyaleti yönetmek üzere gönderildi. Ardından Bithynia'yı yönetti fakat bu sefer diğer eyaletlerde olduğu kadar güven vermedi.

Pertinax ile birlikte konsüllük yaptı. Afrika'da prokonsül olarak Pertinax'ın yerini aldı. Pertinax daima ondan mevkidaşı ve halefi olarak bahsederdi. Iulianus'un, özellikle kızını bir akrabasına verdiği o gün, Pertinax'a gelip onu durumdan haberdar edince Pertinax "Kendisi benim mevkidaşım ve halefim olduğu için, ona verilen saygıdan ötürü..." demişti. Bundan hemen sonra da Pertinax'ın ölümü gerçekleşti. İmparator öldürüldükten sonra Sulpicianus kendisini ordugâhta imparator yaptırmak istediği zaman Iulianus damadı ile birlikte, toplanmış olduğunu duyduğu senatoya geldi fakat kapıları kapalı buldu. O sırada, kendisine tahtı ele geçirmesini salık veren iki *tribunus* Publius Florianus ve Vectius Aper'i orada buldu. Başka bir adamın imparator olarak anıldığını onlara söylemesine rağmen bu ikisi onu tutup muhafız ordugâhına götürdü. Fakat ordugâha geldiklerinde, şehir başkanı ve Pertinax'ın kayınpederi olan Sulpicianus bir toplantı yapıyor ve imparatorlukta hak iddia ediyordu. Duvarların dışından verdiği devasa vaatlere karşın kimse Iulianus'u içeri almadı. Bunun üzerine Iulianus, Pertinax'ın intikamını alacak olan herhangi bir kimseyi imparator yapmamaları için askerleri uyardı. Sonra da levhalara Commodus'un anısını tesis edeceğini yazdırdı. Böylece içeri alındı ve imparator olarak anıldı. Muhafız askerleri ondan, imparator olmak istediği için Sulpicianus'a bir zarar vermemesini istedi.

III. Daha sonra, muhafız askerlerinin tavsiyesi üzerine Iulianus, Flavius Genialis ve Tullius Crispinus'u muhafız alayı komutanları yaptı. Daha önce Sulpicianus ile bir olan Maurentius sayesinde kendisine imparator muhafız alayı eşlik etti. Her bir askere yirmi beş bin *sestertius* söz vermesine rağmen otuz bin *sestertius* verdi.[3] Ardından askerlerle bir toplantı düzenledikten sonra akşam vakti senatoya geldi ve kendisini tamamen senatoya teslim etti. Sonrasında senato kararıyla imparator olarak anıldı, *patricius* ailelerinin konumuna yükseltilerek[4] *tribunus* yetkisi ve prokonsül gücünü aldı. Karısı Manlia Scantilla ve kızı Didia Clara da Augusta unvanını aldı. Bunun ardından Iulianus saraya gitti ve karısıyla kızını buraya çağırdı. Bunlar, sanki yaklaşmakta olan felaketi önceden görmüş gibi endişe ve gönülsüzlük içinde saraya geldi. İmparator, damadı Cornelius Repentinus'u, Sulpicianus'un yerine şehir başkanı yaptı.

Bu sırada halk Iulianus'tan nefret ediyordu, çünkü Commodus'un zamanında gerçekleşen kötü şeylerin Pertinax'ın otoritesiyle düzeltileceğine inanılıyordu Bunun yanında imparatorun, Iulianus'un bir planıyla öldürüldüğü düşünülüyordu. Böylece, Iulianus'tan nefret etmeye başlayanlar ilk olarak, imparatorun saltanatının daha ilk gününde, Pertinax'ın yemek masasını aşağılamak için istiridye, besili kuş ve balıklarla donanmış müsrif bir ziyafet verdiği haberini yaydılar. Bu hikâyenin uydurma olduğunu herkes bilir.[5] Zira belirtilene göre Iulianus, eğer biri şans eseri ona sunarsa, süt kuzusu bir domuz veya yaban tavşanıyla üç gün boyunca idare edecek kadar tutumlu bir insanmış. Ayrıca, bunun için bir dinî sebep olmasa bile et olmadan lahana ve fasulyeyle akşam yemeği yemekten sık sık memnun olurmuş.[6] Dahası, Pertinax gömülene

3 Marcus Aurelius ve Lucius Verus 25.000, Pertinax ise 20.000 *sestertius* vermişti (Marc. VII; Pert. XV). Öte yandan Herodianus'a göre (II. 7. 1) Didius böyle bir para ödememiştir, çünkü o kadar parası yoktu. *L.*

4 Iulius Caesar'dan sonra Augustus ile birlikte imparatorlar *patricius* soyundan geliyordu. Bu yüzden imparatorun *patricius* soyundan gelmesi gerektiği düşünülüyordu. Vespasianus'tan sonra (Nerva haricinde) pleb kökenli imparatorlar tahta geçtiğinde statüleri bu şekilde yükseltiliyordu. *L.*

5 Dio'ya göre (LXXIII. 73. 1) bu, doğruydu. *L.*

6 Diğer taraftan Herodianus ise (II. 7, 1) şatafatından ve açgözlülüğünden bahseder. *L.*

kadar bir ziyafet vermemiş, Pertinax'ın ölümü dolayısıyla da o kederli durumunda ne yemek bulduysa yemiş. Iulianus, bu durumun tedirginliği içinde ilk gecesini tamamen ayık bir şekilde geçirmiştir.

IV. Günün ilk ışığıyla birlikte Iulianus, saraya gelen senatörleri ve atlı sınıfı mensuplarını kabul etti ve yaşına göre her birini kardeş, evlat veya baba olarak büyük bir içtenlikle selamladı. Öte yandan Rostra'da[7] ve senato binasının önünde bulunan halk, askerlerin kendisine vermiş olduğu imparatorluk yetkisini bırakmasını umarak ona sert söylemlerle saldırıyordu. Hatta bir taşlama bile yaptılar. Iulianus askerler ve senato ile birlikte senato binasına geldiğinde ona lanet okudular, imparator kurban kestiğinde de hayırlı kehanetler almamasını dilediler. Iulianus ellerini kaldırıp onlardan sürekli bir şekilde sakin olmalarını istemesine rağmen imparatora taş bile attılar. Iulianus senatoya girdiğinde sakin ve sağduyulu bir konuşma yaptı. Ayrıca imparator seçildiği ve kendisine Augustus, karısı ve kızına da Augusta unvanları verildiği için teşekkürlerini sundu. İmparator "Vatanın Babası" unvanını da kabul etti fakat gümüş bir heykeli geri çevirdi. Senatodan çıkıp Capitolium'a ilerlerken halk imparatorun yoluna çıktı. Fakat halk, şiddet uygulanarak ve vaatler verilerek dağıtıldı ve püskürtüldü. Iulianus, onlara güven vermek için insanlara sürekli olarak, parmaklarında altınlar gösteriyordu. Sonrasında herkes hipodromdaki oyunları izlemeye gitti.[8] Fakat orada bütün insanlar bir ayrım olmadan yerlerini aldıktan sonra halk, Iulianus'a olan hakaretleri iki katına çıkardı ve çoktan kendisini imparator ilan ettirdiği söylenen Pescennius Niger'i şehri koruması için çağırdı. Iulianus bütün bunları ılımlı bir şekilde karşıladı. Tahtta olduğu süre boyunca fazlasıyla hoşgörülü olmuştu. Öte yandan halk, söylendiğine göre para için Pertinax'ı öldürmüş olan askerlere karşı son derece şiddetli bir şekilde saldırıyordu. Bu doğrultuda Iulianus, Commodus'un kanunlaştırdığı ve Pertinax'ın da feshettiği bazı meseleleri halkın desteğini almak için yeniden tesis etti. Pertinax'a dair iyi veya kötü hiçbir şey yapmadı, ki bu birçok kişi için

7 Forumda yer alan, hatiplerin konuşma yaptığı kürsü.

8 Halk, senatör ve atlı sınıfı mensupları için ayrılmış koltukları almıştı. *L.*

son derece ciddi bir şey olarak görüldü. Bununla birlikte, Pertinax'a ait olan onurlarda sessiz kalmasına sebep olan şeyin, askerlere karşı duyduğu korku olduğu bilinir.

V. Iulianus ne Britanya'daki[9] ne de Illyria'daki ordudan korkuyordu. Ancak özellikle Suriye'deki ordudan korktuğu için, Niger'i öldürmesi göreviyle üst düzey yüzbaşılardan birini gönderdi. Bunun sonucunda Pescennius Niger Suriye'de, Septimius Severus da Illyricum'da olmak üzere komuta ettikleri ordularla birlikte Iulianus'a isyan ettiler. Iulianus, hiç şüphe duymadığı bir kişi olan Severus'un isyanını haber aldığında büyük bir endişeye kapıldı ve senatoya geldi. Senatörleri Severus'u vatan haini ilan etmeleri için ikna etti. Severus'u takip etmiş askerler için, eğer hâlâ Severus ile birlikte olsalardı vatan haini ilan edilecekleri bir gün olacaktı. Bundan başka, Severus'u reddetmeleri ve senatonun seçmiş olduğu kişinin imparator olması için onları ikna etmek üzere senato tarafından, konsüllük yapmış olan elçiler gönderildi. Diğer elçilerin arasında, sert ve menfur yönetimi yüzünden uzun bir süredir askerlerin nefret ettiği, konsüllük yapmış yaşlı bir adam olan Vespronius Candidus[10] da vardı. Valerius Catullinus, sanki hâli hazırda kendisine bağlı bir ordusu olan bir adama halef atamak mümkünmüş gibi Severus'un halefi olarak gönderildi. Bu ikisinden başka, senatör katili olarak ün yapmış olan yüzbaşı Aquilius da Severus'u öldürmesi için gönderildi. Iulianus ise bizzat, muhafız birliğinin şehrin dışındaki ordugâha götürülmesini ve tahkimatların kuvvetlendirilmesini emretti. Fakat Iulianus, uyuşuk ve şehrin şatafatından ötürü tutarsız hâle gelmiş, askerlik yapmaya son derece isteksiz askerlere komuta etmişti. O kadar ki, kendilerine teker teker verilen görevleri yapmak için parayla, kendi yerine geçecek başkalarını tutuyorlardı.

VI. Bu sırada Severus bir düşman ordusuyla şehre yaklaşıyordu. Böyle olmasına rağmen Didius Iulianus muhafız birlikleriyle hiçbir

9 Clodius Albinus'un ordusu. *L.*

10 Commodus'un zamanında Dacia'nın valisi. *L.*

şey başaramamıştı ve halk ona her gün daha çok nefret duyuyor, daha çok gülüyordu. İmparator, Laetus'un sayesinde Commodus'un şiddetinden kurtulmuş olmasına karşın, onun Severus'un tarafında yer alacağını düşünerek bu büyük iyiliğine nankörlük edip Laetus'un idam edilmesini emretti.[11] Aynı zamanda Marcia'nın da idam edilmesini emretti.

Iulianus bu işlerle meşgulken Severus, Ravenna'daki filoyu[12] ele geçirdi. Bunun üzerine, Iulianus'un hizmetinde olmaya söz vermiş olan senato elçileri Severus'un tarafına geçti. Severus'a karşı çıkması ve filoya komuta etmesi için gönderilen muhafız birlikleri komutanı Tullius Crispinus başarısız bir şekilde Roma'ya geri döndü. Iulianus bu gelişmeleri öğrendiğinde, senato ile birlikte Vesta Bakirelerinin[13] ve rahiplerinin gidip Severus'un birlikleriyle karşılaşması ve onlara, uzattıkları ellerindeki bantlarla yalvarmaları teklifiyle senatoya geldi. Bu yöntem, barbar askerlerine karşı yapılan boş bir davranıştır. Eski bir konsül ve kuş bilicisi olan Plautius Quintillus,[14] silahlı bir şekilde rakibine karşı koymaya muktedir olamayan birinin imparatorluk yapmaya hakkı olmadığını söyleyerek Iulianus'a bu teklifinde karşı çıktı. Çok sayıda senatör bu itirazda onunla aynı fikirdeydi. Buna öfkelenen Didius Iulianus, senatörleri kendisine itaat etmeye zorlamak ya da katletmek için askerleri ordugâhtan çağırdı. Fakat bu plan hiçbir işe yaramadı, çünkü Severus'u sırf Iulianus'un hatırına vatan haini ilan ettikten sonra şimdi de Iulianus'u düşman ilan etmesi hiç uygun değildi. Bunun üzerine Iulianus daha iyi bir planla senatoya geldi ve senato kararıyla imparatorluğun bölünmesini istedi. Bu derhal uygulandı.

VII. O zaman, imparatorluk yetkisini aldığında Iulianus için geçerli olan bir kehanet herkesin aklına geldi. Zira bir konsül adayı Iulianus için oy verirken bizzat şöyle demişti: "Didius Iulianus'un

11 Dio'ya göre (LXXIII. 16, 5) Laetus, Marcia ve atlet Narcissus'u, Commodus'un öldürülmesinden suçlu olanları cezalandırmak için idam ettirmişti. *L.*

12 Bugünkü ismi aynı olan bu şehirde Augustus bir filo kurmuştu. Bu filo, Adriyatik kıyısındaki seferler ve tehditler için kullanılıyordu.

13 Aile ve hane tanrıçası Vesta'nın rahibeleri. Bakire olmaları gerekiyordu, aksi takdirde idam ediliyorlardı.

14 177 yılı konsülü. *L.*

imparator ilan edilmesi için oy kullanıyorum". Buna Iulianus "Severus'u da ekle" demişti, bu isim dedesinin ve büyük dedesinin ismiydi ve Iulianus kendi ismine de almıştı. Buna karşın, birçok kararı kendi menfaatine çıkardığı için Iulianus'un hiçbir zaman senatoyu katletmek gibi bir planı olmadığını söyleyenler vardır.

Senato bu kararı aldıktan sonra Didius Iulianus derhal muhafız komutanlarından biri olan Tullius Crispinus'u gönderdi.[15] Ayroca, Severus'un çoktandır muhafız komutanı olması için mektup yazdığı Veturius Macrinus'u üçüncü muhafız komutanı olarak atadı. Buna karşın, halkın beyanı ve Severus'un şüphesi bu barışın yalnızca bir numara olduğu ve muhafız birliği komutanı Tullius Crispinus'un Severus'u öldürmesi için görevlendirildiği yönündeydi. En sonunda, askerlerinin isteği doğrultusunda Severus, Iulianus'un mevkidaşı olmaktan ziyade düşmanı olmayı tercih etti. Böylece derhal Roma'daki birçok kişiye mektup yazdı ve kamuya bildirilen gizli bildiriler gönderdi. Ayrıca Iulianus, halkın nefretini azaltmak veya askerlerin silahlarını dizginlemek amacıyla tertiplenen, büyücülerin yardımıyla çok sayıda kurban ritüeli yaptıracak kadar çıldırdı. Bu büyücüler, Roma ritüellerine yabancı olan bazı kurbanlar gerçekleştirdiler[16] ve kutsal olmayan ilahiler söylediler. Bu sırada Iulianus söylendiğine göre, gözlerine sargı ve kafalarına muska bağlanan oğlanların içine baktığı bir aynanın önünde kurban kesti. Bu sırada bir oğlanın Severus'un gelişini ve Iulianus'un çekilişini gördüğünü söylerler.

VIII. Crispinus, Severus'un öncüleriyle karşılaştı ve Iulius Laetus'un tavsiyesi üzerine Severus tarafından idam edildi. Ayrıca senato kararları da yok sayıldı. Iulianus senatoyu çağırıp ne yapılması gerektiğini sorduğunda senatodan kesin bir cevap alamadı. Daha sonra kendi inisiyatifiyle, Lollianus Titianus'a Capua'daki gladyatörleri silahlandırmasını emretti. Sonra da imparatorluğu onunla paylaşmak için Claudius Pompeianus'u Tarracina'daki[17] malikânesinden çağırdı. Çünkü bu adam bir imparatorun damadıydı ve uzun bir süredir

15 Severus'a, imparatorluğu paylaşmalarını teklif etmek için. *L.*

16 Dio'ya göre (LXXIII. 16, 5) bir miktar çocuk kurban edilmişti. *L.*

17 Bugünkü Terracina.

askerlerin komutasındaydı.[18] Fakat Claudius, artık yaşlı ve gözü zayıf bir insan olduğu gerekçesiyle bunu geri çevirdi. Bu sırada Umbria'daki askerler Severus'un tarafına geçti. Severus da önden mektup göndererek Pertinax'ın katillerinin gözaltında tutulmasını emretti.

Kısa süre içinde Iulianus herkes tarafından terk edildi ve muhafız komutanlarından biri olan Genialis ve damadı Repentinus ile birlikte sarayda tek başına kaldı. En sonunda, bir senato kararıyla imparatorluk yetkisinin Iulianus'tan alınması teklif edildi. Böyle yapıldı ve Severus derhal imparator ilan edildi. Bu sırada Iulianus kendisini zehirlemiş gibi gösterildi. Yine de senato bir ekip gönderdi. Bunların içinden sıradan bir er Iulianus'u sarayda katletti ve Caesar'ın, yani Severus'un korumasını istedi. Severus, imparatorluk tahtına oturduktan sonra kızını, mirasıyla birlikte azat etti; fakat mirasla birlikte Augusta unvanı da hemen kendisinden alındı. Iulianus'un cesedi, Severus'un talimatıyla defin için karısı Mantia Scantilla'ya ve kızına teslim edildi. Sonra da Labica Yolu'ndaki[19] ellinci miltaşında bulunan büyük dedesinin yanına gömüldü.

IX. Iulianus'a karşı şu suçlamalar yönlendirilmiştir: Açgözlü ve kumarbazdı, gladyatör silahlarıyla talim yapardı, yaşlı bir adam olmasına ve bu utançlardan gençliğinde kurtulmuş olmasına rağmen bütün bu şeyleri yapıyordu. Ayrıca, imparatorluğu zamanında son derece mütevazı olmasına karşın kendisine küstahlık suçlaması da yönlendirildi. Iulianus, ziyafetlerde son derece cana yakındı, bulunulan taleplere karşı son derece nazik, özgürlük tanıma konusunda da son derece ılımlıydı.

Didius Iulianus elli altı yıl dört ay yaşadı,[20] iki ay ve beş gün tahtta kaldı. Özellikle şu konuda suçlanmıştır: Kendi otoritesiyle yönetmesi gereken insanları devleti yönetmeleri için kendi görevlileri olarak atamıştır.

---

18 O zamanlar Pompeianus oldukça yaşlıydı ve sağlığı kötüydü. Pertinax'ın saltanatı esnasında Roma'da kalmış ve senato toplantılarına katılmıştı. Ancak Pertinax öldürüldüğünde malikânesine çekilmişti. Bkz. *Dio*, LXXIII. 17, 3. *L.*

19 Roma'nın güneydoğusuna giden yol, Via Labicana; adını Labici kasabasından almıştır. *L.*

20 Dio'ya göre (LXXIII. 17, 5) 60.

SEPTIMIUS SEVERUS

Yazan: AELIUS SPARTIANUS

I. Didius Iulianus öldürülünce, Afrika doğumlu bir adam olan Severus imparatorluğun yönetimini eline aldı. Doğduğu şehir Leptis,[1] babası ise Geta'ydı. Ataları, Roma vatandaşlığı herkese verilmeden önce[2] atlı sınıfı mensubuydu. Annesi Fulvia Pia, her ikisi de eski konsül olan büyük amcaları Aper ve Severus idi. Dedesi Macer, annesinin babası ise Fulvius Pius'tu. Septimius ise, Severus'un birinci, Erucius Clarus'un ikinci konsüllüğünü yaptığı yılın nisan ayının sekizinde doğmuştur.[3] Son derece bilgili olduğu Latin ve Yunan dilleriyle eğitim almadan önce daha küçük bir çocukken, mahkeme oyunu hariç diğer çocuklarla hiçbir oyun oynamazdı. Bunu oynadığında da etrafında sopalar ve baltalar olurdu, etrafını saran çocukların arasında oturur ve hüküm verirdi. On sekiz yaşına geldiğinde kamuya bir söylev vermişti. Bundan sonra, çalışmalarına devam etmek için Roma'ya geldi. İki defa konsüllük yapmış olan akrabası başka bir Septimius Severus'un yardımlarıyla tanrısal Marcus'tan geniş kumaş çubuğunu istemiş ve almıştır.[4]

1 Leptis Magna.

2 İmparatorluk topraklarındaki herkese Septimius Severus'un oğlu Caracalla tarafından 212 yılında vatandaşlık hakkı verilmiştir.

3 146 yılında. Dio'ya göre (LXXVI. 17, 4) 11 Nisan'da doğmuştur.

4 Bkz. *Com.* IV. 7.

Roma'ya geldiği zaman, tam o sırada imparator Hadrianus'un hayatını okuyan bir yabancıyla karşılaştı ve bunu gelecekteki refahı için bir kehanet olarak yorumladı. İmparatorlukla ilgili başka bir kehaneti daha vardı: Bir defasında bir imparatorluk ziyafetine davet edildiğinde, togasını giymesi gerekiyorken bir pelerin giyip gelerek, bizzat imparatorun giydiği resmî bir toga giymiş olmuştu. O günün gecesi rüyasında da tıpkı Remus ve Romulus gibi bir kurdun memelerini emdiğini görmüştü.[5] Bir keresinde de, böyle bir şeye izin olmadığından habersiz şekilde, bir hizmetkârın imparatorun koltuğunu sahipsiz bırakmasıyla buna oturmuştu. Başka bir defasında da tavernada uyurken bir yılan kafasına dolanmıştı, arkadaşları uyanıp buna bağırdığında ise yılan herhangi bir zarar vermeden gitmişti.

II. Severus'un gençliği akılsızlıklarla doluydu ve suçtan muaf da değildi. Zina yaptığı yönünde suçlanmış fakat daha sonra prokonsüllükte halefi, konsüllükte mevkidaşı ve tahtta da selefi olan prokonsül Iulianus tarafından aklanmıştır.[6] Askerî *tribunus*luk görevini reddederek *quaestor* olmuştur ve bu görevini özenle ifa etmiştir. Bu görevinden sonra kurasına Baetica düşmüştü.[7] Buradan da, o sırada babası öldüğü için memleketindeki işlerle ilgilenmek üzere Afrika'ya geçmiştir. Fakat Afrika'dayken kendisine Baetica yerine Sardinya verilmişti, çünkü Baetica'yı Mağrubiler yağmalıyordu.[8] Bunun üzerine *quaestor* görevini Sardinya'da ifa etti, sonra da Afrika prokonsülünün *legatus*u oldu. Bu görevi esnasında, memleketi Leptisli bir pleb sınıfı mensubu, görev baltaları önünde taşınmasına rağmen onu eski bir silah arkadaşı olarak kucakladı. Bunun üzerine Severus bu adamı sopalarla dövdürttü ve bu konuda şöyle bir

5 Efsaneye göre Roma'yı kuran kardeşler Remus ve Romulus'u bir kurt emzirmişti.

6 Burada tam olarak ne denmek istediği anlaşılmıyor, metin bozuk olabilir. Ayrıca burada yazar, Pertinax'tan sonra ve kendisinin tahta çıkışından kısa süre önce Afrika prokonsülü olan Didius Iulianus'la bağdaştırarak hata yapmıştır. *L.*

7 Roma'da *quaestor* idi ve sonrasında kurasına, senato eyaleti olan Hispania Baetica'da (Güney İspanya) *proquaestor* olarak görev yapmak düşmüştü.

8 Muhtemelen 172 yılında. Mağrubilerin akını, Baetica'nın bir imparatorluk eyaleti olarak yönetilmesini zorunlu hâle getirmiş gibi görünüyor. Bu doğrultuda Sardinya da geçici olarak senato eyaleti olmuştu. *L.*

beyanat verdirdi: "Haklı bir sebebi olmadıkça hiçbir pleb, Roma halkının bir *legatus*unu kucaklamasın". Bu olaydan sonra, eskiden yayan bir şekilde yürüyen *legatus*lar artık at arabasına biner oldu. Yine bu sırada Severus, kaygı duymaya başlayınca Afrika'nın bir şehrindeki bir astroloğa başvurdu. Astrolog, Severus'un yıldız falına baktığında geleceğine dair çok şey gördü ve şöyle dedi: "Bana senin soyunu söyle, başkasının değil". Severus, gerçekten de kendisinin soyunu söylediğine dair yemin ettiğinde astrolog ona, daha sonra gerçekleşecek olan bütün her şeyi söyledi.

III. Severus, imparator Marcus'un talimatıyla pleb *tribunus*u oldu. Bu görevi son derece katı ve gayretli bir şekilde ifa etti. İşte bu zaman Marcia ile evlenmiştir, fakat sivil bir vatandaş olarak kendi yazdığı biyografisinde[9] karısından hiç bahsetmez. Daha sonra imparator olduğunda ise karısının onuruna heykeller yaptırmıştır. Otuz iki yaşına geldiğinde, imparatorun adayları arasında yer almamasına ve rekabetteki sıradan adaylardan biri olmasına karşın Marcus onu *praetor* yaptı.[10] Bunun üzerine İspanya'ya gönderildi. Oradayken gördüğü bir rüyada ilk olarak kendisine, o zamanlar harabeye dönmekte olan Tarraco'daki Augustus Tapınağı'nı onarması söylenmişti. Sonrasında da eyaletler lir ve flüt ile uyumlu bir şekilde şarkı söylerken, son derece yüksek bir dağın tepesinden Roma'ya ve bütün dünyaya baktığını görmüştü. Şehirde gıyabında oyunlar düzenlemiştir.[11] O zaman, Massilia[12] yakınlarında konuşlandırılan IV. Scythica Lejyonu'nun komutasına atandı.[13] Daha sonra da çalışmalarına devam etmek, kurban kesmek için ve oradaki kamu yapıları ve eski anıtlar dolayısıyla Atina'ya gitti. Burada Atinalılar tarafından bazı

9 Severus, muhtemelen rakiplerini suçlamak ve kendisini zalimlik suçlamalarından paklamak amacıyla bir otobiyografi yazmıştı, fakat bu eseri günümüze ulaşmamıştır.

10 Roma'daki memuriyetlerin bazısı senato tarafından seçiliyorken bazısı da imparator tarafından doğrudan atanıyordu. Bu atanan kişilere *candidati Caesaris* deniyordu. *L.*

11 İmparatorluk döneminde bir *praetor*un en önemli görevlerinden biri halka açık oyunların düzenlenmesiydi. *L.*

12 Marsilya.

13 Metin hatalıdır. Bu lejyon, Massilia'da (Marsilya) hiçbir zaman konuşlandırılmamıştı.

haksızlıklara uğradı ve onların düşmanı oldu. Sonraları imparator olduğunda da Atinalıların haklarını kısıtlayarak onlardan intikamını aldı. Bundan sonra da bir *legatus* olarak Lugdunensis eyaletine[14] atandı. Bu sırada karısını kaybetti, başka bir kadınla evlenmek istediği için, kendisi de son derece yetenekli bir astrolog olarak evlenecek kadınların yıldız falını soruşturdu. Suriye'de, yıldız falında bir kral ile evleneceği bulunan bir kadın olduğunu öğrenince -yani Iulia-[15] onu karısı olarak istedi, arkadaşlarının çöpçatanlığıyla kadını aldı. Bu kadından hemen bir çocuk sahibi oldu.[16]

IV. Severus sert, onurlu ve kendine hâkim olan biri olduğu için Galyalılar onu severdi, fakat başka kimse sevmezdi. Daha sonra Pannonia eyaletlerini prokonsül yetkisiyle yönetti,[17] ardından kurasından Sicilya'da prokonsüllük çıktı. Roma'da ikinci bir oğlu oldu.[18] Sicilya'dayken kahinler ve astrologlar vasıtasıyla imparatorluk makamını soruşturduğu yönünde suçlandı. Fakat artık Commodus'tan nefret edildiği için, soruşturmasının teslim edildiği muhafız alayı komutanları tarafından aklandı. Kendisini suçlayan kişi de çarmıha gerildi. Commodus'un birçok adayın içinden kendisini seçmesiyle, ilk konsüllüğünü Apuleius Rufinus ile birlikte yaptı. Konsüllükten sonra neredeyse bir yılı inziva içinde geçirdi. Daha sonra, Laetus'un tavsiyesi üzerine Germania'daki ordunun komutasına atandı.[19] Germania'daki orduya doğru yola çıkmak üzereyken, daha öncesinde Roma'da gösterişsiz bir evi ve Venetia'da tek bir çiftliği olmasına karşın bu sefer geniş bahçeler satın aldı. Bir keresinde bu bahçelerde uzanıyorken ve çocuklarıyla birlikte sade bir yemek yiyorken, o

14 Bugün Fransa'nın merkezine ve kuzeyindeki Atlantik kıyılarına uzanan Roma eyaleti; Gallia Lugdunensis.

15 Suriye'deki Emesa tanrısı Elagabalus'un yüksek rahibi Iulius Bassianus'un büyük kızı. *L.*

16 Büyük oğlu Bassianus (Caracalla) 186 yılında Lugdunum'da (Lyon) doğmuştur. *L.*

17 Burada kronolojik hata vardır, zira Severus, konsüllüğünden sonrasına kadar Pannonia'ya atanmamıştı.

18 189 yılında Geta doğmuştu.

19 Burada yanlış bir bilgi var, zira kendisi Carnuntum'da imparator ilan edilmişti. Bkz. *Dio*, LXXIII. 14, 3 ve *Hdn.* II. 9, 2.

zaman beş yaşında olan büyük oğlu kendisine verilen meyveyi oyun arkadaşlarından biraz daha cömert bir şekilde paylaştırmıştı. Babası onu şöyle söyleyerek payladı: "Biraz daha tutumlu ol, zira bir kralın zenginliğine sahip değilsin". Beş yaşındaki oğlu da buna "Evet ama sahip olacağım" diye cevap verdi. Germania'ya yola çıktığında bu görevini öyle bir ifa etti ki zaten yüksek olan şanını iyice artırdı.

V. Bu noktaya kadar Severus askerî kariyerini bir vatandaş olarak sürdürdü. Commodus'un öldürüldüğü ve herkesin nefret duyduğu bir şekilde Iulianus'un imparatorluk yaptığı duyulduğunda, buna karşı çıkmasına rağmen birçok kişinin ısrarıyla Germania lejyonları tarafından 13 ağustos günü imparator olarak selamlandı.[20] Her bir askere daha önce hiçbir imparatorun vermediği bir ücret olarak bin *sestertius* bahşiş verildi. Daha sonra, ardında bıraktığı eyaletleri askerlerle kuvvetlendirerek Roma'ya yürümeye başladı. Yoluna çıkan herkes ona boyun eğdi. Illyricum ve Galya'daki lejyonlar da, komutanlarının baskısından ötürü Severus'un tarafına geçti, çünkü herkes onu Pertinax'ın intikamcısı olarak görüyordu. Bu sırada Iulianus'un kışkırtmasıyla senato kendisini vatan haini ilan etti ve ordudaki askerlere senato adına Severus'u terk etmesini emir veren bir haberle elçiler gönderildi. Severus, fikir birliği içinde olan senato tarafından böyle bir karar çıktığını duyduğunda ilk başta korku duydu. Fakat daha sonra orduya, kendi menfaatine söylev vermeleri ve kendi rızalarıyla onun tarafına geçmeleri için elçilere rüşvet verdi. Iulianus bunu öğrendiğinde Severus ile kendisinin imparatorluğu paylaşması için bir senato kararı çıkmasını sağladı. Bunun iyi niyetle mi yoksa hain emellerle mi yapıldığı kesin değildir. Çünkü Iulianus bu olaydan çok daha önce Severus'a suikast düzenlemeleri için, bazı komutanları öldürmeleriyle tanınan adamlarını göndermiş. Yine bazı adamlarını da, Suriye'deki orduların kışkırtmasıyla Iulianus'a muhalif olarak kendisini imparator ilan ettirmiş olan Pescennius Niger'i öldürmeleri için yollamıştı. Ancak Severus, Iulianus'un kendisini öldürmesi için gönderdiği adamların ellerinden kurtuldu ve muhafızlara, ya Iulianus'u terk etmelerini ya

20 193 yılında. Burada da başka bir yanlış bilgi var, zira Didius Iulianus 1 haziran günü öldürülmüştü ve o zaman Severus Roma'dan uzak değildi. *L.*

da öldürmelerini belirten bir mektup gönderdi. Bu buyruğuna da derhal itaat edildi. Çünkü Iulianus sarayda öldürülmekle kalmamış, Severus da Roma'ya davet edilmişti. Böylece, tek bir baş işaretiyle Severus, daha önce hiç kimsenin başına gelmemiş bir şekilde muzaffer oldu ve silahlı bir şekilde Roma'ya yürüdü.

VI. Iulianus'un öldürülmesinden sonra Severus, sanki bir düşman bölgesinden geçiyormuş gibi ordugâhında ve kamp çadırlarında kalmaya devam etti. Bunun üzerine senato, onu tebrik etmek ve af dilemek için yüz senatörden oluşan bir elçi heyeti gönderdi. Bunlar, Interamna'da[21] Severus ile buluşunca, gizli silahları var mı diye üstleri arandıktan sonra, silahlı adamların arasında silahlı bir şekilde duran Severus'u selamladılar. Ertesi gün bütün saray mensupları da gelince Severus heyetteki her kimseye 720 altın verdi. Dahası bunları, eğer istiyorlarsa kalıp kendisiyle birlikte Roma'ya dönme fırsatı da tanıyarak önden gönderdi. Bundan sonra, Iulianus'un üçüncü muhafız komutanı olarak seçmiş olduğu Flavius Iuvenalis'i derhal muhafız alayı komutanı olarak atadı.[22]

Bu sırada Roma'da, sivilleri ve askerleri büyük bir endişe sarmıştı. Çünkü Severus'un silahlı bir şekilde kendisini vatan haini ilan edenlere karşı yürüdüğünü fark etmişlerdi. Severus, Pescennius Niger'in Suriye'deki lejyonlar tarafından imparator olarak selamlandığını duyunca bu endişe iyice arttı. Fakat Severus, Pescennius'un halka ve senatoya gönderdiği bildiri ve mektuplara bunları taşıyan habercileri kullanarak el koydu, çünkü bunların halka yayınlanmasını veya senatoda okunmasını istemiyordu. Yine bu sırada, Commodus'un isteği üzerine kendisine bir Caesar yetkisi verilmiş gibi görülen Clodius Albinus'u kendisi yerine tahta geçirmeyi düşündü. Fakat, bu adamlardan korktuğu ve onlar hakkında gerçekten de doğru fikirleri olduğu için, Britanya'yı[23] kontrolü altına alması için Heraclitus'u, Niger'in

21 Lazio'da bulunan Pignataro Interamna.

22 Muhtemelen Tullius Crispinus'un ölümü üzerine. *L.*

23 Pescennius Niger'in biyografisinde (Pesc. Nig. V) bölge Bithynia olarak verilmişti, muhtemel bir kopya hatası olsa da Britanya daha muhtemel gözüküyor. Bu sırada Severus, Albinus'u kendi tarafına çekmek için ona Caesar ismi vermeyi teklif etmişti ve Heraclitus da muhtemelen bu amaç doğrultusunda gönderilmişti. *L.*

çocuklarını gözaltına alması için de Plautianus'u gönderdi. Roma'ya geldiğinde de muhafızlara silahsız ve zırhsız bir şekilde kendisiyle buluşmalarını emretti. Daha sonra, dört bir yanında bulundurduğu silahlı adamlarıyla muhafızları bu şekilde kürsüye çağırdı.[24]

VII. Severus, silahlı adamlarıyla beraber şehre girdi ve Capitolium'a gitti; kendisi de silah kuşanmıştı. Buradan yine silahlı bir şekilde saraya gitti; muhafız alayından aldığı sancaklar, havaya kaldırılmış şekilde değil de yerde sürüklenerek önünde taşınıyordu. Daha sonra bütün şehir boyunca tapınaklarda, kemeraltılarda, Palatinus Tepesindeki yapılarda askerler sanki kışladaymış gibi yerlerini aldı. Severus'un şehre bu şekilde girişi hem nefret hem de korku yarattı, çünkü askerler karşılığını ödemeden eşyalara el koydular ve şehri yağmalama tehditleri saçtılar. Ertesi gün Severus, yalnızca silahlı askerlerinin değil ayrıca silahlı arkadaşlarının da eşliğinde senatoya geldi. İçeri girerek imparatorluğa neden el koyduğunun sebeplerini anlattı. Savunmasında, komutan suikastlarıyla ünlü kişilerin kendisini öldürmek için Iulianus tarafından gönderildiğini de öne sürdü. Ayrıca, bir imparatorun senatoya danışmadan herhangi bir senatörü idam etmesine izin verilmemesi gereken bir senato kararını da belirtti. Kendisi hâlen senatodayken, ayaklanma çıkarma tehdidi saçan askerleri, Augustus Octavianus'u Roma'ya götürüp böyle bir meblağ alan kişilerin örneğini vererek senatodan her birine on bin *sestertius* vermesini istedi. Severus askerlerini yatıştırmak istese de bunu başaramadı, fakat sonra onları bir bahşişle ödüllendirerek uzaklaştırdı. Bundan sonra Pertinax'ın bir heykeli için, bir *censor*a yakışacak cenaze töreni düzenledi.[25] Onu tanrısallaştırılmış imparatorların mertebesine yükseltti, ayrıca merhum için, daha önce

24 Sonrasında bunları, Pertinax'a ihanet ettikleri için kınamış, silahlarını almış ve terhis etmiş, şehirden de sürmüştür. Bu, hemen şehir surlarının dışında yaşanmıştır. Bkz. *Dio*, LXXIV. 1,1; *Hdn.* II. 13, 4. *L.*

25 Cumhuriyet döneminden kalma bir geleneğe göre senato, görev kıyafetiyle gömülebileceğine karar vererek ölmüş bir devlet görevlisini onurlandırıyordu. Bu kıyafetlerden, *censor*ların giydiği erguvan toga en üst kademeydi. Bu yüzden bir *censor*un cenaze töreni, en üst seviye olarak görülürdü. Bu, daha sonra Augustus ve Claudius gibi imparatorlar için de uygulanmıştır. *L.*

Marcus Kardeşliği heyetini oluşturan rahiplerden müteşekkil bir *flamen* ve Helvius Kardeşliği heyeti oluşturdu. Ayrıca kendisine Pertinax denilmesini emretti,[26] fakat daha sonra, bir kehaneti yansıtıyor olmasından çekinerek bu ismin kullanılmamasını istedi.

VIII. Severus bundan sonra arkadaşlarını borçtan kurtardı. Kızlarının çeyizini düzdü ve onları Probus ve Aetius ile evlendirdi. Damadı Probus'u şehir başkanı yapmak isteyince o, bir imparatorun damadı olmanın şehir başkanı olmaktan çok daha fazla şey ifade ettiğini öne sürerek bunu reddetti. Sonrasında da damatlarını konsül yaptı ve zengin etti. Sonraki günlerde senatoya geldi. Iulianus'un dostlarına suçlamalarda bulunarak bunları kara listeye aldırdı, ardından da idam ettirdi. Çok sayıda davayı dinledi, eyalet görevlileri tarafından suçlanan kamu görevlilerini de, kendilerine yönlendirilen suçlamalar kanıtlandığı zaman sert bir şekilde cezalandırdı. Dağıtılan erzağın miktarını çok az bulunca bu işi öyle bir halletti ki bu hayattan ayrılırken Roma halkına yedi yıl boyunca yeterli olacak kadar erzak bıraktı.

İmparator, doğudaki durumu düzeltmek için yola çıktı. Hâlen Niger hakkında kamuda bir şey söylemiyordu. Yine de Niger, Libya'dan ve Mısır'dan geçerek Afrika'yı istila eder ve Roma halkına bir erzak problemi yaşatır korkusuyla birliklerini Afrika'ya gönderdi. Daha sonra, Bassus'un yerine Domitius Dexter'i şehir başkanı olarak bırakarak, Roma'ya gelişinden otuz gün sonra tekrar yola çıktı. Ordugâh kurmak için seçilen arazi konusunda ordusunda ciddi bir ayaklanma çıktığı zaman Roma'dan Saxa Rubra'nın[27] ötesine geçememişti. Bunun üzerine kardeşi Geta derhal ona geldi.[28] Geta, farklı şeyler bekliyorken Severus ona, kendisine verilen eyaleti yönetmesi emrini verdi. Kendisine getirilen Niger'in çocuklarına, kendi çocuklarına yaptığı gibi itibarlı davrandı. Pescennius'un bu bölgeleri

26 Herodianus'a göre (II. 10, 1) Severus, Pannonia'dan ayrılmadan önce bu ismi almıştı. Bu isim, özellikle saltanatının ilk dönemindeki yazıtlarda ve sikkelerde bulunabilir. *L.*

27 Roma'nın yaklaşık 15 km. kuzeyindeki kasaba. Bugün Roma'nın Roma Nord bölgesi.

28 Publius Septimius Geta.

ele geçirmesini önlemek için Yunanistan ve Trakya'yı istila edecek bir lejyon gönderdi, fakat Niger çoktan Byzantium'u kontrolü altına almıştı. Perinthus'u[29] da ele geçirmek isteyen Niger bu lejyonun büyük bir kısmını katletti ve bunun üzerine Aemilianus[30] ile birlikte vatan haini ilan edildi. Niger, Severus ile tahtı paylaşmayı teklif etse de bu, küçümsenerek reddedildi. Severus eğer isterse ona güvenli bir sürgün hayatı teklif etti, ancak Aemilianus'u affetmedi. Bundan sonra Aemilianus'u Hellespontos'ta[31] mağlup etti.[32] Aemilianus önce Cyzicus'a ardından da başka bir şehre kaçtı. Orada Severus'un komutanlarının buyruğuyla idam edildi. Niger'in birlikleri de bu komutanlar tarafından püskürtüldü.[33]

IX. Bu haberleri alan Severus sanki bütün mesele sona erdirilmiş gibi senatoya bir mektup gönderdi. Kısa süre sonra Cyzicus yakınlarında Niger ile karşılaştı, onu öldürdü ve kellesini bir mızrakta zafer alayında sergiledi.[34] Bundan sonra, kendi çocuklarıyla aynı şekilde davrandığı Niger'in çocuklarını anneleriyle beraber sürgüne yolladı.[35]

Severus, zaferi ile alâkalı senatoya bir mektup verdi. Tek bir adam istisna olacak şekilde, Niger'in tarafında yer almış senatörlere hiçbir ceza vermedi. Antiochialılara karşı çok daha öfkeliydi, doğudaki yönetiminde onunla dalga geçmişler ve Niger'e erzak yardımı yapmışlardı. Bunun sonucunda Severus, Antiochialıların birçok ayrıcalığını ellerinden aldı. Uzun bir süredir silahlı bir şekilde Niger'in tarafında yer aldıkları için Filistin'deki Neapolis[36] vatandaşlarının sivil haklarını

29 Marmara Ereğlisi.

30 Asellius Aemilianus, Küçük Asya prokonsülü ve Niger'in ordusunda komutan. *L.*

31 Çanakkale Boğazı.

32 Muhtelemen Perinthus'ta (Marmara Ereğlisi). *L.*

33 Bithynia'daki Nicaea (İznik) yakınlarında. *L.*

34 Burada, daha sonrasında da tekrar edilecek olan (Pesc. Nig. V.) yanlış bir bilgi var. Niger, Cilicia'daki Issus'ta (Hatay'ın kuzeydoğusu) 193 yılında yenilmişti. Bu muharebeden sonra kaçmış fakat daha sonra Antiochia ile Fırat Nehri arasında bir yerde Severus'un askerleri tarafından yakalanmış ve kellesi uçurulmuştur. Bkz. *Dio*, LXXIV. 7; 8, 3; *Hdn.* III. 4, 2. *L.*

35 Bunlar daha sonra öldürülecekti.

36 Napoli.

da ellerinden aldı. Ayrıca Niger'in tarafında yer almış senatör sınıfı haricindeki diğer birçok kişiye de acımasız cezalar verdi. Yine Niger'in tarafında yer almış çok sayıda şehir para cezası ve statü düşürmesiyle cezalandırıldı.[37] Komutan veya *tribunus* rütbesiyle Niger'in tarafında silahlı mücadele vermiş senatörleri de idam ettirdi.

Severus daha sonra Arabistan civarında çok sayıda operasyon düzenledi.[38] Hepsi birden Pescennius Niger'in tarafında yer almış Parthları ve Adiabenelileri yeniden boyunduruk altına aldı. Roma'ya döndükten sonra bu icraatı dolayısıyla kendisine bir zafer alayı ve Arabistan, Adiabene ve Parth fatihi unvanları verildi. Ne var ki Severus, Romalılar üzerinden zafer kutluyor gibi gözükmemek için bu zafer alayını düzenlemeyi reddetti. Yine, Parthları rencide etmemek için Parth Fatihi unvanını da geri çevirdi.

X. Niger ile olan iç savaşın ardından Roma'ya geri dönerken, Galya'da isyan etmiş olan Clodius Albinus'un[39] çıkardığı yeni bir iç savaş haberini aldı. İşte bu isyan yüzünden daha sonraları Niger'in çocukları, anneleriyle birlikte idam edilmiştir. Severus, Albinus'u ve ayrıca, mektuplarında veya mektuplarına verilen cevaplarda Albinus'u desteklediklerini söyleyen kişileri de hemen vatan haini ilan ettirdi. Albinus'a karşı yürüdüğü sırada Viminacium'a[40] ulaştığında, büyük oğlu Bassianus'a, kardeşi Geta'nın tahtı ele geçirme konusundaki ümitlerini yok etmek için Aurelius Antoninus ismini[41] ve Caesar unvanını[42] verdi. Oğluna, bir keresinde rüyasında halefi

37 Bunlardan en ünlüsü, Niger'in tarafında yer alan Byzantium idi. Severus'un kuvvetleri tarafından bir kuşatmadan sonra ele geçirildikten sonra şehir büyük zarara uğratılmıştır. Hatta şehrin ismi daha sonra Augusta Antonina olarak değiştirilmiş ve bir süreliğine bu şekilde kullanılmıştır.

38 Aslında Severus'un operasyonları, o zaman bölgedeki kavimler tarafından işgal edilmiş olan Mezopotamya'nın kuzeyinde, Nisibis (Nusaybin) civarında gerçekleştirilmişti. Savaşın büyük çoğunluğunu Severus'un *legatus*ları Laetus, Anulinus ve Probus yönetmiş, bunlar da Dicle Nehri'ni geçerek Adiabene'yi işgal etmişlerdir.

39 Clodius, isyanı Britanya'da çıkarmıştı.

40 Sırbistan'ın doğusundaki Roma garnizonu.

41 Bassianus (Caracalla) bu tarihten itibaren (196) yazıtlarda ve sikkelerde Marcus Aurelius Antoninus olarak isimlendirilir. *L.*

42 Albinus'un bu unvan ve tahta çıkma iddialarını ortadan kaldırmak için. *L.*

olarak Antoninus'un tahta geçtiğini gördüğü için Antoninus ismini vermişti. Bazıları, tahta o da geçebilsin diye Geta'ya da Antoninus ismi verilmesinin sebebinin bu rüya olduğunu düşünür.[43] Başkaları ise Bessianus'a, Severus'un Marcus ailesine geçmek istediği için Antoninus ismi verildiğini düşünür.

İlk başta Severus'un komutanları Albinus'un komutanları tarafından bozguna uğratıldı. Bu yüzden endişeye düşen Severus, Pannonialı kahinlere danışınca kendisinin muzaffer olacağını, düşmanının kendi eline düşmekten veya kendisinden kaçmaktan ziyade kısa süre içinde suyla öleceğini öğrendi. Albinus'u hemen birçok arkadaşı terk etti, bunlar Severus'un tarafına geçti. Albinus'un çok sayıda komutanı da tutsak edildi ve Severus bunları cezalandırdı.

XI. Bu sırada, Galya'da muhtelif sonuçlar elde edilirken Severus, Albinus'la ilk başarılı muharebesini Tinurtium'da[44] verdi. İmparator, çatışma esnasında atının yere düşmesiyle büyük bir tehlike atlattı. O kadar ki, tek bir darbeyle öldürüleceği ve ordunun başka bir imparator seçeceği[45] dahi düşünülmüştü. Bu sırada senatonun, Hadrumentumlu Albinus'un bir akrabası olan Clodius Celsinus'u öven kararlarını okuyan Severus, Albinus'u tanımış gibi senatoya karşı öfke duymaya başladı. Sanki bu hareketiyle senatodan intikam alabilirmiş gibi Commodus'un tanrısal imparator olarak anılmasına yönelik karar çıkardı. İlk önce askerlerine Commodus'un tanrısallaştırıldığını söyledi, daha sonrasında da kendi zaferiyle alâkalı bir konuşma ile birlikte bunu senatoya yazdı. Bunun ardından, savaşta öldürülen senatörlerin cesetlerinin parçalanması emrini verdi. Daha sonra Albinus'un bedeni kendisine getirildiğinde,[46] adam hâlâ yarı canlıyken kafasını koparttırdı. Bunun Roma'ya götürülmesini emretti ve buyruklarını da gönderdi. Albinus, 19 şubat günü[47] yenilmiştir.

43 Severus'un küçük oğlu olan Geta'ya, bu ismi yazıtlarda ve sikklerde görünmediği için, Aurelius Antoninus ismini vermiş olması pek muhtemel değildir. *L.*

44 Muhtemelen, bugünkü Mâcon'un yaklaşık 33 km. kuzeyindeki Tournus. *L.*

45 Iulius Laetus'u. Bkz. *Hdn.* III. 7, 4. *L.*

46 Dio'ya göre (LXXV. 6-7) Albinus, yenilgiden sonra kendisini öldürmüştü.

47 197 yılı.

Severus'un emriyle Albinus'un cesedinin kalan kısmı kendi evinde defnedildi. İmparator, cesedin görülmesi için uzun bir süre boyunca orada tutulmasını emretti. Dahası Severus, cesedin üzerinden at sürdü, at ürktüğü zaman atla konuşup, cesedi daha cesur bir şekilde çiğnemesi için dizginleri gevşetti. Bazıları da, Albinus'un, karısının ve çocuklarının cesedinin Rhône Nehri'ne atılmasını emrettiğini ekler.

XII. Albinus'un tarafında yer almış sayısız insan idam edildi. Bunların arasında çok sayıda önde gelen adam ve asilzade kadınlar vardı. Ayrıca bu insanların mallarına da el konuldu ve bunlar, devlet hazinesine aktarıldı. Dahası o zaman, Galya'dan ve İspanya'dan da çok sayıda asil infaz edilmiştir. Sonunda Severus, daha önce hiçbir imparatorun vermediği kadar askerlerine bahşiş verdi. Bu hacizlerin sonucu olarak oğullarına, hiçbir imparatorun bırakmadığı kadar büyük bir servet bıraktı. Galya'daki, İspanya'daki ve İtalya'daki altınların büyük bir kısmını imparator ailesine ait yaptı. İşte bu zaman ilk defa özel işler memuriyeti kuruldu. Albinus'un ölümünden sonra ona bağlı kalan çok sayıda kişi Severus tarafından savaşta yenilgiye uğratıldı. Yine o zaman Severus, Arabistan lejyonunun[48] Albinus'un tarafına geçtiği haberini aldı.

Böylece, birçok kişiyi idam ettirerek ve Albinus'un ailesinin kökünü kazıyarak Albinus ayaklanmasının intikamını sert bir şekilde alan Severus, halka ve senatörlere öfke içinde Roma'ya geldi. Senatoda ve halka açık bir toplantıda Commodus'u överek onu tanrı diye adlandırdı. Bunun yanında, Commodus'un yalnızca toplumda değeri olmayan kişiler nezdinde değersiz bir insan olduğunu söyledi. Gerçekten de Severus'un öfkesi çok belliydi. Bundan sonra kendisinin merhametinden bahsetti. Ne var ki o, son derece zalim bir adamdı ve aşağıda listelenen senatörleri idam ettirmişti:[49]

48 III. Cyrenaica Lejyonu. *L.*

49 Dio'ya göre (LXXV. 8) Severus, 29 senatörü idam ettirmiş, 35 tanesini de affetmiştir. Aşağıda ise 41 tanesinden bahsediliyor. Bunlar Severus'un daha önce idam etmekten çekindiği Niger'in yanlıları olabilir. *L.*

XIII. Mummius Secundinus, Asellius Claudianus, Claudius Rufus, Vitalius Victor, Papius Faustus, Aelius Celsus, Iulius Rufus, Lollius Professus, Aurunculeius Cornelianus, Antonius Balbus, Postumius Severus, Sergius Lustralis, Fabius Paulinus, Nonius Gracchus, Masticius Fabianus, Casperius Agrippinus, Ceionius Albinus, Claudius Sulpicianus, Memmius Rufinus, Casperius Aemilianus, Cocceius Verus, Erucius Clarus, Aelius Stilo, Clodius Rufinus, Egnatuleius Honoratus, Genç Petronius, Pescenniuslar, Festus, Veratianus, Aurelianus, Materianus, Iulianus, ve Albinus; üç Cerellius, Macrinus, Faustinianus, ve Iulianus; Herennius Nepos, Sulpicius Canus, Valerius Catullinus, Novius Rufus, Claudius Arabianus, ve Marcius Asellio. Tüm bu adamları herhangi bir sorgulama dahi olmadan idam ettirmiştir. Öte yandan, birçoğu konsüllük ve *praetor*luk yapmış, hepsi birden itibarı yüksek olan bu adamları katletmiş olan adam, Afrikalılar tarafından tanrı olarak görülüyor. Severus, kendisini zehirleyerek öldürmek istediği yönünde Cincius Severus'u da asılsız bir suçlamayla idam ettirdi. Daha sonra, Commodus'u boğazlayan Narcissus'u aslanlara attı.[50]

XIV. Ayrıca, çok daha mütevazı insanları da katletmiştir, savaşın gazabına uğrayıp can verenler de hariç.

Bundan sonra, insanlara kendisini sevdirmek isteyen Severus, imparatorluk nakliye hizmetini özel kişilerden alarak imparator hazinesine aktardı. Bassianus Antoninus'un senato tarafından Caesar olarak adlandırılmasını ve ona imparatorluk alametlerinin verilmesini sağladı. Çıkan Parth savaşı dedikodusundan etkilenerek kendi cebinden babasına, annesine, dedesine ve ilk karısına heykeller yaptırdı. Plautianus'a[51] karşı son derece arkadaşça davransa da onu daha iyi tanıyınca, bir vatan haini ilan ettirecek, heykellerini ortadan kaldıracak ve bütün dünyada cezasının sertliğiyle kendisini ünlü yapacak kadar büyük bir nefret duydu.[52] Bu konudaki öfkesi özellikle de,

50 Dio'ya göre Narcissus'u Didus Iulianus öldürmüştü. Bkz. *Did. Iul.* VI. 2.

51 *Praefectus praetorio* ve 203 yılı konsülü. Severus üzerinde büyük bir gücü ve etkisi vardı. *L.*

52 Dio bu olayı daha farklı anlatır (LXXV. 16, 2); görünüşe göre Severus'un, Plautianus'un bazı bronz heykellerinin eritilmesi emri, onun gözden düştüğü fikrine yol açmıştır. *L.*

Plautianus'un kendi heykelini Severus'un akrabaları ve yakınları arasına koydurmasıydı. Severus, Niger konusunda Filistinlilere verilen cezayı geri çekti. Daha sonra tekrardan Plautianus ile arasını düzeltti. Ardından sanki bir tezahürat içinde[53] şehre onun eşlik etmesiyle girerek Capitolium'a gitti; ne var ki bir süre sonra Plautianus'u da öldürtecekti. Genç oğlu Geta'ya gençlik togası verdi, büyük oğlunu da Plautianus'un kızıyla evlendirdi.[54] Plautianus'u vatan haini ilan edenlerin sürgüne gönderildiğini söyledi. Sanki doğanın bir kanunu gibi her şey daima değişir. Bundan sonra oğullarını konsül yaptı, kardeşi Geta'ya da onurlar bahşetti. Sonrasında bir gladyatör oyunu düzenleyip halka bağış dağıttıktan sonra Parth savaşı için yola çıktı. Bu sırada yine birçok kişiyi, bazıları gerçek bazıları da uydurma sebeplerle idam ettirdi. Birçok kişiyi şaka yaptıkları, diğerlerini hiç konuşmadıkları, diğerlerini de iki anlama gelebilecek şeyleri haykırdıkları dolayısıyla mahkûm etti. Mesela şunun gibi: "İsminin layığı bir imparatora bakın! Gerçek bir Pertinax, gerçek bir Severus!".

XV. Septimius Severus'un bir Parth savaşına çıkmak istemesinde, gerçek bir zorunluluktan ziyade şan elde etme isteği olduğu halkın dilinde dolanıyordu.[55] İmparator ordusunu Brundisium'dan geçirdi, ara vermeden Suriye'ye ulaştı ve Parthları geri püskürttü.[56] Bundan sonra da, Parthlara savaş açmak için hazırlık yapmak amacıyla Suriye'ye geri döndü. Bu sırada Plautianus'un tavsiyeleriyle, Pescennius'un isyancılarının son kalanlarını da ortadan kaldırdı. Onun bazı dostlarına kendisini öldürmek için komplo kurdukları suçlamalarını da yönlendirdi. Kendisinin kaç yıllık ömrü kaldığı konusunda Keldanilere veya kahinlere danıştıkları gerekçesiyle çok sayıda insanı

53 Kumandan veya imparatorun bir at arabası sürmektense at üstünde şehre girdiği küçük bir zafer kutlaması. *L.*

54 Fulvia Plautilla ile. Bu evlilik 202 yılında gerçekleşti. Flavia da Augusta unvanını aldı, ki bu bazı yazıtlarda ve sikkelerde görülmektedir. Babası 205 yılında sarayda suikasta kurban gittiğinde kadın sürgüne yollanmıştır, daha sonra da infaz edilmiştir. *L.*

55 Parthlar Mezopotamya'ya girmişti ve daha önceki operasyonlarında Severus'un ikâmet ettiği yer olan Nisibis'e saldırıyordu. *L.*

56 Nisibis'ten. *L.*

da idam ettirdi. İmparatorluk için uygun olan kişilerden özellikle şüpheleniyordu, zira kendi oğulları hâlen çok gençti. Ayrıca bu durumun, imparatorluk tahtı için kehanetlere başvuran kişiler tarafından gözlendiğine inanıyor veya böyle duyumlar alıyordu. Sonraları, belli bir grup idam edildiğinde Severus kendisini savundu. Bunların ölümünden sonra kendisinin böyle yapılmasını emrettiğini de inkâr etti. Marius Maximus, bu durumun özellikle Laetus[57] konusunda geçerli olduğunu söyler. Bir keresinde Severus'un Leptisli kız kardeşi onu ziyarete gelmişti, kız zar zor Latince konuşabildiğinden, imparatorun kız kardeşi nedeniyle yüzü kızarmıştı. Sonrasında kadının oğluna geniş kumaş çubuğu, kendisine de birçok hediye verdikten sonra kadını kızıyla birlikte ülkesine geri gönderdi; oğlan da kısa süre sonra öldü.

XVI. Yaz artık bitmek üzereyken Severus Parthia'yı istila etti. Kralı yendikten sonra Ctesiphona'a geldi ve kışın başlangıcında şehri ele geçirdi. Askerler bitkilerin köklerini tüketerek beslense ve bu yüzden birçok hastalığa ve kötülüğe yakalansa da, şüphesiz bu bölgelerde kışın savaşa girişmek çok daha iyidir. Parth ordusu yolları tıkadığı ve askerleri yabancı yiyeceklerden ötürü ishalden zor duruma düştüğü için imparator daha fazla ilerleyememesine karşın yine de konumunu korudu. Şehri ele geçirerek kralı kaçmaya mecbur etti. Çok sayıda düşman öldürdü ve Parth Fatihi unvanı aldı. İşte bu yüzden askerler, çoktan Caesar unvanını almış ve 13 yaşına girmiş olan Severus'un oğlu Bassianus Antoninus'u imparatorluğun ortağı ilan etti.[58] Dahası, birçok kişinin yazdığı üzere küçük oğlu Geta'ya da Caesar unvanı ve Antoninus adını verdiler. Bu isimlendirmeleri kutlamak için Severus askerlerine, bütün bahşişlerden çok daha büyük bir ganimet olan Parth şehrini[59] yağmalamaları için izin verdi.

57 Daha önceki seferindeki komutanı ve Parthlara karşı Nisibis'i koruyan kişi. Hatra kuşatmasında idam edilmiştir. *L.*

58 Askerler tarafından Augustus olarak selamlanmış ve babası Severus'tan *tribunus* yetkisi almıştır. Afrika'daki bir yazıta göre bu, 3 Mayıs 198'den önce bir tarih olmalıydı. *L.*

59 Ctesiphon.

Zaten askerler de bunu istiyordu. İmparator bundan sonra Suriye'ye muzaffer bir şekilde döndü. Senatörler kendisine Parth zaferi için bir zafer alayı teklif ettiğinde bunu reddetti. Çünkü gut hastalığından öyle mustaripti ki at arabasında dik bir şekilde durmayı dahi beceremiyordu. Buna karşın oğlunun zafer alayı düzenlemesine izin verdi. Zira senato, Severus tarafından Suriye'de alınan başarılardan ötürü oğluna Kudüs üzerinden bir zafer alayı bahşetmişti.[60]

İmparator, Antiochia'ya geldiğinde büyük oğluna gençlik togasını verdi ve onu kendi mevkidaşı olarak konsül atadı. Bu ikisi Suriye'deyken hemen konsüllüğe başladılar.

XVII. Severus, askerlerinin maaşını artırdıktan sonra İskenderiye'ye yol aldı. Yolu üzerindeyken de Filistinlilere çok sayıda yasal hak tanıdı. Yahudiliğe ihtida etmeyi ağır cezalarla yasakladı, benzer düzenlemeyi Hıristiyanlar için de yaptı. Sonrasında İskenderiyelilere yerel meclis ayrıcalığı verdi. Çünkü bunların, yerel krallarının[61] kontrolünde oldukları için hâlen bir kamu meclisleri yoktu ve Caesar'ın atadığı tek bir vali ile yetinmeye mecbur bırakılmışlardı.[62] Bununla birlikte birçok kanunlarını da değiştirdi. Severus, tanrı Serapis'e tapındığı, eski zamanlara dair bir şeyler öğrendiği, ilginç hayvanlar ve yerler gördüğü için bu yolculuktan çok zevk aldığını daha sonraları sürekli belirtmiştir. Çünkü Memphis'i, Memnon'u,[63] piramitleri, labirenti[64] ziyaret etmiş ve bunları dikkatle incelemişti. Çok önemli olmayan şeylerden bahsetmek gereksiz uzun olacağı için yalnızca imparatorun en önemli icraatları burada ele alınmıştır. Iulianus mağlup edilip öldürüldükten sonra muhafız alayını lağvetmiştir. Ordunun isteğine karşın Pertinax'ı tanrısallaştırmıştır. Salvius Iulianus'un kararlarının yürürlükten kaldırılmasını emretmiş olsa da imparator bunu gerçekleştiremedi. Dahası, görüldüğü üzere

60 Caracalla henüz 12 yaşında olduğu için bu bilgi pek doğru görünmüyor. *L.*

61 Ptolemaios hanedanlığı kast ediliyor. *L.*

62 İmparator Augustus, İskenderiye'nin yerel meclise sahip olmasını istememişti. Bkz. *Dio*, LI. 17, 2.

63 Firavun III. Amenophis'in Thebes'teki ünlü devasa heykeli.

64 Feyyum veya Fayyum'da bulunan.

kendi isteğiyle değil de tutumlu karakteri dolayısıyla Pertinax unvanını almıştır.[65] Fakat gerçekte, sayısız kişiyi idam ettirdiği için zalim bir insan olarak değerlendiriliyordu. Ayrıca, bir keresinde düşmanlarından biri kendisinden merhamet dilemek için ona geldiğinde ve "Ne yapacaksınız?" diye sorduğunda Severus böylesine makul bir konuşmadan yumuşamak bir yana adamın idam edilmesini emretmişti. İmparator, komploları yok etmeyi çok isterdi. Muzaffer olarak ayrılmadığı çok az mücadele olmuştur.

XVIII. Severus, Pers kralı Abgarus'u[66] yenmiş, Araplara hâkimiyetini kabul ettirmiş, Adiabenelileri de vergi ödemeye mecbur bırakmıştır. Saltanatı boyunca yaptığı en büyük işlerden biri olarak Britanya Adasında denizin bir ucundan öteki ucuna bir duvar inşa ettirmiştir.[67] Bu olaydan ötürü de Britanya Fatihi unvanını almıştır. Memleketi Tripolis'i son derece cengâver kabilelerin saldırılarından kurtarmış ve güvenli bir yer yapmıştır. Ayrıca Roma halkına günlük olarak ücretsiz zeytin yağı dağıtılmasını sağlamıştır ki bu, çok uzun bir süre boyunca son derece faydalı olmuştur.[68]

Severus'un suçlulara karşı bastırılamayan bir öfkesi, gayretli kişileri terfi ettirmede de emsalsiz bir otoritesi vardı. Felsefeye ve retoriğe karşı oldukça ilgili olmasının yanında farklı disiplinleri öğrenme konusunda da aşırı istekliydi. Haydutların azılı düşmanıydı.[69] Sivil hayatına ve imparatorluk dönemine dair güvenilir bir otobiyografi yazmıştı. Eserindeki tek yanlışı zalimliğini örtbas etmeye çalışmasıydı. Bu kusuruna dair senato, Severus'un ya hiç doğmamış olması gerektiği ya da hiç ölmemesi gerektiği yönünde bir açıklama

65 Daha ziyade, kendi konumunu güçlendirmek için bu ismi almıştır. *L.*

66 Osrhoene kralı IX. Abgar. Parth seferinde Severus'a katılmış, oğullarını rehine olarak vermiş ve Septimius adını almıştır. Bkz. *Hdn.* III. 9, 2.

67 Çok büyük ihtimalle yeni bir duvardan ziyade Hadrianus'un yaptırdığı duvarın restore edilmesi. *L.*

68 Bu tarihten önce zeytinyağı, tıpkı tahıl gibi devlet tarafından düşük fiyata satılmaktaydı, fakat bu tarihten imparator Constantinus'un dönemine kadar (MS IV. yüzyıl) halka dağıtılmaya başlamıştır.

69 Diğerleri arasında özellikle, altı yüz adamlık bir sürüyle İtalya'da iki yıl boyunca terör estirmiş olan Bulia Felix adında bir haydut vardı. Bkz. *Dio*, LXXVI. 10.

yapmıştır. Zira kendisi hem aşırı zalim biriydi hem de devlet için son derece faydalıydı. Öte yandan kendi evinde çok dikkatsizdi, karısı Iulia zina konusunda adı çıkmış ve kendisine karşı komplo kurmasıyla suçlu biri olmasına karşın onunla evli kalmaya devam etti.[70] Bir keresinde, çıktığı seferi aksatacak ölçüde gut hastalığından mustarip olduğundan, endişeye düşen askerler, o zaman yanında olan oğlu Bassianus'a Augustus unvanı vermişti. Fakat Severus, kendisinin kürsüye taşınmasını emretmiş. Bu olaydan sorumlu olan *tribunus*ları, yüzbaşıları, komutanları ve kohortları çağırmış, Augustus unvanı almış olan oğluna da ayağa kalkmasını buyurmuş ve oğlu hariç bu olayın bütün sorumlularının cezalandırılmasını emretmiştir. Bunun üzerine askerler kendilerini kürsünün önüne atıp af dilediklerinde Severus, eliyle oğlunun kafasına dokunup "Artık, ayakların değil, kafanın hüküm sürdüğünü anlamış bulunuyorsun" demişti. Talihin, kendisini edebî ve askerî uğraşlardan imparatorluk tahtına kadar aşamalardan geçirdiği bütün süre boyunca hep "Her şey oldum, hiçbir şey kazanmadım" derdi.

XIX. Septimius Severus, saltanatının on sekizinci yılında, artık son derece ağır bir hastalığın pençesine düşmüş bir ihtiyar olarak eyalet için olası bir tehdit gibi gözüken kavimleri boyunduruk altına aldıktan sonra Britanya'daki Eboracum'da öldü.[71] Ardında, Antoninus Bassianus ve Marcus'un onuruna kendisi de Antoninus ismini almış Geta olmak üzere iki oğlunu bıraktı. Severus, diğer bütün imparatorlardan en çok saygı gösterdiği Marcus Aurelius'un mozolesine gömüldü.[72] Ona, Commodus'u bile tanrısallaştıracak ve kendisinden sonraki bütün imparatorların, tıpkı Augustus isminde olduğu gibi Antoninus ismini almaları gerektiğini düşünecek kadar çok saygı gösteriyordu. Kendisi için son derece görkemli bir cenaze töreni

70 Dio böyle bir şeyden bahsetmez, belki de bu asılsız suçlamalar, Severus'un zihnini karısına karşı zehirlemeye çalışan Plautianus'un entrikalarıydı. Bkz. *Dio*, LXXV. 15, 6; LXXVIII. 24, 1. *L.*

71 211 yılında.

72 Hadrianus'un mozolesine (Hadr. XIX). Hadrianus'tan sonra Marcus Aurelius ve diğer Antoninuslar da buraya gömülmüştür. *L.*

düzenleyen oğullarının isteği üzerine o da tanrısal imparatorların mertebesine yükseltildi.

İmparatorun yaptırdığı ve bugün de ayakta olan en belirgin kamusal yapılar Septizonium[73] ve Severus Hamamlarıdır. Ayrıca, Tiber Nehri'nin ötesinde kendi adının verildiği kapının[74] yakınlarında da bir Septimius Hamamı yaptırdı, fakat hamam yapılmasının ardından hemen çöktü ve halk bundan yararlanamadı.

İmparatorun ölümünden sonra bütün insanlar ona büyük değer verdi. Çünkü kendisinden sonra gelen oğullarından uzun süre boyunca devlete faydalı hiçbir şey gelmemiştir. Onlardan sonra ise, devleti istila edenler yüzünden Roma İmparatorluğu artık haydutların yağmalayacağı bir yer olmuştu.

Severus oldukça sade giyinirdi, öyle ki tuniğinde neredeyse hiç erguvan renk yoktu. Omuzlarını da kaba bir pelerinle örterdi. Yeme konusunda son derece tutumluydu.[75] Memleketine has fasulyeyi çok severdi, zaman zaman şarap içmekten hoşlanır ve yemeği önemsemediği çok olurdu. Alımlı, yakışıklıydı, sakalı uzun, saçı gri ve kıvırcıktı. Saygı uyandıran bir çehresi vardı. Konuşması açıktı, fakat yaşlılığına kadar bile devam etmiş Afrika lehçesine sahipti. Severus, ölümünden sonra büyük sevgi kazandı, çünkü o zaman kendisini kıskanan veya zalimliğinden korkan herkes ortadan kaybolmuştu.

XX. Hadrianus'un azatlısı olan Phlegon'un azatlısı Aelius Maurus'un eserinde, tıpkı evlatlıkları Verus ve Marcus'a yönetimi bırakan Pius'un örneğinde olduğu gibi Septimius Severus'un da ölürken çok mutlu olduğunu hatırlıyorum; çünkü imparatorluğu eşit güçlerle yönetmeleri için iki Antoninus'u ardında bırakmıştı. Severus hatta, Pius'tan daha da mutluymuş. Çünkü o, ardında evlatlıklarını bırakmışken kendisi, imparatorluğu yönetmek üzere ilk evliliğinden

73 Capitolinus Tepesinin güneydoğu köşesindeki üç katlı kemeraltı. Sarayın Appianus Yolu'na baktığı yerde süslü bir cephe oluşturması için yapılmıştır. *L.*

74 Porta Septimiana, bugünkü Via Della Lungara'nın Aurelianus Surları'ndan geçtiği yer. *L.*

75 Bunu Dio da (LXXVI. 17) onaylar.

doğan Antoninus Bassianus ve Iulia'nın doğurduğu Geta olmak üzere kendi kanından gelen oğullarını bırakmıştı. Ne var ki Severus'un bu büyük umutları boşa çıkmıştır. Çünkü devlet birini cinayet yoluyla,[76] diğerini de karakteri dolayısıyla reddetmiştir. Bu kutsal isim hiçbir durumda uzun ve iyi bir şekilde kalmamıştır. Bu mesele üzerinde düşündüğümde, neredeyse hiçbir büyük adamın ardında kusursuz ve faydalı bir oğul bırakmamış olduğu benim için yeterince açıktır, ey *Augustus* Diocletianus. Bu büyük adamların çoğu ecelleriyle ölmemiştir veya öyle çocuklar bırakmıştır ki, artlarında birilerini bırakmadan bu hayattan göçselermiş insanlık için çok daha iyi olurmuş.[77]

XXI. Romulus'tan ve Numa Pompilius'tan örnek verecek olursak, artlarında devlete faydalı olabilecek hiç çocuk bırakmamışlardır. Peki ya Camillus? Onun kendisi gibi oğulları var mıydı? Peki ya Scipio? Peki o büyük Catolar? Peki ya Homeros, Demosthenes, Vergilius, Crispus,[78] Terentius, Plautus ve diğerleri hakkında ne söyleyebilirim? Peki ya Caesar? Bir oğlu olmasa çok daha iyi olacak olan Cicero peki?[79] Bütün insanlıktan seçme hakkı bulunmasına karşın evlatlık yoluyla bile iyi bir oğlu olmayan Augustus'a ne demeli? Traianus bile halefi olması için bir hemşerisi ve yeğeni olan birisini seçtiğinde hataya düşmüştü.[80] Devletin koruyucu ruhları olan Antoninus Pius ve Marcus'umuzla karşılaşmamak için, bu konuda evlatlık edinilen kişileri es geçip, doğum yoluyla olan evlatlara bir bakalım. Marcus, Commodus'u halefi olarak bırakmamış olsaydı onun için daha ne hayırlı olabilirdi? Vakit kaybetmeden kardeşini, kendisine karşı komplo kurduğu yönünde suçlayan ve büyük bir yanlış yaparak onu idam ettiren, üvey annesiyle -kucağında oğlu Geta'yı öldürmüş olan

76 Geta, 212 yılında öldürülmüştür.

77 Özellikle Marcus Aurelius kast ediliyor.

78 Gaius Sallustius Crispus, ünlü tarihçi.

79 Cicero'nun aynı isimde bir oğlu vardı. Babasının yeteneklerinin hiçbirini almamış olan bu adam ayrıca ayyaşlığıyla tanınıyordu. *L.*

80 Hadrianus kast ediliyor. Hadrianus'un ölümünden sonra kendisine nefret duyan bazı senatörler sayesinde böyle bir anlayış doğmuştu. *L.*

anne!- evlenen, *praefectus* makamına yükselerek kendi gayretleriyle ünlenen ve bilgisinin itibarlı makamından aşağı kalır yönü olmayan, hukukun barınağı ve adaletin hazinesi Papianus'u, sırf kendisini kardeşinin cinayetinden aklamayı istemediği için katleden kardeş katili Bassianus'un babası olmasaydı Septimius Severus için daha iyi olmaz mıydı? Diğer örnekleri geçecek olursam, her türlü konuda kasvetli ve hatta oldukça zalim bir insan olan Severus'un dürüst ve tanrıların tapınımına layık bir insan olarak değerlendirilmesinin bu adamın karakteri sayesinde olduğunu düşünüyorum. Bir seferinde Severus, bir hastalığın pençesine düşmüşken, Micipsa'nın oğullarını barış için teşvik ettiği Sallustius'un kutsal metnini büyük oğluna gönderdiği söylenir.[81] Böylesine sağlıklı bir insan ... boşuna ...[82] Sonunda halk, Antoninus'tan uzun bir süre boyunca nefret etti. İnsanlara kıyafet yardımı yapmasına -Caracalla ismini buradan alıyor- ve en görkemli hamamları yaptırmasına rağmen bu kutsal isme duyulan sevgi azaldı. Birçok kişinin belirttiğine göre, imparatorun başarılarını betimleyen oğlu tarafından yapılmış bir Severus revakı Roma'da bulunmaktadır.

XXII. Severus'un ölümünün belirtileri şunlardı: Bir keresinde rüyasında, önünde tam olarak ne olduğunu bilmediğim, insana benzeyen devasa bir şeyin uçtuğu, dört tane kartalın sürdüğü değerli taşlarla süslü bir arabanın içinde göğe doğru taşındığını görmüştü. Kendisi bu şekilde götürülüyorken 80 ve 9 sayılarını görmüştü. İmparator bu sayının ötesinde tek bir yıl bile yaşamadı, çünkü tahta zaten ihtiyar bir adam olarak gelmişti.[83] Ardından, gökte devasa bir halka içine yerleştirilince, tepetaklak aşağı düşmekten korkmaya başladığında Iupiter'in kendisini çağırdığını görene ve Antoninuslar arasına konulana dek orada uzun bir süre boyunca yalnız ve perişan bir hâlde durmuştu. Bir keresinde hipodrom oyunlarının

81 *Iugurtha Savaşı* adlı tarih kitabı. *L.*

82 Metnin bu kısmı bozuk ve eksiktir, anlam tam olarak çıkarılamamaktadır.

83 Bu biyografinin başında (I. pasaj) Septimius'un 146 yılında doğduğu belirtilmişti. Ayrıca Dio da (LXXVI. 17, 4) 145 yılında doğduğunu söyler. Bu durumda Severus, 65 veya 66 yaşında ölmüştür.

olduğu gün, Victoria'nın[84] üç tane tasviri ellerine palmiye dalıyla her zamanki gibi yerleştirildiğinde, kendi isminin yazılı olduğu bir küreyi tutan ortadaki put, sert bir rüzgârla savrulup dik bir şekilde podyumdan[85] düşmüş ve meydanda bu şekilde durmuştu. Geta'nın isminin yazılı olduğu put devrilip tamamen parçalanmış, Bassianus'un isminin yazılı olduğu put ise palmiye dallarını kaybetmiş ve rüzgârın kuvvetine karşı zar zor yerinde kalabilmişti. Başka bir olayda ise imparator, Britanya'daki Luguvallum'da[86] bulunan duvarı inceledikten sonra, yalnızca bir muzaffer olarak değil ayrıca daimi bir barış tesis etmiş biri olarak en yakındaki konaklama bölgesine geri dönmekteyken kendisine nasıl bir kehanet sunulacağını merakla bekliyordu. Bu sırada şaklabanlar arasında ünlü olan ve her zaman şakalarıyla tanınan Etiyopyalı bir asker kendisiyle, kafasında servi dallarından oluşan çelenkle birlikte karşılaşmıştı. Severus, adamın uğursuz rengi ve çelengin uğursuzluğu yüzünden endişeye kapılıp öfke içinde bu adamın gözünün önünden uzaklaştırılmasını emrettiğinde, rivayete göre Etiyopyalı şakayla karışık "Her şey oldunuz, her şey fethettiniz, artık tanrı olacaksınız ey muzaffer!"[87] demiş. İmparator şehre geldiğinde bir kurban kesmek isteyince, taşralı kâhinin yanlış anlamasından ötürü ilk önce Bellona Tapınağına götürülmüş, sonra da kurban için kendisine siyahi insanlar takdim edilmiş. Severus, tiksinti içinde bunu geri çevirip kendisini saraya attığında, görevlilerin dikkatsizliği yüzünden siyahi kurbanlar imparatoru sarayın kapısına kadar takip etmiş.

XXIII. Birçok şehirde imparator tarafından yaptırılmış kamu yapıları vardır. Fakat hayatı boyunca yaptığı en kayda değer şeylerden biri, geçen zamanın etkisiyle harabeye doğru dönmekte olan Roma'daki bütün kamu tapınaklarını restore ettirmesiydi. Restore edilen bu yapılara ismini nadiren yazdırmış, buna karşın bunları yaptıran kişilerin isimlerini levhalarda korumuştur. İmparator

84 Zafer tanrıçası.

85 *Podium*; arenada, imparatorluk ailesinden üyelerin üstünde durduğu platform. *L.*

86 Bugünkü Carlisle.

87 Ölen imparatorların tanrısallaştırılması kast ediliyor.

öldüğü zaman, yedi yıl boyunca yetecek veya günlük olarak yetmiş beş bin *modius*[88] dağıtabilecek kadar erzak bırakmıştır. Bunun yanında yalnızca şehir için değil, gerektiği zaman İtalya için de beş yıl boyunca kullanımı yeterli olacak zeytin yağı bırakmıştır.

Rivayete göre Severus'un son sözleri şöyleymiş: "Ben, her açıdan yıkık bir devlet devraldım, Britanya da dahil olmak üzere şimdi bu devleti barış içinde bırakıyorum. Artık ihtiyar ve ayağı sakat bir adam olarak iki Antoninus'uma, eğer ki onlar da iyi olursa güçlü, fakat onlar kötü olursa zayıf bir imparatorluk devrediyorum". Bundan sonra, *tribunus*a şu parolanın verilmesini emretmiş: "Zahmet çekelim", zira imparatorluğu devralan Pertinax, "Asker olalım" diye parola vermişti. Severus, geleneksel olarak imparatorlarla birlikte taşınan ve onların yatak odalarına konulan en kutsal imparatorluk heykeli olan Fortuna'dan bırakabilmek için bir kopya yapılmasını emretti. Fakat artık ölüm vaktinin geldiğini anladığında, söylenene göre orijinal heykelin farklı günlerde imparator oğullarının yatak odalarına konulmasını emretmiş. Bassianus bu buyruğu ilk önce hor görmüş, daha sonra da kardeş katili olmuş.

XXIV. Severus'un cesedi Britanya'dan Roma'ya getirildi, yol boyunca bütün eyalet görevlileri tarafından büyük bir saygıyla kabul edildi. Bazılarının söylediğine göre yalnızca, imparatorun küllerini içeren bir kupa gönderilmiş. Bu da Antoninusların mozolesine koyulmuş, Septimius ise öldüğü yerde yakılmış.
İmparator, Septizonium'u yaptığında, Afrika'dan Roma'ya gelenlerin gözlerini bu yapıdan alamamasından başka bir düşüncesi yoktu. Palatinus'taki malikâne, yani imparatorluk sarayının bir tarafından giriş yaptırmak istediği, fakat şehir başkanının imparatorun yokluğunda buranın tam ortasına kendi heykelini yaptırdığı söylenir. Daha sonraları Alexander[89] böyle yapmak istemiş, fakat söylenene göre ona da kahinler engel olmuş. Çünkü bu konuda bir araştırma yapınca uğursuz alametlerle karşılaşmış.

88 Yaklaşık 8.7 litrelik katı tahıl birimi.

89 İmparator Severus Alexander.

PESCENNIUS NIGER

Yazan: AELIUS SPARTIANUS

I. Başkalarının başarılarıyla tahtı gasp eden adamların hayatını yazmak nadir ve zor bir şeydir. İşte bu yüzden bu adamlara dair bilgiler anıtlarda ve tarih kayıtlarında tam olarak kaydedilmemiştir. Çünkü, ilk olarak kendi itibarları için faydalı olan büyük icraatlar tarihçiler tarafından saptırılmıştır. İkinci olarak diğer icraatları bastırılmış, üçüncü olarak da bu adamların soyları ve hayatları dikkatli bir şekilde incelenmemiştir. Zira onların cüret ettikleri şeyler, mağlup edildikleri savaşlar ve maruz kaldıkları cezaları aktarmak yeterli olarak düşünülmüştür.

Pescennius Niger, bazılarına göre orta düzey, bazılarına göre de asil bir ailede doğmuştur. Babası Annius Fuscus, annesi Lampridia idi. Dedesi, ailesinin kökeninin en erken zamanlara kadar gittiği -bu, şu anda şüphe duyulan bir bilgidir- Aquinum'un denetleyicisiydi. Pescennius, edebiyatta orta derecede iyi, karakteri vahşi, aşırı derecede zengin, tutumlu bir hayatı olan ve libidosu aşırı derecede yüksek biriydi. Uzun bir süre boyunca askerî birliklere komuta etmiştir. Çok kez komutanlık yaptıktan sonra da, özellikle daha sonraları Commodus'u boğmuş olan atletin tavsiyesiyle, imparator kendisine Suriye'deki orduya komuta etmesini emretmişti. O zaman atamalar hep böyle yapılıyordu.

II. Pescennius, Commodus'un öldürüldüğünü, Iulianus'un imparator ilan edildiğini fakat Severus ve senatonun buyruğuyla öldürüldüğünü ve Albinus'un Galya'da imparator unvanı ve gücünü ele geçirdiğini öğrenince,[1] Suriye'de komuta ettiği ordular tarafından imparator olarak selamlandı. Bazılarının söylediği üzere bu, Severus'la rekabet olmasından ziyade Iulianus'a duyulan öfkeden dolayı gerçekleşmişti. Iulianus'un tahttaki ilk günlerinde bile, kendisine duyulan hoşnutsuzluktan ötürü Pescennius Roma'da o kadar destek görüyordu ki, Severus'tan da nefret eden senatörler Niger'in başarılı olmasını diliyordu. Halk da taş atarak ve haykırarak "Tanrılar onu imparator ve Augustus yapsın!" diye bağırıyordu. Halk, askerler Pertinax'ı öldürdüğü ve kendi isteklerine karşı olarak Iulianus'u imparator ilan ettikleri için Iulianus'tan nefret ediyordu. Bu yüzden müthiş ayaklanmalar yaşanıyordu. Iulianus ise aptalca, Niger'i öldürmesi için kıdemli bir yüzbaşı göndermişti. Fakat karşı taraftaki kişinin bir ordusu vardı ve kendisini koruyabilirdi. Ayrıca sanki bir imparator, kıdemli bir yüzbaşı tarafından öldürülebilirmiş gibi düşünmüştü. Iulianus yine aynı çılgınlıkla, çoktan imparator olmuş olan Severus'un yerine geçecek birini göndermişti. Son olarak, sanki bir imparator bir yüzbaşı tarafından öldürülebilirmiş gibi, komutanları öldürmesiyle ünlü yüzbaşı Aquilius'u göndermişti. Belirtildiğine göre, hukuk yoluyla imparatorluğu ilk kendisi elde etmiş gibi gözükmek için bir beyanname çıkartarak Severus'u imparatorluk gücünü ele geçirmekten alıkoymaya çalışması da aynı deliliğin ürünüydü.

III. Halkın Pescennius Niger hakkında ne düşündüğü şu olaydan açıktır: Iulianus, Roma'da hipodrom oyunları düzenlediğinde halk, herhangi bir sosyal statü ayrımı olmadan Circus Maximus'ta yerlerini almış, ona büyük küfür ve hakaretlerde bulunmuştu. Daha önce söylediğimiz üzere bir taraftan Iulianus'a karşı duyulan nefret, bir taraftan da öldürülen Pertinax'a duyulan sevgiden dolayı hep bir ağızdan Pescennius Niger'i şehri koruması için çağırmıştı. Bu olay üzerine Iulianus'un, ne kendisinin ne de Pescennius'un kaderinde

1 Bu, Pescennius Niger'in isyanından sonra olmuştu. Bkz. *Sev.* I. *L.*

uzun süre tahtta kalmak olduğunu, fakat senatörlerin, askerlerin, eyalet görevlilerin ve halkın daha çok nefret ettiği biri olmasına karşın Severus'un kaderinde böyle bir şey olduğunu belirttiği söylenir. Gerçekten de böyle olmuştur.

Pescennius'un, Severus Lugdunensis eyaletini yönettiği zaman onunla son derece sıkı bir arkadaşlığı vardı. Çünkü, o zamanlar büyük kitlelerle Galya'yı yağmalamakta olan kaçakları yakalaması için gönderilmişti. Pescennius bu görevini başarılı bir şekilde ifa etti. Böylece Severus'un saygısını o kadar çok kazandı ki Severus, Pescennius hakkında imparator Commodus'a bir mektup yazıp onun devlet için vazgeçilmez bir adam olduğunu söyledi. Gerçekten de askerî alanda her açıdan sert biriydi. Onun yönetimi altında hiçbir asker bir eyalet görevlisini yakacak, zeytinyağı veya bir hizmet vermesi için zorlamazdı. Pescennius da askerlerden hiçbir hediye almazdı. *Tribunus* olarak görev yaptığı zaman da askerlerin hediye almasına izin vermezdi. İmparator olduğunda iki *tribunus*un askerlerin istihkakından kesinti yaptığı ortaya çıkınca yardımcı birliklere bu adamları taşlamasını emretmişti.

Severus'un, o zamanlar Galya'nın yöneticisi olan Ragonius Celsus'a yazdığı bir mektup bulunmaktadır: "Savaşta yendiğimiz bu adamın askerî disiplinini taklit edememiz ne kadar da acı. Bakın, askerleriniz aylak aylak geziniyor, *tribunus*larınız gün vakti banyo yapıyor, yemekhane yerine yemek dükkanları, kışla yerine de kerhaneleri var. Dans ediyor, içki içiyor, şarkı söylüyor, ziyafetlerdeki ölçütü hadsiz hudutsuz içmek diye nitelendiriyorlar. Atalarımızın kadim disiplinine dair bir şeyler hayattaysa, bu nasıl olabiliyor? Öyleyse ilk olarak *tribunus*ları, sonrasında da askerleri ıslah edin. Bunlar sizden korktuğu müddetçe siz onları kontrol altında tutabilirsiniz. Fakat şunu da Niger'den öğrenin ki, *tribunus*lar ve komutanlar kusursuz olmadıkça askerlerin sizden korkması mümkün değildir".

IV. Severus Augustus, Pescennius hakkında işte böyle yazmıştı.

Pescennius hâlen askerken Marcus Antoninus, Cornelius Balbus'a onun hakkında şöyle yazmıştı: "Bana Pescennius'u methediyorsun,

ben de bu adamı tanıyorum. Zira senin selefin de bu adamın eli güçlü, ağırbaşlı ve o konumunda bile bir askerden daha fazlası olduğunu söylemişti. Bu doğrultuda askerî kıtalara, üç yüz Armenialının, yüz Sarmatın ve bin Romalının komutasına atanmasını emrettiğim bir mektup yazdım. Bu adamın, ilkelerimize hiç uygun olmayan bir yöntem olarak torpille değil liyakat yoluyla, dedem Hadrainus ve büyük dedem Traianus'un, en güvenilir adamlardan başka kimseye vermediği bu göreve atandığını söylemek senin görevindir".

Commodus da Niger hakkında şöyle demişti: "Pescennius'un cesur bir adam olduğunu biliyorum, şimdiden onu iki kez *tribunus* yaptım. Çok geçmeden, yaşı iyice ilerleyen Aelius Corduenus emekliye ayrıldığında onu komutan yapacağım". İşte herkes Pescennius hakkında böyle düşünüyordu. Severus, eğer ısrar etmeseydi kendisinin Pescennius'u affedeceğini de sık sık söylerdi.

Daha sonra Commodus, Pescennius'u konsül yaparak[2] Severus'tan üstün bir konuma getirdi. Tabii bu, Severus'u iyice öfkelendirdi, çünkü Niger'in konsüllüğü, kıdemli yüzbaşıların tavsiyesiyle elde ettiğini düşünüyordu. Severus, otobiyografisinde hastalandığı vakit, oğulları henüz imparatorluk yapabilecek yaşta olmadığı için, olur da kendi başına bir şey gelirse, zamanla bu ikisi en azılı düşmanları olsa da Pescennius Niger ve Clodius Albinus'u tahtın varisleri olarak atamayı düşündüğünü söyler. Bu beyandan, Severus'un Pescennius hakkındaki düşünceleri ortadadır.

V. Eğer Severus'a güvenecek olursak,[3] Niger şan elde etme konusunda açgözlüydü. İkiyüzlü bir adamdı, karakter yoksunuydu ve imparatorluk tahtını gasp ettiğinde yaşı ilerlemiş biriydi. Bu sebepten Severus, sanki kendisi tahta gençken çıkmış gibi Pescennius'u hırsı yüzünden suçlar. Kendi yaşını olduğundan az göstererek, on sekiz yıl hüküm sürdükten sonra seksen dokuz yaşında ölmüştü.

Severus, Niger'in yetişkin çocuklarının gözaltına alınması amacıyla, Bithynia'yı kontrol altına almaları için Heraclitus ve Fulvius'u

2 Görünüşe göre Severus'un konsül olduğu 189 yılından önceki bir tarihte. *L.*

3 İmparatorun yazdığı otobiyografisi.

göndermişti. Niger'in tahtı ele geçirdiğini duymuş ve doğudaki duruma el koymak için bizzat yola çıkacak olmasına karşın yine de onun hakkında senatoda hiç söz etmiyordu. Yola çıkacağı zaman yalnızca, Niger'in bölgeyi ele geçirip Roma halkını kıtlığa sürüklemesi korkusuyla lejyonlarını Afrika'ya göndermişti. Çünkü, Afrika'nın yakınlarındaki bölgeler olan Libya ve Mısır üzerinden böyle bir şey yapmak, kara ve deniz yoluyla ulaşım zor olmasına rağmen mümkün görünüyordu. Pescennius bu sırada, Severus hâlen doğuya doğru hareket etmekte iken çok sayıda önde gelen kişiyi öldürerek Yunanistan, Trakya ve Makedonya'nın kontrolünü ele geçirmişti. Sonrasında Severus'a imparatorluğu paylaşma çağrısında bulundu. Bunun üzerine Severus, Niger'in katlettiği insanlar dolayısıyla onu, Aemilianus ile vatan haini ilan ettirdi. Bundan sonra Niger, Aemilianus vasıtasıyla girdiği savaşta Severus'un komutanlarına karşı bozguna uğradı. O zaman bile Severus, eğer silahlarını bırakırsa kendisine güvenli bir sürgün sözü vermişti. Buna karşın Niger ısrarını sürdürerek ikinci kez savaşa girdi ve yine yenildi. Cyzicus gölü civarında kaçmaktayken yaralandı ve bu şekilde Severus'a getirildi, sonra derhal idam edildi.

VI. Pescennius'un kellesi bir mızrak üstünde askerî yürüyüşte teşhir edildikten sonra Roma'ya gönderildi. Oğulları idam edildi, karısı öldürüldü, mülkiyetine el koyuldu ve ailesinin kökü kazındı. Fakat bütün bunlar, Albinus'un isyanı öğrenildikten sonra yapılmıştı, çünkü imparator bundan evvel Niger'in çocukları ve karısını sürgüne göndermişti. Severus, ikinci veya üçüncü iç savaş[4] esnasında çileden çıkmış ve artık yatıştırılamamıştı. İşte o zaman sayısız senatörü idam ettirdi ve bazıları tarafından "Kartacalı Sulla", bazıları tarafından da "Kartacalı Marius" olarak anıldı.[5]

Niger uzun boylu, alımlı bir insandı. Saçı kafasının tepesine doğru ince bir şekilde grileşiyordu. Konuşması o kadar etkileyiciydi ki, rüzgâr ona karşı esmediği müddetçe açık alanda konuştuğu zaman

4 Albnius'un isyanı. *L.*

5 Marius ve Sulla'nın uyguladığı kara listeler ve infazlar kast ediliyor. Afrikalı olduğu için "Kartacalı" denmiştir. *L.*

kilometrelerce öteden duyulabiliyordu. Asil ve her zaman kıpkırmızı bir yüzü vardı. Boynu o kadar esmerdi ki birçok kişi bu yüzden kendisine Niger denildiğini öne sürüyordu.[6] Buna karşılık vücudunun kalan kısmı beyazdı ve şişmandı. Şarabı çok severdi, yemek konusunda tutumluydu. Çocuk yapmak dışında kadınlarla münasebete girmeye hiç yanaşmazdı. Öte yandan, oradaki insanların fikir birliği içinde en saf yönüyle kutlamaya özen gösterdikleri Galya ritüellerini ifa ederdi. Niger, Commodus'un bahçesindeki yuvarlak revakta, Commodus'un en yakın arkadaşlarının mozaikleri arasında Isis'in ritüellerini yerine getirirken görülür. Commodus da bu ritüellere kendisini öylesine adamıştı ki kafasını kazıtır, Anubis'in putunu taşır ve tapınma seremonilerindeki bütün duraksamaları uygulardı.

Niger, kusursuz bir asker, eşsiz bir *tribunus*, üstün bir komutan, son derece katı bir vali, mümtaz bir konsül, evinde ve dışarıda takdire şayan bir adamdı. Fakat bir imparator olarak bahtsızdı. Korku salan bir insan olan Severus'un saltanatında eğer ki onunla beraber imparatorluk yapmak isteseydi devlet için faydalı olabilirdi.

VII Kendi kızlarını Niger'in oğullarıyla evlendiren ve ona imparatorluk tahtında ısrar etmesini tembihleyen Aurelianus'un fesat planları yüzünden kandırıldı.

Niger, öyle otorite sahibi bir adamdı ki, eyaletlerde sürekli yönetim değişikliği olduğunu görünce önce Marcus'a, daha sonra da Commodus'a bir mektup yazarak şu önerileri sundu: İlk önce, hiçbir eyalet görevlisinin, vekil veya prokonsülün yerine beş yıl boyunca başka birinin getirilmemesi gerektiğini söyledi. Çünkü bunlar, nasıl yöneticilik yapacağını öğrenmeden önce yetkilerini bırakıyordu. İkinci olarak, askerî makamlar haricinde tecrübesi olmayan hiçbir kimse devletin bir idarî makamına getirilmeyecekti. Böylelikle yardımcı görevliler,[7] yalnızca görev yaptıkları yere atanabilecekti. Bu öneriden

6 Latincede *niger*; esmer, kara, siyah anlamına gelmektedir.

7 *Assessores* ya da *consilarii* olarak bilinen bu kişiler, hukukun yönetilmesi de dahil olarak bir valinin her alanda yardımcılarıydı, mahkemelerde valilerin yanında otururlar (*assessor* yanında oturan demektir) ve onlara hukukî tavsiyeler verirlerdi. *L.*

sonra Severus ve birçok halefi bunu uygulamıştır. Paulus ve Ulpianus'un valilikleri bunun için bir kanıttır. Papinanus'un yardımcısı olarak çalışan bu adamlardan biri, sonraları vakanüvis yardımcısı, diğeri de dilekçe asistanı[8] olarak hizmet ettiğinde her ikisi de sonrasında hemen muhafız alayı komutanlığına atanmıştı. Ayrıca Pertinax'ın tavsiyelerinde hiç kimsenin doğduğu yerde yardımcı olarak görev yapmaması ve Roma'da doğmadıkça hiçbir Romalının bir eyaleti yönetmemesi de vardı. Dahası, valinin heyetinde bulunan görevliler için de maaş verilmesini istedi. Bundaki amacı bu adamların danışmanlık yaptıkları kişilere bir yük olmamasını sağlamaktı; bir yargıcın ne vermesi ne de alması gerektiğini söylüyordu. Diğer taraftan Pescennius, askerlerine karşı çok katıydı. Bir keresinde Mısır'daki serhat birlikleri kendisinden şarap istediğinde onlara "Nil Nehri varken benden şarap mı istiyorsunuz?" diye cevap vermişti. Gerçekten de bu nehrin suları o kadar tatlıdır ki yerliler şarap aramazlar. Yine bir defasında, Saracenler tarafından yenilen birlikler büyük bir ayaklanma çıkarıp "Şarabımız yok, savaşmamız mümkün değil" dediğinde Niger "Sizleri yenen kişiler su içiyor, kendinizden utanın!" demişti. Başka bir defasında Filistinliler, bunun kendileri için büyük bir yük olduğunu öne sürerek vergileri düşürmesini istediğinde "Demek benden topraklarınızdaki vergileri düşürmemi istiyorsunuz, biliniz ki elimde olsaydı soluduğunuz havadan vergi keserdim" diye cevap vermişti.

VIII. Devlet yönetimindeki belirsizlik doruk noktasına çıktığında ve Septimius Severus, Pescennius Niger ve Clodius Albinus olmak üzere aynı anda üç imparator birden olduğunda, Delfideki Apollon rahibine hangi imparatorun devlete daha çok hizmet edeceği danışılınca, şöyle Yunanca dizeyle cevap verdiği söylenir:
En faydalısı, iyi Afrikalı, siyah olandır, en kötüsü ise beyaz olan.

Bu cevabın üzerine siyah olan ile Niger'in, Afrikalı olan ile Severus'un, beyaz olan ile de Albinus'un ima edildiği anlaşıldı.[9] Fakat bu konuyu soruşturan kişilerin merakı azalmamıştı. Bunun üzerine

8 Bu görevliler, imparatorluk kabinesinin en önemli üyelerindendi. *L.*

9 Latincede *albinus* beyaz anlamına gelmektedir.

kimin devletin başına geçeceğini sordular. Rahip buna da şu dizelerle cevap vermiş:
Siyahın da beyazın da[10] *zamansız bir şekilde kanı dökülecek*
Dünya imparatorluğunu Kartaca yerlisi yönetecek.

Rahibe, bu adamın yerine kimin geleceği sorulduğunda şu Yunanca dizeyle cevap vermiş:
Yukarıdakilerin kendisine Pius'un soyadını verdiği kişi.

Bassianus, Pius'un gerçek soyadı olan Antoninus soyadını aldığından, bundan da hiçbir şey anlaşılmadı. Bunun üzerine rahibe, bunun ne kadar süre imparatorluk yapacağı sorulunca yine Yunanca şöyle demiş:
Yirmi tane gemiyle İtalya sularını yaracak
Yalnızca bir tanesi denizi aşacak.[11]

Bundan da Severus'un yirmi yıl tahtta kalacağı anlaşıldı.

IX. İşte bunlar, birçok kitaptan öğrendiğimiz kadarıyla Pescennius hakkındaki bilgilerdir, ey imparatorların en büyüğü Diocletianus. Devletin lideri olmayan, senato tarafından imparator ilan edilmeyen veya şana erişemeyecek kadar hızlı bir şekilde öldürülen adamların hayatlarını kitaba geçirmek isteyen kişilerin görevi, bu eserin başında söylediğimiz üzere zordur. İşte bu yüzden Vindex[12] muğlaktır. Piso[13] da pek bilinmez. Tıpkı evlatlık edinilen, Domitianus'un zamanında Antonius'un[14] olduğu gibi askerler tarafından imparator olarak selamlanan, hızlı bir şekilde öldürülerek hayatlarını ve imparatorluktaki

10 Niger ve Albinus.
11 *Aeneis*'ten (I. 381) bir uyarlama. *L.*
12 Gaius Iulius Vindex, Gallia Lugdunensis valisi. Nero'ya karşı 68 yılında bir ayaklanma çıkarmış ve Germania ordusu tarafından yenilmiştir. *L.*
13 Gaius Calpurnius Piso, 65 yılında Nero'ya kurulan büyük komplonun sözde başı. *L.*
14 Lucius Antonius Saturninus, Yukarı Germania'nın valisiydi. 88 yılında iki lejyonla beraber bir ayaklanma çıkarmaya teşebbüs etmiş, fakat kısa süre sonra yenilmiş ve öldürülmüştür. *L.*

iddialarını kaybeden diğer herkes gibi. Şimdi sırada, aynı anda Severus'a karşı isyan ettikleri ve aynı anda yenilip infaz edildikleri için, Pescennius'un müttefiki olarak görülen Clodius Albinus'u anlatmak var. Ne var ki onunla ilgili de yeterince açık bilgi yoktur. Çünkü hayatları ne kadar farklı olsa da onun da sonu Pescennius ile benzerdi.

Diğer kitaplarda bunların öğrenilmesi mümkün olsa da Pescennius ile alâkalı hikâyeleri gözden kaçırmış gibi gözükmemek için şunu da anlatalım: Rahipler Septimius Severus'a, Pescennius'un ölü veya diri bir şekilde kendisinin eline düşmeyeceğini, fakat bir suyun yakınlarında can vereceğini söylemişti. Bazıları da Severus'un bu bilgiyi, çok yetenekli olduğu astroloji biliminden öğrenip söylediğini beyan eder. Doğrusu bu kehanet hakikatten uzak değildi; çünkü Niger, bir gölün yanında yarı ölü şekilde bulunmuştur.

X. Pescennius öyle sert bir adamdı ki, bir keresinde askerî sefer esnasında bazı askerlerin gümüş kupalardan içki içtiğini öğrendiğinde her türlü gümüşün savaş zamanında ordugâhtan uzaklaştırılmasını emretti ve tahta kupaların kullanılmasını buyurdu. Bu, askerlerin ona hınç duymasını sağladı. Ona göre, askerlerin yükleri barbarların eline düşebilirdi. Düşmanın şanını daha az yükseltecek başka şeyler varken, barbar toplumlara bizim gümüşümüzle övünmeleri için fırsat verilmemeliydi. Yine, sefer esnasındayken kimsenin şarap içmemesi, bunun yerine kendilerini şarap sirkesiyle avutmalarını emretti. Ayrıca, bütün askerlere peksimetle yetinmelerini emrederek fırıncıların seferlerde orduyu takip etmesini yasakladı. Bir horoz hırsızlığı vakasında, çalınan bu tavuğu paylaşan on erin her birinin infaz edilmesini emretti. Eğer bütün ordu tarafından bir ayaklanma raddesine çıkacak kadar büyük bir protesto gelmeseydi Niger bunu uygulayacaktı. Bunun üzerine askerlerin canını bağışlayınca, çalınan tavukla ziyafet çeken on erin her birinin, bu horozun sahibi olan eyalet sakinine on horoz parası ödemesini buyurdu. Aynı şekilde, bütün sefer boyunca hiç kimsenin kendi çadırlarında bir ocak yapmamasını ve askerlerin taze pişirilmiş yemekler yerine ekmek ve suyla beslenmesini emretti. Hatta böyle yapıldığını kontrol etmek

için casuslar bile atadı. Başka bir emri de, savaşa girileceği zaman askerlerin kemerlerinde altın veya gümüş sikke taşımaması, bunları görevli memura emanet etmesi yönündeydi. Onlara, emanet ettikleri şeyi savaştan sonra geri alacaklarını veya parayı emanet alan görevlinin eksiksiz şekilde çocuklarına ve karılarına teslim edeceği garantisi verdi. Böylece, herhangi bir terslik durumunda düşmana hiç ganimet geçmemesini sağlıyordu. Ne var ki bütün bunlar, tıpkı Commodus'ta olduğu gibi zamanla Pescennius'un zararına oldu. Zira, kendi zamanı için oldukça katı bir komutan olarak görülen hiç kimse olmasa bile, kıskançlık ve garezin iyice biriktiği bir zamanda yaşadığından Pesecennius'un bu yaptırımları ona ölümünden sonra değil, sağken büyük zarar verdi.

XI. Niger, seferlerinde yemeğini çadırının ve bütün askerlerinin önünde yerdi, hatta onların yemeğini bile yerdi. Eğer askerin de böyle bir şansı yoksa, güneşe veya yağmura karşı bir çatı altına girmeyi aramazdı. Savaş zamanı kendisine, askerlerine veya hizmetkârlarına askerlerin taşıdığı kadar yük tahsis eder, böylece askerlere bir sebep gösterirdi. Askerler yük taşıyorken ve bu, ordu için büyük bir külfet olarak görülüyorken, kölelerinin yük taşımamasını önlemek için onlara da erzak yükü verirdi. Bir keresinde savaş kurulunda, seferlere çıktığı ve askerlere komuta ettiği sürece ne şimdi ne de gelecekte, normal bir askerden farklı bir şekilde davranmayacağına dair yemin etmişti. Gözlerinin önüne Marius'u ve onun gibi komutanları getiriyordu. Hannibal ve onun gibi diğerleri haricinde hiç kimse hakkında bir hikâye anlatmazdı. Bir keresinde bir adam, imparator ilan edildiği zaman ona bir methiye okumak istediğinde adama "Marius, Hannibal veya bunlar gibi üstün komutanlar hakkında methiyeler yaz ve bunların neler başardığını anlat, ki biz de onları örnek alabilelim. Yaşayan insanlara ve özellikle de, kendi güçleriyle umut veya korku saçan, kamu hayatında yükselme sağlayan, ölüme mahkûm edip bir kişiyi kara listeye alan imparatorlara övgü dizmek şaklabanlıktır" demişti. Kendisinin yaşıyorken insanları memnun etmek istediğini, ölüyken de övülmek istediğini söylerdi.

XII. Pescennius, eski imparatorlardan Augustus, Vespasianus, Titus, Traianus, Pius ve Marcus'u severdi. Diğer imparatorlara kukla veya canavar diyordu. Öte yandan tarihî şahsiyetlerden çok Marius, Camillus,[15] Quinctius[16] ve Marcius Coriolanus'a[17] oldukça hayranlık duyardı. Bir keresinde kendisine Scipiolar hakkında ne düşündüğü sorulunca, onların güçlü olmaktan ziyade şanslı olduğunu söylediği aktarılır. Bunun için hem aile yaşantıları hem de gençlikleri bir kanıtmış ve bu ikisi evlerinde öyle çok belirgin değilmiş. Bütün insanlar şunu kabul eder ki, eğer ki imparatorluk tahtını ele geçirseydi, Severus'un daha sonraları ya düzeltemediği ya da düzeltmek istemediği yanlışları düzeltecekti. Bunu da herhangi bir zalimlik ve merhamet olmadan, zayıf, abes veya alaya alınacak şekilde değil, askerî yöntemlerle yapacaktı.

Hâlen Pescennius'un evi olarak anılan evi, Roma'daki Iupiter Ovasında[18] bugün dahi görülebilir. Buranın içinde, üç ayrı bölümü olan bir odada, Thebes mermeriyle yapılmış, Thebes halkı tarafından kendisine verilmiş onu tasvir eden bir heykeli vardır.[19] Ayrıca, Latinceye de çevrilmiş Yunanca aslında şöyle bir epigram vardır:

Terror Aegyptisci Niger astat militis ingens,
Thebaidos socius, aurea saecla volens.
Hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma,
Hic Antoninis carus et imperio.
Nigrum nomen habet, nigrum formavimus ipsi,
Ut consentiret forma, metalle, tibi.

Mısırlıların ve askerlerin korkulu rüyası şanlı Niger duruyor burada,
Thebeslilerin dostu, altın çağ heveslisi.

15 Marcus Furius Camillus, Roma'nın ikinci kurucusu sayılan efsanevi devlet adamı/asker.

16 Lucius Quinctius Cincinnatus. MÖ V. yüzyılda yaşamış devlet adamı/asker.

17 MÖ V. yüzyılda yaşamış bu kişi, Volsci kabilesine karşı Romalılara komuta etmiş, fakat MÖ 491 yılında Roma'dan sürgün edildikten sonra bu kabileye katılarak Roma'ya karşı bu sefer onlara komuta etmiştir. *L.*

18 Bölge bilinmiyor. *L.*

19 Mısır'dan Roma'ya getirilmiş bazalt taşı. *L.*

Krallar, toplumlar ve altın Roma sever onu
Antoninusların ve imparatorluğun biriciği.
Kara soyadını taşır, onun için yaptığımız heykel de karadır
İşte böyle heykel ve mermer uyuşur birbirine.

Severus, *praefectus*ları ve tören başkanlarının tavsiyesine karşılık bu dizelerin silinmesini istemedi ve şunu dedi: "Gerçekten böyle bir adam idiyse, bırakın bütün insanlar mağlup ettiğimiz adamın ne kadar büyük olduğunu görsün. Eğer böyle bir adam değil idiyse, bütün insanlar mağlup ettiğimiz adamın ne olduğunu görsün; bırakın nasıldıysa öyle kalsın".

CLODIUS ALBINUS

Yazan: IULIUS CAPITOLINUS

I. Albinus'un azmettirmesiyle öldürülen[1] Pertinax'ın ölümünden sonra aynı anda birden fazla kişi imparator olarak selamlanmıştı.[2] Bunlar, Roma'da senato tarafından imparator ilan edilen Iulianus, Illyricum'da ordu tarafından imparator olarak selamlanan Septimius Severus, doğuda Pescennius Niger ve Galya'da Clodius Albinus idi. Herodianus, Severus'un Clodius'u Caesar diye andığını söyler. Fakat daha sonraları bunların her biri diğerlerinin imparatorluk yapmasından rahatsız olmaya başladı. Galya'daki ve Germania'daki orduların da kendi istedikleri gibi bir lideri yoktu. Bu yüzden imparatorluğun dört bir yanında karmaşa hâkimdi.

Clodius Albinus asil bir aileden gelmektedir, fakat Afrika'daki Hadrumetum'un yerlisidir. Bu yüzden, Pescennius'un biyografisinde bahsettiğimiz Severus'un methi için yapılan bir kehaneti kendisine atfetmiştir. Zira Severus'un övüldüğü ve Pescennius Niger'in onaylanmadığı aynı dizede yer alan beyanın "En kötüsü beyaz olandır" diye anlaşılmasını istemiyordu. Albinus'un hayatı ve ölümüne dair bir şeyler söylemeden evvel bu adamın nasıl asil sınıfına girdiğini anlatmamız gerekiyor.

1 Dio ve Herodianus'un bundan bahsetmemesi, bu bilgiyi biraz şüpheli kılıyor. *L.*

2 Albinus, Niger'in isyanı bastırıldıktan sonraki 196 yılına kadar imparator olarak selamlanmamıştı. *L.*

II. Commodus'un, kendisinden sonra gelecek kişi konusunda Albinus'a yazdığı bir mektup vardır. Bu mektupta Commodus, ona Caesar unvanını almasını emreder. Mektup şöyledir:

"İmparator Commodus'tan Clodius Albinus'a. Sana bu mektubu, resmî olarak tahta geçecek kişi ve bu makama senin gelmen hakkında yazıyorum. Fakat anlayabileceğin gibi kendi ellerimle yazdığım ve sana yetki verdiğim bu özel ve gizli mektubu, herhangi bir şey olursa kendini askerlere sunup Caesar olarak tanıtman için gönderiyorum. Zira duyduğuma göre hem Septimius Severus hem de Nonius Murcus, benim hakkımda askerlerine kötü şeyler konuşuyormuş ve bu şekilde Augustus unvanını elde etmeyi umuyormuş. Eğer böyle yaparsan, askerlere üç *aureus* bahşiş vermen durumunda tam yetkiye sahip olacaksın. Bu konuda, Amazon mührümle mühürlediğim bir mektubu *procurator*larıma gönderiyorum. Eğer gerekirse bunu kâhyalarıma aktar ki senin hazine konusundaki isteklerini geri çevirmesinler. Bir imparator haşmetinin alametini elde edebilesin diye hem şu an için hem de maiyetimde kırmızı pelerini[3] giyebilmene izin veriyorum. Benimle olacağın daha sonraki zamanlarda, altın işlemeli olmasa da[4] erguvan[5] rengi de alacaksın. Çocukken hayata gözlerini kapamış olan büyük büyük dedem Verus[6] bunu, kendisini evlatlık edinen Hadrianus'tan almış".

III. Albinus bu mektubu almasına karşın imparatorun emrettiği şeyi hiç yapmak istemedi. Zira Commodus'un, devleti felakete sürükleyen ve kendisinin onurunu da yok eden karakterinden ötürü nefret edilen birisi ve öldürülmesinin an meselesi olduğunu görmüştü. Onunla birlikte öldürülmekten korkuyordu.

Albinus'un, bazılarının söylediğine göre Severus'un isteği ve yetkisiyle imparatorluk yetkisini kabul ettiğinde yaptığı, Commodus'u

3 Cumhuriyet Döneminden gelen, başkomutanın giydiği askerî pelerin. İmparatorluk Döneminde yalnızca imparatorluk ailesi üyeleri bunu giyebiliyordu. *L.*

4 Altın işlemeli erguvan renkli toga, zafer alayında veya önemli olaylarda imparator tarafından giyiliyordu. *L.*

5 İmparatorların rengi.

6 Lucius Aelius Verus. Lucius Verus'un babası olduğu için Commodus'un atası değildi. *L.*

reddettiğini hatırlatan konuşması hâlen mevcuttur. Bu mektup şu dizeleri içeriyor: "İmparatorluk tahtına geçirilmem benim isteğim değildir, yoldaşlarım. Bunun kanıtı da şudur ki, Commodus bana Caesar unvanını verdiğinde bunu hakir gördüm. Şimdi sizin ve Severus Augustus'un taleplerine boyun eğmeliyim. Çünkü inanıyorum ki kusursuz ve cesur bir adamın hâkimiyetinde devlet iyi bir şekilde yönetilebilir".

Şurası yadsınamaz bir gerçek ki Severus, başına herhangi bir şey gelirse diye ilk başta halefleri olarak Pescennius Niger ve Clodius Albinus'u belirlemişti. Marius Maximus da böyle söyler. Fakat daha sonraları, büyüyen oğullarına daha çok yoğunlaşması, Albinus'a duyulan sevgiyi kıskanması ve en önemlisi de karısının çevirdiği entrikalar dolayısıyla fikrini değiştirdi ve bu ikisini savaşta yendi. Fakat Severus, Albinus'u konsül yapmıştı. Albinus bunu hak etmeseydi asla böyle bir şey yapmazdı; çünkü kamu görevlilerini seçme konusunda dikkatli biriydi.

IV. Albinus'a dönecek olursam, daha önce söylediğim üzere Hadrumetum doğumlu bir adamdı fakat oradaki asil bir aileye mensuptu. Postumiuslar, Albinuslar ve Ceioniuslar olmak üzere kökeni Roma'daki ailelere kadar gidiyordu. Ceionius ailesi bugün en asil ailelerden biridir ey en yüce Constantinus; en çok Gallienus ve Gordianuslar sayesinde itibar kazansa da sizin sayenizde yücelmiştir ve yücelmeye devam edecektir. Konuya dönecek olursak Clodius, Hadrumentum'daki mütevazı bir evde zor şartlar altında doğmuştur. Adları Ceionius Postumus ve Aurelia Messalina olan dürüst anne babası vardı ve onların ilk oğullarıydı. Annesinin rahminden ilk çıkarıldığı zaman, doğum esnasında kırmızı olan bebeklerin tersine o son derece beyazdı. Bu yüzden Albinus adını aldı. Bunun gerçekten yaşandığı, babasının o zaman Afrika prokonsülü ve anlaşıldığı kadarıyla da ailenin bir akrabası olan Aelius Bassianus'a yazdığı bir mektupta ortadadır. Ceionius Postumus'un Aelius Bassianus'a yazdığı mektup şöyledir: "25 kasım günü oğlan bir çocuğum oldu. Bebeğin vücudu o kadar beyazdı ki onu sarmaladığımız çarşaftan daha beyazdı. Bu

yüzden onu, senin ve benim için ortak akrabalar olan Albini ailesinin bir üyesi olarak belirledim ve Albinus adını verdim. Ne yaparsan yap, devletimiz, kendin ve bizim için yap, unutmayasın".

V. Albinus bütün çocukluğunu Afrika'da geçirdi, burada iyi bir Yunanca ve Latince eğitimi aldı. O zaman bile mağrur ve askerî bir ruhu olan biri gibiydi. Okuldayken sık sık çocuklara ezberden bir şeyler okurmuş:
Çılgınca silahlarımı kapıyorum, her ne kadar silahlarda çok hikmet olmasa da.
Çılgınca silahlarımı kapıyorum.[7]

Söylendiğine göre Albinus'un imparatorluk alametleri, doğumu esnasında birçok kehanetle belirmiş. Mesela, boynuzları tamamen mor renkte olan kar beyazı bir boğa doğmuş. Yine söylendiğine göre Albinus, *tribunus* iken bu boynuzları Cumae'daki Apollon Tapınağı'na koydurmuş. Geleceğine dair kehanet danıştığında da şu dizeleri cevap olarak almış:
Etrafındaki büyük kargaşaya karşın o, Roma Devletini yönetecek
Atını sürerek Kartacalı ve Galyalı asileri devirecek.[8]

Albinus'un gerçekten de Galya'da birçok kavmi hâkimiyet altına aldığı bilinir. Septimius bir Afrikalı olduğu için, "Kartacalıları devirecek" kehanetinin kendisi ve Severus'la alâkalı olduğuna inanıyordu. Gelecekteki imparatorluğuna dair başka bir alamet daha vardı. Caesar ailesine has bir geleneğe göre bu ailenin küçük çocukları kaplumbağa leğeni içinde yıkanırdı. Albinus, yeni doğmuş bir bebekken bir balıkçı babasına hediye olarak devasa bir kaplumbağa vermişti. Edebiyat konusunda bilgili olan babası bunu bir kehanet olarak değerlendirdi ve kaplumbağayı memnuniyetle aldı. Bunun üzerine kaplumbağa kabuğunun hazırlanmasını ve çocuklara özel banyo için ayrılmasını emretti. Bu hediyenin oğlu için asil sınıfı işaret etmesini umuyordu.

7 *Aen.* II. 314.
8 Ibid. VI. 857-858.

Başka bir defasında da, Albinus'un doğduğu bölgede kartallar nadiren gözükse de, doğumunun yedinci günü, kendisine adanan ismin şerefine verilen ziyafetin tam ortasında yedi tane küçük kartal yuvalarından getirildi, jest olarak çocuğun beşiğinin yanına koyuldu. Babası bu kehaneti de küçümsemedi ve kartalların özenle beslenmesini ve bakıma alınmasını emretti. Bir başka kehanet daha vardı ki, Albinus'un ailesinde çocukların sarıldığı çarşaf kırmızımsı olurdu. Fakat, hamileliği esnasında annesinin hazırladığı çarşaf yıkanmış ve henüz kurumamıştı. Bu yüzden Albinus da doğduğunda annesinin çarşafına sarılmıştı. Bunun rengi erguvandı. Bundan ötürü Albinus'un süt annesi jest olarak ona Porphyrius[9] adını vermişti. İşte bunlar, Albinus'un gelecekteki imparatorluğuna dair alametlerdi. Başka alametler de vardı, bunları öğrenmek isteyenler, bu konuda en detaylı kehanetleri dahi anlatan Aelius Cordus'u okuyabilir.

VI. Albinus yaşı gelince hemen askerî hizmete başladı. Akrabaları Lollius Serenus, Baebius Maecianus ve Ceionius Postumianus'un yardımlarıyla Antoninusların dikkatini çekti. Bir *tribunus* olarak Dalmatialı süvarilere komuta etti. Ayrıca I. ve IV. lejyonlara da komuta etti. Avidius isyan ettiği zaman Bithynia ordusunun sadakatini korumasını sağladı. Bundan sonra Commodus vasıtasıyla Galya'ya gönderildi. Burada, Ren Nehri'nin ötesinde yaşayan kavimleri püskürttü. Bu da hem Romalılar hem de barbarların nezdinde ününü artırdı. Commodus'un da ilgisini çekince imparator ona Caesar unvanını, askerlere bahşiş dağıtma ve kırmızı pelerin giyme ayrıcalığını teklif etti. Fakat o, akıllı bir şekilde bütün bunları geri çevirdi; Commodus'un yalnızca kendisiyle beraber mahvolacak veya bir bahane bulup bizzat öldürebilecek birini aradığını söylüyordu. *Quaestor*luk görevinden muaf tutuldu. Bu görevi ifa etmeden *aedilis* oldu fakat on gün geçmeden acele içinde orduya gönderildi. Sonrasında Commodus'un en ünlü *praefectus*larından biri oldu. Oyunlarında Commodus'un hem forumda

9 Erguvan renkli.

hem de tiyatroda gladyatör savaşları düzenlediği söylenir. Severus, Pescennius'u ve kendisini halefleri yapmak için hazırlandığında Albinus'u konsül yapmıştı.

VII. Clodius, imparatorluk tahtına geldiğinde, Severus'un otobiyografisinde belirttiği üzere Pescennius Niger'den daha büyük olması dolayısıyla çok yaşlıydı. Pescennius'u yendikten sonra imparatorluk tahtını kendi oğulları için ayırmayı isteyen ve oldukça eski bir aileden geldiği için senatonun Clodius Albinus'u çok sevdiğini gören Severus, ona son derece sevgi ve saygı gösterdiği bir mektup gönderdi. İmparator bu mektupta ona, artık Pescennius Niger öldüğü için onunla birlikte sadakat içinde imparatorluğu yönetmeyi teklif etti. Cordus'un aktardığı üzere mektup şu şekildedir: "İmparator Severus Augustus, en değerli ve en sadık kardeşi Clodius Albinus Caesar'ı selamlar. Pescennius'u mağlup ettikten sonra, Roma'ya, sizi çok seven senatoya, memnuniyetle kabul ettiği bir mektup gönderdik. Şimdi, kalbimde bir dost olarak yeri olan senden, imparatorlukta da kardeşim olarak devleti yönetmeni istiyorum. Bassianus ve Geta sana selamlarını iletiyor. Iuliamız da seni ve kız kardeşini selamlıyor. Küçük oğlun Pescennius Princus'a hem onun hem de senin şanına layık bir hediye gönderiyoruz. Senden orduyu devlete ve bize sadık tutmanı istiyorum, en sadık, en değerli, en sevgili dostum".

VIII. İmparator, Albinus'a teslim edilmek üzere bu mektubu en sadık hizmetkârlarına vermişti ve onlara bunu halka açık bir şekilde okumalarını emretmişti. Fakat daha sonra onunla savaş meselelerine, ordugâhtaki gizli hususlara ve saray halkının sadakati üzerine birçok konuda gizli bir şekilde görüşme yapmak istedikleri söylenir. Bu hizmetkârlar, görevli oldukları konuları anlatmak üzere onunla gizli bir şekilde buluştuğunda beş tane gürbüz adam giysilerinin içine sakladıkları hançerlerle onu öldürecekti. Fakat bunlar sadakat da göstermişler. Zira Albinus'a gelip mektubu teslim etmişler. Albinus bu mektubu okuduğu zaman ona daha gizli şeyler söylemeleri gerektiğini söylemiş ve kimsenin seslerini

duyamayacağı bir yer istemişler. Gizli görevleri ortaya çıkmasın bahanesiyle Albinus'la birlikte kimsenin revakın en uzak noktasına gitmesine izin vermeyince Albinus bunun bir tuzak olduğunu anlamış. Bu konudaki şüphelerini dikkate alarak bu hizmetkârları işkenceye göndermiş. Bunlar ilk başta ısrarla inkâr etse de sonunda işkenceden mecbur kalarak, Severus'un kendilerine verdiği buyrukları itiraf etmişler.

Böylece bu komplo ortaya çıkmış oldu. Albinus, daha önce şüphelendiği şeylerin doğru olduğunu görünce büyük bir ordu toplayarak Severus'a ve komutanlarına yürüdü.[10]

IX. Severus'un komutanlarına karşı verilen ilk çarpışmada Albinus üstün geldi. Sonrasında, senatoya onu vatan haini ilan ettiren Severus Albinus'a yürüdü. Galya'da son derece sert ve cesur bir şekilde, şansının da yardımıyla ona karşı savaştı. Fakat sonrasında endişeye kapılınca kuş bilicilerine danışan Severus, Marius Maximus'un anlattığına göre Albinus'un kendi eline düşeceği fakat ne ölü ne de diri olacağı kehanetini almış. Gerçekten de böyle oldu. Zira, sayısız askerin katledildiği, birçoğunun kaçtığı, birçoğunun da esir alındığı nihaî bir muharebeden sonra Albinus da kaçmıştı. Birçok kişiye göre kendisini hançerlemiş, bazılarına göre de bir kölesi tarafından hançerlenmiş. Olan her neyse bilinmez, ancak Albinus yarı ölü şekilde Severus'a getirildi. Savaştan önce yapılan kehanet böylece doğru çıkmıştı. Ayrıca birçok kişi, Severus'tan düşmanının ölümü için bir ödül bekleyen askerleri tarafından Albinus'un öldürüldüğünü anlatır.

Bazı yazarlar Albinus'un bir, Marius Maximus ise iki oğlu olduğunu söyler. İlk başta Severus bunları affetmiş, fakat daha sonra anneleriyle birlikte idam ettirip akan suya[11] attırmıştır. Albinus'un kafası kopartılıp bir mızrakta sergilendi ve Roma'ya gönderildi. Severus bununla birlikte senatoya da bir mektup göndererek Albinus'a, kendisinin akrabası, özellikle de kardeşi olduğu için büyük onurlar atfettiği ve büyük sevgi duyduğundan ötürü senatoya hakaret etmiş.

10 Severus o sırada (196) Augustus olarak selamlanmıştı. *L.*

11 Rhône Nehri'ne. Bkz. *Sev.* XI. *L.*

Anlatıldığına göre Albinus'un cesedi, iğrenç kokana ve köpekler tarafından parçalanana kadar Severus'un karargâhının önünde günler boyunca tutulmuş ve sonunda da akan suya atılmış.

X. Albinus'un karakterine dair çeşitli bilgiler vardır. Mesela Severus onu ahlâksız, hain, karaktersiz, onursuz, açgözlü ve savurgan olmakla suçlar. Fakat bunu, artık bir düşman olduğu için ona daha az güvenebileceği Albinus ile olan savaş sırasında veya sonrasında söylemiştir. Yine de ona, sanki son derece yakın bir dostuymuş gibi sıklıkla mektup göndermişti. Öte yandan birçok insanın Albinus'a dair olumlu düşünceleri vardır. Severus bile ona Caesar unvanı vermek istemişti. Halefinin kim olacağını düşünürken Albinus'u kendisi için en iyi seçenek olarak görüyordu.

Bununla birlikte Marcus'un, Albinus'un karakteri ve erdemlerine dair tanıklık edebilecek mektupları vardır. Albinus hakkında onun *praefectus*larına verilen şu mektubu burada anlatmak yerinde olacaktır:

"Marcus Aurelius Antoninus, Albinus'un *praefectus*larını selamlar. Ceionius ailesinin mensubu, Plautillus'un damadı, Afrikalı fakat Afrikalı özelliğini pek taşımayan bir adam olan Albinus'u iki süvari taburunun komutasına atadım. O deneyimli, disiplinli, ağırbaşlı bir adamdır. Onun ordugâh hayatında da faydalı olacağını düşünüyorum. Bunu kesin bir şekilde kanıtlayacağını biliyorum. Ona çifte bahşiş, basit ama kendi konumuna yaraşır bir askerî üniforma ve dört kat maaş verilmesine karar verdim. Bu adamı, kendisinin devlete kanıtlaması için teşvik edin, çünkü hak ettiği ödülleri alacak".

Yine Marcus'un, Avidius Cassius zamanında onun hakkında yazdığı bir mektup vardır: "Albinus, metaneti dolayısıyla övgüye layık bir adamdır. Ayaklanma çıkaran ve Avidius Cassius'un tarafına geçmek isteyen orduyu ciddi bir şekilde bastırmıştır. Eğer o olmasaydı askerler bunu yapacaktı. Bu yüzden o, konsüllüğe layık bir adamdır. Onu, bana söylendiği üzere ölmek üzere olan Cassius Papirius'un yerine atayacağım. Papirius'un veya onun bir akrabasının eline geçmesin ve yaşayan bir adamın yerine konsül atıyor gibi gözükmeyelim diye şimdilik bu mektubu yayınlamanızı istemiyorum".

XI. İşte bu mektup, yerlileri kendi tarafına daha kolay bir şekilde çekmek amacıyla yazılmış olsa bile özellikle de, Niger'in yağmaladığı şehirlere zararlarını karşılasınlar diye para göndermiş olması, Albinus'un erdemli bir adam olduğunu kanıtlar.

Bu olayları kitabında detaylıca anlatan Cordus, Albinus'un obur bir adam olduğunu söyler. Öyle ki bir insanın hayal edebileceğinden çok daha fazla miktarda meyveyi bir çırpıda yermiş. Yine Cordus'a göre, Albinus aç olduğu zaman, Yunanların *callistruthiae* dediği beş yüz tane kuru incir, yüz tane Campania şeftalisi, on tane Ostia karpuzu, yirmi libre ağırlıktaki Labica üzümünü, yüz tane ağaçkakan ve dört yüz tane istiridye yermiş. Şarap konusunda tutucuymuş. Fakat Severus bunu kabul etmez ve onun savaş zamanı bile ayyaş bir adam olduğunu söyler. Severus'un söylediğine göre Albinus, ayyaşlığı veya geçimsiz biri olması sebebiyle ailesiyle de pek anlaşamıyormuş. Karısına karşı son derece müsamahasız, kölelerine karşı hakkaniyetsiz, askerlerine karşı da acımasızmış. Zira sık sık lejyondaki yüzbaşıları, bu rütbede böyle bir şey gerekmemesine rağmen çarmıha gerermiş. Ayrıca onları çok sık bir şekilde sopayla dövdürür ve hiç acıma göstermezmiş. Giyimi son derece şık bir adamdı. Ziyafetlerde son derece zevksiz biriydi, çünkü hep bolluğa önem verirdi. Zamparalar arasında bile son derece kadın düşkünü bir adamdı fakat azgınlık nedir bilmezdi ve bu tür şeyleri cezalandırırdı. Toprağı işleme konusunda son derece bilgiliydi, hatta bir Georgica da o yazmıştır.[12] Bazıları da onun, ortalama bir düzeyde yazılmasına karşın pek ünlü olmayan Milesia hikâyeleri[13] yazdığını söyler.

XII. Senato ona daha önce hiçbir imparatora göstermediği kadar sevgi göstermiştir. Fakat bu özellikle, zalimliği yüzünden senatörlerin büyük tiksinti duyduğu Severus'a karşı duyulan nefretten

12 Muhtemelen şiir formunda, Vergilius'u taklit ederek. *L.*

13 Erotik hikâyeler koleksiyonu için kullanılan tabir. En erken olanları, MÖ II. yüzyıl sonlarına doğru Aristides tarafından yazılmış, Cornelius Sisenna tarafından da Latinceye çevrilmiştir. Apuleius'un *Metamorphoses* (Başkalaşımlar) adlı eserinde de bu tür hikâyeler vardır. *L.*

ötürüydü. Çünkü Severus, Albinus'u yendikten sonra, hem Albinus'un tarafında olan hem de öyleymiş gibi görünen çok sayıda senatörü idam ettirdi. Albinus, Lugdunum civarında öldürüldüğünde Severus derhal, kime mektup yazdığının veya kimin ona mektup yazdığının araştırılmasını emretti. Mektupları bulunan herkesin de senato tarafından vatan haini ilan edilmesini sağladı. Severus bunlardan hiç kimsenin canını bağışlamadı, hepsini öldürttü, mallarını satışa sundu ve gelen parayı devlet hazinesine aktardı.

Severus'un senatoya gönderdiği ve düşünüş tarzını ortaya koyan bir mektubu mevcuttur. Bunun bir örneği şu şekildedir: "Ey seçilmiş babalar, Albinus'u Severus'tan daha uygun bulmanız kadar bana hüzün veren başka bir şey yoktur. Ben, şehre tahıl bolluğu verdim, ben devlet için birçok savaş yaptım, ben Roma halkına bütün dünyanın zar zor sahip olabileceği kadar zeytin yağı verdim, ben Pescennius Niger'i öldürerek sizi bir tiranın kötülüklerinden kurtardım. Gerçekten de bana büyük bir karşılık veriyorsunuz, büyük teşekkür ediyorsunuz! Afrikalı, Hadrumetumlu, Ceionius kanından geliyormuş numarası yapan bir adamı yüceltiyorsunuz. Ben liderinizken ve çocuklarım da hayattayken onu lideriniz olarak görmek istiyorsunuz. Koca senatoda başka sevebileceğiniz, sizi sevebilecek başka adam yok muydu? Clodius'un kardeşini bile büyük şereflerle onurlandırdınız, ondan bir konsüllük, *praetor*luk ve herhangi bir görevin alametlerini bekliyorsunuz. Ayrıca, atalarınızın Piso'nun komplosunda Traianus'a, geç de olsa Avidius Cassius'a karşı gösterdiği şükran duygusunu bana göstermediniz. Sahte, her türlü yalanı söylemeye hazır, kendisine asil bir soy bile uydurmuş olan bu adamı bana tercih ettiniz. Neden senatoda hâlâ Statilius Corfulenus'u Albinus ve kardeşini onurlandırmak için teklif sunarken duymak zorundayız? Bu asil adama benim üzerimden bir zafer alayı düzenleme hakkı vermediğiniz kaldı! Şurası da ayrı bir utançtır ki birçoklarınız bu adamın edebiyat bilgisi dolayısıyla övülmesi gerektiğini düşünüyor. Oysaki tek meşguliyeti yaşlı karıların şarkıları, dostu Apuleius'un yazdığı Kartacadan Milesia hikâyeleri ve diğer saçmalıklardı". Bu mektuptan Severus'un, Pescennius ve Albinus taraftarlarına nasıl sert bir şekilde saldırdığı ortadadır. Bütün

bunlar Severus'un otobiyografisinde yazılıdır. Ayrıca bu konuları detaylıca öğrenmek isteyenler Latin yazarlardan Marius Maximus'u, Yunan yazarlardan da Herodianus'u okumalı; bunlar birçok şeyi güvenilir bir şekilde yazmıştır.

XIII. Clodius Albinus uzun boylu, dağınık ve kıvırcık saçlı ve kaşları geniş bir adamdı. Teni inanılmaz beyazdı, öyle ki birçok kişi bu yüzden Albinus ismini aldığını kabul eder. Neredeyse bir hadımınki kadar cırtlak kadınsı bir sesi vardı. Kolayca etkilenebilen, aşırı öfkeli, acımasızca hiddetli bir adamdı. Zevkleri değişebiliyordu, zira bazen şarabı çok sever bazen de bundan uzak dururdu. Silah konusunda oldukça bilgiliydi ve kendi zamanında kötü anlamda olmayacak şekilde Catilina diye anılıyordu.

Şimdi, Clodius Albinus'un nasıl senatonun sevgisini kazandığını anlatmanın yersiz olmadığını düşünüyoruz. Commodus kendisine Caesar unvanını verdiğinde ve imparatorun emriyle Britanya'daki orduya komuta ediyorken Commodus'un öldürüldüğüne dair yanlış haberler gelmişti. Bunun üzerine Albinus askerlerine şu konuşmayı yapmıştı: "Eğer Roma halkının senatosu eski yetki gücüne sahip olsaydı ve bu büyük devlet tek bir adamın hâkimiyeti altında olmasaydı, devletin kaderi hiçbir zaman Vitellius'un, Nero'nun veya Domitianus'un ellerine düşmezdi. Konsüllerin yönetimindeyken, atalarınızın dedelerinden duyduğu ve sayelerinde birçok şey öğrendiği Ceioniuslar, Albinuslar, Postumiuslar vardı. Şüphesiz Roma topraklarına Afrika'yı ekleyen, Galya ve İspanya'yı fetheden, doğu halklarına kanunlar atayan, eğer ki Roma'nın talihi ordumuzun başına o kadar açgözlü bir lider getirmeseydi onları da hâkimiyet altına alacak olan senatoydu.[14] Caesar Britanya'yı fethetmişti,[15] fakat o bir *dictator* bile değil, bir senatördü. Eğer senatodan korksaydı Commodus bundan daha iyi bir imparator olmaz mıydı?

14 Triumvir Crassus kast ediliyor. MÖ 53'de oğluyla birlikte Carrhae'da (Harran) öldürülmüş, ordusunun büyük kısmı imha edilmiştir.

15 Caesar, Galya Savaşı esnasında Britanya'ya iki kez sefer düzenlemişti. Seferlerinin sonunda Britanya Roma'ya vergi ödemeye başlamıştı. Fakat Britanya'yı eyalet hâline imparator Claudius getirmiştir.

Nero'nun zamanında bile senatonun gücü vardı. Yaşam ve ölüm hakkı ve imparatorluğun yönetimi kendisinde olmasına rağmen, adi ve haysiyetsiz biriyse senatörler bir imparatoru lanetlemekten korkmazdı. İşte, yoldaşlarım, Commodus'un bana verdiği bu Caesar unvanını kabul etmek istemiyorum. Tanrılar, bu unvanı başka kimsenin istemesine fırsat vermesin. Senato yönetimde olsun, eyaletleri paylaştırsın ve bizleri konsül atasın. Neden senato diyorum? Bizzat sizleri ve babalarınız kastediyorum, senatör olan sizlersiniz!".

XIV. Commodus hâlen sağken bu konuşma Roma'da duyuldu. Bunun üzerine Commodus, Albinus'a karşı öfkelendi. Derhal, yaverlerinden biri olan Iunius Severus'u onun yerini alması için gönderdi.[16] Öte yandan senato o kadar memnun olmuştu ki, hem Commodus'un hayatta olduğu hem de öldürülmesinden sonraki zamanlar methiyelerle Albinus'u gıyabında onurlandırdı. Bazıları, Albinus ile müttefiklik yapması için Pertinax'a öğütler verdi. Iulianus açısından da Pertinax'ı öldürme konusunda Albinus en önemli hususlu. Doğru şeyleri söylediğimin kanıtı olarak, Albinus'u öldürme konusunda amacını belli ettiği Commodus'un muhafız alayı komutanlarına gönderdiği şu mektubu veriyorum:

"Aurelius Commodus, muhafız komutanlarını selamlar. İlk olarak, görevlilerim tarafından düzenlenen bir komployla öldürüldüğüme dair yalan haberi, ikinci olarak Clodius Albinus'un askerlerime bir konuşma yaparak kendisini senatoya büyük ölçüde tavsiye ettiğini -ne fiyasko!- duymuşsunuzdur diye düşünüyorum. Her kim, devletin tek bir adamın yönetiminde olmaması gerektiğini, bunun yerine senatonun bütün imparatorluğa hâkim olması gerektiğini söylüyorsa o, senato vasıtasıyla imparatorluk tahtına geçmek istiyordur. Bu yüzden gözünüzü dört açın; zira artık sizin, askerlerin ve halkın kaçınması gerektiği adamı tanıyorsunuz".

Pertinax bu mektubu duyduğunda, Albinus'a karşı nefret uyandırmak amacıyla halka açıklamak istedi. Bu yüzden de Albinus, Iulianus'u Pertinax'ı öldürmesi konusunda azmettirdi.

16 Bu bilgi yanlıştır, zira Commodus öldürüldüğünde Albinus Britanya valisiydi. *L.*

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

Aen. Vergilius, *Aeneis*
Kullanılan Metin: Vergilius, *Aeneas* (Çev. İ. Z. Eyüboğlu). İstanbul: 2010.

Dom. Suetonius, *Domitianus*
Kullanılan Metin: Gaius Suetonius Tranquillus, *On İki Caesar'ın Yaşamı* (Çev. Fafo Telatar, Gül Özaktürk). Ankara: 2008.

Dio Cass. Cassius Dio, *Historia Romana*
Kullanılan Metin: *Dio's Roman History*, Vol. VIII, IX, Ed. E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, With an English Translation by E. Cary. London: 1925, 1955.

Epist. (Genç) Plinius, *Epistulae*
Kullanılan Metin: Pliny, Letters Vol I, Ed. E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse. London: 1925.

Hdn. Herodianos, *Ab Excessu Divi Marci Libri Octo*
Kullanılan Metin: Herodiani Ab Excessu Divi Marci Libri Octo, Ed. I. Bekkero. Leipzig: 1885.

HN. Plinius, *Naturalis Historia*
Kullanılan Metin: Pliny, Natural History Vol. I, II, III, V, VIII IX, Ed. T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, With an English Translation by H. Rackham, W. H. S. Jones. London: 1940, 1961, 1963, 1967.

Mart. Martialis, *Epigrammata*
Kullanılan Metin: Martial, Epigrams, Ed. E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, With an English Translation by W. C. A. Ker. London: 1920.

Rep. Cicero, *De Re Publica*
Kullanılan Metin: M. Tulli Ciceronis De Re Publica, De Legibus, Cato Maior De Senectute, Laelius De Amicitia. J. G. F. Powell, Oxford: 2006.

Tib. Suetonius, *Tiberius*
Kullanılan Metin: Gaius Suetonius Tranquillus, On İki Caesar'ın Yaşamı (Çev. Fafo Telatar, Gül Özaktürk). Ankara: 2008.

Modern Kaynaklar

Cameron 1968: A. Cameron, "Three Notes on the *Historia Augusta*", *CR* 18: s. 17-20.

Dessau 1889: H. Dessau, "Über Zeit Persönlichkeit der Scriptores Historiae Augustae", *Hermes*, 24. Bd., H. 3. s. 337-392.

Baynes 1926: *The Historia Augusta: Its Date and Purpose,* Oxford.

Freeman 2019: P. Freeman, *Iulius Caesar* (çev. Ü. Evrim Uysal). İstanbul.

Gurney-Gurney 1996: P. Gurney-L. Gurney, "Disputed Autorship: 30 Biographies and Six Reputed Authors. A New Analysis by Full-Text Lemmatization of the 'Historia Augusta'", *Conference Abstracts of the 1996 Joint International Conference of the ALLC and ACH*, University of Bergen, Norway: 123-125.

Gurney-Gurney 1997: P. Gurney-L. Gurney, "Multi-Authorship of the *Scriptores Historiae Augustae*: How the Use of Subsets Can Win or Lose the Case", *Confernce Abstracts of the 1997 Joint International Conference of the ACH and ALLC*, Queen's University, Kingston: 74-76.

Gurney-Gurney 1998a: P. Gurney-L. Gurney, "The *Scriptores Historiae Augustae:* History and Controversy", *Literary and Linguistic Computing* vol. 13. N. 3: 105-109.

Gurney-Gurney 1998b: P. Gurney-L. Gurney, "Authorship Attribution of the *Scriptores Historiae Augsutae*", *Literary and Linguistic Computing* vol. 13, n. 3: 119-131.

Justin A. Stover – M. Kestemont 2016: Justin A. Stover – M. Kestemont, "The Authorship of the *Historia Augusta*: Two New Computational Studies", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* Vol. 59. s. 140-157.

Marriott 1979: I. Marriott, "The Authorship of the *Historia Augusta*: Two Computer Studies", *Journal of Roman Studies* 69: s. 65-77.

Momigliano 1954: A. Momigliano, "An Unsolved Problem of Historical Forgery: The Scriptores Historiae Augustae", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 17. No. 1/2: 22-46.

Syme 1968a: R. Syme, *Ammianus and the Historia Augusta,* Oxford.

Syme 1968b: R. Syme, "Not Marius Maximus", *Hermes 96*: s. 494-502.

Syme 1972: R. Syme, "The Composition of the Historia Augusta: Recent Theories", *Journal of Roman Studies* 62: s. 123-133.

White 1967: P. White, "The Authorship of the Historia Augusta", *Journal of Roman Studies* 57: s. 115-133.

Çeviriye Esas Alınan Metin

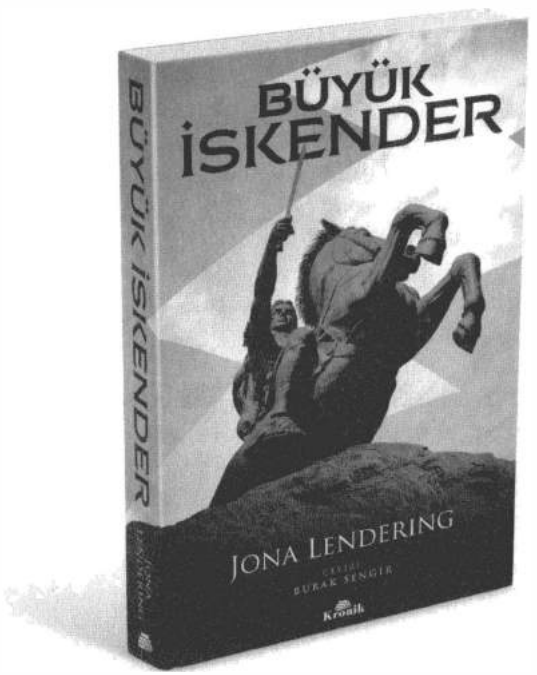
The Scriptores Historiae Augustae, With an English Translation by D. Magie Vol. I. Londra: 1922.

Büyük İskender

JONA LENDERING

ÇEVİRİ: BURAK SENGİR

Tarihçi Jona Lendering, *Büyük İskender* adlı bu roman tadındaki kitabında; karakteriyle, savaştığı ordularla, iletişimde olduğu devletlerle ve tüm felsefesiyle İskender'in hayatını anlatıyor. Antikçağ Yunan hikâyelerinden, Babil hükümdarlık kayıtlarından, İran kökenli belgelerden yararlanarak daha önce benzeri görülmemiş bir biyografik eser sunuyor.

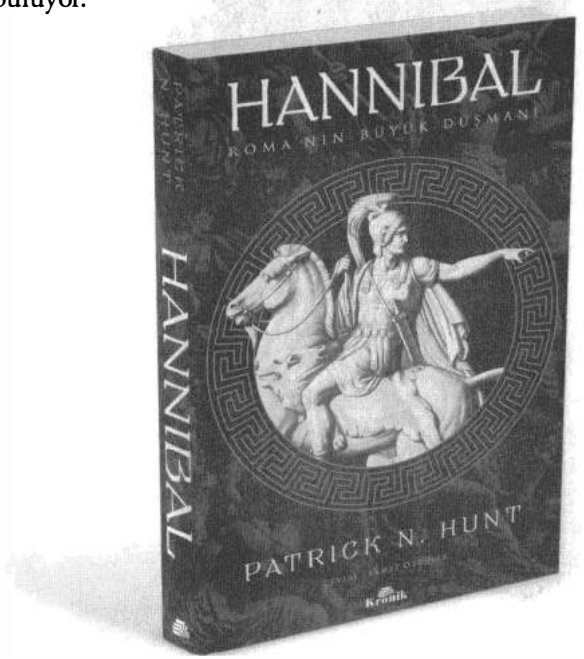
Hannibal

Roma'nın Büyük Düşmanı

PATRICK N. HUNT

ÇEVİRİ: SAMET ÖZGÜLER

Kitap, Hannibal'in gençlik dönemiyle ve yemin töreniyle açılıyor. Hannibal'in adım adım geçtiği İspanya, Pireneler ve Alpler arasında yaşanan coğrafi ve iklimsel zorlukların yanı sıra pusular da kitabın heyecanını çok üst seviyede tutuyor. Alplerin zirvesinden Apeninler ve Arno bataklıklarına, Roma zaferinden Zama Muharebesi'ne doğru adeta bir roman gibi sürükleyici biçimde ilerleyen kitap, Hannibal'ın sürgünüyle ve mirasıyla son buluyor.

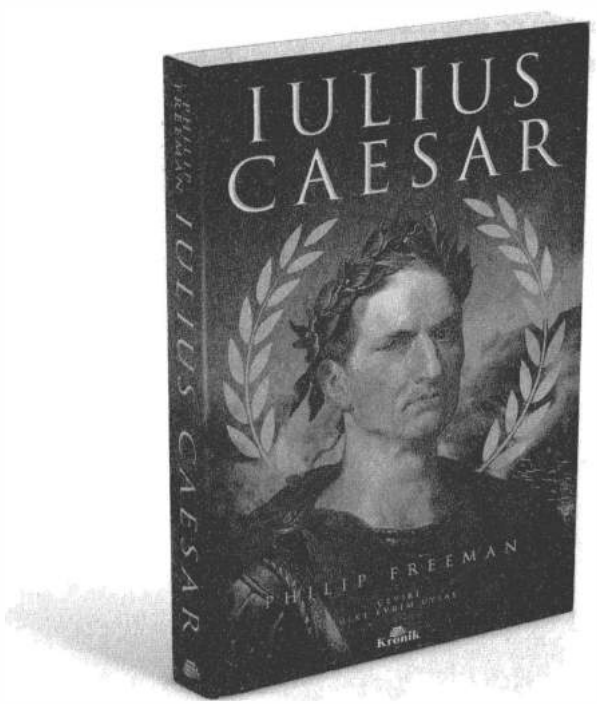

Iulius Casear

PHILIP FREEMAN

ÇEVİRİ: ÜLKE EVRİM UYSAL

Freeman, tüm şahsiyetiyle ve çelişkileriyle Casear'ın yaşamını gözler önüne seriyor. Onun tüm kudretiyle Roma'ya nasıl egemen olduğunu ve Roma'nın kaderini nasıl değiştirdiğini anlatıyor. *Iulius Casear* klasik dünyaya derin ilgisi olan okurları olduğu kadar, Casear'ı ve antik Roma'yı ilk kez keşfedecek yeni okurlar için de bir başucu kitabı…

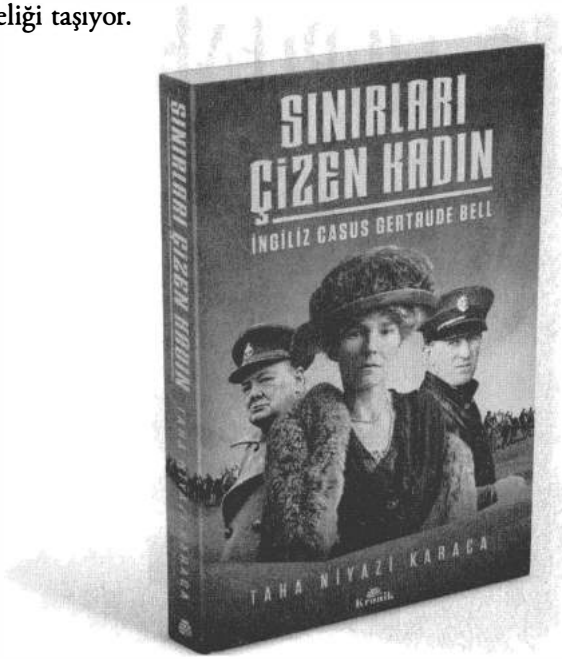

Sınırları Çizen Kadın

İngiliz Casus Gertrude Bell

TAHA NİYAZİ KARACA

Bell'in Ortadoğu'nun şekillenmesinde rolü neydi? Yazar, arkeolog, seyyah ve casus olarak bilinen Gertrude Bella aslında kimdi? Nasıl bir süreçten geçerek Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması için çalışan bir ajan durumuna gelmişti? Bu çalışma haritalarıyla ve fotoğraflarıyla soluk soluğa okunacak bir kaynak niteliği taşıyor.

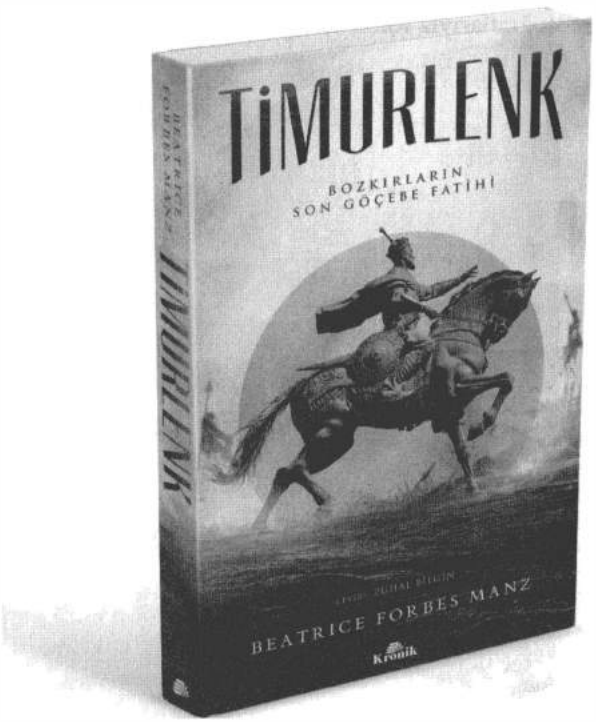

Timurlenk

BEATRİCE FORBES MANZ

ÇEVİRİ: ZUHAL BİLGİN

Manz, Timur'u bir göçebe hanedanın kurucusu ve çok yetenekli bir insan olarak ele alırken devlet kurma mekanizmaları, kabile politikalarının dinamikleri ve kişisel yönetimin doğası gibi daha geniş konuları da tartışmaya açıyor. Timur büyük imparatorluklar için ilham kaynağı olmuş; destansı ismi tarihteki unutulmaz yerini almıştır.

ROMA İMPARATORLARI

ROMA İMPARATORLARININ HAYAT HİKÂYELERİ...

Türkiye'de ilk defa tamamı yayınlanacak üç ciltlik serinin ilk kitabı olarak Samet Özgüler'in Latince aslından dilimize kazandırdığı "*Historia Augusta*", MS 117-284 yılları arasında hüküm süren Roma imparatorları hakkındaki sayılı Latince kaynaktan biridir. Kimliği belirsiz bir yazar tarafından 4. yüzyılın sonlarında yazılan eserin bu cildinde Hadrianus'tan Clodius Albinus'a kadar hüküm sürmüş Roma imparatorlarının biyografileri yer alır.
Eser, Roma imparatorlarının sadece siyasi konularla ilgili yaptıklarını ya da savaşlarını değil; özel yaşamlarından fiziksel ve ruhsal özelliklerine, giydiklerinden yediklerine, okudukları kitaplardan hobilerine kadar birçok konuyu içerir. Roma imparatorlarına dair elimizde çok az kaynak olması nedeniyle de bu eserin kıymeti bir o kadar artmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun ünlü imparatorlarının hüküm sürdüğü bir dönem olmasıyla da eşsiz bir çalışmadır.

Renkli, ilgi çekici, skandallarla dolu ve şok edici hayat öyküleri olan Roma imparatorlarına dair bilgilerimiz çoğu zaman kapsamlı sorgulamalara ve araştırmalara muhtaçtır. Çeviriye söz konusu olan meşru ve meşru olmayan on iki imparatora ait hayat öyküleri, yazarı ve verdiği bilgiler son derece muğlak ve şüpheli olan bir eserde ihtiva edilmektedir. Bu imparatorların doğrudan hayatlarına dair başka kaynağımız neredeyse hiç yoktur; diğer kaynaklar ya günümüze ulaşmamıştır ya da imparatorların hayatlarından ziyade dönemlerini anlatan tarih kitaplarıdır.

Bu ciltte okuyucular Hadrianus, Aelius, Antoninus Pius, Filozof Marcus Antoninus, Verus, Avidius Cassius, Commodus Antoninus, Helvius Pertinax, Didius Iulianus, Septimius Severus, Pescennius Niger, Clodius Albinus gibi Roma imparatorlarının hayatlarına dair çok önemli bilgiler öğrenebilecekler.

"*Roma İmparatorları*", özellikle Roma tarihine ilgi duyan herkesin keyifle, şaşkınlıkla ve hiç bitmeyen merak duygusuyla okuyacakları bir eser…

Kronik
₺25,00
KDV'den muaftır.
kronikkitap.com kronikkitap
ISBN: 978-605-7635-37-2
9 786057 635372